لە پێناو عیراق

نەتەوە یەکگرتووەکان لە عیراق

٢٠٢٢: هەل و ئاڵنگاری

نوسینگەی راگەیاندنی یونامی

گۆڤاری ״لە پێناو عیراق״ لە لایەن نوسینگەی راگەیاندنی یونامییەوە لە عیراق دەردەچێت و ناوەرۆکەکەی مەرج نییە رەنگدانەوەی هەڵوێستی فەرمی نەتەوە یەککگرتووەکان بێت و دەشکرێ بە ئاماژەکردن بۆ گۆڤاری ״لە پێناو عیراق״ جارێکی تر بەکار بهێنرێتەوە.

بەرپرسی بەشی راگەیاندنی یونامی:
سەمیر غەتاس

سەرنوسەر: ئیڤان دجۆردجێڤیك

دەستەی نوسین: جان ئەلعەلەم، لەیلا شەمجی، سیلیا دادسۆن، تیمی وڵاتیی نەتەوە یەکگرتووەکان

دیزاین : سالار بریفکانی

پێداچوونەوە: رەشوان رەمەزان

الأمم المتحدة – العراق
United Nations Iraq

مافی وێنە: نوسینگەی راگەیاندنی یونامی، تیمی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ لێپێچینەوە لە تاوانەکانی داعش (یونیتاد)، رێکخراوی خۆراك و کشتوکاڵ، بەرنامەی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ پەرەپێدان، بەرنامەی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ ژینگە، رێکخراوی ژنانی نەتەوە یەککگرتووەکان، بەرنامەی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ نیشتەجێکردنی مرۆیی، کۆمیساری باڵای نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ پەنابەران، سەنتەری بازرگانی نێودەوڵەتی، رێکخراوی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ منداڵان، رێکخراوی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ پەروەردە و زانست و رۆشنبیری، فەرمانگەی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ کاروبارەکانی تایبەت بە مین، سندوقی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ دانیشتوان، نووسینگەی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ خزمەتگوزاری پرۆژەکان، رێکخراوی تەندروستیی جیهانی، نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ هەماهەنگی و کاروباری مرۆیی، رێکخراوی جیهانیی کۆچ، نووسینگە نەتەوە یەگرتووەکان بۆ تاوان و مادە هۆشبەرەکان، رێکخراوی کاری جیهانی، وێنەی نەتەوەیەکگرتووەکان

کاری هونەری : بەشی راگەیاندنی یونامی

وێنەی بەرگ: محەمەد ئەلبەهبەهانی - بەرنامەی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ پەرەپێدان

بۆ هەماهەنگی، بۆ تێبینی و سەرنجەکان تکایە پەیوەندی بکەن بە
unami-information@un.org

مالپەڕی نەتەوە یەککگرتووەکان لە عیراق
https://iraq.un.org

کەناڵەکانی یونامی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا:
http://www.flickr.com/photos/uniraq
https://www.facebook.com/UnitedNationsIraq
https://twitter.com/UNiraq
https://www.youtube.com/user/UNIraqVideos
https://www.instagram.com/unami_iraq

لەم ژمارەیـــەدا

خاتوو جینین هێنیس- پلاسخارت
نوێنەری تایبەتی سکرتێری گشتی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ عیراق
ل٤

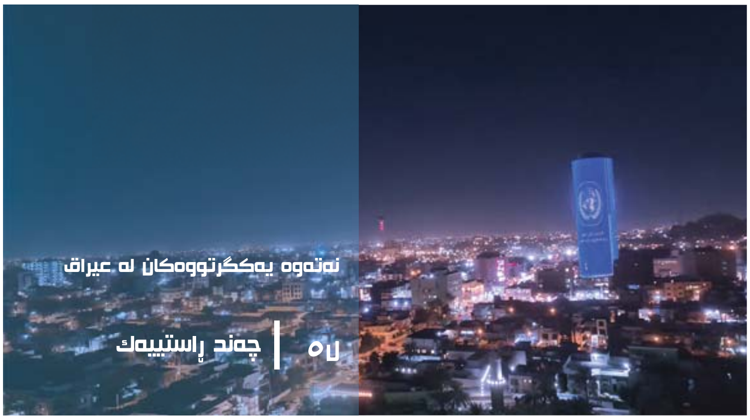

نەتەوە یەککگرتووەکان لە عیراق
ل٥ | چەند ڕاستییەك

ل٨ | چاوپێکەوتن لەگەڵ
بەڕێز کلۆدیۆ کۆردۆن
جێگری نوێنەری تایبەتی سکرتێری گشتی نەتەوە یەککگرتووەکان لە عێراق بۆ کاروباری سیاسی و هاریکاری هەڵبژاردنەکان

ل١٠ | چاوپێکەوتن لەگەڵ
بەڕێز غولام ئیسحاقزای
جێگری نوێنەری تایبەتی سکرتێری گشتی نەتەوە یەککگرتووەکان، ڕێکخەری نیشتەجێ و کاروباری مرۆیی بۆ عێراق

ل ١٦ | چاوپێکەوتن
بەڕێز محەمەد ئەلنەجار
بەرپرسی نووسینگەی کاروباری سیاسی و شیکاری یونامی بە وەکالەت

ل ١٨ | چاوپێکەوتن
د. ئەمیر ئارایین
ڕاوێژکاری سەرەکی هەڵبژاردن و بەڕێوەبەری هاریکاریی هەڵبژاردنی یەکگرتووی نەتەوە یەکگرتووەکان

ل ٢١ | پرسیار و وەڵام
لەگەڵ نووسینگەی مافەکانی مرۆڤ

ل ٢٥ | وردەکارییەک لە چالاکییەکانی نووسینگەی هەماهەنگی نیشتەجێکردنەکان RCO- نووسینگەی پشتگیری گەشەپێدان DSO لە ساڵی ٢٠٢٢

ل ٢٦ | یونیتاد و هاوبەشی پێشەنگی دەسەڵاتی دادوەری عێراق بەرەو لێپرسینەوە لە تاوانە نێودەوڵەتییەکانی داعش لە عێراق

ل ٣٠
ڕێکخراوی خۆراک و کشتوکاڵ

ل ٣٢
بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ گەشەپێدان

ل ٣٤
بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ژینگە

ل ٣٦
بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ نیشتەجێکردنی مرۆیی - هابیتات

ل ٣٨
کۆمسیاری باڵای نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پەنابەران

ل ٤٠
ناوەندی بازرگانی نێودەوڵەتی

ل ٤٢
ڕێکخراوی یونیسێف

ل ٤٦
ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پەروەردە و زانست و ڕۆشنبیری - یونیسکۆ

ل ٥٠
ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ کاروباری مین

ل ٥٤
سندوقی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ دانیشتووان

ل ٥٦
نووسینگەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ خزمەتگوزاری پرۆژەکان

ل ٥٨
ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی

ل ٦٢
نووسینگەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ مادە هۆشبەرەکان و تاوانەکان

ل ٦٦
ڕێکخراوی نێودەوڵەتیی کۆچ

ل ٦٨
نووسینگەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ هەماهەنگی کاروباری مرۆیی

ل ٧٠
ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار

ل ٧٢
ڕێکخراوی ئافرەتانی نەتەوە یەکگرتووەکان

> عێراق چانسی پێشکەوتنی لە ساڵی ٢٠٢٣ دا هەیە، وەك هەمیشە نەتەوە یەکگرتووەکان ئامادەیە هاوکاری و بەشداری بکات بۆ گەیشتن بەو ئامانجانەی عێراق

نوێنەری تایبەتی سکرتێری گشتی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ عێراق و بەرپرسی یونامی

خاتوو جینین هێنیس- پلاسخارت

پێشەکی

ساڵی ٢٠٢٢ ساڵێکی پڕ لە کێشە و هەڵبەز و دابەز بوو بۆ عێراق. ناکۆکییە سیاسییەکان لەسەر ئەنجامی هەڵبژاردنەکان لە کۆتاییەکانی ساڵی ٢٠٢١ دا تێپەڕین و دەوڵەتی ئیفلیج کرا و کاریگەرییەکی زۆری لەسەر پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییە گشتییەکان دروستکرد. لە کۆتاییدا قەیرانی سیاسی لە شەقامەکان تەقییەوە و نارەزایەتی و خۆپیشاندان و توندوتیژی لە ئەنجامدا گیانی لەدەستدانی هاولاتییانی لێ کەوتەوە. گرژییە نێودەوڵەتییەکان و پێشێلکردنی سەروەری عێراق لەلایەن ولاتانی دراوسێوە بووە هۆی ناسەقامگیری زیاتر. نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق لەم پێشهاتانە بێبەری نەبوو: بێ گوومان کاریگەری نەرێنی لەسەر کارەکانمان دروست دەکرد.

بەڵام دوای ساڵێك، دواجار عێراق سەرکەوتوو بوو لە تێپەڕاندنی چەقبەستوویی سیاسی. سەرۆکێکی نوێ هەڵبژێردرا و حکومەتێکی نوێ پێکهێنرا، کەمپینێك بۆ بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی و باشترکردنی خزمەتگوزارییەکان دەستپێیکرد و هەوڵی چارەسەرکردنی پێداویستییە خێراکانی خەڵك دەدرێت. هەر زوو دوای پێکهێنانی حکومەت لە کۆتاییەکانی ساڵی٢٠٢٢ ، ئێمە کۆبووینەوە بۆ هاوکاریکردن، پێشکەشکردنی پشتگیری تەکنیکی و ئامۆژگاری بەپێی پێویست، و کارکردن لە نزیکەوە لەگەڵ دەسەلاتداران لەسەر کۆمەڵێك بابەتی بەرفراوان.

خاڵی گەش هەبوون کە دەبوو لە ساڵی ٢٠٢٢ دا ئاماژەی پێبدرێت، عێراق بەردەوام بوو لە بەدەستهێنانی پشتگیری وەك گۆڕەپانێك بۆ گفتوگۆی ناوچەیی. وە بۆ ئەوەی عێراق گەشە بکات، ئێمە داوامان لە هەمووان کرد یارمەتیدەر بن لە فەراهەمکردنی ژینگەیەکی چالاك و ئەرێنی، دووپاتیمان کردەوە کە ئامرازە دیپلۆماسییە دامەزراوەکان لەبەردەستی هەمواندان، هەروەها لە کاتی بەرزبوونەوەی گرژییەکان یان کاتێك ڕووبەڕووی نیگەرانییە ئەمنییەکان دەبنەوە. بەردەوامی پاڵپشتی بۆ گەیاندنی ناوچەیی عێراق و دەستی درێژکراوە، بە گرنگییەوە دەمێنێتەوە.

کارکردن لەسەر هێورکردنەوەی و سەقامگیری ولات لە ساڵی ٢٠٢٣دا دەبێتە پێشینەی کارەکانی حکومەتی عێراق، بڕیارە لە کۆتایی ئەمساڵدا هەڵبژاردنی پارێزگاکان ئەنجام بدرێت، هەروەها دواکەوتنی هەڵبژاردنەکانی هەرێمی کوردستانیش. هاوکات گفتوگۆیەکی ڕێك و پێك و دامەزراوەیی لە نێوان حکومەتی فیدراڵی و حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ چارەسەرکردنی هەموو بابەتە هەڵپەسێردراوەکان زۆر پێویستە. وە پێکهاتەی ئەمنی سەقامگیر و ئیدارەیەکی یەککگرتوو وەك پێشمەرجی ئاشکرای نۆژەنکردنەوەی شەنگال و گەڕانەوەی شەنگالییە ئاوارەبووەکان دەمێننەوە .

زۆر بواری دیکەش پێویستیان بە سەرنجی حکومەتی عێراق هەیە: چارەسەرکردنی ئاستەنگە ژینگەییەکانی بەرچاوی عێراق؛ ئاسانکاری بۆ بەردەوامی گەڕانەوەی هاوولاتیانی عێراقی لە باکووری ڕۆژهەلاتی سوریا، لەوانەش کەمپی ئەل هۆڵ ؛ کۆتایی هێنان بە دیالۆگی کەرکوك؛ و بەرزڕاگرتنی نۆرم و ستاندارده نێودەوڵەتییەکانی مافی مرۆڤ – گونجاندن لەگەل ستانداردەکان. وە لە کاتێکدا نەتەوە یەککگرتووەکان لە عێراق لە هاوکارییە مرۆییەکانەوە بەرەو چارەسەری بەردەوام هەنگاو دەنێت، پێشبینی دەکەین حکومەت بودجە و بەشدارییەکانی زیاتر بکات بۆ ئەم مەبەستە.

بە پاڵپشتی سەقامگیری سیاسی و داهاتە جێگیرەکان و ئەگەر بەڕاستی دەرفەتەکان بقۆزرێنەوە ، عێراق چانسی پێشکەوتنی لە ساڵی ٢٠٢٣ دا هەیە، وەك هەمیشە نەتەوە یەکگرتووەکان ئامادەیە هاوکاری و بەشداری بکات بۆ گەیشتن بەو ئامانجانەی عێراق.

نەتەوەیە کگرتووەکان لە عێراق

چەند ڕاستییەك

کام ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق کار دەکەن؟

نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق لە دوو نوێنەرایەتی مەیدانی پێکدێت (یونامی و یونیتاد)، دەزگاکانی نەتەوە یەکگرتووەکان، سندوقەکان و بەرنامەکان ، کار لەسەر ئاستی کۆمەڵگا، پارێزگار و نیشتمانی لە سەرانسەری کۆماری عێراق دەکەن.

یونامی UNAMI

نوێنەرایەتی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ هاوکاری عێراق (UNAMI) نوێنەرایەتییەکی سیاسی تایبەتە کە لە ساڵی لەسەر داوای حکومەتی عێراق ٢٠٠٣ بە بڕیارنامەی ١٥٠٠ ی ئەنجومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی دامەزراوە. ڕۆڵەکانی لە ساڵی ٢٠٠٧ دا بە پەسەندکردنی بڕیارنامەی ١٧٧٠ زۆر فراوانتر بوو.

یونامی، نوێنەری تایبەتی سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ عێراق سەرۆکایەتی دەکات، کە لەلایەن دوو جێگرەوە پاڵپشتی دەکرێت. جێگرێکی SRSG سەرپەرشتی کاروباری سیاسی و هاوکاری هەڵبژاردن دەکات، جێگری دووەمی SRSG سەرپەرشتی هەوڵە مرۆیی و گەشەپێدانەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان دەکات و هەروەها ئەرکەکانی نیشتەجێ و ڕێکخەری مرۆیی لە عێراقدا ئەنجام دەدات.

ئەنجومەنی ئاسایش لە ڕێگەی بڕیارنامەی ٢٦٣١ی ساڵی ٢٠٢٢ی خۆیەوە کە لە ٢٦ ی ئایاری ٢٠٢٢ پەسەندکرا، ئەرکی یونامی تا ٣١ ی ئایاری ٢٠٢٣ درێژکردەوە.

یونامی هێزی ڕێگەپێدراوی ٦٨٧ کارمەندی هەیە ٢٩٤کەسی نێودەوڵەتی، ٣٩١ کەسی نیشتمانی و٢ کەسی UNV.

بودجەی ئەرك و ئامانجەکانمان بۆ ساڵی ٢٠٢٢ بریتی بوو لە ١،٩٨ ملیۆن دۆلار.

نوێنەرایەتییەکە لەلایەن وەزارەتی کاروباری سیاسی و بنیاتنانی ئاشتی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بەڕێوەدەبرێت و لەلایەن وەزارەتی ئۆپەراسیۆنەکانی ئاشتی و هەروەها وەزارەتی پشتیوانی ئۆپەراسیۆنەکانەوە پشتگیری دەکرێت.

ئەرکی پێسپێردراوی یونامی

بڕیارنامەی(٢٦٣١)ی ٢٠٢٢

لەلایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە لە کۆبوونەوەی ٩٠٤٣ ی خۆیدا، لە ٢٦ ی ئایاری ٢٠٢٢ پەسەندکرا

ئەنجومەنی ئاسایش، بە وەبیرهێنانەوەی هەموو بڕیارنامە پەیوەندیدارەکانی پێشووی سەبارەت بە عێراق، بەتایبەتی ١٥٠٠ (٢٠٠٣) , ١٥٤٦ (٢٠٠٤) , ١٥٥٧ (٢٠٠٤) , ١٦١٩ (٢٠٠٥) , ١٧٠٠ (٢٠٠٦) , ١٧٧٠ (٢٠٠٧) , ١٨٣٠ (٢٠٠٨) , ١٨٨٣ (٢٠٠٩) , ١٩٣٦ (٢٠١٠) , ٢٠٠١ (٢٠١١) , ٢٠٦١ (٢٠١٢) , ٢١١٠ (٢٠١٣) , ٢١٦٩ (٢٠١٤) , ٢٢٣٣ (٢٠١٥) , ٢٢٩٩ (٢٠١٦) , ٢٣٧٩ (٢٠١٧) , ٢٤٢١ (٢٠١٨) , ٢٠٢ ، ٢٥٧٦ (٢٠٢١) و دووپاتکردنەوەی بڕیارنامەکانی ٢١٠٧ (٢٠١٣) و ٢٦٢١ (٢٠٢٢) سەبارەت بە دۆخی نێوان عێراق و کوەیت، و ئەو بەهایانەی لە ٢٣٦٧ (٢٠١٧) دا هاتووە.

دووپاتکردنەوەی سەربەخۆیی و سەروەری و یەکڕیزی و یەکپارچەیی خاکی عێراق و جەختکردنەوە لەسەر گرنگی سەقامگیری و خۆشگوزەرانی و ئاسایشی عێراق بۆ خەڵکی عێراق و ناوچەکە و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بەتایبەت لە ژێر ڕۆشنایی سەرکەوتنی خاکی عێراق بەسەر عێراقدا دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش)، و هاندانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆ زیادکردنی پشتیوانییەکانی بۆ عێراق لەم بوارەدا.

پاڵپشتیکردنی عێراق لە ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو تەحەددایانەی کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە لەکاتێکدا بەردەوامە لە هەوڵەکانی بۆ سەقامگیری، لەوانەش شەڕی بەردەوامی دژ بە تیرۆر و داعش، قاعیدە و لقەکانیان، هەروەها بەردەوامبوون لە ئەرکی بوژانەوە، ئاوەدانکردنەوە، سەقامگیری و ئاشتەوایی، لەوانەش مەرجی جێبەجێکردنی پێداویستییەکانی هەموو عێراقییەکان، لەوانەش ژنان، گەنجان، منداڵان، ئاوارەکان، و کەسانی سەر بە کەمینە نەتەوەیی و ئایینییەکان، دانپێدانان بە هەڕەشەی فەرمانی تەقینەوە و کاریگەرییەکانی لەسەر هاوڵاتیانی مەدەنی، لەوانەش منداڵان، و پێشوازیکردن لە هەوڵەکان بۆ پاککردنەوەی ناوچەکان لەو جۆرە ئامێرانە.

ئیدانەکردنی بە توندترین شێوە هەوڵی تیرۆرکردنی ٧ ی تشرینی دووەمی ٢٠٢١ دژی مستەفا کازمی سەرۆك وەزیرانی عێراق ،

وەبیرهێنانەوەی بنەمای بنەڕەتیی پێشێلنەکردنی شوێنە دیپلۆماسی و کونسوڵگەرییەکان، و پابەندبوونەکان لەسەر حکومەتە خانەخوێیەکان، لەوانەش بەپێی ڕێککەوتننامەی ڤیەننا بۆ پەیوەندییە دیپلۆماسییەکان لە ساڵی ١٩٦١ و ڕێککەوتننامەی ڤیەننا بۆ پەیوەندییە کونسوڵگەرییەکان لە ساڵی ١٩٦٣ ، بۆ گرتنەبەری هەموو هەنگاوە گونجاوەکان بۆ پاراستنی شوێنە دیپلۆماسی و کونسوڵگەرییەکان لە بەرامبەر هەر دەستوەردانێك یان زیانێك، و بۆ ڕێگریکردن لە هەر تێکچوونێکی ئارامی ئەم ئەرکانە یان تێکچوونی کەرامەتیان،

دەستخۆشیکردن لە جێبەجێکردنی هەڵبژاردنێکی تەکنیکی باش بەڕێوەبردراو و بەگشتی ئاشتیانەی حکومەتی عێراق و کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان لە ١٠ ی تشرینی یەکەمی ٢٠٢١ ،

داوای پێکهێنانی خێرا و ئاشتیانەی حکومەتێکی نوێ، بۆ گەیاندنی ئەولەویەتە نیشتمانییەکان بۆ گەلی عێراق، لەوانەش لەڕێگەی چاکسازی ئابووری، هاوکاریی ناوچەیی، سەقامگیری، گەشەپێدان و پێشخستنی و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ،

سەرنجدان بە گرنگی گەیاندنی بەپەلەی چاکسازیی کاریگەر لەلایەن حکومەتی عێراقەوە بە ئامانجی جێبەجێکردنی داواکارییە ڕەواکانی گەلی عێراق بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی گەندەڵی، گەیاندنی خزمەتگوزارییە جەوهەری و سەرەتاییەکان، هەمەچەشنکردنی ئابوورییەکەی، ڕەخساندنی هەلی کار، باشترکردنی حوکمڕانی، و بەهێزکردنی دامەزراوەکانی دەوڵەتی بەتوانا و وەڵامدەرەوە، دانان بە ... هەوڵەکانی حکومەتی عێراق بۆ ئەو مەبەستە، و داواکردن لە دامەزراوەکانی دەوڵەت هەوڵەکانیان دوو هێندە بکەن بۆ لێپرسینەوە لە بەرامبەر ئەو کەسانەی کە بەرپرسیارن لە تاوانەکانی کوشتن، بریندارکردنی سەخت، ڕفاندن یان بێسەروشوێنکردنی خۆپیشاندەران و ڕۆژنامەنووسان، و پاراستن و ڕێزگرتن لە مافی ئازادی ڕادەربڕین ، .

سەرنجدان بە خواستی حکومەتی عێراق بۆ بینینی ئاوارە ناوخۆییەکان و ئاوارە عێراقییەکان لە سوریا گەڕانەوە بۆ ناوچە ڕەسەنەکانیان یان نیشتەجێبوون لە شوێنەکانی دیکەی عێراق، جەختی لەسەر گرنگی گەیشتن بە چارەسەری شکۆمەندانە و سەلامەت و بەردەوام کە لەسەر بنەمای خۆبەخشانە و ئاگادارانە ئەنجام دەدرێن،

دانان بە گرنگی جێبەجێکردنی کاریگەر و لە کاتی خۆیدا یاسای ڕزگاربووانی ژنە ئێزیدییەکان و پێویستی لێپرسینەوە لە ئەنجامدەرانی توندوتیژی سێکسی و جێندەری پەیوەست بە ململانێ، پێشکەشکردنی تەندروستی دەروونی و پشتیوانی دەروونی کۆمەڵایەتی بۆ قوربانییەکان، هەروەها پێشکەشکردنی قەرەبووکردنەوە و ڕێوشوێنی چاکسازی بۆ هەموو ئەو ڕزگاربووانەی لە یاساکەدا دەستنیشانکراون، و داوا لە حکومەتی عێراق دەکەین ئەم گرنگیدانە هەموو قوربانییەکان بگرێتەوە،

دانان بەوەی کە کاریگەرییە نەرێنییەکانی گۆڕانی کەشوهەوا، گۆڕانکارییە ئیکۆلۆژییەکان، و کارەساتە سروشتییەکان، لەنێو هۆکارەکانی دیکەدا، دەتوانن بەشداربن لە بیابانبوون و وشکەساڵیدا، کاریگەری خراپی لەسەر دۆخی مرۆیی هەبێت، جەختکردنەوە لەسەر پێویستی هەڵسەنگاندنی مەترسی گشتگیر لەلایەن حکومەتی عێراق بە پاڵپشتی نەتەوە یەکگرتووەکان، لەسەر داوای حکومەتی عێراق، بۆ گرتنەبەری هەنگاوی مانادار بۆ گونجاندن لەگەڵ یان کەمکردنەوەی ئەو تەحەددیاتانەی کە بەهۆی گۆڕانی کەشوهەوا و گۆڕانی ئیکۆلۆژییەوە دروست دەبن، هەروەها دانان بە ڕێککەوتننامەی چوارچێوەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ گۆڕانی کەشوهەوا و ڕێککەوتنی پاریس.

دەربڕینی نیگەرانی لە کاریگەرییەکانی پەتای کۆڤید-١٩ لە عێراق، بە وەبیرهێنانەوەی بڕیارنامەی ٢٥٦٥ (٢٠٢١) و دووپاتی کردەوە کە دەستڕاگەیشتن بە پشکنین و چارەسەر و ڤاکسینی کۆڤید-١٩ بەشێوەیەکی دادپەروەرانە بۆ کۆتاییهێنان بە پەتاکە زۆر پێویستە،

داوا لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی دەکەین کە بە توندی پابەند بن بە پاڵپشتیکردنی عێراق بۆ هەوڵە مرۆییەکان و سەقامگیری و ئاوەدانکردنەوە و گەشەپێدان و چاوخشاندن بە حکومەتی عێراق لەکاتێکدا بەرپرسیارێتی زیاتری پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییە مرۆییەکان لە ئەستۆ دەگرێت،

١. بڕیار دەدات بە درێژکردنەوەی ماوەی ئەرکی نێردەی هاوکاری نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ عێراق (یونامی) تا ٣١ی ئایاری ٢٠٢٣؛

٢. داوا دەکات نوێنەری تایبەتی ئەمینداری گشتی و یونامی لەسەر داوای حکومەتی عێراق؛

(أ) گرنگیدانێکی پێشینەیی بە پێشکەشکردنی ئامۆژگاری و پاڵپشتی و هاوکاری بۆ حکومەت و خەڵکی عێراق سەبارەت بە پێشخستنی گفتوگۆی گشتگیر و سیاسی و ئاشتەوایی لەسەر ئاستی نیشتمانی و کۆمەڵگا، بە لەبەرچاوگرتنی بەشداری کۆمەڵگەی مەدەنی، بە بەشدارییەکی تەواو و یەکسان و مانادار لە ژنان؛

(ب) ئامۆژگاری و پشتگیری و یارمەتیدانی زیاتر:

(i) حکومەتی عێراق و کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان و دامەزراوەکانی تری عێراق هەوڵدەدەن بۆ بەهێزکردنی ئامادەکاری و پرۆسەکانی هەڵبژاردن، لەوانەش لەڕێگەی پێداچوونەوەی تەکنیکی بەردەوام و ڕاپۆرتکردنی ورد لەسەر ئامادەکاری و پرۆسەکانی هەڵبژاردن، وەك بەشێك لە خولی ڕاپۆرتکردنی ئاسایی سکرتێری گشتی؛

(ii) حکومەتی عێراق و ئەنجومەنی نوێنەران سەبارەت هەڵدەستن بە پێداچوونەوە بە دەستوور، جێبەجێکردنی بڕگەکانی دەستوور، هەروەها سەبارەت بە پەرەپێدانی پرۆسەکانی پەسەندکراو لەلایەن حکومەتی عێراقەوە بۆ چارەسەرکردنی سنوورە ناوخۆییە ناکۆکەکان ؛

(iii) حکوومەتی عێراق لەگەڵ پێشکەوتن لەسەر چاکسازی لە کەرتی ئەمنی، لەوانەش بە یەکەمایەتیدان بە پلاندانان و داپینکردنی بودجە و جێبەجێکردنی هەوڵەکان بۆ بەهێزکردنی بەرنامەکانی کۆنترۆڵکردنی دەوڵەت و یەکگرتنەوە بۆ ئەندامانی پێشووی گروپە چەکدارەکان بەپێی پێویست، بە هەماهەنگی لەگەڵ کۆمپانیا فرەنەتەوەییەکانی دیکە و یەکەکان؛

(iv) حکوومەتی عێراق سەبارەت بە ئاسانکاری و دیالۆگ و هاریکاری ناوچەیی، لەوانەش سەبارەت بە پرسەکانی ئاسایشی سنوورەکان، وزە، بازرگانی، ژینگە، ئاو، کاریگەرییە نەرێنییەکانی گۆڕانی کەشوهەوا بەتایبەتی ئەوانەی بەشدارن لە بیابانبوون و وشکەساڵی، بنیاتنانی خۆڕاگری، ژێرخانی ئابووری، تەندروستی گشتی ، و پەنابەران؛

ج- پێشخستنی و پشتگیریکردن و ئاسانکاری، بە هەماهەنگی لەگەڵ حکومەتی عێراق:

(i) هەماهەنگی و گەیاندنی هاوکاری مرۆیی و پزیشکی، بەتایبەتی بۆ وەڵامدانەوەی پەتای کۆڤید١٩-، و گواستنەوەی خزمەتگوزارییە مرۆییەکان بۆ سیستەمی حکومەت؛

(ii) سەلامەتی، لە کاتی خۆیدا، بەشێوەیەکی ڕێکوپێك، خۆبەخشانە و شکۆمەندانە یان یەکگرتنی ناوخۆیی، بەپێی پێویست، پەنابەران و ئاوارەکان، لەوانەش لە ڕێگەی هەوڵەکانی تیمی وڵاتی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، و دەستڕاگەیشتن بە یارمەتی یاسایی و بەڵگەنامەی مەدەنی لە کاتی خۆیدا بۆ ئاوارەکانی ناوخۆ و عێراقییە ئاوارەبووەکان لە سوریا، لەوانەش ئەو کەسانەی کە مەترسی بێدەوڵەتییان لەسەرە، بەتایبەتی منداڵانی بێ تۆماری لەدایکبوون یان بەڵگەنامەی دیکەی ناسنامەی یاسایی ؛

(iii) هەماهەنگی و جێبەجێکردنی بەرنامەکان بۆ باشترکردنی توانای عێراق بۆ پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییە مەدەنی و کۆمەڵایەتییە سەرەکییە کاریگەرەکان، لەوانەش چاودێری تەندروستی و پەروەردە، بۆ گەلەکەی و بەردەوامبوون لە پاڵپشتیکردنی هەماهەنگی چالاکانەی عێراقی بەخشەرە هەرێمی و نێودەوڵەتییەکان لە بەرنامەکانی ئاوەدانکردنەوە و هاوکارییە گرنگەکان ، لەوانەش لە ڕێگەی بەدواداچوونی کاریگەرانەی بەڵێنە نێودەوڵەتییەکان؛

(iv) هەوڵەکانی عێراق، بانکی نێودەوڵەتی، سندوقی دراوی نێودەوڵەتی، و هەوڵەکانی دیکە سەبارەت بە چاکسازی ئابووری، بنیاتنانی توانا و دانانی مەرجەکان بۆ گەشەپێدانی بەردەوام و بوژانەوە و ئاوەدانکردنەوە لەوانەش لەو ناوچانەی کە بەهۆی تیرۆرەوە زیانیان بەرکەوتووە، لەوانەش لە ڕێگەی هەماهەنگی لەگەڵ ڕێکخراوە نیشتمانی و ناوچەییەکان و، وەك کۆمەڵگەی مەدەنی، بەخشەرەکان و دامەزراوە نێودەوڵەتییە گونجاوەکان؛

(v) بەشداریکردنی دەزگا و سندوق و بەرنامەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ئەو ئامانجانەی کە لەم بڕیارنامەیەدا هاتووە لە ژێر سەرکردایەتی یەکگرتووی سکرتێری گشتی لە ڕێگەی نوێنەری تایبەت لە عێراق، بە پشتیوانی جێگری دیاریکراویان ؛

(د) برەودان بە لێپرسینەوە و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ، و چاکسازیی دادوەری و یاسایی، لەگەڵ ڕێزگرتنی تەواو بۆ سەروەری عێراق، بەمەبەستی بەهێزکردنی سەروەری یاسا و باشترکردنی حوکمڕانی لە عێراق، جگە لە پاڵپشتیکردنی کارەکانی نەتەوە یەککگرتووەکان تیمی لێکۆڵینەوە بۆ پێشخستنی لێپرسینەوە لە تاوانەکانی (داعش (یونیتاد، کە لە بڕیارنامەی ٢٣٧٩ (٢٠١٧) دامەزراوە ؛

(هـ) نزیکبوونەوە لە ڕەوتی جێندەر وەك پرسێکی بڕبڕەیی و گرنگ بە درێژایی ئەرکەکەی و بۆ ڕاوێژکردن و هاوکاریکردنی حکومەتی عێراق لە دەستەبەرکردنی بەشداریکردن و بەشداریکردن و نوێنەرایەتیکردنی تەواو و یەکسان و مانادارانەی ژنان لە هەموو ئاستەکانی بڕیاردان، لەوانەش لە چوارچێوەی هەڵبژاردنەکاندا و پێکهێنانی حکومەت، و پێشخستنی بەهێزکردنی ئابووری ژنان، بە پشتیوانیکردن لە جێبەجێکردنی پلانی کارکردنی نیشتمانی سەبارەت بە ژنان، ئاشتی و ئاسایش کە هاوتەریبە لەگەڵ بڕیارنامەی ١٣٢٥ (٢٠٠٠) و بڕیارنامە پەیوەندیدارەکان، و بەیاننامەی هاوبەشی خۆپاراستن و وەڵامدانەوەی سێکسی پەیوەست بە ململانێ توندوتیژی؛

(و) سەرنج دان بە گرنگی مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو منداڵانەی کە بەهۆی شەڕی چەکدارییەوە زیانیان بەرکەوتووە بە پلەی یەکەم وەك قوربانی، و داوا لە حکومەتی عێراق و تیمی وڵاتی نەتەوە یەکگرتووەکان بکەن کە پاراستنی منداڵ بەهێزتر بکەن، لەوانەش تێکەڵکردنەوەی منداڵان بە کۆمەڵگا بەپێی یاسا نیشتمانییەکانی عێراق و پابەندبوونەکانی عێراق بەپێی یاسا نێودەوڵەتییەکان، و پشتگیریکردن لە جێبەجێکردنی ئەنجامەکانی گروپی کاری ئەنجومەنی ئاسایش سەبارەت بە منداڵان و شەڕی چەکداری؛

(ز) هەروەها پاڵپشتی چالاکانە لە حکوومەتی عێراق و حکوومەتی هەرێمی کوردستان بۆ کارکردنی پێکەوەیی و بەشداریکردن لە گفتوگۆی ڕێکوپێك و ڕێخراوەیی بەرامە بۆ داڕێژراو بە مەبەستی چارەسەرکردنی کێشە هەڵپەسێردراوەکانی نێوانیان، بە شێوەیەك کە لەگەڵ یەکگرتوویی عێراق و دەستوورەکەیدا بگونجێت، لەوانەش بڕگەکانی ئەمنی، بودجە ڕێکخستنەکان و بەڕێوەبردنی سەرچاوە نەوتی و گازییەکانی عێراق، هەروەها جێبەجێکردنی ڕێککەوتنەکانی ئێستا، لەوانەش ڕێککەوتنی شەنگال بۆ ساڵی ٢٠٢٠ ؛

٣. دان نان بەوەی کە ئاسایشی کارمەندانی نەتەوە یەکگرتووەکان زۆر گرنگە بۆ ئەوەی یونامی کارەکانی بۆ بەرژەوەندی گەلی عێراق ئەنجام بدات و داوا لە حکومەتی عێراق دەکات بەردەوام بێت لە پێشکەشکردنی پاڵپشتی ئەمنی و لۆجستی بۆ ئامادەبوونی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق؛

٤. نیازی خۆی دەردەبڕێت بۆ پێداچوونەوە بە ئەرك و خولی ڕاپۆرتکردنی یونامی تا ٣١ی ئایاری ٢٠٢٣، یان زووتر، ئەگەر لەلایەن حکومەتی عێراقەوە داوا بکرێت؛

٥. داوا لە سکرتێری گشتی دەکات کە هەر چوار مانگ جارێك ڕاپۆرتێك بداتە ئەنجومەن سەبارەت بەو پێشکەوتنانەی کە بەدەست هاتوون بەرەو جێبەجێکردنی هەموو بەرپرسیارێتییەکانی یونامی؛

٦. بڕیار دەدات بەسەر بابەتەکە بە زاڵی بمێنێتەوە.

یونیتاد UNITAD

تیمی لێکۆڵینەوەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ بەرەوپێشبردنی لێپرسینەوە لە تاوانەکانی داعش (یونیتاد) میکانیزمێکی لێپرسینەوەی سەربەخۆ و بێلایەنە کە لەلایەن ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە ڕاسپێردراوە بۆ پشتگیریکردنی هەوڵە ناوخۆییەکان بۆ لێپرسینەوە لە داعش لەڕێگەی کۆکردنەوە و پاراستن و هەڵگرتنی بەڵگەکان لە عێراق لە کردەوەکانی تاوانی جەنگ، تاوانەکانی دژی مرۆڤایەتی و جینۆساید کە لە عێراق ئەنجامدراون. یونیتاد وەك وەڵامێکی یەکدەنگی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆ داواکاریی حکومەتی عێراقەوە بۆ هاوکاری دامەزرا. هاوکاری کاریگەر لەگەڵ حکومەتی عێراق ناوەندی ئەرك و چالاکییەکانی یونیتاددایە. یونیتاد بە سەرۆکایەتی ڕاوێژکاری تایبەت، لە نزیکەوە لەگەڵ هاوتا ناوخۆییەکانی کاردەکات بۆ ئەنجامدانی کارەکانی بە شێوەیەك کە تەواوکەری لێکۆڵینەوەکان بێت کە لەلایەن دەسەڵاتە نیشتمانییەکانەوە ئەنجام دەدرێن، و بە ڕێزگرتنی تەواو بۆ سەروەری نیشتمانی.

تیمی وڵات

تیمی وڵاتی نەتەوە یەکگرتووەکان (UNCT) لە عێراق لە ٢٥ ئەندام پێکهاتووە، کە ١٥ دەزگای نێوخۆیی و ٣ بیانی لەخۆدەگرێت:

FAO، ILO، OCHA، OHCHR، UNICEF، UNCTAD، UN WOMEN، UNDP، ESCWA، UNESCO، UNEP، UNHCR، UN _HABITAT، UNIDO، UNFPA، UNODC، UNOPS، WFP، WHO، UNMAS، ITC، IFC، IMF، UNEP، IOM, UN_ESCWA و UNCTAD

دەزگای غەیرە نیشتەجێن.) جگە لەوەش، UNCT گروپی بانکی جیهانی لەخۆدەگرێت.

بە سەرۆکایەتی جێگری نوێنەری تایبەتی سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ عێراق/ڕێکخەری نیشتەجێ و مرۆیی، UNCT کاردەکات بۆ باشترکردنی ژیان و گوزەرانی هەموو عێراقییەکان لەڕێگەی پاڵپشتیکردنی وڵات لە گەیشتن بە کارنامەی گەشەپێدانی بەردەوام و ئامانجە پەیوەندیدارەکانی گەشەپێدانی بەردەوام لەگەڵ نوێترین شارەزایی تایبەتمەند و کردارەکانی بنەمادار بە بەڵگە. ڕۆحی ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام لە یەك دەستەواژەدا خۆی دەبینێتەوە؛ "کەس لێی بێ بەش نەبێت". ئەمە ئەو پرەنسیپەیە کە پێناسەی هەموو کارێك دەکات کە نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراقدا دەیکات. چوارچێوەی گشتی کە تیمی وڵاتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە پێشکەشی دەکات، چوارچێوەی هاوکاری گەشەپێدانی بەردەوامی نەتەوە یەکگرتووەکان (UNSD_CF) ٢٠٢٠-٢٠٢٤ پێشتر (UNDAF)بوو، کە ئامانجە سەرەکییە هاوبەشەکانی گەشەپێدانی نەتەوە یەکگرتووەکان لە وڵاتەکەدا دەخاتە ڕوو. نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق بە شێوەیەکی نوێ و یەکگرتوو پێکەوە کاردەکەن بۆ پاڵپشتیکردنی حکومەت بۆ گەیشتن بە ئەولەویەتەکانی گەشەپێدانی نیشتمانی و پابەندبوونەکانی گەشەپێدانی نێودەوڵەتی، لەوانەش ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام.

نەتەوە یەکگرتووەکان لە کوێی عێراق کاردەکات؟

خێزانی نەتەوە یەکگرتووەکان لە هەر ١٨ پارێزگاری عێراق کار دەکات و لە ئاستی کۆمەڵگە، پارێزگا، هەرێمی و نیشتیمانیدا کار دەکات. ستافی نیشتمانی و نێودەوڵەتی لە سەرتاسەری وڵاتدا جێگیرکراون و بە هاوبەشی لەگەڵ هاوتا ناوخۆیی و پارێزگا و ناوچەیی و نیشتمانییەکانیان کاردەکەن.

جیاوازی نێوان یونامی و ئەو قەوارانەی تری نەتەوە یەکگرتووەکان کە لە عێراقدا کاردەکەن چییە؟

یونامی نوێنەرایەتییەکی سیاسییە کە لە ساڵی ٢٠٠٣ لەسەر داوای حکومەتی عێراق دامەزراوە.

بوونی ڕێکخراوەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق لەسەر بنەمای ڕێککەوتنی دووقۆڵی لەگەڵ حکومەتی عێراق دامەزراوە.

یونیتاد لە ساڵی ٢٠١٨ وەك وەڵامێکی کۆدەنگی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆ داواکارییەکی حکومەتی عێراقەوە بۆ هاوکاری دامەزراوە.

چەند ساڵە نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق ئامادەیە و بۆچی؟

عێراق ئەندامی دامەزرێنەری نەتەوە یەکگرتووەکانە. ژمارەیەك ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی ١٩٥٥ەوە لە عێراق کاردەکەن، هەندێکی تریش لە سەرەتای ساڵانی نەوەدەکان و دووبارە لە دوای ساڵی ٢٠٠٣ نووسینگەکانیان دامەزراندووە. نەتەوە یەکگرتووەکان بەردەوامە لە کارکردن لە عێراق بۆ وەڵامدانەوەی پێداویستییەکانی گەلی عێراق و پاڵپشتیکردنی هەوڵەکانیان بۆ بەدیهێنانی داهاتوویەکی ئارام و خۆشگوزەرانی.

چاوپێکەوتن لەگەڵ

جێگری نوێنەری تایبەتی سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق بۆ کاروباری سیاسی و هاریکاری هەڵبژاردنەکان

بەڕێز کلۆدیۆ کۆردۆن

> **من زۆر حەز دەکەم بەشداری لە هەوڵەکانی یونامی بکەم لە پێشکەوتن لە هەموو بوارەکانی ئەرکەکەماندا، لە نزیکەوە لەگەڵ حکومەتی عێراق و ئەکتەرە سیاسییەکان و هەروەها کۆمەڵگەی مەدەنی کاربکەم**

لە مانگی ئابی ڕابردوودا ئەرکەکانتان لە عێراق گرتە ئەستۆ. سەرنجە سەرەتاییەکانت چین؟

هەروەك پێشبینیم دەکرد عێراق وڵاتێکی دەوڵەمەند و ئاڵۆزە و سەنگی ناوچەیی بەرچاوی هەیە. پێشتر لە عێراق نەژیاوم بەڵام لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست گەورە بووم و هەمیشە حەزم دەکرد مێژووی وڵاتانی ناوچەکە بزانم و سەردانیان بکەم. لەگەڵ نوێنەرایەتی پشتیوانی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ لیبیا بۆ ماوەی چوار ساڵ خزمەتم بە نەتەوە یەکگرتووەکان کرد لە لیبیا و تونس و لە پێنج ساڵی ڕابردووشدا سەرۆکایەتی ئۆفیسی مەیدانی لوبنانی دەزگای فریاگوزاری و کارەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پەنابەرانی فەلەستین لە ڕۆژهەڵاتی نزیك بووم. لێکچوون لە نێوان لوبنان و عێراقدا هەیە، بە تایبەتی فرەچەشنی کۆمەڵایەتی و ئاڵۆزی سیاسی لەگەڵ زۆرێك لە هەمان سوود و ئاڵنگاری.

من لوبنانێکی بێ حکومەتم جێهێشت و عێراقێکیشم بینی کە خەبات دەکات بۆ پێکهێنانی حکومەت – خۆشبەختانە ئێستا ئەم پرسە چارەسەر کراوە هەرچەندە هەوڵی بەردەوام لەلایەن هەموو لایەکەوە پێویستە بۆ ئەوەی چاوی بەرژەوەندییە فراوانەکانی گەلی عێراق لەدەست نەدات لەکاتێکدا بەدواداچوون بۆ ئامانجە سیاسییە جیاواز و ڕەواکان دەکەن.

ڕۆڵی خۆتان وەك جێگری نوێنەری تایبەت بۆ کاروباری سیاسی و هاوکاری هەڵبژاردنەکان چۆن دەبینن؟

ڕۆڵی سەرەکی من پشتگیریکردنە لە نوێنەری تایبەتی سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە جێبەجێکردنی ئەرکی سیاسی و نێوەندگیرییەکەی وەك لەلایەن ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پێناسە کراوە. وەك ئەرکێك زۆر چالاك بووین لە هەوڵدان بۆ ئاسانکاری بۆ پرۆسەی پێکهێنانی حکومەت و بە گشتی لە پشتیوانیکردن لە کارکردنی دروستی دامەزراوەکانی دەوڵەت و ڕێزگرتن لە وادەی دەستووری و مەرجەکانی تر.

لە کۆتاییدا بێگومان دەتوانین ئامۆژگاری بکەین، ئاسانکاری بۆ گفتوگۆ بکەین، پێشنیار بکەین، بەڵام بڕیارەکان بە تەواوی لە دەستی خودی عێراقیەکاندا دەمێنێتەوە.

وەك چۆن هەڵبژاردنی پارێزگا و پەرلەمانی لە بەرنامەی ئەم حکومەتەدایە ، پێشبینی دەکەم زیاتر ڕۆڵی یونامی تەرخان بکەم بۆ گرنگیدان بە پاڵپشتیکردنی دەسەڵاتدارانی عێراق لە ئامادەکاری و بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنێکی دادپەروەرانە و بە باشی بەڕێوەبردن، بە بنیاتنانی دەستکەوتەکانی هەڵبژاردنی ئۆکتۆبەری ٢٠٢١ . هەروەها بڕیارە لە هەرێمی کوردستانی عێراق هەڵبژاردن بەڕێوە بچێت، بەهۆی ئەوەی ماوەی پەرلەمانی کوردستان لەم دواییانەدا کۆتایی هات.

لە کۆتاییدا، ڕۆڵی من لە نزیکەوە کارکردنە لەگەڵ جێگری نوێنەری تایبەتی دیکەی یونامی، بەڕێز غولام ئیساچزای ، بۆ دڵنیابوون لەوەی کە چالاکییەکانی یونامی و چالاکییەکانی دەزگا و سندوق و بەرنامەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بە باشی یەکدەگرنەوە و نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق بەڕاستی وەك یەك کاردەکات.

بەشداریکردن لە فایلە ونبووەکانی کەس و موڵك و ماڵی کوێت یەکێکە لە بەرپرسیارێتییە سەرەکییەکانتان. چی بەدەست هاتووە و چاوەڕوانی چ پێشکەوتنێك دەکرێت؟

لە ساڵی ٢٠٢٢دا پێشکەوتنی زیاتر لە ناسینەوە و گەڕاندنەوەی پاشماوەی خەڵکی کوەیتی و کەسانی دیکەی ونبوو بۆ خێزانەکانیان بەدیکرا، بەمەش ژمارەی ئەوانەی تا کۆتایی ساڵی ٢٠٢٢ هێشتا حسابیان بۆ نەکراوە بۆ ٣٠٩ کەس کەمکردەوە بەشداریکردن لە گەڕان بەدوای زیاتری شوێنە ئەگەرییەکانی ناشتن. مانگی تشرینی دووەمی ڕابردوو یونامی مەشقی بە بەرپرسانی عێراقی سەبارەت بە بەکارهێنانی ڕاداری زەمینی پێشکەش کرد، کە دیسانەوە دەبێت هاوکار بێت لە گەڕان بەدوای شوێنەکانی ناشتن. جگە لەوەش، موڵك و ماڵی کوێت کە پێکهاتبوو لە کتێب و کەرەستەی دیکەشەوە لەلایەن دەسەڵاتدارانی عێراقەوە دۆزرایەوە و لە ساڵی ٢٠٢٢ گەڕێنرایەوە بۆ کوێت، ئەمانە و بابەتەکانی دیکەم لە کوەیت و بەغدا تاوتوێ کرد بە مەبەستی خێراترکردنی جێبەجێکردنی ئەم ئەرکە تایبەتەی ئەنجومەنی ئاسایش کە بە یونامی ڕاسپێردراوە.

ئەرکی یونامی فراوانە و پشتیوانییەکی بەهێزی ئەنجومەنی ئاسایشی هەیە. چی وەك ئەولەویەتەکانی سەرەکی بۆ یونامی لە ساڵی ٢٠٢٣دا دەناسێنیت؟

لە ساڵی ٢٠٢٢عێراق بە قەیرانێکی سیاسی جددیدا تێپەڕیوە کە لە خاڵێکدا لە توندوتیژیدا تێکچووە و دەکرا لێکەوتەی کارەساتبار بۆ وڵات و بۆ هەموو عێراقییەکان هەبێت. لە کۆتاییدا حیکمەت زاڵ بوو، توندوتیژی وەستا، ئەنجومەنی نوێنەران سەرۆکێکی هەڵبژارد و دەنگی بە حکومەتێکی نوێ دا، کە دەستی کردووە بە چارەسەرکردنی چالاکانە ئەو تەحەددایانەی کە ڕووبەڕووی عێراق بوونەتەوە، وەك گەندەڵی بەربڵاو. بەڵام مرۆڤ نابێت خۆڕازی بێت و پێویستی هاندانی بەردەوامی گفتوگۆ و ئامادەیی سازشکردن وەکو پێویستییەکی سەرەکی و کاریگەر لە کارنامەی یونامیدا بە بەرزی دەمێنێتەوە.

یەکێکی دیکە لە کارە گرنگەکان پێشکەوتنە لە چارەسەرکردنی کێشە هەڵپەسێردراوەکانی نێوان حکومەتی هەرێمی کوردستان و حکومەتی فیدراڵی عێراق. بەدواداچوونم بۆ دوایین دانوستانەکان کردووە کە یونامی ئاسانکاری بۆ کردوون لەسەر حوکمڕانی کەرکوك و هیوادارم لە چەند مانگی داهاتوودا بتوانرێت ڕێککەوتنی کۆتایی بکرێت و جێبەجێ بکرێت.

ڕێککەوتنی شنگال پێویستی بە جێبەجێکردنی هەیە، پرسی ناوچە کێشە لەسەرەکان و داهاتی نەوتیش هێشتا چاوەڕێی ڕێککەوتنی نێوان بەغدا و هەولێرە. یونامی ئامادەیە بۆ ئاسانکاری بۆ گفتوگۆیەکی ڕێکوپێك و ڕێکخراوەیی و پەیکەربەند کراو بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشە هەڵپەسێردراوانە، هاوتەریب لەگەڵ یەکێتی و دەستووری عێراق.

لە ئەرکە سەرەکییەکانی یونامی وەك هەموو شوێنێکی جیهان، بریتی یە لە پێشخستنی مافەکانی مرۆڤ. ئەمە تەنها هاوکاریکردنی عێراق نییە لە دەستەبەرکردنی ئازادییەکان و پاراستنی خەڵك لە ئەشکەنجە و پێشێلکارییەکانی دیکە و پێشخستنی سەروەری یاسا. هەروەها ئەمە پەیوەندی بە هاوکاریکردنی عێراقەوە هەیە لە دەستەبەرکردنی بەشداریی تەواوی ژنان لە گۆڕەپانی سیاسی و کۆمەڵایەتیدا، هەروەها دەنگدان بە گەنجانی وڵات.

من پێشتر چالاکانە لەگەڵ ڕێکخراوەکانی ژنان لە وڵاتەکەدا پەیوەندیم کردووە و حەزم لە گەڕان بەدوای بۆچوونی گەنجانی عێراقیدا بووە ¬– گفتوگۆیەکی زیندووم لە مانگی ئۆکتۆبەری ساڵی ڕابردوودا لە موسڵ لەگەڵ گەنجان و ژنەکاندا بەبیر دێتەوە، کە زۆرێکیان بەشداربوون لە ئاوەدانکردنەوەی فیزیکی شارەکەدا و ژێرخانی کۆمەڵایەتی دوای وێرانکارییەکانی داعش. وە بە لەبەرچاوگرتنی فرەیی پێکهاتەکان و بیروباوەڕی ئایینی عێراق، من پێشخستنی مافەکانی مرۆڤ بەو شێوەیە دەبینم کە ڕێزگرتن لە هەمەجۆریی و بۆ مافەکانی هەموو کەمینەکان لەخۆدەگرێت .

لە کۆتاییدا، لە ڕووی ئەولەویەتەکانەوە، نەتەوە یەکگرتووەکان ئارەزووی بەرەوپێشبردنی پەیوەندییە باشەکانی نێوان عێراق و دراوسێکانی دەکات ، بە ڕێزگرتن لە نیگەرانییە ئەمنییە ڕەواکان و سەروەری عێراق. لە مانگی ئۆکتۆبەر و تشرینی دووەمی ساڵی ڕابردوودا سەردانی هەردوو وڵاتی کوەیت و ئێرانم کرد بۆ گفتوگۆکردن لەسەر ئەو پرسانەی کە پەیوەندییان بە ئەرکی یونامییەوە هەیە – یونامی لە هەریەك لە دوو وڵاتەکەدا نووسینگەیەك دەستەبەر دەکات. کۆنفرانسی دووەمی بەغداد کە لە مانگی کانوونی دووەمی ساڵی ڕابردوودا لە عەممان بە بەشداری نوێنەری تایبەتی خاتوو هێنیس پلاسخارت بەڕێوەچوو، دانپێدانانێکی گرنگ بوو بە گرنگی عێراق لە ناوچەکەدا.

بۆ ساڵی ٢٠٢٣ ئاواتت چییە؟

جا مەسەلەی ناوچە کێشە لەسەرەکانی نێوان هەرێمی کوردستان و باقی عێراق بێت یان پرسی کات و ئەنجامدانی هەڵبژاردن، پێشکەوتن ئەگەر چارەسەرکردنی ئەو کێشانە نەبێت لە ساڵی ٢٠٢٣دا ئەگەر ئیرادەیەکی باشی سیاسی بەس هەبێت. لە کۆتاییدا ئەوەی پێویستە هەمووان لەبەرچاو بگرن، بەرژەوەندی هەموو عێراقییەکانە بە هەموو هەمەجۆرییەکەیانەوە. من زۆر حەز دەکەم بەشداری لە هەوڵەکانی یونامی بکەم لە پێشکەوتن لە هەموو بوارەکانی ئەرکەکەماندا، لە نزیکەوە لەگەڵ حکومەتی عێراق و ئەکتەرە سیاسییەکان و هەروەها کۆمەڵگەی مەدەنی کاربکەم.

چاوپێکەوتن لەگەڵ

جێگری نوێنەری تایبەتی سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان، ڕێکخەری نیشتەجێ و کاروباری مرۆیی بۆ عێراق

بەڕێـــز غـــولام ئیســـحاقزای

ئەو زانیاری لەبارەی ڕۆڵی خۆی وەك DSRSG/RC/HC، بۆچوونی خۆی سەبارەت بەو پشتگیرییەی کە سیستەمی نەتەوە یەکگرتووەکان پێشکەشی وڵات دەکات بەرەو گەیشتن بە ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەواملەگەڵمان (SDGs) هاوبەش دەکات. هەروەها تێڕوانینەکانی سەبارەت بە گواستنەوەی مرۆیی، گرنگی ئامانجە گەشەسەندووەکان و ڕۆڵی گرنگی پشتیوانی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ هەوڵە مرۆیی و گەشەپێدانەکان لە وڵاتەکەدا لەگەڵمان هاوبەش دەکات.

بەم دواییە پەیوەندیت بە خێزانی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە کرد لە عێراق. چۆن ڕۆڵی خۆت وەك DSRSG/RC/HC دەبینیت کە سەرپەرشتی هەوڵە مرۆیی و گەشەپێدانەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان دەکات لەم وڵاتەدا؟ چۆن بەراوردی دەکەیت لەگەڵ پۆستەکانی پێشووترت؟

من بەوپەڕی خۆشحاڵییەوە چاوەڕێی پشتگیریکردنم لە هەوڵەکانی عێراق بۆ جێبەجێکردنی کارنامەی ٢٠٣٠ بۆ گەشەپێدانی بەردەوام، لەوانەش بنیاتنانەوەی باشتر لە دوای پەتای کۆڤید-١٩ وەك لە نائارامییە سیاسییەکانی ئەم دواییەدا بینیمان، لەگەڵ کاریگەرییە دیارەکانی گۆڕانی کەشوهەوا، عێراق لە گۆڕەپانێکدادایە و ئەمەش کاتێکی سەرەکییە بۆ ئەوەی وڵاتەکە سەرنجی لەسەر گەشەپێدانی بەردەوام بێت.

ڕۆڵی من وەك DSRSG/RC/HC پشتگیریکردن و ئاسانکارییە بۆ کۆکردنەوەی بەشە جیاوازەکانی سیستەمەکەمان، بۆ بەهێزکردنی تەواوکەر و یەکگرتوویی پشتیوانی و کردارەکانمان، بەمەش کاریگەریی بەشداریکردنمان گەورەتر دەکات بۆ وەڵامدانەوەی پێداویستییە مرۆیی و گەشەپێدانەکان و بۆ پێشکەوتنی عێراق.

هیوادارم لەڕێگەی کۆکردنەوەی کارە بەرنامە بۆ دارێژراوەکانمان، هاوکات بتوانین یارمەتی کۆمەڵگاکان و هاوڵاتیان بدەین لە سەرانسەری عێراقدا بزانن کە هەموویان هەمان خواست و پێداویستی و ئامانجیان هەیە بەبێ ئەوەی گرنگی بە پێشینەیان بدرێت. دەتوانن ڕۆڵێکی چالاکتر بگێڕن لە دیاریکردنی جۆری کۆمەڵگا و جۆری ئایندە بۆ کۆمەڵگاکانیان و وڵاتەکەیان هەروەها دیاریکردنی ئەوەی ئاخۆ چیان دەوێت

بۆ ئەو وڵاتە؟ لێرەدایە کە هێزی بزوێنەری پێگەی خۆم و ئۆفیسەکەم دەبینم.

پەیوەندی "سێ ڕەهەندی" لە بارەی هەریەکە لە ئەکتەرە مرۆییەکان و گەشەپێدان و ئاشتیەکان چۆن دەبینیت؟

لەگەڵ پەیوەندی سێ لایەنە (سێ ڕەهەندییەکە)، ئێمە جەخت لەسەر هەماهەنگی و کارکردنی زیرەکیانەتر و یەکگرتووتر و بەکۆمەڵ دەکەینەوە. بە کۆکردنەوەی گەشەپێدانی بەردەوام، بنیاتنانی ئاشتی/نێوەندگیری، و یارمەتییە مرۆییەکان، ئێمە هەماهەنگی دەکەین بۆ ئامادەسازی بۆ ئەوەی کە جیهان چۆن وەڵامی قەیرانەکان بداتەوە، بەرەو ئاشتی بەردەوام هەنگاو بنێین. لە دۆخێکی دوای ململانێکانی وەک ئەوەی لە عێراقدا هەیە، توندڕەوی توندوتیژانە، هەژاری و تێکچوونی ژینگە تادێت چڕ دەبنەوە و کاریگەرییان لەسەر لاوازترینەکان بە شێوەیەکی نارێژەیی هەیە.

دڵنیابوون لەوەی ئەم پەیوەندییە بە باشی کاردەکات پێویستی بە هەماهەنگی بەردەوام هەیە، یەکخستنی پلان و ستراتیژی، دەستەبەرکردنی بودجەی پێویست بۆ دەرئەنجامە بەکۆمەڵەکان، و دڵنیابوون لەوەی کە ڕێبازەکان لەسەر ئەو کەسانە چڕ دەکرێنەوە کە مەبەست لێی یارمەتیدانیان هەیە، لەوانەش بەشداریکردن لەگەڵ کۆمەڵگەی مەدەنی وەک لایەنە پەیوەندیدارە سەرەکییەکان.

هەبوونی پێگەی ناوازە سێ ڕەهەندییەکەی DSRSG/RC/HC توانای بە نەتەوە یەکگرتووەکان دەدات کە زۆرێک لە ئەکتەرە جۆراوجۆرەکان کۆبکاتەوە بۆ یەک ڕێگای یەکگرتوو بۆ پێشەوە و یارمەتی بنیاتنانی یەک ڕێبازێکی گشتگیری ڕاستەقینەی نەتەوە یەکگرتووەکان بدات. وەک دەزانن ئاشتی و گەشەپێدان و کردەوە مرۆییەکان بەیەکەوە گرێدراون و هەمیشە یەکتر بەهێز دەکەن و لە بەدەستهێنانی پێشکەوتنی بەردەوامدا زۆر گرنگە. هەروەها دانپێدانانێک هەیە کە ڕەگ و ڕیشەی زۆرێک لە پێشینەییترین بارودۆخە مرۆییەکان یان سروشتی گەشەسەندن یان سروشتی سیاسییە، بەم شێوەیە ناتوانین باسی چارەسەری مرۆیی بکەین بەبێ لەبەرچاوگرتنی دوو پایەی دیکەی کارەکەمان. بۆ نموونە، دەستڕاگەیشتن بە سەرچاوەی مرۆیی لە هەندێک حاڵەتدا پێویستی بە دانوستان هەیە لەگەڵ ئەکتەرە سیاسییەکان و چارەسەری ئاوارەبوونی درێژخایەن پێویستە لە گەشەپێداندا بدۆزرێتەوە. ئەمەش بۆ ئەوە نییە کە گرنگی پاراستنی بنەما مرۆییەکان بسەنێتەوە، بەڵکو بۆ دانانی بە پێویستی یەکگرتوویی لەگەڵ کاری ئاشتیسازی و پێکهاتە سیاسییەکان.

ئاڵنگارییەکانی بەردەم یەکگرتنەوەی ئەم سێ ڕۆڵە چین؟

بە ڕای من بۆ هەماهەنگی چالاکییەکان لە سەرانسەری سیستەمی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق، تیمی پارێزگای مرۆیی (HCT)، تیمی وڵاتی نەتەوە یەکگرتووەکان (UNCT)، و ئەرکەکە، لە ژێر ئەم سێ بوارەی کارەکانماندا دەرفەتگەلێکی زۆر هەیە نەک ئاڵنگاری و ڕێگر . گرنگە هاوکاری وهەماهەنگی نێوان ئەو سێ بەشە بناسین و چۆنیەتی بەستنەوەیان لە چوارچێوەی کارپێکردندا ئەوەیە کە ئەم پەیوەندییە کاریگەر دەکات.

ئایا دەتوانن بە کورتی باسی گۆڕانکاری لە وەڵامدانەوەی مرۆیی و هەنگاو نان بۆ پەرەپێدان لە عێراق بکەن و ئەو پێکهاتە سەرەکیانە چین کە دانراون بۆ یارمەتیدانی ئاسانکاری ئەم گۆڕانکارییە؟

دۆخی مرۆیی گشتیی عێراق زۆر باشتر بووە، لە ماوەی پێنج ساڵی ڕابردوودا نزیکەی پێنج ملیۆن کەس بە پاڵپشتی حکومەت و هاوبەشە مرۆییەکان و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی گەڕاونەتەوە زێدی خۆیان.

تا کۆتایی ساڵی ٢٠٢١، UNCT چوارچێوەی هاوکاری گەشەپێدانی بەردەوامی نەتەوە یەکگرتووەکان (UNSDCF) و پایەی چارەسەرە بەردەوامەکانی پەرەپێدا. ئەمەش بووە هۆی پەرەپێدانی میکانیزمێک کە گرنگی بە پەیوەندی نێوان هەوڵە مرۆیی و گەشەپێدانەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بدات. هەشت میکانیزمی هەماهەنگی لەسەر بنەمای ناوچە (ABC) لە بوارە ئاڵۆزەکانی گەڕانەوەدا دانراون ABC. وەکان دڵنیا دەدەن لەبارەی ئەوەی کە ئەکتەرە مرۆییەکان و گەشەپێدانەکان هەماهەنگی و پلاندانان پێکەوە لەگەڵ پێکهاتەکانی حکومەتی ناوخۆیی بۆ ئاسانکاری جێبەجێکردنی چارەسەری بەردەوام بۆ ئاوارە ناوخۆییەکان (IDPs) و گەڕاوەکان.

وەک دانانن بە گەشەسەندنی بنیاتنانەوە چارەسەرییە بەردەوامەکان لە عێراق و وەرگرتنەوەی توانا نیشتمانییەکان، کۆمەڵگەی مرۆیی لە عێراق، لە کۆتاییەکانی ساڵی ٢٠٢٢ ، گواستنەوەی بە قۆناغ و هەنگاوی بجوک و ورد لە وەڵامدانەوەی مرۆییەوە بەرەو ڕێبازی گەشەپێدان دەستپێکردووە، لەوانە سەقامگیری و بوژانەوەی ئابووری بە گرنگیدانێکی بەهێز بە چارەسەرە بەردەوامەکان و پشتگیریکردنی خێزانە گەڕاوەکان بۆ یەکگرتنەوە لە ناوچەی بنەڕەتی خۆیان، هاندانی زیادبوونی ڕۆڵی حکومەت وەک هەڵگری ئەرکی سەرەکی.

نەتەوە یەکگرتووەکان و هاوبەشەکانی لەگەڵ حکومەتی عێراق (GoI) بە حکومەتی هەرێمی کوردستانیشەوە کاردەکەن بۆ ڕادەستکردنی ئۆپەراسیۆنە مرۆییەکان و پاڵپشتی حکومەت لە وەرگرتنی بەرپرسیارێتی خۆیان لە وەڵامدانەوەی پێداویستییە مرۆییەکان و دابینکردنی خزمەتگوزاری ڕزگارکردنی ژیان و بەردەوامی ژیان بۆ دانیشتوانی زیانلێکەوتووی ململانێ لە عێراق.

بۆ پشتیوانی لە هەوڵەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و حکومەتی عێراق بۆ وەڵامدانەوەی ئەو پێداویستییە مرۆییانەی لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٣ دا HCT ی عێراق ستراتیژی گواستنەوەی مرۆیی بۆ عێراق (HTS)ی دەستپێکردووە بۆ دیاریکردنی ئەو پێداویستییە گرنگانەی لەماوەی ساڵی ٢٠٢٣ و دیاریکردنی ئەولەویەتەکانی پێشنیارکراوی HCT بۆ ئەکتەر مرۆیی و بەخشەرەکان. ئەمەش بە پەرەپێدانی ستراتیژی چارەسەری بەردەوام کە UNSDCF و پلانی حکومەت بۆ کۆتاییهێنان بە ئاوارەبوون بەیەکەوە دەبەستێتەوە و تەواو دەکرێت.

بۆ ئەم مەبەستەش هەروەک ئاماژەی پێکراوە، ئێمە بەردەوام دەبین لە داواکردنی پشتیوانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی. لە شوێنێک کە پێویست بێت، نەتەوە یەکگرتووەکان و هاوبەشە مرۆییەکان بەردەوام دەبن لە پێشکەشکردنی هاوکاری ڕزگارکەرانەی ژیان بۆ تاک و کۆمەڵگا لاوازەکان تا ئەو کاتەی کە پێداویستییە مرۆییەکان بەردەوام بن. هاوبەشیمان لەگەڵ بەخشەرە مرۆییەکان و هاوبەشەکان بەردەوامە لە بەهێزبوون لە کاتێکدا ئێمە سەرقاڵی پشتگیریکردن لە یەکخستنەوەی ئاوارەکان و گەڕاوەکان و دەستنیشانکردنی چارەسەری بەردەوام و کەرامەت بۆ ئاوارەکان و گەڕاوەکان.

زۆرجار ئەم جۆرە تەحەددیانە پەیوەستن بە ئاستی بەرزی زیانەکانی پەیوەست بە ململانێ بۆ خانووبەرە و ژێرخانی، نەبوونی دەستڕاگەیشتن بە کار و سەرچاوەکانی داهات، و بەربەستەکانی بەردەم چوارچێوە یاساییەکان کە پێویستیان بە دەستێوەردانی پێکهاتەیی و دامەزراوەیی هەیە. هەروەها ماڵەکان ڕووبەڕووی نەبوونی دەستڕاگەیشتن بە خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکان دەبنەوە، لەوانە خزمەتگوزارییەکانی تەندروستی، دەروونی کۆمەڵایەتی و پاراستن؛ پرسەکانی یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی؛ و دەستڕاگەیشتن بە بۆشایی پەروەردە و ئاسایش لە بوارەکانی سەرچاوەدا، کەدەبێتە هۆی تێکدانی زیندووکردنەوەی سەروەری یاسای کاریگەر و سەقامگیر. ئەم تەحەددایە درێژخایەنانە هەوڵەکان بۆ تێکەڵبوونەوە لەگەڵ کۆمەڵگادا تێکدەدەن و لە ئەنجامدا ئاوارەبوونی لاوەکی، یان زیادبوونی ئەگەری کۆچی بازنەیی لێدەکەوێتەوە.

هەندێک پێداویستی مرۆیی بەردەوامن و نەتەوە یەکگرتووەکان بە درێژایی ساڵی ٢٠٢٢ پشتیوانی مرۆیی لە کەمپ و شوێنە نافەرمیەکاندا پێشکەش کرد و تا ساڵی ٢٠٢٣ بەردەوام دەبێت ژینگەیەکی گونجاو بۆ چارەسەرە بەردەوامەکان، لە هەمان کاتدا

چارەسەرکردنی هۆکارە بنەڕەتییەکانی لاوازی و ئاوارەبوون.

ڕێبازێکی لەم جۆرە بەرنامە بۆ داڕێژراو و فرە ساڵە و تەواوی ڕێکخراوەکە بەرەو دەرئەنجامە بەکۆمەڵەکان بەرەوپێش دەبات – زۆرجار وەك بەردی بناغە بەرەو ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوامی نیشتمانی پەسەند دەکرێت – و بەرزکردنەوەی توانا ناوخۆییەکان بۆ خۆڕاگری. ئەم دیدگایە درێژخایەنە پێویستی بە هەموو ئەکتەرە مرۆییەکان، گەشەپێدان، سەقامگیرکردن و بنیاتنانی ئاشتی هەیە بۆ پێشخستنی، پشتگیریکردن و ئاسانکاری بۆ خاوەندارێتی دەسەڵاتی نیشتمانی و ناوخۆیی لە ڕێگەی هێنانە ناوەوەی پرۆسەکانەوە کە هاندەری هەوڵە هاوبەشەکانن لەگەڵ هاوتاکانی حکومەت.

دەستکەوتەکانی UNCT لە ساڵی ٢٠٢٢دا چی بوون؟

تا مانگی حوزەیرانی ٢٠٢٢، لە کۆی هەر پێنج ملیۆن کەس کە لە سەردەمی قەیرانی داعشدا ئاوارە بوون، زیاتر لە ٨١٪ گەڕاونەتەوە. هاوکات ١،١٦ ملیۆن عێراقی ئاوارە لە ناوخۆی وڵات لە ساڵی ٢٠١٤وە هێشتا لە شوێنە فەرمی و نافەرمیەکان ئاوارەن، لەنێویاندا ١٨٠ هەزار کەس کە لە ٢٦ کەمپدا میوانداری کراون (٢٥ لە هەرێمی کوردستانی عێراق و یەکێك لە پارێزگاکانی نەینەوا). نزیکەی ٥،٢ ملیۆن کەس لە ساڵی ٢٠٢٢ دا پێویستیان بە هاوکاری هەبووە لە کاتێکدا لە ساڵی ٢٠١٧ دا ١١ ملیۆن کەس بووە، ئەمەش بەهۆی پشتیوانی هاوبەشە مرۆیی و گەشەپێدانەکانەوە بووە.

لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٢ دا، زیاتر لە ملیۆنێك کەسی زیان لێ کەوتوو و پشتگوێخراو لەلایەن پلانی کاردانەوەی مرۆیی عێراق (HRP) بە ئامانج کراون، ئەوانە ئاوارەکانی ناو کەمپ، ئاوارەکانی دەرەوەی کەمپ، کۆمەڵگە میواندارەکان و گەڕاوەکان دگرێتە خۆی. تا ١ی تشرینی دووەمی ٢٠٢٢، ئەو هاوکارییە مرۆییانەی کە لە HRPدا پلانیان بۆ دانراوە، گەیشتووەتە ١٨٠،٠٠٠ ئاوارەبووی ناو کەمپ، ٥٣٣،٠٠٠ ئاوارەبووی دەرەوەی کەمپ و ٥٦٨،٠٠٠ گەڕاوە.

تیمی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق شانبەشانی حکومەت کاردەکات بۆ پاڵپشتیکردنی ئاوارە گەڕاوەکان لەڕێگەی پێشکەشکردنی هاوکاری و چارەسەرکردنی پێداویستییەکانی پاراستن، هەروەها پشتگیریکردن لە ئامادەکاری و خۆڕاگری ئەو کۆمەڵگە ڕەسەنانەی کە گەڕاوەکان تێیدا تێکەڵ دەبنەوە.

دامەزراوەی دارایی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ سەقامگیری وەك هاوبەشێکی سەرسەختی حکومەتی عێراق ماوەتەوە. تا ئێستا زیاتر لە ٣٥ هەزار و ٢٠٠ خانوومان ئاوەدان کردووەتەوە لە دوای ئازادکردنی لە دەستی داعش لە ساڵی ٢٠٢٢ دا.

هەوڵەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ بەرەنگاربوونەوەی توندڕەوی توندوتیژ بریتین لە بەهێزکردنی بەشێکی بڕبڕەی کۆمەڵگا، لەوانە گەنجان، ژنان، سەرکردە ئاینییەکان، ئەکتەرە حکومییەکان و ڕێکخراوە ناحکومییەکان. پشتگیری لە یەکگرتنەوەی کۆمەڵگا و یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی هەزاران خێزانی لە ڕێگەی پاکێجێکی گشتگیر لە نۆژەنکردنەوەی خانووبەرە، پشتگیری بژێوی، تەندروستی دەروونی و پشتیوانی دەروونی-کۆمەڵایەتی، و بنیاتنانی توانای کۆمەڵگا لەسەر نێوەندگیری و بەڕێوەبردنی ململانێکان بەدەستهێنا.

حکومەتی عێراق دیدێکی ڕوونی هەیە بۆ خۆگونجاندن لەگەڵ کاریگەرییەکانی گۆڕانی کەشوهەوا لەڕێگەی بەشدارییە نیشتمانییە دیاریکراوەکان (NDC) کە وەك چوارچێوەی سیاسەتی ڕێنماییکاری وڵاتەکە کاردەکەن، کە بە پشتیوانی بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پەرەپێدان پەرەی پێدراوە دوای ئەوەی عێراق پەیوەندی بە ڕێککەوتنی کەشوهەوای پاریسەوە کرد لە ساڵی ٢٠٢١ .

زانیاری زیاتر و وردەکاری دەستکەوتەکانی UNCT لە ساڵی ٢٠٢٢ لە ڕاپۆرتی ساڵانەی پێشکەوتن و پێداچوونەوەی ساڵانەدا دەخرێتەڕوو، کە تا کۆتایی مانگی ئازار لە ماڵپەڕی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراقی بڵاودەکرێتەوە.

چ هۆکارێك ڕێگری لە جێبەجێکردنی ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام دەکات؟

کاریگەرییەکانی پەتای کۆڤید-١٩، نائارامی سیاسی، و تەحەددیاتی ژینگەیی کاریگەری نەرێنی لەسەر زۆربەی پێوەرەکانی گەشەپێدان لە سەرانسەری ١٧ ئامانجی گەشەپێدانی بەردەوامدا هەیە، لە کەرتی کشتوکاڵی عێراقەوە تا دەگاتە تەندروستی مرۆڤ و داینامیکی کۆمەڵگا. ئەگەر بەپەلە و کاریگەرانە چارەسەر نەکرێن، ئەوا دەتوانن زیانەکان گەورەتر بکەن و مەترسی لەسەر سەقامگیری عێراق دروست بکەن.

بەربەستێکی دیکە کە کاریگەری لەسەر جێبەجێکردنی ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام هەیە، بەردەستبوون و متمانەپێکراوی داتا و هۆکارە دارایی و پەیوەندیدارەکانی تەکنەلۆژیایە.

ڕێکخەری نیشتەجێی نەتەوە یەکگرتووەکان / ڕێکخەری مرۆیی (RC/HC) دەتوانێت چ ڕۆڵێك بگێڕێت لە بەدەستهێنانی ئامانجەکانی گەشەپێدان؟

وەك ڕێکخەری نیشتەجێ، من سەرکردایەتی کارەکانی UNCT دەکەم بۆ پشتگیریکردن لە حکومەت بۆ زیادکردنی خۆڕاگرییان بەرامبەر گۆڕانی کەشوهەوا، چاکبوونەوە لە شۆکی دەرەکی، کۆکردنەوەی دارایی بۆ گەشەپێدان و پەرەوەردەکردنی پشتیوانی سیاسەتی یەکگرتوو بۆ پێشخستنی ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام (**SDGs**).

من پێم وایە کۆکردنەوەی هەموو دەزگا و سندوق و بەرنامەکانی **UNCT** زۆر گرنگە بۆ پێشکەشکردنی پشتگیری و چارەسەر بۆ پێداویستییەکانی حکومەت و خەڵکەکەی، لە خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییەکانەوە تا کردەوەی کەشوهەوا و خێراکردنی پێشکەوتنی تیمی وڵات بۆ پێشکەشکردنی پشتیوانی هاوبەش و هەمەلایەنە بۆ سیاسەتە ئابووری-کۆمەڵایەتییەکان و هەوڵەکانی حکومەت بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام. بە دڵنیابوون لە پەیوەندییەکی ڕوون و دانانی ئامانجە بەکۆمەڵەکان، هەموومان لە یەك بەلەمدا دەتوانین بڵێین، و بە یەك دەنگ، لە هەمان کاتدا سەرمایەگوزاری لە ئەرکە ناوازەکانمان دەکەین.

کارنامەی ساڵی ٢٠٣٠ بۆ گەشەپێدانی بەردەوام لە ناوەڕۆکی کارەکانماندایە و ئێمە پابەند دەبین بە پشتیوانیکردنی حکومەت و گەلی عێراق بۆ گەیشتن بە کارنامەی ٢٠٣٠ و خێراکردنی جێبەجێکردنی ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام. لە نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەمە پێویستی بەوەیە کە ئێمە لە نزیکەوە کاربکەین لە سەرانسەری هەموو دەزگاکان، سندوقەکان و بەرنامەکاندا – بە بەکارهێنانی هاوبەشی و دارایی لەگەڵ حکومەتەکان، کۆمەڵگەی مەدەنی و کەرتی تایبەت. ئێمە **UNCT** یەکی بەهێزمان هەیە لە عێراق کە من شانازی دەکەم بە سەرکردایەتیکردنیی. ئێمە بەردەوام دەبین لە نیشاندانی ئەوەی کە کارکردن پێکەوە دەبێتە هۆی ئەنجامێکی باشتر و بەردەوامتر، کارایییەکان بەرز دەکاتەوە و پاشکەوتنەکان چارەسەر و قەدەغە دەکات.

لەژێر چەتری چوارچێوەی هاوکاریی بەردەوامی نەتەوە یەکگرتووەکان **UNSDCF**، کە کۆمەڵێك ئەولەویەت و پابەندبوونی ڕوون بۆ گەشەپێدانی بەردەوام لە وڵاتدا دەخاتە ڕوو و نەخشەڕێگایەکی گشتگیر و پێشبینیکراو پێشکەش دەکات کە هاوتەریب لەگەڵ دیدگای عێراق٢٠٣٠، پلانی گەشەپێدانی نیشتمانی وڵات ، پلانی نیشتمانی ئاوارەبوون لە عێراق و وەرەقەی سپی بۆ چاکسازی ئابووری، ڕێکخەری نیشتەجێ پاڵپشتی سیاسەتی یەکگرتووی لە لایەنەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان کە لە عێراق کاردەکەن بۆ بەرزکردنەوەی خۆڕاگری و پاراستنی لاوازترینەکان لە ڕێگەی بەرنامەسازی یەکگرتووترەوە، و پێکەوە گەیاندنی بەرەو عێراقی نیشتمانی بەردەوام بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی گەشەپێدان.

ڕۆحی ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام لە

یەك دەستەواژەدا کۆکراوەتەوە "کەس لێی بێ بەش نەبێت" ئەمە ئەو بنەمایەیە کە ڕێنمایی هەموو ئەو کارانە دەکات کە ئێمە لە خێزانی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق ئەنجامی دەدەین و وەك جاران گرنگ دەبێت بۆ کار و بەرنامە هاوبەشەکانمان .

تەواوی UNCT لە عێراق بە شێوەیەکی نوێ و یەکگرتوو پێکەوە کاریان کردووە بۆ پشتگیریکردن لە حکومەت بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام، هاوتەریب لەگەڵ دیدگای عێراق بۆ ساڵی ٢٠٣٠ و پێشکەشکردنی پشتیوانی تایبەتمەند بۆ چارەسەرکردنی پێداویستییەکانی زۆرترین لاواز و ئەوانەی کە مەترسی کۆمەڵایەتییان لەسەرە وەدەرنانی لە وڵاتدا.

من بەوپەڕی خۆشحاڵییەوە ئامادەی پشتگیریکردنم لە هەوڵەکانی عێراق بۆ جێبەجێکردنی کارنامەی ٢٠٣٠ بۆ گەشەپێدانی بەردەوام، لەوانەش ئاوەدانکردنەوەی باشتر لە دوای پەتای کۆڤید-١٩. وەك لە نائارامییە سیاسییەکانی ئەم دواییەدا بینیمان، لەگەڵ کاریگەرییە دیارەکانی گۆڕانی کەشوهەوا، عێراق لە گۆڕەپانێکدادایە و ئەمەش کاتێکی سەرەکییە بۆ ئەوەی وڵاتەکە سەرنجی لەسەر گەشەپێدانی بەردەوام بێت.

ڕۆڵی گەنجان لە ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوامدا چۆن دەبینیت؟ دیدگاتان چییە بۆ نەتەوە یەکگرتووەکان لەسەر زەوی بۆ بەشداریکردنی گەنجان بۆ عێراقێکی باشتر بۆ هەمووان؟

لە ئێستادا زیاتر لە ٦٠٪ی دانیشتوانی عێراق تەمەنیان لە خوار ٢٥ ساڵەوەیە. گەنجان یەکێکن لە سەرچاوە بەنرخەکان بۆ بنیاتنانی عێراقێکی ئاوەدان و گشتگیر، وڵاتێك لە قۆناغێکی سەرەکی گەشەسەندندایە، دوای دەیان ساڵ لە ململانێ و قەیرانە ئابوورییەکان و پەتای کۆڤید-١٩.

بەهێزکردنی گەنجان دینەمۆ سەرەکی گەشەپێدانە، بەو پێیەی گەنجان داهاتوون. ئێمە کاردەکەین بۆ بەشداری پێکردن و ئیلهامبەخشین بە گەنجان لە ڕێگەی دامەزراندنی تۆڕەکانی گەنجان لە پارێزگا جیاوازەکان و پشتگیریکردن لە دەستپێشخەرییەکانی ئاشتی کۆمەڵگا، پەرەپێدانی تواناکان لەسەر کارامەیی جۆراوجۆری داواکاری، و دەستەبەرکردنی دەرفەتی کار بۆ کەمکردنەوەی بێکاری.

نەتەوە یەکگرتووەکان پشتگیری لە گەنجان دەکات بۆ ئەوەی بەشداری بکەن و ڕۆڵێکی چالاکتر لە کۆمەڵگادا بگێڕن بە ئامانجی پێشخستنی بەشداریکردنیان بۆ پێشخستنی ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام.

بەکارهێنانی توانای ئەم دیمۆگرافییە و دڵنیابوون لە یەکخستنی دەنگەکانیان لە

بڕیاردان و داکۆکیکردن و سیاسەتی گەشەپێدان یەکێکە لە ئەولەویەتەکانی سەرەکی من بۆ ساڵی داهاتوو. UNCT کاردەکات بۆ پەرەپێدانی ستراتیژی گەنجانی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ بەشداریکردن، پشتگیریکردن و بەهێزکردنی گەنجان بۆ یارمەتیدانی گەیاندنی ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام تا ساڵی ٢٠٣٠.

لە چوارچێوەی پابەندبوونی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ دڵنیابوون لەوەی گەنجان لە عێراق بەشداری لە کارەکانماندا دەکەن، هەروەها کاردەکەین بۆ دامەزراندنی ئەنجومەنی ڕاوێژکاری گەنجان (UNYAC)، بۆ بەشداریکردنی گەنجان لە هۆشیاری لەسەر جێندەر، ئاشتی، و مافەکانی مرۆڤ و سوودوەرگرتن لێی بۆچوون و تێڕوانین و بیرۆکەکانیان.

پێویستی UNCT بۆ گەورەکردن و بەهێزکردنی پشتگیرییەکانی بۆ گەنجان ڕۆڵدان بە گەنجانی وڵات وەکو بریکاری گۆڕانکاری و یاریزانی سەرەکی بەرەو گەیشتن بە کارنامەی ٢٠٣٠ لەلایەن عێراقەوە، لە پێشینەی کارەکانی منە.

ئەولەویەتەکانی UNCT عێراق لە ساڵی ٢٠٢٣ چی دەبن؟

پرسەکانی گەندەڵی لە ژێر ئیدارەی نوێدا پاڵنەر و خێراییەکی نوێی وەرگرتووە لەگەڵ سەرۆك وەزیران کە جەخت لەوە دەکاتەوە کە بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی لە هەموو ئاستەکاندا لە پێشینەی کارەکانی UNCT یە لە عێراقدا. ئەم دەرفەتە بەکاردەهێنێت بۆ پشتگیریکردنی حکومەت لە بەهێزکردنی توانای دامەزراوەیی خۆی بۆ ڕێگریکردن و بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی و زیادکردنی شەفافیەت و لێپرسینەوە لە کەرتی گشتی لە ڕێگەی یەکخستنی چارەسەر و سیاسەتی دژە گەندەڵی و جێبەجێکردنی بەرنامەی هاوبەش لەسەر دژە گەندەڵی. هەروەها نەتەوە یەکگرتووەکان پشتگیری لە هەوڵەکان دەکات بۆ دەستەبەرکردنی دەستڕاگەیشتن بە خزمەتگوزارییە گشتییەکان لە ناوچە گوندنشینەکان، دەستڕاگەیشتن بە دادپەروەری بۆ گروپە لاوازەکان، و بەرزکردنەوەی توانای دەزگا دەستوورییەکان، دامەزراوەکانی مافی مرۆڤ، و دەزگاکانی جێبەجێکردنی یاسا بۆ جێبەجێکردنی ئەرکە نێودەوڵەتییەکان.

سیستەمی نەتەوە یەکگرتووەکان بەردەوام دەبێت لە خێراکردنی چاکسازییەکانی سیاسەت و دامەزراوەیی بە ئامانجی دڵنیابوون لە پلاندانان و بودجەی هەستیار بە ڕەگەز، هەستیاری تەمەن و کەمئەندامی، و خزمەتگوزارییە کوالیتییەکان کە خەڵك ناوەندن . نەتەوە یەکگرتووەکان بە پێشخستنی بەشداریی هاووڵاتیان و دەزگای گەنجان و ژنان و ئەو کەسانەی کە لە بڕیاردان لە دوای خۆیان بەجێماوە، بەشداری دەکات لە بەرزکردنەوەی حوکمڕانی دیموکراسی و یەکگرتوویی زیاتری کۆمەڵگەی هەمەچەشنی وڵات. سیستەمێکی پاراستنی کۆمەڵایەتی وەڵامدەرەوەتر پێکهاتەیەکی گرنگە بۆ جێبەجێکردنی پابەندبوونە بەکۆمەڵەکانمان بەرامبەر بە زۆرترین کەس.

ڕێبازی ئێمە لە ساڵی ٢٠٢٣ فرەلایەنەیە. نەتەوە یەکگرتووەکان پشتگیری حکومەت و هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکان دەکات لە دیزاینکردن و جێبەجێکردنی دەستپێشخەرییە داهێنەرانە و بەردەوامەکانی گونجاندن و کەمکردنەوەی گۆڕانی کەشوهەوا لە کەرتەکانی کشتوکاڵ، تەندروستی، ئاو، گواستنەوە، بەرهەمهێنانی وزە و ژێرخانی نیشتەجێبوون بە گرنگیدان بە ناوچەکانی گەڕانەوەی ئاوارەکان.

سیستەمی نەتەوە یەکگرتووەکان هەوڵەکان چڕتر دەکاتەوە بۆ پاڵپشتیکردنی وڵات بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی گۆڕانی کەشوهەوا بە گرنگیدان بە چارەسەرکردنی کەمی ئاو، بەهێزکردنی بەرنامەی هاوبەشی کەشوهەوا و

پەرەپێدانی ستراتیژێکی گشتگیر و یەکگرتووی داکۆکیکردن و گونجانی کەشوهەوا و ستراتیژی ئاو، بەڕێوەبردنی سامانە سروشتییەکان، کەمکردنەوەی مەترسی کارەساتەکان ، بەڕێوەبردنی پیسبوون و پاشماوە، فراوانکردنی پشتگیری بەرەو گونجاندن و بەهێزکردنی خۆڕاگری، لەگەڵ گرنگیدان بە باشترکردن و فراوانکردنی هەوڵەکانی پاراستنی کۆمەڵایەتی.

هەروەها **UNCT** بەردەوام دەبێت لە پشتگیریکردنی توانای عێراق بۆ سودوەرگرتن لە توانا بەرچاوەکانی کەرتەکانی کشتوکاڵ، ئاژەڵداری و ماسی لە وڵاتەکەدا وەك کلیلی گەشەپێدانی ئابووری و بەهێزکردنی ئەو سیستەمە کە بنەمای خۆڕاگرین لە بەرامبەر شۆکە مرۆییەکان.

UNCT سەرنجی لەسەر پێویستی خۆگونجاندن لەگەڵ گۆڕانی کەشوهەوا و ڕێبازەکانی ئاسایشی کەشوهەوا لە سەرانسەری پۆرتفۆلیۆی بەرنامەکانیدا لە عێراقدا وەك ڕێبازێك بۆ بنیاتنانی خۆڕاگری کۆمەڵگا و دامەزراوەکان. هەندێك لە چالاکییە سەرەکییە پێشبینیکراوەکان بریتین لە بەرزکردنەوەی توانای گونجاندن لەگەڵ گۆڕانی کەشوهەوا لە ڕێگەی جێبەجێکردنی ڕێوشوێنی گونجانی پراکتیکی لە کشتوکاڵدا لە ڕێگەی باشترکردنی ژێرخانی ئاودێری و بەڕێوەبردنی کارامەی سەرچاوەکانی ئاو، باشترین پراکتیزە کشتوکاڵییەکان، تەکنەلۆژیا زیرەکەکانی کەشوهەوا، بەکارهێنانی وزەی نوێبووەوە، و زنجیرە بەهاکانی گشتگیر. بە هەمان شێوە چالاکییەکانی گەشەی ئابووری گشتگیر و هەمەچەشن، درووستکردنی هەلی کار، جگە لە خۆڕاگری کۆمەڵگا، هەروەها لە دوو ساڵی داهاتوودا جێگەی سەرنجی نەتەوە یەکگرتووەکان دەبێت.

ئێمە بەردەوام دەبین لە پێشکەشکردنی یارمەتی ڕزگارکەر و مرۆیی؛ کەمکردنەوەی کاریگەری ئەو هۆکارە سیاسی، کۆمەڵایەتی، ئەمنی و ئابوورییە ناسەقامگیرانەی کە دەتوانن پرۆسەی گواستنەوە و بوژانەوە و ئاشتەوایی لەڕەگەوە وشك بکەن و ڕابگرن؛ هەروەها بەشداریکردن لە ژینگەیەکی بەردەوام و سەقامگیر و ڕێکخراوەیی لەسەر ڕێگای گەشەپێدان. هەروەها بەردەوام دەبین لە پشتیوانیکردن لە هەوڵەکان لە باکووری ڕۆژهەڵاتی سوریا، پرۆسەی فراوانتری ئاشتی و ئاسایش، هەروەها دەستدرێژیکردنە سەر کۆچی هاونیشتمانیان بەهۆی گۆرانکارییەکانی کەشوهەواوە، بە گرنگیدانێکی تایبەت بە باشووری وڵاتەوە.

UNCT بەردەوام دەبێت لە پێشکەشکردنی ئامۆژگاری و پشتیوانی سیاسەت بۆ دامەزراوەکانی حکومەت بۆ خێراکردنی جێبەجێکردنی کارنامەی ٢٠٣٠، وەك لە پلانی کاری هاوبەشی ٢٠٢٣ لەگەڵ حکومەتدا ڕێککەوتوون. دامەزراوەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بەردەوام دەبن لە دڵنیابوون لەوەی کە چالاکییەکانیان لەگەڵ ڕێڕەوی کاری نیشتمانی و ئەولەویەتەکانی سەرەکیدا هاوتەریبن، لەوانەش ستراتیژی گەشەپێدانی نیشتمانی و بەرنامەی ئێستای حکومەت.

نەتەوە یەکگرتووەکان بەردەوام دەبێت لە دروستکردن و پشتگیریکردنی هەلی کار و کۆمپانیا بچووك و مامناوەندە خۆڕاگرەکان، هەروەها گرنگیدان بە تەکنەلۆژیای پێشکەوتوو و لێهاتوویی کە لەگەڵ پێداویستییەکانی داهاتوودا گونجاوە، پێشخستنی دەرفەتەکانی بازرگانی و بەهێزکردنی تواناکان بۆ ئابوورییەکی گوندنشینی بەردەوام و کێبڕکێکار.

هەروەها **UNCT** گرنگی بە بەهێزکردنی تواناکانی دامەزراوە نیشتمانییەکان و هاوبەشە کۆمەڵایەتییەکان دەدات بۆ داڕشتن و جێبەجێکردنی سیاسەتی کاریگەر و داهێنەرانەی بازاڕی کار ، کارێکی شایستە و بەرنامەکانی پەرەپێدانی کارامەیی بۆ گەنجان، ژنان، و خاوەن پێداویستییە تایبەتەکان و سیاسەتەکان بۆ گەشەسەندنی ئابووری گشتگیر و خۆڕاگر و کەمکردنەوەی نایەکسانی. ڕێساکان زیاتر لەگەڵ ستانداردەکانی ڕێکخراوی کاردا هاوتەریب دەکرێن.

یەکێکی دیکە لە گرنگییە سەرەکییەکانی **UNCT** بۆ ساڵی داهاتوو بریتی دەبێت لە وەرگرتنی داتا بۆ پەرەپێدان و دیجیتاڵکردن لە چاکسازییەکانی کەرتی گشتیدا کە یارمەتی حکومەت دەدات بۆ ڕێکخستنی پرۆسەکانی بازرگانی، لەڕێگەی ئەنجامدانی نەخشەسازییەکی گشتگیر و شیکاری دەستنیشانکردنی سیستەمی داتا بەردەوام و پلان بۆ داڕێژراوەکان و لێکۆڵینەوە لە ئەگەرەکان لە دامەزراندنی سیستەمێکی چاودێری ئۆنلاین بۆ پلاندانان و چاودێریکردنی ئامانجەکانی ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام، دیدگای ٢٠٣٠ بە بنیاتنانی سیستەمی داتاکانی ئێستا لە وەزارەتەکاندا.

بوژانەوەی گەل سەنتەری و گەشەسەندنی بەردەوام لە عێراقدا تەنها بە هاوبەشی و هاوکاریی بەهێز بەدەست دێت کە سەرچاوە و زانیاری و شارەزایی بەردەست وەبەرهێنان بکات بۆ تێپەڕاندنی ئاستەنگەکانی بەردەم عێراق بە ڕێبازێکی گشتگیر و هەمەلایەنە و یەکگرتوو. لە ساڵی ٢٠٢٣ دا، ئێمە بەردەوام دەبین لە کارکردن بۆ خێراکردنی بەشداریکردن و کردەوەی بەکۆمەڵ لە حکومەت، کۆمەڵگەی مەدەنی، دامەزراوە داراییە نێودەوڵەتییەکان و هاوبەشە بەخشەرەکان بۆ هاندانی گۆڕانکاری گۆڕانکاری و سیستماتیکی بەرەو گەشەپێدانی بەردەوام.

ستراتیژییەکی هاوبەشی گشتگیر لە ناوەڕۆکی پلانی کاری **UNCT** دادەنرێت و ڕێگە بە دەزگاکان دەدات کە هاوکارییەکانی ئێستا بەکاربهێنن لە هەمان کاتدا هاوبەشی نوێ پەرەپێبدەن بۆ سوودگەیاندن بە **UNCT**.

بەکارهێنانی هاوکارییەکانی نێوان **UNCT**، دامەزراوە ناوچەییەکانی بانکی نێودەوڵەتی و هاوبەشەکانی زۆر گرنگە بۆ ئامانجەکانی گەشەپێدا. هەروەها نەتەوە یەکگرتووەکان لەگەڵ هاوبەشەکانی لە حکومەتەوە تا کۆمەڵگەی مەدەنی و ئەکادیمی و کەرتی تایبەت کاردەکات، هاوپەیمانی دروست دەکات کە بتوانێت بەرەو ئاستەنگەکانی بەردەممان بەرزبێتەوە، لەوانەش بەهێزکردنی ڕێگریکردن لە توندوتیژی دژی منداڵان و ژنان، لەوانەش باشترکردنی دەستڕاگەیشتن بە خزمەتگوزارییە سەرەکییەکان. هەروەها نەتەوە یەکگرتووەکان هەوڵەکانی لەگەڵ دەزگاکانی حکومەت و ڕێکخراوە کۆمەڵایەتییەکان و هەروەها گروپەکانی گەنجانی ئێستا چڕتر دەکاتەوە بۆ گەڕان بەدوای ڕێگای زیاتر بۆ بەهێزکردنی هەرزەکاران، بەتایبەتی کچان، لەنێویاندا

ئەوانەی کە زۆرترین زیانیان بەردەکەوێت. لە ڕێگەی کارەکانمانەوە، بەردەوام دەبین لە پشتگیریکردنی ئاشتەوایی کۆمەڵگا، و پاراستنی کۆمەڵایەتی.

هەروەها ئێمە سەرنج دەخەینە سەر یەکخستنی هەوڵەکان لەگەڵ میدیا و هاوبەشەکان بۆ گەورەکردنی پەیامە گرنگەکان سەبارەت بە کەشوهەوا، توندوتیژی لەسەر بنەمای جێندەری، کۆتاییهێنان بە نایەکسانی و ڕاپۆرتکردنی ورد و لەسەر بنەمای ڕاستییەکان و بەرەنگاربوونەوەی زانیاری هەڵە.

سیستەمی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق بەردەوام دەبێت لە گرنگیدان بە بەهێزکردنی هاوبەشی ستراتیژی لەگەڵ حکومەتی هەرێمی کوردستان و هاوبەشەکانی گەشەپێدان لە ڕێگەی ئەولەویەتەکانی ستراتیژی وابەستە و تەواوکەری یەکترەوە کە لە چوارچێوەی هاوکاریدا دیاریکراون. ئەمەش قووڵکردنەوەی پەیوەندی لەگەڵ دەسەڵاتە نیشتمانییەکان دەگرێتەوە، زیاتر گرنگیدان بە بنیاتنانی هاوکاری زیاتر لە ڕێگەی دەستپێشخەرییە هاوبەشەکانی وەک بەرنامەسازی هاوبەش و پلانی کارکردن.

دەستەبەرکردنی گەڕانەوەی سەلامەت و بەردەوامی ئاوارە عێراقییەکان بۆ ناو پێکهاتەکانیان و دۆزینەوەی چارەسەری بەردەوام بۆ پرسی ئاوارەبوونی ناوخۆ یەکێکی ترە لە ئەولەویەتە سەرەکییەکانی حکومەتی عێراق، و UNCT لە عێراق. سەرنجم لەسەر فراوانکردنی پەیوەندی و پشتیوانی لەگەڵ حکومەتی عێراق چڕکردووەتەوە بۆ خێراکردنی هەوڵەکان بۆ دۆزینەوەی چارەسەری بەردەوام بۆ ئەوانەی گەڕاونەتەوەی ئاوارەکان بۆ زێدی خۆیان، دەستەبەرکردنی بەڵگەنامەی مەدەنی بۆ هەموو ئەوانەی لەدەستیان داوە لە کاتی ململانێکان و پشتگیریکردن لە گواستنەوەی وردە وردەی هاوکارییە فریاگوزارییەکان بەرەو گەشەپێدانی درێژخایەن و هاوکاری حکومەت.

ئەمەش بە مانای ئەوە بووە کە تەرکیزکردن زیاتر بێت لە تەنها دابینکردنی پێداویستییەکانی ئەو کەسانەی کە هێشتا لە کەمپەکاندان، بەڵکو کۆکردنەوەی سیستەمەکەش بۆ خزمەتکردنی ئەو ئاوارانەی دەرەوەی کەمپ کە لە ناوچە کەم خزمەتگوزارییەکان دەژین، یان ئەوانەی کە ناچارکراون کەمپەکان بەجێبهێڵن و خۆیان لە شوێنی نیشتەجێبوونی نافەرمیدا ببیننەوە . هاوتەریب لەگەڵ ئەوەشدا، هاوبەشەکانی گەشەپێدان و سەقامگیرکردنمان لەگەڵ گروپەکانی هەماهەنگی لەسەر بنەمای ناوچە (ABC) بەشدارن بۆ دڵنیابوون لەوەی کە بارودۆخی ژیان لە ناوچەکانی گەڕانەوەدا کەرامەت و بەردەوام دەبێت. ئێمە کۆمپانیاکانی ABC بەهێز دەکەین و دڵنیا دەبینەوە کە لە نزیکەوە لەگەڵ حکومەتە ناوخۆییەکان کاردەکەن بۆ دەستنیشانکردن و پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییانەی کە ماونەتەوە لە پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکان و پێداویستییەکانی گەشەپێدان.

جگە لەوەش، بەشدارییەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان بە هەمان شێوە ئاراستەی پاڵپشتیکردنی کەرتی پەروەردە دەکرێت لەوانە فێربوونی سەرەتایی و هەرزەکاران، هەروەها پەرەپێدان و بەهێزکردنی گەنجان لە ڕێگەی پەروەردەی تەکنیکی و پیشەیی و ڕاهێنان و تۆڕی گەنجانەوە لەم ساڵدا لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پشتگیری دەکرێت.

بە هەمان شێوە، چاکسازییە یاساییەکانی کار و پاراستنی کۆمەڵایەتی و خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییە سەرەتاییەکان بۆ دانیشتوانی لاواز وەک ئاوارە و گەڕاوەکان پشتگیری دەکرێن.

ئێمە بەردەوام دەبین لە ڕۆڵی بەها زیادکراوەکەمان وەک دابینکەری شارەزایی تەکنیکی و ئامۆژگاری سیاسەتی گۆڕانکاری، لە هەمان کاتدا توانا ناوخۆییەکان لە شوێنی پێویستدا بنیات دەنێین.

هەروەها UNCT شیکارییەکانی وڵاتی هاوبەش (CCA) نوێ دەکاتەوە بۆ ئەوەی هەڵسەنگاندنێکی وردتر بۆ چوارچێوەی وڵاتەکە و هەروەها هێڵی بنەڕەتی بۆ بەرنامەسازی ساڵی ٢٠٢٣ پێشکەش بکات. بە پشتبەستن بە CCA نوێکراو، UNCT پێداچوونەوە بە پلانی کاری هاوبەشی دوو ساڵەی خۆی (٢٠٢٣-٢٠٢٤) دەکات بۆ پشتگیریکردن لە جێبەجێکردنی. UNSDC پێداچوونەوەکە دڵنیای دەدات لەوەی کە دەرئەنجام و چالاکییەکانی پلانی کاری هاوبەش بەردەوام هاوتەریبن لەگەڵ دەرئەنجامە ستراتیژییەکانی UNSDCF و هەروەها چوارچێوەی ئێستای وڵات و ئەولەویەتەکانی گەشەپێدانی بەردەوام وەک لە چوارچێوەی گەشەپێدانی بەردەوام لە عێراقدا هاتووە کە لەلایەن دەسەڵاتدارانەوە پەسەندکراوە.

هەروەها UNCT کاری گروپە داتاکانی بەهێز دەکات و بەم شێوەیە ئاسانکاری دەکات بۆ بەشداریکردنی زیاتری تەرکیزکراو و ستراتیژی UNCT لە ژێر هەر کاریپێشینەیی ستراتیژی جیاوازی UNSDCF، لەوانەش پێشنیارەکانی سیاسەتی هاوبەش، بەرنامە هاوبەشەکان ، وەرەقەی هەڵوێستەکان و ڕێبازەکانی کۆکردنەوەی سەرچاوە. هەروەها ئامانجە ساڵانەیە دەستنیشانکراوەکانی گروپە داتاکان بەشدار دەبن لە پێداچوونەوەی ساڵانەی پلانی کاری هاوبەشی ٢٠٢٣-٢٠٢٤ و لە پێداچوونەوە و هاوتەریبکردنی لەگەڵ ئامانجەکانی ساڵانەی UNSDCF لە عێراق.

لەم چوارچێوەیەدا و لە ژێر سەرکردایەتی و هەماهەنگی مندا، UNCT بەردەوام دەبێت لە هەوڵەکانی بۆ دڵنیابوون لە خاوەندارێتی نیشتمانی تەواو لە جێبەجێکردنی UN_SDCF و هاوئاهەنگی تەواوەتی لەگەڵ ئەولەویەتەکانی گەشەپێدانی بەردەوام لە وڵاتدا. UNCT بەردەوام دەبێت لە کارکردن لە نزیکەوە لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان لە عێراق و لیژنەی بەڕێوەبردنی UNSDCF کە بەرپرسیارە لە چاودێریکردنی ستراتیژی گشتیی جێبەجێکردنی UNSDCF.

لە کۆتاییدا، لە کاتێکدا چاومان لە ساڵی ٢٠٢٣ و ساڵانی دواتریشە، خێزانە گەورەکەی نەتەوە یەکگرتووەکان وەك هاوبەشێکی سەرسەختی گەل و حکومەتی عێراق دەمێنێتەوە. بەڵێنمان بۆ ساڵی داهاتوو، وەك هەمیشە، بریتییە لە پەیڕەوکردنی ڕێڕەوی گەشەپێدانی بەردەوام، گشتگیر، هەستیاری جێندەر، یەکگرتوو، کاریگەر و کارامە بۆ گەیشتن بە کارنامەی ٢٠٣٠ بۆ هەمووان لە عێراقدا.

ئێمە بەردەوام دەبین لە پشتگیریکردنی حکومەت لە بنیاتنانێکی باشتر وبەردەوام بەرەو گەشەسەندن، بە گرنگیدانێکی تایبەت بە بەهێزکردنی سیستەمەکان بۆ کوالیتی و دەستڕاگەیشتن بە خزمەتگوزارییە گشتگیرەکان و بەهێزکردنی خەڵك بۆ داوای مافەکانیان و باشترکردنی بارودۆخی ژیان بۆ خەڵك لە عێراق .

پێش هاتنتان بۆ عێراق چیتان کردووە؟

پێش عێراق ڕێکخەری نیشتەجێی نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێکخەری مرۆیی ad in_ terim بووم لە ئوردن و پێش ئەوەش ڕێکخەری نیشتەجێی نەتەوە یەکگرتووەکان لە کۆماری ئازەربایجان (٢٠١٦) و کۆماری گەلی دیموکراتی کۆریا (٢٠٢٣) بووم. هەروەها وەك نوێنەری نیشتەجێی UNDP و UNFPA لە هەردوو وڵاتدا کارم کردووە. هەروەها وەك بەڕێوەبەری پرۆگرام لە خۆبەخشانی نەتەوە یەکگرتووەکان لە شاری بۆن لە ئەڵمانیا خزمەتم کردووە؛ ڕاوێژکاری باڵای بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پەرەپێدان و بەڕێوەبەری وڵات بووم لە تاجیکستان، جێگری نوێنەری نیشتەجێی بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پەرەپێدان و بەرپرسی بەرنامە لە نیپاڵ، و یاریدەدەری نوێنەری نیشتەجێ لە یەمەن. هەروەها لە ئەفغانستان و سوریا لەگەڵ سیستەمی نەتەوە یەکگرتووەکان خزمەتم کردووە.

پێش ئەوەش من باڵیۆز و نوێنەری هەمیشەیی کۆماری ئیسلامی ئەفغانستان بووم لە نەتەوە یەکگرتووەکان لە نیویۆرك. پێش ئەوە لە ئەفغانستان و پاکستان و ئەمریکا لە ڕۆڵی باڵادا خزمەتم کردووە و لە کۆمیتەی سویدی و ڕزگارکردنی منداڵان پۆستم هەبووە و لەگەڵ کەرتی تایبەتدا کارم کردووە.

نووسینگەی کاروباری سیاسیی و شیکاریی

چاوپێکەوتن لەگەڵ

بەرپرسی نووسینگەی کاروباری سیاسی و شیکاری یونامی بە وەکالەت

بەڕێز محەمەد ئەلنەجار

محەممەد ئەلنەجاڕ شارەزای سیاسەتی عێراقە، سەرکردایەتی نووسینگەی کاروباری سیاسی و شیکاریی یونامی (OPAA) دەکات، کە ڕاپۆرت و شیکاری پێشکەش دەکات بۆ ئاگادارکردنەوە و پاڵپشتیکردنی کارەکانی سەرکردایەتی باڵای یونامی. هەروەها (OPAA) بە شێوەیەکی زۆر بەشدارە لە گەیاندنی یونامی و پەیوەندی لەگەڵ عێراقییەکان لە هەموو ئاستەکاندا. هەر ئەم لایەنەی کارەکەیەتی کە بەڕێز ئەلنەجاڕ بە تایبەتی بە پاداشتێکی دەزانێت "دەرفەتێك دەدات بە من و تیمەکەم بۆ ئەوەی عێراقییەکان بناسین و ئاشنایان ببین و ئاگاداری نیگەرانی و بەرژەوەندییەکانیان بین و بەبیر خۆمان بخەینەوە کە بۆچی لێرەین بۆچی لە عێراقین".

لە ڕێگەی ئەم کارەوە (OPAA)ئامانجی پاڵپشتیکردنی ئۆفیسە باشەکانی نوێنەری تایبەت و جێگری نوێنەری تایبەت (یارمەتی سیاسی و هەڵبژاردن)ە بۆ بەرەوپێشبردنی گفتوگۆی سیاسی، نەك تەنها لە نێوان سەرکردەکانی عێراق و لایەنە سیاسییەکان بەڵکو لە نێوان هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگای عێراقدا.

بەڕێز ئەلنەجار تیشکی خستە سەر پڕۆژەکانی گەنجانی تیمەکەی وەك شتێك کە سوودێکی درێژخایەنی بۆ عێراق دەبێت و هەروەها "بە شێوەیەکی بێئەندازە جێبەجێکردن" بووە بۆ هەموو ستافی (OPAA)کە بەشدارن. ڕوونی کردەوە کە لە ساڵی ٢٠٢٢ پڕۆژەکان لە دەوری گرتنەبەری هەنگاو لەسەر گۆڕانی کەشوهەوا بووە و شێوازی داهێنەرانەیان بەکارهێناوە بۆ ئەوەی گەنجان سەرنجیان لەسەر بابەتەکە بێت و بەشداری سیاسی لە دەوری بنیات بنێن. ستافی (OPAA)لەگەڵ زیاتر لە ٢٠٠ گەنج کاریان تێدا کردووە کە نیوەیان ژن بوون، لە پارێزگا جیاوازەکانەوە بۆ هاندانی ئەوان بۆ دەستنیشانکردنی ئەولەویەتەکان و داڕشتنی دەستپێشخەرییە کۆنکرێتییەکانی سیاسەت.

یەکێك لە شێوازە داهێنەرەکانی بەکارهێنراو "هاکاتۆن- Hackathon" بوو کە ستافی OPAA ڕوونیان کردەوە کە ئامانجیە بۆ "چرکردنی کێشەکان". لە بنەڕەتدا زیاتر لە ٢٠ گەنج لە سەرانسەری بەغدا کۆتایی هەفتەیەکیان لە بەسرە بەسەر برد بۆ دۆزینەوەی چارەسەری نوێ و ناتەقلیدی بۆ کێشەکانی پەیوەست بە کەشوهەوا. پاشان بیرۆکە و دەستپێشخەرییەکانیان لە میانەی پانێڵێك پێشکەش بە پسپۆڕان کرد کە لە ڕاوێژکاری سەرۆکوەزیران بۆ لاوان، قاسم ئەلزەلیمی و سەرۆکی بەشی کشتوکاڵ و ژینگەی بەسرە پێکهاتبوو . بە دڵنیاییەوە پسپۆڕان سەرسام بوون بە ئەنجامەکان، پێشوازییان لەو "پێشنیارە بنیاتنەرانە" کرد کە بۆیان کرا و پێشنیار و ئامۆژگاری پراکتیکییان کرد بۆ پشتگیریکردن لە جێبەجێکردنی دەستپێشخەرییەکان.

پاشان یونامی ٣٥ گەنج و ژنی کۆکردەوە بۆ کۆنفرانسێکی نیشتمانی لە بەغدا، لەوێ بیرۆکەکانیان پێشکەش بە جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی نوێنەران، شاخوان عەبدوڵڵا، وەزیری لاوان و وەرزش، ئەحمەد ئەلموبەرقا ، ڕاوێژکاری سەرۆکوەزیران بۆ گەنجان و ئەندامانی پەرلەمان. ئەوە بیرۆکە کە زۆر ئەفسووناوی بوو کەنمایشکرا و وزەی نمایشکەکە کە هەم میوانەکان و هەم ستافی یونامی کە بەشداربوون سەرسام کرد. جێگری سەرۆکی پەرلەمان تیشکی خستە سەر ئەوەی کە "توانا و شارەزایی ئەو گەنجانە چەندە دەتوانێت سوود بە پێشکەوتن و خۆشگوزەرانی عێراق بگەیەنێت".

کۆردۆن جێگری نوێنەری تایبەت هەمان دیدگای هەبوو و داوای لە بەشداربووان کرد "ڕۆڵی خۆیان بە تەواوی بگێڕن بۆ بنیاتنانی ئایندەیەکی ئارام و بەردەوام بۆ عێراق". هەروەها پابەندبوونی نەتەوە یەکگرتووەکانی بەبیرهێنایەوە بۆ کارکردن لەگەڵ گەنجانی عێراق بۆ جێبەجێکردنی ئاواتەکانیان، ئەمەش هاوتەریب لەگەڵ ستراتیژیەتی "گەنجانی ٢٠٣٠"ی سکرتێری گشتی. بە دڵنیاییەوە ستافی OPAA سەرسام بوون، و وزەیان لێ وەرگرتووە، ئەوانەی بەشداربوون، بە "ئیلهامبەخشە بۆ ئەوەی بزانن کە گەنجانی وەها هەمەچەشن دەیانەوێت بەشداری لە سیاسەتی عێراقدا بکەن، و توانای دارشتنی داهاتووی وڵاتەکیان هەیە ".

ڕەنگە بەشداریکردنی دیکە کەمتر دینامیکی بێت و تەحەدای گەورەتر بخاتەڕوو بەڵام سەرەڕای ئەوەش پاداشتێکی زۆرهەژمار دەکرێت بۆ ستافی OPAA هەروەها جێبەجێکردنی ئەرکی یونامی سوودبەخشە. بۆ نموونە بەڕێز ئەلنەجار کاتێکی بەرچاوی وەبەرهێناوە و تەرخانکردووە بۆ ئاسانکاریکردن بۆ دیالۆگی کەرکوک. ڕوونیشیکردەوە، لەگەڵ ستافەکەیدا

لەگەڵ بەرپرسانی حکومەت و سەرکردە سیاسی و ئایینییەکان و سەرکردە پێکهێنەرەکان پەیوەندییان هەبووە بۆ ئاسانکردنی گفتوگۆ بە ئامانجی دامەزراندنی دیدگایەکی هاوبەش بۆ ئاساییکردنەوەی دۆخی پارێزگاکە. لە ڕابردوودا پێشکەوتنەکان لەسەرخۆ و هێواش بوونە، بەڵام بەڕێز ئەلنەجار ڕوونی دەکاتەوە کە ئەمە لە گرنگی پرسەکانەوە سەرچاوە دەگرێت بۆ لایەنە پەیوەندیدارەکان و پێی وایە پێشکەوتنی بەرچاو لە ماوەی ساڵەکەدا بەدیکراوە. ناوبراو لە دڵەوە هیوادارە بەم زووانە لایەنە پەیوەندیدارەکان بگەنە ڕێککەوتنی کۆتایی، ئاماژە بەوە دەکات کە هەموو پێکهاتەکانی کەرکوك بە عەرەب و کورد و تورکمان و مەسیحییەکانەوە پێدەچێت بڕیاریان داوە بگەنە ڕێککەوتنێك بەمەبستی باشترکردنی دۆخی ژیانی ڕۆژانەی خەڵکی کەرکووك.

بە هەمان شێوە OPAA پەیوەندی کردووە بە لایەنە پەیوەندیدارەکان لە ڕێککەوتنی شەنگال بۆ داکۆکیکردن لە جێبەجێکردنی تەواوی ڕێککەوتنەکە. بەڕێز ئەلنەجار تیشکی خستە سەر کارەکانی ئۆفیسی مەیدانی OPAA لە موسڵ کە ستافەکەی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان لەسەر ئاستی بنەڕەتی کۆدەبنەوە، کە بە وتەی خۆی بەتەواوەتیو پشتگیری لەو ئۆفیسە باشانە دەکات کە لەلایەن نوێنەری تایبەتەوە ماوەکەیان درێژکراوەتەوە. ئەم کارە لە ساڵی ٢٠٢٣دا بە هەمان شێوە پەیوەندیدار دەبێت بە ئامانجی جێبەجێکردنی ڕێککەوتنەکە کە لە هەردوو ئەرکی یونامی و بەرنامەی حکومەتی نوێدا ڕەنگدەداتەوە .

بەڕێز ئەلنەجار هەروەها ئەمەی دووپاتکردەوە کە OPAA ، لە بەغدا و ئۆفیسی هەرێمی هەولێر، کاردەکات بۆ پاڵپشتیکردن لە پەرەپێدانی پەیوەندییە بەردەوامەکانی نێوان بەغدا و هەولێر، ئەمەش پرسێکی دیکەیە کە لە بەرنامەی حکومەت و ئەرکی یونامیدا دیارە . پەیوەندییەکانی OPAA لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکانی هەردوو لایەنەکە ئامانجیەتی یارمەتی نوێنەری تایبەت بدات کە ئەرکە باشەکانی خۆی بەکاربهێنێت بۆ پشتگیریکردن لە پەرەپێدانی "دیالۆگی ڕێکوپێك وبەرنامە بۆ دارێژراو" بۆ ئەوەی ڕێگە بدات بە چارەسەرکردنی کێشە هەڵپەسێردراوەکان.

هەروەها OPAA ئاسانکاری بۆ گفتوگۆی نێوان چالاکانی مەدەنی و حکومەتی عێراق کردووە بۆ چارەسەرکردنی کێشە هەڵپەسێردراوەکانی ناڕەزایەتییەکانی ئۆکتۆبەری ٢٠١٩. بە چاودێریکردنی ئەم گفتوگۆیە، بەڕێز ئەلنەجار تێبینی ئەمەی کردووە کە حکومەت ئامادەیی خۆی نیشانداوە هەنگاوی پراکتیکی بنێت بۆ چارەسەرکردنی ئەم نیگەرانیانە بەڵام دەزانێت کە بەردەوامبوونی بەشداریکردن پێویستە.

بەڕێز ئەلنەجار کە بە تامەزرۆییەکی زۆرەوە چاوەڕوانی بەشداری OPPA دەکات لە ساڵی ٢٠٢٣دا هەمان شتی پێشبینی کرد"ئاڵنگاری، بێزاری و پاداشت". OPAA بەردەوام دەبێت لە پەیوەندییەکانی لەگەڵ گەلی عێراق بۆ پشتگیریکردن لە کارەکانی سەرکردایەتی نوێنەرایەتی لە پشتیوانیکردنی گفتوگۆی گشتگیر بۆ چارەسەرکردنی کێشە هەڵپەسێردراوەکانی عێراق.

نووسینگەی هاریکاریی هەڵبژاردن

پرسیار و وەڵام لەگەڵ

ڕاوێژکاری سەرەکی هەڵبژاردن و بەڕێوەبەری هاریکاریی هەڵبژاردنی یەکگرتووی نەتەوە یەکگرتووەکان

د. ئـــەمـــیر ئـــارایـــن

گەورەترین دەستکەوتی نووسینگەی هاوکاری هەڵبژاردنەکانی یونامی لە ساڵی ٢٠٢٢ چی بووە؟

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا چالاکییەکانی هاوکاریی هەڵبژاردنەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراقدا، تیشکیان خستە سەر وەرگرتنی وانەکان لە ئەزموونەکان لە کاتی هەڵبژاردنەکانی ئەنجومەنی نوێنەرانی ٢٠٢١ ، پاراستنی دەستکەوت و سەرکەوتنەکانی ئەم جۆرە هەڵبژاردنانە، هەروەها لە پاڵپشتیکردنی هەوڵەکان بۆ زیاتر بەرزکردنەوەی توانا دامەزراوەیی و هەڵبژاردنەکانی سەربەخۆیی کۆمسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکان و دامودەزگاکانی تری عێراق.

هەر دوای ئەوەی ئەنجامی هەڵبژاردنەکان پەسەندکران، **IHEC** و **UNAMI** بە هاوبەشی پرۆسەی پێداچوونەوە و مەشقی فێرکاری دوای هەڵبژاردنیان ئەنجامدا. پێداچوونەوەیەك بە ئەزموونەکانی ئاستی مەیدانی لە فەرمانگەکانی هەڵبژاردنی پارێزگاکانی **IHEC** و دانیشتنەکانی ڕەنگدانەوەی بابەتیی لەلایەن بەش و یەکە جیاوازەکانی **IHEC** لە ئۆفیسی نیشتمانی لە مانگی یەك تا ئازاری ٢٠٢٢ ئەنجامدرا ، عێراق، کە تێیدا بەرپرسان و کارمەندانی **IHEC** و ڕاوێژکارانی هەڵبژاردنەکانی **UNAMI OEA** تاوتوێی وانەکانی گشتییان کرد و لیستێکیان لە پێشنیارەکانی سەرەکی بۆ زیاتر بەرزکردنەوەی ڕێکخستنی هەڵبژاردنەکانی داهاتووی عێراق پێشکەش کرد.

دەرئەنجامی وۆرك شۆپی وانە فێربووەکان وەك بنەمایەك بۆ پەرەپێدان و جێبەجێکردنی پلانی بنیاتنانی توانا بۆ پشتگیریکردن لە **IHEC** بەکارهێنرا. چەندین چالاکیی ڕاهێنان و پەرەپێدانی تواناکان لە ڕێگەی پڕۆژەی هەڵبژاردنی جێبەجێکراوی یونامی و بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پەرەپێدان، بە ناوی پشتیوانی لە پرۆسەکانی هەڵبژاردنی عێراق جێبەجێکرا.

لە شوباتی ٢٠٢٢ەوە، ستافی هەڵبژاردنی ناوچەیی و پارێزگاکانی **UNAMI OEA** دەستیان بە زنجیرەیەك کۆبوونەوەی گفتوگۆ و چالاکییەکانی ڕاهێنان کرد لە سەرجەم ١٨ نووسینگەی هەڵبژاردنی پارێزگاکانی **IHEC**. هەموو ئەمانە ئامانجیان بەرزکردنەوەی

زانیاری و لێهاتوویی ستافی IHEC لە پارێزگاکانە لەسەر بوارە سەرەکییەکانی بەڕێوەبردن و کارەکانی هەڵبژاردنە. بابەتەکانی ئەم چالاکییانە بریتی بوون لە جێندەر و هەڵبژاردن، ئۆپەراسیۆنی هەڵبژاردن، چوارچێوەی یاسایی هەڵبژاردن، لۆجستی، ڕاهێنان و ڕێکارەکان، ئاسایشی هەڵبژاردن، پەیوەندییەکان، گەیاندن و پەیوەندی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکانی هەڵبژاردن.

ڕاهێنانەکانی ئاستی مەیدانی تەواوکەر بوون بە چالاکییەکانی پەرەپێدانی توانا کە بە درێژایی ساڵی ٢٠٢٢ لەسەر ئاستی نیشتمانی جێبەجێکرابوون کە تیایدا سەرنجیان خستە سەر بەرزکردنەوەی تواناکانی IT و بەڕێوەبردنی بنکەدراوەی ستافی IHEC، هەماهەنگی مەیدانی، گەیاندنی گشتی، ئاسایشی هەڵبژاردن، کارەکانی هەڵبژاردن، یاسایی، تەداروکات، لۆجستی، نووسینی ڕاپۆرت و بەڕێوەبردنی زانیاری .

هەروەها ڕاوێژکارانی UNAMI OEA و یەکەی جێندەری UNAMI چالاکانە پشتگیریان لە هەوڵەکانی IHEC کرد بۆ پێکهێنانەوەی تیمی جێندەری IHEC. بەدرێژایی ئەم هێڵە، پلانێکی جێندەری IHEC پەرەی پێدا کە زانیاری و پێشنیارەکانی یونامی لەخۆگرتبوو. لەسەر بنەمای پلانی جێندەر، دانیشتنەکانی جێندەری لەسەر ئاستی هەرێمی لەلایەن IHEC لە بەغدا و هەولێر و بەسرە جێبەجێکرا بۆ گفتوگۆکردن لەگەڵ پارێزگارەکانی IHEC و ستافی تۆماری دەنگدەران لەسەر ڕێگاکانی هاندانی زیادکردنی بەشداریکردنی ژنان لە چالاکییەکانی تۆمارکردنی دەنگدەران و بۆ پشتگیریکردنی زیاتر لە پەرەپێدانی تواناکانی IHEC ستافی ژنان. هەروەها یونامی بەردەوام بوو لە هاندانی IHEC بۆ دەستنیشانکردنی چەندین کارمەندی ژن کە دەتوانن سوودمەند بن لە بەرنامەیەکی چڕ بۆ پەرەپێدانی تواناکانی سەرکردایەتی خۆیان بۆ پێشخستنی پیشەی داهاتوو لە ئاستە باڵاکان لە IHEC.

هەروەها UNAMI OEA چالاکانە پشتگیری لە هەوڵەکانی کرد بۆ بەرزکردنەوەی هەماهەنگی نێوان IHEC و دەستەی دادوەری هەڵبژاردنەکان (EJP). یونامی کۆبوونەوەی بەردەوامی لەگەڵ ئەندامانی (EJP) ئەنجامدا بۆ بیرکردنەوە لە پرۆسەی بەڕێوەبردنی سکاڵا و تانەکانی هەڵبژاردن لە کاتی هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی ساڵی ٢٠٢١ و تاوتوێکردنی ڕاسپاردەکان و ڕێگاکانی بەرەوپێشچوون سەبارەت بە بەرزکردنەوەی سیستمی چارەسەرکردنی ناکۆکییەکانی هەڵبژاردن لە عێراق. بۆ ئەم مەبەستە، یونامی ئاسانکاری بۆ سەردانێکی لێکۆڵینەوەی بۆ مەکسیك لەلایەن سەرۆکی دادگای باڵای فیدراڵی و ئەندامانی EJP و سەرۆکی IHEC کرد. لەگەڵ بەرپرسانی دادگای باڵای دادی نەتەوەی مەکسیك و دادگای هەڵبژاردنەکان و دامەزراوەی هەڵبژاردنەکان باسیان لە ڕۆڵی دامەزراوە دادوەری و هەڵبژاردنەکان کرد لە مامەڵەکردن و چارەسەرکردنی ناکۆکییەکانی هەڵبژاردن. بە پشتبەستن بە وانەکانی سەردانی توێژینەوەکە و لە لێکۆڵینەوەکان کە لەسەر ئەزموونی بەراوردکاری پەیوەندیدار لە وڵاتانی دیکەوە ئەنجامدراون، کارکردن لەگەڵ ستافی یاسایی IHEC بەردەوامە لەسەر ڕێگاکانی باشتر چارەسەرکردنی سکاڵا و بانگەوازەکانی هەڵبژاردن بۆ هەڵبژاردنەکانی داهاتوو.

بوارێکی دیکەی ئەولەویەت بۆ پشتگیری تەکنیکی بە درێژایی ساڵی ٢٠٢٢، هەوڵەکانی IHECیە بۆ پێشخستنی سیستەمی تۆمارکردنی دەنگدەرانی بایۆمەتری. یونامی کورتەیەك لە بەرپرسانی باڵای کۆمیسیۆن لەبارەی پرسەکانی تۆماری دەنگدەرانی بایۆمەتری ڕاگەیاند و بە پشتیوانی بەرنامەی گەشەپێدانی نەتەوە یەکگرتووەکان (UNDP)، سەردانێکی لێکۆڵینەوەی بۆ مالاوی لە ٢٤ تا ٣٠ ی تەمموز ڕێکخست بۆ فێربوون لەدواهەمین ئەزموونی لە تۆماری مەدەنی و دەنگدەران.

هەروەها UNAMI OEA پشتگیری کۆمیسیۆنەکەی کرد لە ئەنجامدانی سەردانی توێژینەوە لەسەر بانگهێشتی دەزگاکانی بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنەکانی ئەفریقای باشوور لە ١٣-١٧ی تشرینی دووەم و مۆریس لە ٢٠-٢٥ی تشرینی دووەمی ٢٠٢٢. ئەندامانی دەستەی کۆمیساریای IHEC دەرفەتی کارلێککردن و تێکەڵ بوونیان لەگەڵ هاوتاکانیان بۆ ڕەخسا لەم وڵاتانەدا لەسەر پرس و بابەتەکانی پەیوەست بە بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنەکان، ئۆپەراسیۆنەکانی هەڵبژاردن و لە پەیوەندیکردن لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکانی هەڵبژاردنەکان. هەروەها گرنگییەکی زۆریان بە هەوڵەکانی ئەم ئۆرگانە بەڕێوەبردنی هەڵبژاردنانە دا بۆ بەرزکردنەوەی بەشداریکردنی ژنان وەك بەرپرسی هەڵبژاردن و دەنگدەر و ستاف.

وەك بەشێك لە پڕۆژەی پشتیوانی هەڵبژاردنەکانی یونامی-یونۆپس UNAMI_UNOPS ، زنجیرەیەك کۆبوونەوە بە ئامانجی لێکۆڵینەوە لەگەڵ تۆڕەکانی چاودێرانی نیشتمانی لە نێوان نیسان-حوزەیرانی ٢٠٢٢ ڕێکخرا. ڕاپۆرتێك لەسەر ئەنجامی ئەم دانیشتنانە ئامادەکرا و بڵاوکرایەوە بۆ ئاگادارکردنەوەی چاودێریکردنی هەڵبژاردنە ناوخۆییەکانی داهاتوو و پشتیوانی نێودەوڵەتی بۆ ئەو جۆرە دانیشتنانە و چالاکیەکان.

لەسەر داوای دەسەڵاتدارانی هەرێمی کوردستان، یونامی بەشداری چەندین کۆبوونەوەی سەرکردە سیاسییەکانی هەرێم و نوێنەرانی لایەنە سیاسییەکانی کرد بە ئامانجی چارەسەرکردنی ئەو پرسانەی کە کاریگەرییان لەسەر بەڕێوەچوونی هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێم لە کاتی خۆیدا هەبوو . یونامی چەند پێشنیارێکی پێشکەش کرد سەبارەت بە ڕێگاکانی چارەسەرکردنی ناکۆکی سەبارەت بە ژمارەی بازنەکانی هەڵبژاردن، کاراکردنەوەی ئەرکی دەستەی ئێستای کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی هەرێمی کوردستان یان دانانی ئەندامی نوێ، لیستی دەنگدەران، نوێنەرایەتی کەمینەکان و وادەی هەڵبژاردن. بەڵام ئەو وادەیەی لیژنەی هەرێم بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان دیاریکردبوو بەبێ هیچ ڕێککەوتنێك تێپەڕاند و پەرلەمانی هەرێم بڕیاریدا ماوەکەی بۆ ساڵێکی دیکە درێژبکاتەوە و لەگەڵ ئەویشدا خودی وادەی هەڵبژاردنیش بەڕێوەچوو.

بۆ بەردەوامبوونی هەموو ئەم چالاکییانەی هاوکاری تەکنیکی هەڵبژاردن و بۆ ئەوەی بەخشەرەکەنی پڕۆژەی هەڵبژاردن ئاگاداربن لە پێشهاتەکانی پەیوەست بە هەڵبژاردن، یونامی OEA کۆڕبەندی بەردەوامی پێشکەش بە بەخشەرەکان دەکرد، یان لە ڕێگەی گروپی کاری هەڵبژاردنەوە یان دوولایەنە لەگەڵ باڵیۆزخانە جیاوازەکانی ئامادەبوو لە عێراق. ڕاپۆرتی بەردەوامی پڕۆژەکان لەسەر بنەمای چارەك و ساڵانە پێشکەش دەکرا. ئەمانە یارمەتیدەر بوون لە ئاگادارکردنەوەی هاوبەشانی پڕۆژەکان لەسەر دۆخی جێبەجێکردنی پڕۆژەکانی هەڵبژاردن و پشتگیری بەخشەرەکان بۆ ئەو جۆرە پڕۆژانە.

ئاستەنگە سەرەکییەکانی ساڵی ٢٠٢٢ چی بوون؟

بێگومان تەحەدای سەرەکی لە ساڵی ٢٠٢٢دا دواکەوتنی پرۆسەی پێکهێنانی حکومەت و ئەو نادڵنیاییانە بوو کە لە بەرەی هەڵبژاردندا سەریان هەڵدابوو. سەرەڕای ئەوەی لە مێژووی هەڵبژاردنەکانی عێراقدا دەکرێت وەك هەڵبژاردنێکی باشتر ڕێکخراو هەژمار بکرێت، بەڵام چەند مانگێك یان نزیکەی ساڵێکی خایاند تەنانەت پێش ئەوەی حکومەتێك لە دوای هەڵبژاردنەکانی ئەنجوومەنی نوێنەرانی ساڵی ٢٠٢١ پێکبهێنرێت. گفتوگۆ و دانوستانە درێژخایەنەکانی نیوەی یەکەمی ساڵی ٢٠٢٢ داوای هەڵبژاردنی نوێ یان پێشوەختەی لەخۆگرتبوو. IHEC، و UNAMI OEA، دەبوو بەردەوام بەدواداچوون بۆ پێشهاتەکان بکەن وچاودێری ئەوە بکەن کە چۆن کاریگەری لەسەر چالاکییە بەردەوامەکانیان و ئەولەویەتەکانیان دەبێت.

هەروەها لەو ماوەیەدا گفتوگۆی شاراوە لە نێوان چەند لایەنێکی سیاسیدا لەسەر دۆخی خودی کۆمیسیۆنی هەڵبژاردنەکان هەبوو. ئەم وتووێژانە لە دوای پێکهێنانی حکومەتی نوێ کەمتر بەرچاو کەوتوون. بەڵام لە نێوان هەوڵەکان بۆ پێداچوونەوە بە یاسای هەڵبژاردن و یاسای IHEC بەردەوامە لە سەرهەڵدانەوەدایە. لە پێوەندی لەگەڵ ئەمەشدا یونامی بەردەوام بوو لە جەختکردنەوە لەسەر گرنگی پاراستنی دەستکەوت و سەرکەوتنەکانی پرۆسەی هەڵبژاردنەکانی ئەم دواییە.

لە بەرەی تەکنیکیدا، هەوڵەکان بۆ باشترکردنی ڕووماڵکردنی تۆماری بایۆمەتری دەنگدەرانی IHEC هێشتا وەك تەحەدایەکی بەردەوام دەمێنێتەوە. ئەمەش هۆکارێکە بۆ ئەوەی چەندین چالاکیی پەرەپێدانی تواناکان، لەوانەش سەردانەکانی توێژینەوەی ئاسانکاری بۆ یونامی، ڕێکخران بۆ پشتگیریکردنی IHEC لە هەنگاونان بۆ پێشەوە لە هەوڵەکانی پێداچوونەوە بە سیستەمەکانی تۆمارکردنی دەنگدەرانی.

لە چەند ساڵی داهاتوودا IHEC چۆن دەبینیت؟

IHEC دوای هەڵبژاردنەکانی ئەنجومەنی نوێنەران لە ساڵی ٢٠٢١ دا بە شێوەیەکی بەرچاو پێگەیەکی بەرچاوی بەدەستهێناوە. هەندێك متمانەی لەلایەن خەڵکەوە بەدەستهێناوە لەو ئاستەی کە پێش ئەو هەڵبژاردنە ئەزموون نەکرابوو. بۆیە دەبێت هەوڵەکان بەردەوام بن بەرەو بەردەوامبوون و تەنانەت دوو هێندەکردنی زیاتر لەسەر ئەم جۆرە متمانەی گشتی بە باشترکردنی زیاتری سیستەم و پرۆسەکانی بەڕێوەبردن و جێبەجێکردنی هەڵبژاردنەکان.

بە تایبەتی پێویستە هەوڵەکان بەردەوام بن بۆ باشترکردنی تۆماری دەنگدەران، پرۆسەی بەڕێوەبردنی ڕاگەیاندنی کاتی و شەفافانەی ئەنجامەکانی هەڵبژاردن، پێکهاتە و سیستەمی چارەسەرکردنی سکاڵا و تانەکانی هەڵبژاردن و بۆ زیاتر بەرزکردنەوەی پەیوەندی کۆمسیۆن لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارە جیاوازەکانی هەڵبژاردن.

بەهێزی و سەربەخۆیی و بە شێوەیەکی پیشەیی بەڕێوەبردنی کارەکان و پێویستییەکانی تایبەت بە هەڵبژاردن، پایەن بۆ حوکمڕانییەکی سەقامگیر و وەڵامدەرەوە و نوێنەرایەتی وڵاتێك. کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و دامودەزگاکانی دیکەی عێراق پێویستیان بە پاڵپشتی بەردەوام هەیە بۆ بەهێزکردنی تواناکانی و ئامادەیی بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی باوەڕپێکراو بە سەرکردایەتی عێراق و خاوەندارێتی عێراق.

بە چاوخشاندن بۆ پێشەوە، چی لە کارنامەی هەڵبژاردنەکانی ساڵی٢٠٢٣ دایە؟

بەرنامەی پەسەندکراوی حکومەت ئاماژەی تایبەتی لەسەر ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکانی ئاستی فیدراڵی و پارێزگاکان کردووە. هەروەها حکومەت پابەندبوونی خۆی بە پشتگیریکردنی IHEC لە هەموو لایەنەکانی ئامادەکارییەکانی هەڵبژاردنەکاندا ڕاگەیاندووە.

لەم کاتەدا گفتوگۆ هەیە سەبارەت بە ئەنجامدانی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان لە مانگی تشرینی یەکەمی ٢٠٢٣. لە کۆبوونەوەیەکدا کە سەرۆکوەزیرانی عێراق لە ٤ی کانوونی دووەمی ٢٠٢٢ لەگەڵ سەرۆکی ئەنجوومەنی نوێنەران و سەرۆکی IHEC ئەنجامی دا، مەرجەکانی ئەنجامدانی هەڵبژاردنی پارێزگاکانیان خستەڕوو هەڵبژاردنی ئەنجومەنەکان گفتوگۆیان لەسەر کرا. دواتر IHEC لە ١٥ی کانوونی دووەمی ٢٠٢٢ نامەیەکی بۆ سەرۆکوەزیرانی نارد و تێیدا مەرجە بودجەییەکان و پێداویستییەکانی دیکەی بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردن دەستنیشانکردبوو. هەروەها IHEC جەختی لەسەر پێویستی یاسایەکی هەڵبژاردنی یەکلاکەرەوە تا چارەکی یەکەمی ساڵی ٢٠٢٣ کردەوە.

بەم شێوەیە، ئەنجامدانی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان لە ساڵی ٢٠٢٣ دا پێویستی بەوە دەبێت کە دەسەڵاتی جێبەجێکردن و یاسادانان بەرەو پێشەوە بچێت لەگەڵ هەر هەموارکردنێکی پێشنیارکراوی یاسای هەڵبژاردنەکان بۆ ئەوەی IHEC خشتەی کاتی هەڵبژاردنەکانی پتەوتر بکات.

هەڵبژاردنێکی دیکەی دواخراوە، هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمی کوردستانە کە لە سەرەتادا بڕیاربوو لە ساڵی ٢٠٢٢ ئەنجام بدرێت بەڵام ئێستا پێدەچێت لە ساڵی ٢٠٢٣ بەڕێوە بچێت، بەڵام دیسانەوە ئەنجامدانی ئەو جۆرە هەڵبژاردنە پێویستی بە پابەندبوونێکی جددی و بەردەوام دەبێت لەنێوان سەرکردەکانی هەرێم بۆ چارەسەر کردنی ناکۆکییەکان لەسەر ئەو پرسە هەمەجۆرانەی کە کاریگەرییان لەسەر ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان هەیە. هەروەها پێویستە لە پێشینەی کاراکردنەوەی KI_ HEC ی هەرێمەکە دابنێن. دەستەیەکی بەڕێوەبردنی هەڵبژاردن کە بەپێی پێویست کاربکات پێویستە ئەگەر پلاندانان و ئامادەکارییەکانی هەڵبژاردن دەستپێبکات. لە هەمان کاتدا، KIHEC ی پێکهێنراو پێویستە بیر لە پێداچوونەوە بە هەموو سیستەم و ڕێکارەکانی بکاتەوە بەگوێرەی بڕیارەکەی دادگای فیدراڵی، و پێویستە هەماهەنگی و تەواوکەری نزیکتر لە نێوان KIHEC و IHEC هەبێت.

لە نێوان هەموو ئەو گفتوگۆیانەدا، پێویستە پرۆسەی بەرزکردنەوەی تواناکانی هەڵبژاردنی دامودەزگاکانی هەڵبژاردنی عێراق بەردەوام بێت و بەرەو پێشەوە بچێت. سەرۆکی IHEC لە نامەکەیدا لە ١٢ی کانونی یەکەمی ٢٠٢٢ کە ئاراستەی نوێنەری تایبەتی سکرتێری گشتی بۆ عێراق کردووە، بوارە ئەولەویەتەکانی بۆ بەردەوامی پشتیوانی نەتەوە یەکگرتووەکان دەستنیشان کرد. نەتەوە یەکگرتووەکان لە پێداچوونەوە بە پێداویستییەکان و دیاریکردنی بوارەکان بۆ بەردەوامی هاوکارییەکانی هەڵبژاردن بۆ عێراق، ئەو جۆرە داواکارییە لەبەرچاو دەگرێت.

نووسینگەی مافەکانی مرۆڤ

پرسیار و وەڵام لەگەڵ نووسینگەی مافی مرۆڤی یونامی

ئەرکی ڕێکخراوی مافی مرۆڤی یونامی چییە؟

نووسینگەی مافی مرۆڤی یونامی (HRO) بەرپرسیارە لە جێبەجێکردنی ئەرکی مافەکانی مرۆڤی نوێنەرایەتییەکە بەپێی بڕیارنامەی ٢٦٣١ ی (٢٠٢٢) ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان و بڕیارنامەکانی پێشووی بۆ "بەرەوپێشبردنی لێپرسینەوە و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ، و چاکسازی دادوەری و یاسایی ، لەگەڵ ڕێزگرتنی تەواو بۆ سەروەری عێراق، بەمەبەستی بەهێزکردنی سەروەری یاسا و باشترکردنی حوکمڕانی لە عێراق".

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا یونامی HRO پاڵپشتی لە هەوڵەکانی حکومەت کرد بۆ بەرەوپێشبردن و پاراستنی مافەکانی مرۆڤی سەرجەم هاوڵاتیانی عێراق. هەروەها نووسینگەکەمان لەگەڵ حکومەتی عێراق و کۆمەڵگەی مەدەنی و کۆمیسیۆنی باڵای مافەکانی مرۆڤی عێراق (IHCHR) پەیوەندی کرد بۆ پێشخستنی ڕێوشوێنی یاسایی و دامەزراوەیی و سیاسەتی بۆ زیادکردنی ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ و پەیوەندیکردن لەگەڵ میکانیزمەکانی مافی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکان.

دۆخی مافی مرۆڤ لە ساڵی ٢٠٢٢ چۆن بوو لە عێراق؟

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، نارەزایەتیی ئاشتیانەی بچووك بە درێژایی ساڵ لە پارێزگا جۆراوجۆرەکان بەڕێوەچوو و خەڵك داوای دەستڕاگەیشتن بە مافە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانیان دەکرد، خەڵکی عێراق کۆمەڵێك داواکاری وەکو باشترکردنی دەستڕاگەیشتن بە خوێندن، چاودێری تەندروستی، ئاو و باشترکردنی هەلی کار، کۆتاییهێنان بە گەندەڵی و لێپرسینەوە لە پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ و خراپ بەکارهێنانیان هەبوو.

لێپرسینەوەی سنووردار لە پێشێلکارییەکانی مافەکانی مرۆڤ وەك نیگەرانییەکی بەردەوام ماوەتەوە و بەشداری کردووە لە بچووکبوونەوەی فەزای مەدەنی. لە ئەنجامدا چالاکوانانی کۆمەڵگەی مەدەنی، ڕۆژنامەنووسان و داکۆکیکارانی مافی مرۆڤ ڕووبەڕووی کۆمەڵێك ئاڵنگاری و سەختی بوونەتەوە.

یونامی HRO لە پەیوەندییەکی بەردەوام دابوو لەگەڵ حکومەتی عێراق، بەڵام پێشکەوتن بەرەو پێشخستنی لێپرسینەوە لە پێشێلکارییەکانی مافەکانی مرۆڤ سنووردار بوو سەرەڕای ڕاگەیاندنی هەندێك ڕێوشوێن لەلایەن حکومەتەوە. پێکهێنانی حکومەتی نوێ لە مانگی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٢ دەرفەتێك دەرەخسێنێت بۆ بەهێزکردنی متمانەی خەڵك بە دامەزراوەکانی عێراق لەڕێگەی دەستەبەرکردنی لێپرسینەوەیەکی ئامانجدار و سوودبەخش لە بەرامبەر ئەو توندوتیژیانەی کە لەلایەن پێکهاتە چەکدارەکانەوە لە کاتی خۆپیشاندانەکاندا ئەنجام دەدران.

سەرەڕای هەڵبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەران لە مانگی تشرینی یەکەمی ٢٠٢١، نەتوانرا پێشکەوتن بەدەستبهێنرێت بۆ پشتگیریکردنی ژمارەیەك ڕەشنووسی پڕۆژەیاسا، لەوانەش یاساکانی دژە توندوتیژی خێزانی، ئازادی ڕادەربڕین و پاراستن لە بێسەروشوێنکرد.

بێگومان پەسەندکردنی پڕۆژە یاساکە لەلایەن ئەنجوومەنی نوێنەرانەوە پاراستن و لێپرسینەوە لە مافەکانی مرۆڤ لە عێراق بەهێزتر دەکات.

جگە لەوەش ئەنجوومەنی نوێنەران نەیتوانی لیژنەی پسپۆڕان بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی نوێی کۆمیسیۆنی باڵای مافی مرۆڤی عێراق پێکبهێنێت، بەمەش دەستنیشانکردنی دەستەیەکی نوێی کۆمیسارانی عێراق دواکەوت. دەستەی کۆمسیاران ڕۆڵێکی چارەنووسساز دەگێڕن لە کارەکانی دامەزراوەکەدا بۆ پێشخستنی بنەماکانی جیاکاری نەکردن و دادپەروەری و یەکسانی و دادپەروەری و گشتگیری لە عێراقدا. لە ساڵی ٢٠٢٣، یونامی HRO بەردەوام دەبێت لە داکۆکیکردن بۆ ئەوەی ڕێوشوێنی خێرا بگیرێتەبەر بۆ دانانی دەستەی کۆمیسارانی IHCHR بە پابەندبوونی تەواو بە مادەی ٧ی یاسای ٢٠٠٨ی کۆمیسیۆنی باڵای مافەکانی مرۆڤ، و بەپێی "بنەماکانی پەیوەست بە مافەکانی مرۆڤ"ی نێودەوڵەتی دۆخی دامەزراوە نیشتمانییەکانی مافی مرۆڤ" (بنەماکانی پاریس).

یونامی HRO چی کردووە بۆ پێشخستنی بابەتەکانی تایبەت بە پاراستنی ئازادی ڕادەربڕین و پاراستنی چالاکوانانی کۆمەڵگەی مەدەنی و بەرگریکارانی مافی مرۆڤ لە هەڕەشەکانی ئۆنلاین؟

پاراستنی ئازادییە بنەڕەتییەکانی ڕادەربڕین و مافی کۆبوونەوەی ئاشتیانە، ئەولەویەتێکی سەرەکییە بۆ یونامی HRO کە سەرقاڵی چاودێریکردن و ڕاپۆرتکردن بوو لەسەر دۆخی چالاکوانان، بەرگریکارانی مافی مرۆڤ، ڕۆژنامەنووسان و خۆپیشاندەران. لە مانگی حوزەیرانی ٢٠٢٢، یونامی نوێکارییەکی سەبارەت بە لێپرسینەوە لە عێراق بڵاوکردەوە: پێشکەوتنی سنووردار بەرەو دادپەروەری بۆ پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ لەلایەن "هێزە چەکدارە نەناسراوەکانەوە". یونامی ڕووداوەکانی بە ئامانجی سەرکوتکردنی نارەزایەتی و ڕەخنەکانی بەڵگەدار کردووە کە لەلایەن "هێزە چەکدارە نەناسراوەکانەوە" ئەنجامدراون کە چالاکوانان دەکەنە ئامانج. هەروەها نوێکردنەوەکە هەنگاوەکانی حکومەت بۆ لێپرسینەوە لە ئەنجامدەرانی توندوتیژی دژی خۆپیشاندەران بەڵگەدار کردووە و پێشنیاری تایبەتی بۆ پێشخستنی لێپرسینەوە و کۆتاییهێنان بە بێ سزایی پێشکەش کردووە. یونامی HRO بە شێوەیەکی بەرفراوان

سەرقاڵی پێشخستنی ئازادی ڕادەربڕین و مافی کۆبوونەوەی ئاشتیانە، پاراستنی ڕۆژنامەنووسان و خۆپاراستن لە هەڕەشەکانی ئۆنلاین و مەترسییەکانی پاراستن بۆ چالاکوانان، بەرگریکارانی مافی مرۆڤ و ڕۆژنامەنووسان، لەوانەش ژنانی بەرگریکاری مافی مرۆڤ و ژنە ڕۆژنامەنووسەکانە.

لە ڕێگەی کەمپەینی یەك مانگی لە ژێر ناونیشانی "سەلامەت بن." لە سۆشیال میدیا HRO هۆشیاری لەسەر ئاسایشی دیجیتاڵی بەرزکردەوە لە هەمان کاتدا تیشکی خستە سەر مەترسییە ئەمنییەکان لە فەزای دیجیتاڵیدا، ڕۆژانە ئامۆژگارییەکی پێشکەش کرد کە سوودی بۆ بەرگریکارانی مافی مرۆڤ و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆ مانەوە لە سەلامەتی ئۆنلاین و ئۆفلاین. لە مانگی ئازاری ساڵی ٢٠٢٢ ، یونامی HRO و تۆڕی عێراقی بۆ سۆشیال میدیا مێزگردێکی ڕێکخست بە ئامادەبوونی دەسەڵاتدارانی عێراق و کۆمپانیا تایبەتەکان و نوێنەرانی کۆمەڵگەی مەدەنی کۆتایی بە جێبەجێکردنی پرۆژەیەکی هاوبەش سەبارەت بە ئاسایشی دیجیتاڵی و مافە دیجیتاڵییەکان هێنا. ئاسایشی داتا، پاراستنی ئۆنلاین، نهێنی و دەستڕاگەیشتن بە زانیاری بنەمای گفتوگۆی مێزگردەکەی پێکهێنا لە هەمان کاتدا هەنگاوەکانی بەهێزکردنی مافەکان لە فەزای ئۆنلایندا خرایەڕوو، بەتایبەتی ئازادی ڕادەربڕین.

لە ماوەی مانگەکانی ئۆکتۆبەر و تشرینی دووەمدا، UNAMI HRO ١٨ گفتوگۆی ئۆنلاین هەروەها لانیکەم ١٥٠ ژنە ڕۆژنامەنووس، گەنجانی کاریگەر و بلۆگەر ئەنجامدا بۆ پێشخستنی و بەرزکردنەوەی تێگەیشتن لە ڕەهەندە جێندەرییەکانی ئەو تەحەددایانەی کە لە ڕەوتی کارەکانیاندا ڕووبەڕوویان دەبێتەوە. دواتر ڕاهێنانێکی چوار ڕۆژەی ڕاهێنەران لەسەر "ڕێبازی جێندەر و مافەکانی مرۆڤ بۆ ڕاپۆرتکردن" بەڕێوەچوو کە تیایدا تیشك خرایە سەر چەمکەکانی جێندەر و باشترکردنی دۆخی ئاسایش و سەلامەتی ڕۆژنامەنووسانی ژن بە شێوەی ئۆنلاین و ئۆفلاین.

لە مانگی تشرینی یەکەمدا کۆمپانیای HRO دەستنووسێکی بە ناوی "پاراستنی ئۆنلاین و ئاسایشی دیجیتاڵی: ڕێنمایی بەکارهێنەر بۆ بەرگریکارانی مافی مرۆڤ" بە هاوبەشی لەگەڵ ڕێکخراوی ناحکومی عێراقی "INSM بۆ مافە دیجیتاڵییەکان" بڵاوکردەوە. ڕێنماییەکە زانیاری پراکتیکی دەدا بە بەکارهێنەرانی تەکنەلۆژیای دیجیتاڵی، بەتایبەتی بەرگریکارانی مافی مرۆڤ و ڕۆژنامەنووسان، سەبارەت بە چۆنیەتی کەمکردنەوەی مەترسییەکانی ئۆنلاین، پاراستنی نهێنی و داتاکانیان، و پاراستنی ماف و ئازادییەکانیان لە ڕێگەی ئۆنلاینەوە.

لە مانگەکانی تشرینی دووەم و کانوونی دووەم، یونامی سێ وۆرك شۆپی لە بەغدا و بەسرە و نەجەف لەگەڵ لیژنەی مافی مرۆڤی سەندیکای پارێزەرانی عێراق ئەنجامدا بۆ زیادکردنی توانای پارێزەرانی خۆبەخش بۆ لەبواری داکۆکیکردن لە بابەتەکانی پەیوەست بە ئازادی ڕادەربڕین و پێشکەشکردنی هاوکاری یاسایی کاریگەر بۆ ڕۆژنامەنووسان و چالاکوانان کە بەهۆی کارەکانیانەوە ڕووبەڕووی سزا یان هەڕەشە دەبنەوە.

چی کراوە بۆ پاراستنی مافی مرۆڤ لە بەڕێوەبەرایەتی دادپەروەریدا؟

وەك بەشێك لە هەوڵەکانی بۆ بەشداریکردن لە ئامانجی نەتەوە یەکگرتووەکان کە ئاشتی و ئاسایشی بەردەوامە، HRO سەرقاڵی پێشخستنی مافەکانی مرۆڤە لە بەڕێوەبەرایەتی دادپەروەریدا ڕێوشوێنەکانی ڕێگریکردن لە ململانێ، بنیاتنانی یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی و ڕێزگرتن لە سەروەری یاسا بەرز دەکاتەوە. بۆ ئەم مەبەستە، HRO چاودێری ڕاگرتن (مانگی یەك تا مانگی شەشی) ساڵی ٢٠٢٢و چاودێری دادگاییکردنی ئەنجامدا بۆ چاودێریکردنی پابەندبوون بە گەرەنتی ڕێکارەکان، پارێزبەندییەکانی دەستبەسەرکردن و ستانداردەکانی دادگاییکردنی دادپەروەرانە لە عێراق بە درێژایی ساڵی ٢٠٢٢.

HRO لە کاتی ئۆپەراسیۆنەکانی بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر لەلایەن حکومەتی عێراقەوە پاڵپشتی تەکنیکی پێشکەش کرد لەهەمبەر پێشخستنی مافەکانی مرۆڤ سەبارەت بە دەستبەسەرکراوان و مافەکانی مرۆڤ. پەیوەندی لەگەڵ بەرپرسانی باڵای وەزارەتی ناوخۆ سەبارەت بە ڕێگریکردن لە ئەشکەنجەدان و پابەندبوون بە مافەکانی مرۆڤ لە کاتی لێکۆڵینەوەکانی بەرەنگاربوونەوەی تیرۆردا تایبەتمەندییەکی سەرەکی ئەم کارانە بووە.

سەرەڕای ئەوەش HRO توانای بەرپرسانی جێبەجێکردنی یاسای وەزارەتی ناوخۆی لە هەرێمی کوردستانی عێراق بەرزکردەوە سەبارەت بە پاراستنی مافی دەستگیرکراوەکان بەپێی "کەمترین پەیڕەوی ستانداردی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ زیندانییەکان" (یاساکانی ماندێلا) هەروەها HRO هەوڵی بەرزکردنەوەی گۆشیاری و تێگەیشتنی لە ستافی ژن لە دوو دامەزراوەی ئاسایش لە هەولێر سەبارەت بە مافی زیندانیان و دەستبەسەرکراوان داوە.

HRO لەگەڵ دادوەران و داواکارانی گشتی لە بەغدا کاری کرد وەك بەشێك لە پەیوەندییە بەردەوامەکان لەگەڵ ئەنجومەنی باڵای دادوەری بۆ پەرەپێدانی ڕێنماییە دادوەرییەکان سەبارەت بە ستانداردە سەرەکییەکانی دادگاییکردنی دادپەروەرانە و مافی دەستگیرکراوەکان لەسەر بنەمای یاسا نێودەوڵەتی و عێراقییەکان.

یونامی HRO چ ڕۆڵێکی هەبوو لە پێشخستنی مافەکانی ژنان، بە تایبەتی پاراستنی ژنان لە توندوتیژی خێزانی و جێندەری؟

بە هاوبەشی لەگەڵ یەکەی جێندەری یونامی و ژنانی نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق،HRO داکۆکی لە ئاستی ناوخۆیی و نیشتمانیدا کرد بۆ بەرزکردنەوەی نوێنەرایەتی ژنان و بەشداریکردنی چالاك و واتاداریان لە پرۆسەکانی بڕیاردان و بەشداری چالاکانەیان لە پێشخستنی کۆمەڵگەی عێراقی بێ جیاکاری، دادپەروەرانە و گشتگیر. HRO گفتوگۆی ستراتیژی ئەنجام دا لەگەڵ هەریەکە لە دەسەڵاتدارانی عێراقی فیدراڵی، حکومەتی هەرێمی کوردستان، کۆمەڵگەی مەدەنی و تیمی وڵاتی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پێشخستنی پاراستن لە توندوتیژیی جێندەری و لێپرسینەوە لە تاوانی توندوتیژی دژی ژنان و توندوتیژی سێکسی پەیوەست بە ململانێیەکان.

لە مانگی کانوونی دووەمی ٢٠٢٢، بە هاوکاری ئەنجومەنی دادوەری هەرێمی کوردستان و ئەنجومەنی باڵای ژنان و گەشەپێدان، HRO گفتوگۆیەکی سیاسەی ئاست بەرزی ئەنجامدا سەبارەت بە لێپرسینەوە لە توندوتیژی تاوانکاری دژی ژنان و کچان لە ماڵەوەدا،

تیشکی خستە سەر ئەو تەحەددیایانەی کە لە بەڕێوەبەرایەتی دادپەروەری و پێشنیارەکانی پێشنیارکراوی پێشخستنی لێپرسینەوە لە ئەنجامدەرانی توندوتیژی خێزانی و جێندەری.

لە نێوان مانگەکانی حوزەیران و ئەیلوولی ٢٠٢٢،HRO جگە لەو دیالۆگە سیاسییە ئاست بەرزەی کە لە هەولێر ڕێکخستبوو، چوار وۆرك شۆپی ڕاوێژکاری تری ئەنجامدا، بە ئامانجی دابینکردنی مەکۆیەکی ڕێك وپێکی ڕێکخراوەیی بۆ بەرزکردنەوەی توانا و بنیاتنانی ئیرادە و کۆدەنگی سیاسی بۆ بەدواداچوون و دادگاییکردنی کاریگەرانەی پەیوەندیدار بە جێندەرەو و کوشتنەوە، بۆ زیاتر لێپرسینەوە لەو جۆرە تاوانانە، کۆکردنەوەی نوێنەرانی ئەنجومەنی باڵای ژنان و گەشەپێدان لە هەرێمی کوردستان، دادوەرەکانی لێکۆڵینەوە، دادوەرەکانی دادگای تاوان، بەڕێوەبەرایەتی بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی دژی ژنان و خێزان.

لە مانگەکانی تشرینی یەکەم و تشرینی دووەمی ٢٠٢٢، یونامی HRO گفتوگۆی تەرکیزکردنە سەر گروپی لەگەڵ لانیکەم ١١٠٠ ژنە ڕزگاربووی توندوتیژی سێکسی پەیوەست بە ململانێ لە دهۆك ڕێکخست بۆ بەهێزکردنی ڕزگاربووان بۆ داوای مافەکانیان و ئاوەدانکردنەوەی ژیانیان و پشتگیریکردنی ئەوانی دیکە.

لە مێزگردێکدا کە لەلایەن HRO لەگەڵ نوێنەرانی حکومەت و بەرگریکارانی مافی مرۆڤ و کۆمەڵگەی مەدەنی ڕێکخرابوو، تیشکیان خستە سەر گرنگی دەستپێشخەرییە کۆمەڵایەتییەکان بۆ هۆشیارکردنەوەی خەڵك سەبارەت بە یەکسانی جێندەری و ڕۆڵی سەرکردایەتی ژنان لە کەمکردنەوەی کاریگەرییەکانی گۆڕانی کەشوهەوا و بژاردەکانی داکۆکیکردنیان دەستنیشانکرا بۆ بەهێزکردن و هۆشیارکردنەوەی خەڵك بۆ بەرەنگاربوونەوەی کاریگەرییەکانی گۆڕانی کەشوهەوا – تەوەری ڕۆژی جیهانی ئافرەتان ٢٠٢٢.

چۆن UNAMI HRO پشتگیری حکومەتی عێراقی کرد لە جێبەجێکردنی بەڵێنەکانی سەبارەت بە بێسەروشوێنکردنی زۆرەملێ؟

بێسەروشوێنکردنی زۆرەملێ، چ لە ڕابردوو و چ لەم دواییانەدا، نیگەرانییەکی جددی مافەکانی مرۆڤە لە عێراقدا. بۆ پشتیوانی لەو هەوڵانەی کە حکومەتی عێراق ئەنجامی داوە و بۆ پێشخستنی پەیوەندییەکانی لەگەڵ لیژنەی بێسەروشوێنکردنی زۆرەملێی نەتەوە یەکگرتووەکان، HRO پاڵپشتی سکرتاریەتی لیژنەی بێسەروشوێنکردنی زۆرەملێی کرد و ئاسانکاری بۆ سەردانەکەی بۆ عێراق کرد، لە ١٢ تا ٢٤ی تشرینی دووەم، لە لایەن شاندێکی سێ ئەندامی لیژنەی بێسەروشوێنکردنی زۆرەملێی نەتەوە یەکگرتووەکان. وەفدەکە پەیوەندی کرد لەگەڵ هەریەکە لە بەرپرسانی حکومەت، قوربانیان، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، بەرپرسانی نەتەوە یەکگرتووەکان و کۆمەڵگەی دیپلۆماسی و ئەنجامە سەرەتاییەکانی خۆی لەگەڵ حکومەتی عێراقدا هاوبەشی پێکرد.

یونامی HRO چی دەکات بۆ یادکردنەوەی ٧٥ ساڵەی جاڕنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ؟

بە بۆنەی دەستپێکردنی هەڵمەتی بە درێژایی ساڵا کە تاکو ٧٥ ساڵەی جاڕنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ (UDHR)ی ساڵی داهاتوو بەردەوام دەبێت، فەرمانگەی مافی مرۆڤی یونامی هەماهەنگی هەوڵەکانی پسپۆڕانی گروپە پێکهێنەرەکانی عێراقی کرد بۆ وەرگێڕانی ٣٠ مادەکەی UDHR بۆ هەشت زمانی کەمینەکانی عێراق کە ئێستا هەموویان بە شێوەی ئۆنلاین لە ماڵپەڕی OHCHR بەردەستن.

وەرگێڕانی UDHR بۆ سەر زمانی ئاڤێستانی ، کوردانی فالی، کاکەیی(مانچۆ)، مەندانی سابیان، شاباك، سۆمەری، تورکمان و ئێزیدی، ئەو زمانە عەرەبی و کوردییە (دوو زاراوە) تەواو دەکات کە پێشتر لە ڕێگەی ئۆنلاینەوە بەردەست کرابوون، ئامانجیش بەشداری کردنی زمانەوانە دەوڵەمەندە و هەمەڕەنگەکەی عێراقییەکانە.

پرۆسەی وەرگێڕانەکە بە شێوەیەکی ناوازە بەهێز جی بەجێکرا، کە نوێنەری کۆمەڵگا، زمانناسان، وەرگێڕان، ئەکادیمییەکان، شارەزایانی تری زمان، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و داکۆکیکارانی مافی مرۆڤی کۆکردەوە و پێویستی بە کاتژمێری بێشوماری گفتوگۆ و هاوکاری و شیکاری زمانەوانی و یاسایی هەبوو بۆ شیکردنەوەی مانای دروست بۆ هەر تاکێکی وڵات.

لە وڵاتێکی هەمەڕەنگ و دەوڵەمەند بە نەتەوایەتی دەوڵەمەندی وڵاتێکی وەکوعێراقدا، UDHR بە تایبەتی گرنگی دەدات بە زمانی نەتەوەکان و پێکهاتەکانی عێراق و گەرەنتیکردنی مافەکانی مرۆڤ بەبێ جیاوازی لە نەتەوە، ڕەگەز، ڕەچەڵەکی نەتەوەیی ، ئایین، زمان، یان هەر پێگەیەکی تر، خزمەت بە یەکخستنی عێراقییەکان دەکات لە خواستی هاوبەشیان بۆ گەیشتن بە یەکسانی و ئازادی و کەرامەتی مرۆڤ.

چ هەنگاوێکتان ناوە بۆ چارەسەرکردنی مافی مرۆڤی پێکهاتە کۆمەڵایەتییەکانی عێراق؟

وەکو HRO لە نزیکەوە لەگەڵ کۆمەڵگەی مەدەنی و بەرپرسانی حکومەت و پێکهاتە کۆمەڵایەتیەکانی عێراق کارمان کرد بۆ بەرزکردنەوەی هەوڵەکان بۆ بەرەوپێشبردن و پاراستنی مافەکانی گروپە نەتەوەیی و ئاینییەکانی عێراق. پەیوەندی ڕێك و پێك و ڕێکخراوەیی لەگەڵ گەنجانی کەمینەکان و گروپە پەراوێزخراوەکان بووە هۆی زیادکردنی هۆشیاری و کردەوەی هاوسەنگ لەلایەن کۆمەڵگەی مەدەنییەوە بۆ پەیوەندیکردن لەگەڵ نەتەوە یەکگرتووەکان و حکومەتی عێراق بۆ پەسەندکردنی ڕێوشوێنی زیادکردنی پاراستن بۆ کەمینەکان و پێشخستنی یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی و پێکەوەژیانی ئاشتیانە.

بۆ پێشخستنی پاراستنی مافی مرۆڤی کەمینە نەتەوەیی و ئایینییەکان و یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی، HRO پێنج وۆرك شۆپی لە بەغدا، بەسرە، هەولێر، کەرکوك، و موسڵ سازکرد، کە لانیکەم ٧٥ گەنج لە گروپە ئایینی و نەتەوەییە جیاوازەکان لەسەر چەمکە سەرەتاییەکانی مافی مرۆڤ و کۆمەڵێك میتۆدۆلۆژیای چیرۆکگێڕان، لەوانە دروستکردنی کورتە فیلمی دیجیتاڵی، سکێچ و دیمەنی کارتۆنی ئەنیمەیشن و وێنەگرتن.

لە چارەکی کۆتایی ساڵی ٢٠٢٢ دا، HRO پێنج مێزگردی زنجیرەیی لە بەغدا، بەسرە، دۆهوك، هەولێر و موسڵ ڕێکخست، بۆ پێشخستنی پاراستن بۆ کەمینەکان، پێکەوەژیانی ئاشتیانە و گەڕانەوەی سەلامەتی ئاوارەکان. زیاتر لە ١٢٥ بەشداربوو کە پێکهاتبوون لە کوردانی فەیلی ، عەرەب، ئەرمەنی، ئاشووری کلدانی،

عێراقی ئەسیل (عرقي)، تورکمان، ئێزیدی و مەندانی سابی بیرۆکە و پرسەکانی بەردەم ئەم پێکهاتانە و پێشنیاری چارەسەریان بۆ پێسنیار کرا.

HRO ئاسانکاری بۆ بەشداریکردنی ١٥ عێراقی ئەسیل (عرقي) (حەوت ژن و هەشت پیاو) لە کۆبوونەوەیەکی ناوچەیی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کە دوو ڕۆژی خایەند بۆ یادی ١٠ ساڵەی دەیەی نێودەوڵەتی بۆ خەڵکی ئەسیڵی عێراق (عرقي) وەك بەشێك لە هەوڵەکان بۆ نەهێشتنی هەموو جۆرە جیاکارییەك لە دژی خەڵکی ئەسیلی (عرقي)، بۆ هۆشیارکردنەوەی خەڵك.

بۆ پێشخستنی لێبوردەیی و یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی، یونامی و ئۆفیسی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ڕاوێژکاری تایبەتی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ڕێگریکردن لە جینۆساید بە هاوبەشی ئاسانکارییان کرد بۆ گفتوگۆیەك سەبارەت بە بەرەنگاربوونەوەی قسەی ڕەگەزپەرستی و پڕ ڕق و هەڵاواردن و پەراوێزخستن. لەم چالاکییەدا نوێنەرانی گرووپە پێکهێنەرەکان، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، کۆمیسیۆنی باڵای مافی مرۆڤی عێراق، سەندیکای پارێزەرانی عێراق و کۆمیسیۆنی پەیوەندییەکان و ڕاگەیاندن لە عێراق نیگەرانییە سەرەکییەکانیان خستەڕوو و ڕێگاچارەیان بۆ بەرەنگاربوونەوەی قسەی ڕەگەزپەرستی و پڕ ڕق لە عێراق دەستنیشان کرد.

بۆ بەرەنگاربوونەوەی قسەی ڕەگەزپەرستی و پڕ ڕق و بەرەوپێشبردنی یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی، و بۆ ڕێزگرتن لە هەمەجۆریی، لە مانگی حوزەیران، یونامی بۆنەیەکی لەگەڵ منداڵانی کۆمەڵگە جیاوازەکان ئەنجامدا. لە ژێر ناونیشانی "ئێمە عێراقین" بە ئامادەبوونی منداڵانی قۆناغی سەرەتایی لە گرووپە پێکهێنەرە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکان لە بەغدا و هەروەها پیاوماقوڵانی عەشیرەت و بەرپرسانی حکومی و مامۆستایان و نوێنەرانی کۆمەڵگەی مەدەنی.

HRO لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٢ دا چەند چالاکیی بنیاتنانی توانا/ڕاهێنانی ڕێکخستووە؟ بەشداربووان کێن؟

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، HRO ١٣٤ وۆرك شۆپ/ مەشق/ئیڤێنتی تواناسازی (١١١ بە شێوەی ڕووبەڕوو و ٢٣ بە شێوەی ئۆنلاین) لە بەغدا و بەسرە و هەولێر و کەرکوك و موسڵ ڕێکخست. بە گشتی ٢٠٨٧ بەشداربوو (١٢٣٩ پیاو و ٧٨٦ ژن) سوودمەند بوون لەم چالاکییە تواناسازیانەدا. لە وۆرك شۆپەکانی بنیاتنانی تواناکان، و بۆنە ڕاهێنانەکان، پارێزەران، چالاکوانانی کۆمەڵگەی مەدەنی و تۆڕەکان، داکۆکیکارانی مافی مرۆڤ، چالاکانی مافی ژنان و ڕێکخراوە ناحکومییەکانی مافی ژنان، بەرپرسانی حکومی، دادوەران، و ستافی کۆمیسیۆنی باڵای مافەکانی مرۆڤی عێراق ئامادەبوون.

ئایا نووسینگەکەتان پەیوەندی دەکات لەگەڵ ئەو گەنجان، ژنان و ڕێکخراوانەی کە کار لەسەر مافەکانی کەمئەندامان دەکەن؟

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، HRO لەگەڵ ٣٨ ڕێکخراوی سەرکردایەتی گەنجان لە سەرانسەری عێراقدا پەیوەندی کرد کە بەشداریکردنی گەنجان لە پێشخستنی و پاراستنی مافەکانی مرۆڤدا بەرەوپێش دەبرد. لە چوارچێوەی پرۆژەی (Pace Narratives)ی خۆی بۆ بەرەوپێشبردنی مافی مرۆڤی کەمینە ئایینییەکان، HRO هەماهەنگی لەگەڵ گەنجانی عێراقی کرد لە دروستکردنی فیلمی دیجیتاڵیدا لە ڕێگەی زنجیرەیەکی پێنج وۆرك شۆپییەوە کە تیشکیان خستە سەر ڕۆڵی گەنجانی عێراقی وەك کاتالیستێك بۆ گۆڕانکاری ئەرێنی لە بنیاتنانی ئاشتییەکی بەردەوامدا.

HRO هەماهەنگی و هاوکاری لەگەڵ ١١٤ ڕێکخراوی ژنانی سەرکردایەتی لە بەغدا، بەسرە، هەولێر، کەرکوك و موسڵ کرد. دەستی هاوکاری و هەماهەنگی بۆ ئەو ڕێکخراو و گروپانە درێژ کرد و لە نزیکەوە کاریان لەگەڵ کرد بۆ پاراستنی مافەکانی ژنان. لە ماوەی ١٦ ڕۆژی چالاکی دژی توندوتیژی جێندەری، HRO چوار ئیڤێنتی هۆشیارکردنەوەی جیاوازی ڕێکخست، بۆ کۆی گشتی ٨٤ ژن و پیاو لە بەغدا و بەسرە و کەرکوك و موسڵ.

ئەم ڕووداوانە داکۆکیی بەردەوام و ئاڵوگۆڕی کۆمەڵگەی مەدەنیان لەگەڵ هاوتاکانی حکومەتدا بەرزکردەوە سەبارەت بە چۆنیەتی بەهێزکردنی داکۆکیکردن بۆ قەدەغەکردن و شەرمەزارکردنی توندوتیژی خێزانی لە عێراقی فیدراڵی، بە فەرمیکردنی سیستەمی پشتیوانی کاریگەر بۆ ڕزگاربووان و لێپرسینەوە لە تاوانباران لە تاوانەکانی ناو ماڵدا. سەرەڕای ئەوەش، HRO گفتوگۆی تایبەت بەشێوەی گروپ و بەشداریکردنی ئاستی بەرزی ڕێکخست بۆ پێشخستنی لێپرسینەوە لە توندوتیژی دژی ژنان ئەنجام دا.

بۆ پێشخستنی مافەکانی مرۆڤی خاوەن پێداویستییە تایبەتەکان، HRO هەماهەنگی و هاوکاری لەگەڵ ٢٨ ڕێکخراوی خاوەن پێداویستییە تایبەتەکان کرد. سەرەڕای ئەوەش، HRO بەردەوام بوو لە پشتگیریکردن لە جێبەجێکردنی ستراتیژی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ گشتگیری کەمئەندامان لە نەتەوە یەکگرتووەکان.

ئەولەویەتەکانی یونامی بۆ مافەکانی مرۆڤ لە ساڵی ٢٠٢٣ دا چین؟

لە ساڵی ٢٠٢٣ یونامی HRO بەردەوام دەبێت لە پاڵپشتیکردنی حکومەتی عێراق و کۆمەڵگەی مەدەنی و کۆمیسیۆنی باڵای مافەکانی مرۆڤی عێراق بۆ بەرەوپێشبردن و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ بەپێی ئەرکی ئەنجوومەنی ئاسایش و بەگوێرەی بەڵێننامە نیشتمانی و نێودەوڵەتییەکانی عێراق بۆ مافەکانی مرۆڤ. ئەولەویەتەکانی UNAMI HRO لە ساڵی ٢٠٢٣ دا بریتین لە:

- پاراستنی فەزای مەدەنی و دیموکراسی و دروستکردنی ژینگەی کارا بۆ ئەکتەرەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، لەوانەش داکۆکیکارانی مافی مرۆڤ، ڕۆژنامەنووسان و کارمەندانی میدیا لە ڕێگەی یاسا و سیاسەتەکانی پابەندبوون بە ستاندارده نێودەوڵەتییەکان ؛
- بەهێزکردنی سەروەری یاسا و ستانداردەکانی دادگاییکردنی دادپەروەرانە لە ڕێگەی پرۆسەیەکی گشتگیرەوە بۆ چاکسازی یاسایی و سیاسەت و دامەزراوەیی بۆ دڵنیابوون لە ڕێزگرتن لە ڕێوشوێنی یاسایی نێودەوڵەتی و ستانداردەکانی دادگاییکردنی دادپەروەرانە؛
- پێشخستنی لێپرسینەوە لە پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ، کە کوشتنی بە ئامانج، ڕفاندن، هەڕەشە و هەراسانکردنی چالاکوانان، بەرگریکارانی مافی مرۆڤ، ڕۆژنامەنووسان و خۆپیشاندەران لەخۆدەگرێت؛
- پاراستن و پێشخستنی مافی کەمینە ئایینی و نەتەوەییەکان، فرەچەشنی و سیاسەتی گشتگیر و بێ جیاکاری بۆ گەیشتن بە یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی و پێکەوە ژیانی ئاشتیانە؛
- بە کەڵك وەرگرتن لەهەژموونی بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری سەبارەت بە دەسەڵات و پەیوەندیی UDHR، بە ١٢ زمانی عێراق، وەك ئامرازێك بۆ بەرەوپێشبردنی یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی، ئاهەنگگێڕان بە هەمەجۆریی و دانان بە بەهای میراتی دەوڵەمەندی کولتووری و زمانەوانی عێراق.
- پێشخستنی پابەندبوون بە یاسا نێودەوڵەتییەکان و دەستووری عێراق، سەبارەت بە لێپرسینەوە لە ئەنجامدەرانی توندوتیژی خێزانی و جێندەری، و توندوتیژی سێکسی پەیوەست بە ململانێ و پاراستنی مافەکانی ژنان و بەشداریکردنی ژنان لە پرۆسەکانی بڕیاردان ؛
- پێشخستنی و داکۆکیکردن لە پشتگیریکردنی یاسا و سیاسەتەکانی پاراستنی هاوڵاتیانی مەدەنی لە کاریگەرییەکانی توندوتیژی و نائەمنی و ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ لە کاتی ئۆپەراسیۆنەکانی بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر بە پابەندبوون بە نۆرم و ستاندارده نێودەوڵەتییەکانی مافی مرۆڤ ؛
- پاراستنی منداڵانی زیانلێکەوتوو بە ململانێ و توندوتیژی و نائەمنی و پاراستنی مافی مرۆڤی منداڵانی بێبەش لە ئازادی.

وردەکارییەك لە چالاکییەکانی

نووسینگەی هەماهەنگی نیشتەجێکردن (RCO) - نووسینگەی پشتگیری گەشەپێدان (DSO) لە ساڵی ٢٠٢٢

ساڵی ٢٠٢٢ پڕ بوو لە کاری قورس و ئاڵنگاری بۆ **RCO_DSO**. ئۆفیسی هاوبەش چالاك بوو لە پێشکەشکردنی پشتگیری بۆ سەوداکارەکانی لەم بوارانەی خوارەوە:

چارەسەرە بەردەوامەکان: **RCO-DSO** ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبووە لە هەماهەنگی لەسەر بنەمای ناوچە (**ABC**) کە ستافەکەمان لە ناوەندە جیاوازەکانمان لە سەرانسەری عێراق بەشدارییان کردووە یان ئاسانکارییان کردووە (بە توانای ئەمینداریەت) زیاتر لە ٢٩ کۆبوونەوەی گروپەکانی **ABC**. کاتێك باس لە هەماهەنگی دەکرێت، **DSO** پشتگیری لە ٥٣ ئەرك و کۆبوونەوە و گفتوگۆی مێزگردی کرد، وەك گفتوگۆی مێزگردی **UNDP-** باڵیۆزخانەی بەریتانیا سەبارەت بە ئاو لە بەسرە، کارەکانی کردەوە بەرەگاربوونەوەی برسێتی، فەیلەقی میهرەبانی **Mercy Corps** ، کۆبوونەوەی مێزگردی سەبارەت بە هەمەجۆریی و گشتگیری و زۆر بابەتی تر.

هەروەها **RCO-DSO** ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت لەڕێگەی ڕێکخستن و سکرتاریەتکردن بۆ کۆبوونەوە بەردەوامەکان لەگەڵ ئەکتەرەکانی گەشەپێدان ، لەوانەش دامەزراوەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان، ڕێکخراوە ناحکومییەکان، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، سەرکردەکانی کۆمەڵگا، بەرپرسانی ناوخۆیی، و کەرتی تایبەت بۆ هاوبەشکردنی زانیاری لەسەر چالاکییە بەردەوام و پێویستەکان لەسەر ئاستی پارێزگاکان. بەڕێوەبەرایەتییەك لە ئەکتەرەکانی گەشەپێدانی ناوخۆیی لە پارێزگاکاندا بەیەك دەگەینێت .

سەبارەت بە ئاسانکاریکردن، **RCO-DSO** وەك خاڵی سەرەکی هەماهەنگی پەرەپێدان لە نێوان دەزگاکانی نەتەوە یەکگرتووەکان، یونامی، حکومەت، ڕێکخراوە ناحکومییەکان و کۆمەڵگەی مەدەنی کاردەکات. هەروەها وەڵامی داواکارییەکانی **UNCT** دەداتەوە بۆدابینکردنی زانیاری پێویست کە یارمەتیان دەدات لە نووسینی پێشنیارەکان. ئەرك و کۆنفرانسی هەڵسەنگاندنی تایبەت بۆ دەزگاکانی نیشتەجێ و غەیرە نیشتەجێ سەبارەت بە پرسە تایبەتەکان لەلایەن **RCO-DSO** ڕێکدەخرێن جگە لە بەدواداچوون بۆ خاڵەکانی تری پێویست بۆ کارکردن.

لەبارەی داکۆکیکردن، **RCO-DSO** هانی چارەسەرە بەردەوامەکان دەدات (**DS**) وەك لە سەرەوە باسمان کرد و دەرفەتەکان بۆ **DS** بە ڕاپۆرت دەنێرێت بۆ بەهێزکردنیتوانای چارەسەرە بەردەوامەکان، و ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام لە پارێزگاکان لە ڕێگەی قسەکردنی گشتی و بەشداریکردن لە کۆبوونەوە و بۆنە و ئاهەنگەکاندا بەرەوپێش دەبات. کۆبوونەوەکان لەگەڵ هاوتا جیاوازەکانی حکومەت، ڕێکخراوە ناحکومییەکان، دەزگاکانی نەتەوە یەکگرتووەکان، و کۆبوونەوەکانی تر لەلایەن ئێمەوە ئاسانکارییان بۆ کرا و هەروەها بەشدارییان تێدا کرا.

RCO-DSO بەشی "بەڕێوەبردنی داتا و یەکەی **M&E**" هێشتا ڕۆڵێکی چالاك و گرنگ دەگێڕێت لە هاوبەشکردنی زانیاری و بنیاتنانی توانای گروپی کاری **M&E** چوارچێوەی هاوکاری، تیمی بەڕێوەبردنی بەرنامە، ئەندامانی گروپەکانی کاری ئەولەویەت لە چەندین بابەتدا کە پەیوەندییان بە داتا و **M&E** هەیە ؛ لە کاتێکدا لە بەڕێوەبردنی داتا دا ، **RCO-DSO** وەك پسپۆڕێکی گەشەپێدانی ناوخۆیی لە پارێزگاکەدا خزمەت دەکات ، زانیاری سەبارەت بە پێداویستییەکانی گەشەپێدان، ڕەوتەکان، ئەکتەرەکان، بەرنامەکان، ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام، و ستراتیژییەکانی گەشەپێدان لەلایەن حکومەتی عێراق و ئەوانی دیکەوە پێشکەش دەکات.

لە سەرووی هەموو ئەمانەشەوە، **DSO** چالاك بووە لە هاوبەشکردنی ڕاپۆرتەکان سەبارەت بە حاڵەتە فریاگوزاریەکان لەو ناوچانە/ پارێزگارانەی کە هیچ نوێنەرایەتییەکی نەتەوە یەکگرتووەکانیان لێ نییە.

Photo: (c)International Nuremberg Principles Academy

یونیتاد UNITAD و هاوبەشی پێشەنگی دەسەڵاتی دادوەری عێراق بەرەو لێپرسینەوە لە تاوانە نێودەوڵەتییەکانی داعش لە عێراق

یونیتاد بەردەوامە لە پشتگیری گەڕانەوەی قوربانییە ئێزدییە دەستنیشانکراوەکانی داعش بۆ کۆجۆ: خێزانەکان بوار بە پشوودانی خۆشەویستەکانیان دەدەن

هاوبەشییەکی درێژخایەن لەگەڵ دەسەڵاتی دادوەری عێراق لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٢دا شایەتی پێشهاتە گەورەکانی بەخۆیەوە بینی، لەکاتێکدا یونیتاد بەردەوامە لە پاڵپشتیکردنی هەوڵەکانی دادپەروەری و لێپرسینەوە لە عێراق و لەسەر ئاستی جیهان بۆ تاوانە نێودەوڵەتییەکانی داعش، کە دەکەونە چوارچێوەی ئەرکی یونیتاد. تیمەکە بەردەوام بووە لە هاوکارییە ڕاستەوخۆکانی لەگەڵ دادوەرە عێراقییەکان بۆ پاڵپشتیکردنی تواناسازیی دەسەڵاتی دادوەری لە یاسای تاوانە نێودەوڵەتییەکان و یاسا مرۆییە نێودەوڵەتییەکان بەمەبەستی دەستەبەرکردنی ئامادەکاریی تەواو بۆ لێپێچینەوە لە تاوانە نێودەوڵەتییەکانی داعش لەبەردەم دادگاکانی عێراق، کاتێك چوارچێوەیەکی یاسایی گونجاو لە شوێنی خۆیدا بوو بۆ ئەو جۆرە لێپێچینەوە لە عێراق.

هاوکاری ئەمساڵ بە مەراسیمی ناساندنی ئەندامانی عێراقی دەسەڵاتی دادوەری دەستیپێکرد کە خولی ئۆنلاینیان لەسەر یاسای مرۆیی نێودەوڵەتی (IHL) و یاسای تاوانە نێودەوڵەتییەکان (ICL) تەواوکرد، کە لەلایەن یونیتادەوە ڕێکخرابوو. مەراسیمەکە لە ئەنجومەنی باڵای دادوەری ڕێکخرا، کە تیایدا ڕاوێژکاری تایبەت و سەرۆکی یونیتاد کریستیان ڕیتشەر و سەرۆکی دادوەری فایق زیدان بڕوانامەی بەشداریکردن درایە سەرجەم بەشداربووان. ناساندنێکی بنەڕەتی بۆ ICL و IHL ئامانجی ڕاهێنانەکە بوو. یونیتاد بە خۆشحاڵی و شانازییەوە کۆمەڵێك وانەبێژی نێودەوڵەتی کۆکردەوە کە شارەزای دیاری ئەو بوارەن و لە هەمان کاتدا زمانی عەرەبی دەزانن.

بە سەرنجدان بەوەی کە ئەو کارە قێزەون و دڕندایانەی کە داعش لە عێراق ئەنجامی داوە، وەك تاوانی نێودەوڵەتی دەناسرێنەوە، ئەم ڕەچاوکردنە یاساییانە زۆر گرنگن. پەسەندکردنی چوارچێوەیەکی یاسایی گونجاو لە عێراق، لەگەڵ بەهێزکردنی تواناکانی دەسەڵاتی دادوەری عێراق، ڕێگە خۆش دەکات بۆ لێپێچینەوە لە ئەندامانی داعش کە بەرپرسیارن لە تاوانەکانی جەنگ و تاوانەکانی دژ بە مرۆڤایەتی و جینۆساید لە عێراق. هەر لەبەر ئەمەشە کە یونیتاد پلانی داناوە، بە هاوبەشی لەگەڵ ئەکادیمیای بنەماکانی نورنبێرگی نێودەوڵەتی، ڕاهێنانێکی پێشکەوتووی کەسی، کە لە ئەکادیمیاکە لە شاری نورنبێرگ لە ئەڵمانیا ئەنجامدرا، کە ١٩ دادوەری عێراقی لە سەرانسەری وڵاتەوە کۆکردەوە، بە هەرێمی کوردستانیشەوە. مەنهەجی ڕاهێنانە پێشکەوتووەکان بە تایبەتی بۆ دابینکردنی پێداویستییەکانی دەسەڵاتی دادوەری لە عێراق داڕێژرابوو، بە ئامانجی ناساندنی زانیاریی قووڵی پێویست بەرەو دادگاییکردنی تاوانە نێودەوڵەتییەکانی داعش لە عێراق لە داهاتوودا.

لەم ڕ خولی ڕاهێنانەدا دادوەرەکان سوودیان لە شارەزایی هەژموونی بەناوبانگی نێودەوڵەتی وەرگرت، لەوانە ئەکادیمی و پراکتیزەکان کە باسیان لە دۆسیە گرنگەکان کرد لە دادگا نێودەوڵەتییەکان و هەروەها دۆسیە نیشتمانییەکان کە دەسەڵاتی دادوەری گشتگیر لە

دادگاییکردنی تاوانە نێودەوڵەتییەکان دەناسن و بەکاریان دەهێنن. ئەم جۆرە شارەزاییە پاڵپشتی دادوەرەکان دەکات لە عێراق کە باشتر ئامێری پێویستیان بۆ دەست پێکردن و سەرپەرشتیکردنی لێپێچینەوە و دادگاییکردنەکان بۆ تاوانە نێودەوڵەتییەکانی داعش لەبەردەم دادگاکانی عێراقدا بەپێی ستاندارده نێودەوڵەتییەکان و باشترین پراکتیزەکانلەبەردەستدابێت. مادەی خولەکە هەردوو بوارە جەوهەرییەکانی **IHL** و **ICL** و پێکهاتە ڕێکارەکانی لەخۆگرتبوو، لەوانەش شێوازەکانی هاوکاری نێودەوڵەتی لە ڕێوشوێنە تاوانکارییەکاندا، کە زۆرجار پێویستن بۆ ئەنجامدان و جێبەجێکردنی لێکۆڵینەوەی تاوانکاری و تۆمەتبارکردنی کەیسەکانی تاوانە نێودەوڵەتییەکان.

بە هەمان شێوە، یونیتاد خولێکی ڕاهێنانی تاقیکاری سەبارەت بە پەرەپێدانی دۆسیەی تاوانە نێودەوڵەتییەکان بۆ یازدە دادوەر و داواکاری گشتیی لێکۆڵینەوەی هەرێمی کوردستان دابین کرد.

لە بوارێکی تردا، تیمەکە پشتگیری خۆی بۆ سیستەمی دادوەری عێراق لە ڕێگەی پرۆژەی دیجیتاڵکردنەوە پاراستووە کە یارمەتی دادگاکانی عێراق دەدات بۆ گۆڕینی هەڵگرتنی تۆمارە بەڵگەنامەییەکانی تایبەت بە تاوانەکانی داعش بۆ فۆڕمی دیجیتاڵی و هاوتەریبیان لەگەڵ ستانداردە نێودەوڵەتییەکان. وەک بەشێك لەم هەوڵە، تیمەکە بەردەوامە لە ئامێرکردن و ڕاهێنانی پسپۆڕانی نیشتمانی دیجیتاڵکردن و ئەرشیفکردن.

بە توانای نزیکەی ۱۰۰،۰۰۰ لاپەڕە لە هەفتەیەکدا، هەوڵەکانی دیجیتاڵکردن بە سەرکەوتوویی، ٥،٥ ملیۆن لاپەڕەی کاغەزی تا ئێستا بۆ فۆڕمی دیجیتاڵی گۆڕدراون. بۆ پێشخستنی ئەم هەوڵە و دڵنیابوون لەوەی کە ئەم زانیارییە گرنگە لە عێراقدا دەپارێزرێت، نزیکەی ۳۰ بەڵێندەری سەربەخۆی ناوخۆیی بەخزمەت وەرگیراون و ڕاهێنانیان پێکراوە لەسەر باشترین ڕێکارەکانی کۆکردنەوە و هەڵگرتنی بەڵگەکان.

جگە لەوەش هەوڵەکان بۆ درێژکردنەوەی پاڵپشتی تەکنیکی بۆ ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق لە پرۆسەی پەسەندکردنی چوارچێوەیەکی یاسایی ڕێگەدان بە لێپێچینەوە لە تاوانبارانی داعش لە عێراق لەسەر تاوانە نێودەوڵەتییەکان چڕتر بووەتەوە. ئەم هەوڵانە بە هاوکاری نزیك لەگەڵ ئەنجومەنی باڵای دادوەری و هەروەها شارەزایانی یاسایی لە حکومەتی عێراقەوە ئەنجام دەدرێن.

لە ڕێگەی ئەم کارەوە، ڕاوێژکاری تایبەت و بەرپرسی یونیتاد کریستیان ڕیتشەر بەردەوام پابەندبوونی تیمەکەی دووپاتکردەوە بۆ دەستەبەرکردنی دادپەروەری بۆ هەموو قوربانیان و ڕزگاربووانی تاوانەکانی داعش لە عێراق. هەروەك لە میانەی کۆنفرانسەکەیدا بۆ ئەنجوومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان ئاماژەی بەوەکرد ؛ "تەنها بە لێپێچینەوە و ئاماژەدان بەو جۆرە کردەوە وەحشیگەرانەی(داعش) وەك تاوانی جەنگ، تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و جینۆساید دەتوانین دادپەروەری بە قوربانییە زۆرەکان و ڕزگاربووان بگەیەنین و مسۆگەر بکەین کە دەنگیان دەبیسترێت. پابەندبوونی یونیتاد دووپات دەکەمەوە بۆ کارکردن بۆ ئەم ئامانجە؛ پابەندبوونێك کە قەرزاری ڕزگاربووان و دادپەروەری نێودەوڵەتی و مرۆڤایەتی بەگشتیین."

پێشخستنی لێپرسینەوە لە تاوانە نێودەوڵەتییەکانی داعش، یونیتاد بە هاوبەشی لەگەڵ عێراق و هەموو پێکهاتە زیانلێکەوتووەکان کاردەکات

لە بانگەوازی قوربانیان و ڕزگاربووانی تاوانەکانی داعش، یونیتاد لەسەر داوای عێراقسەرچاوەی گرت و دامەزرا، بۆ دڵنیابوون لە خزمەتکردنی دادپەروەری بە بەشداری قوربانیان لە پرۆسەکانی لێپرسینەوەدا. لێرەوە تیمەکە بەردەوامە لە بەهێزکردنی پەیوەندییەکانی لەگەڵ کۆمەڵگە کاریگەرەکانی تاوانە نێودەوڵەتییەکانی داعش لە عێراق. یونیتاد بە ڕێبازە پێشەنگەکەی کە سەنتەری قوربانییە، پەیوەندی بەهێزتری لەگەڵ کۆمەڵگە عێراقییە زیانلێکەوتووەکاندا دروستکردووە، کە ئەولەویەت و پێداویستییەکانیان لە بواری کاری تیمەکە و هێڵە جۆراوجۆرەکانی لێکۆڵینەوەدا سەنتەری کردووە.

بە درێژایی ساڵی ٢٠٢٢ ، یونیتاد بە چڕی لێکۆڵینەوەکانی خۆی لە تاوانەکانی داعش دژی هەموو پێکهاتە کاریگەرەکان لە عێراق ئەنجامدا، لەوانە کۆمەڵگاکانی ئێزیدی، شیعە، تورکمان، سوننە، مەسیحی، کاکەیی و شەبەك . جگە لەوەش یونیتاد هێڵێکی لێکۆڵینەوەی دیاریکراوی سەبارەت بە لەناوبردنی میراتی کولتووری عێراق لەلایەن ئەندامانی داعشەوە پێکهێناوە.

ئامانجی تیمەکە ئەوەیە کە لە ئاستە جیاوازەکاندا دەستڕاگەیشتن بە هەموو ئەو جۆرە کۆمەڵگایانە مسۆگەربکات، جا چ لە ئاستی یەکەکانی لێکۆڵینەوەی مەیدانیدا بێت، یان لەسەر ئاستی سەرکردایەتی تیمەکە کە کارلێکی ڕاستەوخۆیبنیاتناوە لەگەڵ ڕزگاربووان، سەرکردەکانی باوەڕ و گروپەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕێگەی چەندین کۆبوونەوە و سەردانی مەیدانییەوە.

لە سەرەتای ئەمساڵدا، یونیتاد بە هاوبەشی لەگەڵ پرۆگرامی پەرەپێدانی نەتەوە یەکگرتووەکان و نووسینگەی ڕاوێژکاری تایبەت بۆ ڕێگریکردن لە جینۆساید، دووەمین کۆنفرانسی ئاست بەرزی بەیاننامەی نێوان ئایینەکان سەبارەت بە قوربانیان و ڕزگاربووانی داعش ڕێکخست. ئامانجی کۆنفرانسەکە بنیاتنانی هێزی بەیاننامەی گرینگی نێوان ئایینەکان بوو کە لە مانگی ئازاری ٢٠٢٠ لەلایەن سەرکردە ئایینییەکانی پێکهاتەکانی کلدانی کاسۆلیك، کاکەیی ، شیعە، سوننە و ئێزیدی عێراقەوە پەسەندکرا، بە سەرپەرشتی یونیتاد و ئۆفیسی ڕێگریکردن لە جینۆسایدی نەتەوە یەکگرتووەکان. کۆنفرانسی دووەم ئامانجی فراوانکردنی بەشداریکردن بوو و زیاتر لە ٤٠ سەرکردەی ئایینی لە پێکهاتە جیاوازەکان لە سەرانسەری عێراق لەخۆگرتبوو کە سەرقاڵی گفتوگۆ بوون لە دەوری بەیاننامەی نێوان ئایینەکان، و گرنگی لێپرسینەوە بۆ ئاشتەوایی بەردەوام.

جگە لەوەش، بەدرێژایی ساڵ، ڕاوێژکاری تایبەت بەڕێز ڕیتشەر لەگەڵ سەرکردە ئایینییەکانی ئێزیدی، سوننە، مەسیحی، شیعە و پێکهاتەکانی دیکە کۆبووەوە. لە مانگی کانوونی دووەمی ساڵی ٢٠٢٢ بۆ یەکەمجار سەردانی نەجەفی کرد و لەگەڵ جەنابی ئایەتوڵڵا عەلی سیستانی کۆبووەوە. ڕاوێژکاری تایبەت بەڕێز ڕیتشەر دوای کۆبوونەوەکە وتی: ئێمە بەردەوام حسابمان بۆ حیکمەت و پشتیوانی بەرێزیمان کردووە بۆ دۆزی خۆمان لە خزمەتکردنی دادپەروەریدا، هەروەها بۆ کارەکانمان لە بەدواداچوونی لێپرسینەوە لە هەموو قوربانیانی تاوانە نێودەوڵەتییەکانی داعش لە عێراق.

لە یەکەم سەردانیدا بۆ عێراق، ڕاوێژکاری تایبەتی یونیتاد ، ڕیتشەر یاوەری ئەلیس ندریتوی ئەمریکی بۆ ڕێگریکردن لە جینۆساید کرد لە زنجیرەیەك سەردانی مەیدانیدا لە دهۆك و شنگال، لەنێویاندا بۆ شوێنەکانی گۆڕی بەکۆمەڵی قوربانیانی ئێزیدی لە سۆلاغ و هەردان کرد. هەروەها لەگەڵ چالاکوانانی ئێزیدی و ڕزگاربووان و کەسوکاری قوربانییەکان کۆبوونەتەوە و بەڕاستی ئیلهامیان لە چیرۆکی ڕزگاربووان وەرگرتووە کە لەهەمان کاتدا بانگەشە بۆ دادپەروەری بۆ خۆیان و

کۆمەڵگاکانیان و قوربانیانی دیکە هەوڵیانداوە بەردەوام بن لە ژیانی خۆیان. سەردانەکە لە گرتەیەکی ڤیدیۆییدا دۆکیۆمێنتاریدا کراوە کە بۆ یادی کۆمەڵکوژی ئێزیدییەکان لە مانگی ئابدا بڵاوکرایەوە.
سەرەڕای ئەوەش، تیمەکە بەردەوام بوو لە پەیوەندیکردن لەگەڵ کۆمەڵگەی بەرفراوانی ڕێکخراوە ناحکومییەکان لە ڕێگەی کۆبوونەوەکانی کۆڕبەندی گفتوگۆی یونیتاد-ڕێکخراوە ناحکومییەکان. لە مانگی ئۆکتۆبەردا، چوارەمین مێزگردی دوو ساڵانەی پلینۆمی کۆڕبەندەکە بۆ یەکەمجار بە شێوەیەکی شەخسیی کۆبووەوە. ئەم مێزگردە بەشداربووانی یونیتاد لەگەڵ هەردوو ڕێکخراوی ناحکومی عێراقی و نێودەوڵەتی کۆکردەوە بۆ گفتوگۆکردن لەسەر ئەولەویەتەکانی لێکۆڵینەوەی تیمەکە و چۆن ڕێکخراوە ناحکومییەکان دەتوانن بەشداری بکەن بە ڕۆڵێکی بەرچاو بۆ پشتگیریکردن لە لێکۆڵینەوەکان و گەیاندن بە قوربانییەکان و ڕزگاربووان. وتاردەرێك لە کۆمەڵگەی شەبەك وەك بەشێك لە پابەندبوونی کۆڕبەندەکە بۆ تەرخانکردنی فەزایەك بۆ دەنگی جیاوازی کۆمەڵگا زیانلێکەوتووەکان وتارێکی پێشکەش کرد.
جگە لەم کارە گەیاندنە لە ناوخۆی عێراق، یونیتاد کاریشی کرد بۆ پێشخستنی لێپرسینەوە لە تاوانە نێودەوڵەتییەکانی داعش لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی و ناوچەیی، وەك بەشێکی دانەبڕاو لە ئەرکی یونیتاد بۆ پێشخستنی لێپرسینەوە لە سەرانسەری جیهاندا. لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٢، یونیتاد زنجیرەیەك بۆنەی تایبەتی بە هاوبەشی لەگەڵ وەزارەتی دەرەوەی عێراق سازکرد، کە بە هاوبەشی لەگەڵ باڵیۆزخانەکانی عێراق لە دەرەوەی وڵات بەڕێوەچوو.
لە مانگی نیسانی ئەمساڵ، یونیتاد بە هاوبەشی باڵیۆزخانەی عێراق لە ئەڵمانیا و فەرمانگەی دەرەوەی فیدراڵی ئەڵمانیا، بە هاوبەشی میوانداری چالاکییەکی تایبەتی کرد لە بەرلینی پایتەختی ئەڵمانیا لەسەر "لێکۆڵینەوە لە ڕەهەندە داراییەکانی تاوانەکانی جەنگ، تاوانەکانی دژی مرۆڤایەتی و جینۆساید"، کە باس لە لێکۆڵینەوەکان لە... سیستەمی دارایی ئاڵۆزی داعش و پلان و دارایی ئەو تاوانە نێودەوڵەتیانەی کە گروپەکە دژی پێکهاتە جیاوازەکانی عێراق ئەنجامی دەدەن.
لە مانگی حوزەیران، لە بارەگای نەتەوە یەکگرتووەکان لە نیویۆرك، یونیتاد بە هاوبەشی لەگەڵ نوێنەرایەتی هەمیشەیی عێراق لە نەتەوە یەکگرتووەکان و نوێنەری هەمیشەیی فینلاند لە نەتەوە یەکگرتووەکان، بە هاوبەشی میوانداری چالاکییەکی تایبەتی کرد لەسەر "شێوەی کوشتنی بەکۆمەڵ: تاوانەکانی داعش دژی کارمەندانی ئەکادیمیای ئاسمانی تکریت"، و ڤیدیۆیەکی پێشکەش کرد کە بە هاوبەشی لەگەڵ SITU Research بەرهەم هێنراوە وەك بەرهەمێکی تایبەت بە ئامانجی گەیاندنی شوێنی تاوانەکە بۆ بینەران. ڤیدیۆکە بەڵگەی شایەتحاڵی، بەڵگەنامەیی، دیجیتاڵی و پزیشکی دادوەری کۆدەکاتەوە بۆ گێڕانەوەیەکی زۆرەملێ کە چیرۆکی تاوانە نێودەوڵەتییە سەرەکییەکان دەگێڕێتەوە کە لەلایەن ئەندامانی داعشەوە لە تکریت ئەنجامدراون.
لە مانگی تشرینی دووەمی ڕابردوودا، یونیتاد بە هاوبەشی لەگەڵ نوێنەرایەتی هەمیشەیی عێراق لە کۆمەڵەی دەوڵەتانی عەرەبی و ئەمینداریەتی گشتی کۆمەڵەکە، بە هاوبەشی میوانداری بۆنەیەکی تایبەتی کرد لە قاهیرەی پایتەختی میسر، بە ناوی "بەرەو دادگاییکردنی تاوانە نێودەوڵەتییە سەرەکییەکان کە لەلایەن ئەندامانی داعشەوە ئەنجامدرراون. داعش لە عێراق: بەرپرسیارێتی فەرماندەیی، دەستنیشانکردنی سەرکردەکان و ڕۆڵی چەکدارە بیانییەکانی داعش". ئەم ڕووداوە نیشانی دا کە چۆن دەتوانرێت دۆسیەی سەرکردایەتی بۆ سەرکردە باڵاکانی داعش و سەرکردە ناوەندەکان بنیات بنرێت. پێکهاتەی سەرکردایەتی داعش و بەرپرسیارێتی فەرماندەکانیش ڕوون کردەوە، لەوانەش بەرپرسیارێتی نەکردن لە ڕێگریکردن یان سزادانی ئەنجامدانی تاوانە نێودەوڵەتییەکان. هەروەها لە میانی چالاکییەکەدا توێژینەوەیەکی کەیس لەسەر بەناو "چەکدارە بیانییەکان" پێشکەشکرا کە لە وڵاتانی دیکە جگە لە عێراقەوە پەیوەندییان بە داعشەوە کردووە.
ئەم کارە گەیاندنە لە عێراق و هەروەها لەسەر ئاستی ناوچەیی و نێودەوڵەتی خزمەت بە ئامانجە ستراتیژییەکانی یونیتاد دەکات لە بەدواداچوونی لێپرسینەوە بەرامبەر بە لێپرسینەوە لە تاوانبارانی داعش لەبەردەم دادگاکانی کارامە. "لە ڕێگەی بەردەوامی هاوکاری لەگەڵ حکومەتی عێراق و دەسەڵاتی دادوەری عێراق، یونیتاد دەتوانێت لێکۆڵینەوەکان زیاتر بەرەوپێش ببات بەرەو دەستەبەرکردنی لێپرسینەوە لە تاوانە نێودەوڵەتییەکانی داعش، و خزمەتکردنی دادپەروەری بۆ قوربانییەکان، کە ماوەیەکی زۆرە چاوەڕێی بینینی ڕۆژەکەیان دەکەن لە دادگا". ڕاوێژکاری تایبەت ڕیتشەر وای وت.

ڕێکخراوی خۆراك و کشتوکاڵ: گرنگیدان بە پرسەکانی ئاسایشی خۆراك و تەندروستی ئاژەڵان

FAO ی عێراق، بەگوێرەی چوارچێوەی بەرنامەسازی وڵات و ئەولەویەتەکانی حکومەت، کار لەسەر پرسەکانی سیاسەتی وەك ئاسایشی خۆراك و تەندروستی ئاژەڵان دەکات. لە ساڵی ٢٠٢٢دا بە ڕاوێژو هەماهەنگی لەگەڵ گروپی هەماهەنگی بەخشەرەکان بۆ کشتوکاڵ و ئاو کە بە هاوبەشی لەلایەن **FAO** و هۆڵەندا سەپەرشتی دەکرێت، **FAO** پشتگیری وەزارەتی کشتوکاڵی کرد لە پێداچوونەوە بە ستراتیژی ئاسایشی خۆراکی نیشتمانی، هەروەها داڕشتنی پلانی کارکردنی مامناوەندی کە ڕێنمایی جێبەجێکردنی ستراتیژییەکە دەگرێتە خۆی. سەرەڕای ئەوەش، **FAO** پشتگیری لە چوارچێوەی ڕێکخراوەیی تەندروستی ئاژەڵان دەکات بۆ پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییەکانی ڤێتێرنەری بەشێوەیەکی کاریگەر.

لە ساڵی ٢٠٢٢، ڕێکخراوی **FAO** پاڵپشتی حکومەتی عێراقی کرد لە هەوڵەکانیدا لە ڕێزگرتن گونجاندن و کەمکردنەوەی گۆڕانی کەشوهەوا، کارکردن بۆ سیستەمی خۆراکی کشتوکاڵی سەقامگیر لە کەشوهەوا و کەم دەردانی گازی ژەهراوی لە هەمان کاتدا ڕەچاوکردنی هەموو کەرتە کشتوکاڵییەکان و زنجیرە بەها پەیوەندیدارەکان و ئیکۆسیستەمەکان بە شێوەیەکی گشتگیر و داننان بە گرنگی هاوسەنگی لە نێوان ڕەهەندە ئابووری و کۆمەڵایەتی و ژینگەییەکانی گەشەپێدانی بەردەوام. لەم ڕووەوە، ڕێکخراوی **FAO** بەردەوامە لە هەوڵەکانی بۆ بەرزکردنەوەی سەقامگیری کەشوهەوای ماڵە کشتوکاڵییە لاوازەکان لە کۆمەڵگا گوندنشینەکانی عێراق لەنێویاندا بەخێوکەرانی گامێش.

بۆ وەڵامدانەوەی ئاستەنگەکانی پەیوەست بە کێشەی کەمی ئاو، ڕێکخراوی **FAO** هەوڵی جدی دەدات و کاردەکات بۆ بەرزکردنەوەی خۆڕاگریی کەشوهەوای کۆمەڵگە کشتوکاڵییەکان لە باشووری عێراق لەژێر پرۆژەی دامەزراوەی هاوکاری گەشەپێدانی نێودەوڵەتی سوید(سیدا **Sida**ـ) کە پارەی بۆ دابینکراوە بە زیادکردن و سەقامگیرکردنی بەردەستبوونی ئاو لە دەروازەی

کێڵگەکەدا ؛ بەرەوپێشبردنی کەرتی کشتوکاڵ و بەرهەمهێنانی ئاو؛ و کەمکردنەوەی کورتهێنانی گونجانی کۆمەڵگا کشتوکاڵییەکان لە ڕێگەی ڕاهێنانی تایبەت و تایبەتمەند و پرۆسەکانی پەرەپێدانی تواناکان.

سەرەڕای ئەوەش، بەو پێیەی ژنان لە ناوچە گوندنشینەکاندا بە شێوەیەکی نارێژەیی کاریگەری گۆڕانی کەشوهەوایان لەسەرە لەگەڵ دەستڕاگەیشتنێکی نایەکسان بە سەرچاوە و سەروەت و سامان، بەربەست لەبەردەم بڕیاردان و جووڵەی سنووردار، و لە هەمان کاتدا، ژنان توانای ئەوەیان هەیە ببنە نوێنەر و پێشەنگی گۆڕانکاری – سەرکردایەت کردن، پراکتیك کردن، پەروەردەکردن و کاریگەری دروستکەر لەبابەتی کەمکردنەوەی گۆڕانەکانی کەشوهەوا، چالاکییەکانی **FAO** ئامانجیان بەهێزکردنی ژنانی گوندنشینە وەك نوێنەری گۆڕانکاری بۆ گونجاندن لەگەڵ کەشوهەوا لە ڕێگەی خولی ڕاهێنان لەسەر تەکنیکە پێشکەوتووەکان بۆ کشتوکاڵی گونجاوی لەگەڵ گۆڕانکارییەکانی کەشوهەوا،هەروەها لە ڕێگەی پلاندانان و پەرەپێدان و بەکارهێنان بۆ بازرگانی کشتوکاڵی لە سۆشیال میدیا بۆ گونجاندن و داکۆکیکردن لە گۆڕانی کەشوهەوا.

ڕێکخراوی **FAO** لە عێراق لە ڕێگەی پڕۆژەی **GEF** پاڵپشتی دارایی پێشکەش بە ٢٥٠٠ جووتیار دەکات لە ڕێگەی **FFS** ەوە سەبارەت بە پراکتیکەکانی بەڕێوەبردنی بەردەوامی زەوی بۆ پێچەوانەکردنەوە وکۆنترۆلکردنی پرۆسەی تێکچوونی زەوی یە کشتوکاڵییەکانی باشووری عێراق.

FAO بە هاوکاری لەگەڵ وەزارەتە پەیوەندیدارەکان لە ساڵی ٢٠٢٢ پشتگیری لە کشتوکاڵی جووتیارە بچوك ومامناوندەکان و بەخێوکەرە بچوکەکانی ئاژەڵە بەرهەمدارەکان کرد بۆ ئەوەی باشتر بەرگەی شۆك و تەحەددیاتەکان بگرن لە ڕێگەی نۆژەنکردنەوە و دانانی ئامێری شیرەمەنی هاوچەرخەوە؛ دامەزراندنی سەنتەری شیری گوندی بچووك/مامناوەند بۆ کۆکردنەوە، ساردکردنەوە، پرۆسێسکردن و بەبازاڕکردنی بەرهەمە شیرەمەنیەکان؛ دابینکردنی زانیارییەکانی ناوەوە، لەوانەش تۆو و پێو؛ و هێنانە ناوەوەی تۆوی عەلوەی نوێ، وەکو چیمەنی جاجیم، تێکەڵەی ئەلفەلفا، جۆ، عەلوەی سۆری و سایلۆی گەنمەشامی لەژێر پڕۆژەی "پشتیوانیکردن لە بژێوی کشتوکاڵی گەڕاوە گوندنشینەکان و دەوروبەری شارەکان و پێکهاتەکان لە پارێزگای نەینەوا، عێراق" کە لەلایەن یەکێتی ئەوروپاوە پارەدارکراوە. سەرەڕای ئەوە، پراکتیزە باشەکان و چارەسەرە داهێنەرەکان لەلایەن **FAO** بۆ دامەزراوە/ژێرخانەکانی دوای دروێنە وبە بازاڕکردن (واتە دامەزراوەکانی پلەبەندی، پرۆسێسکردن و پاککردنەوە، هەڵگرتن و گواستنەوە لە پلەی گەرمی نزم و سارد، داڕێژراون و تاقیکراونەتەوە .

هەروەها ڕێکخراوی **FAO** کاردەکات بۆ بەهێزکردنی خزمەتگوزارییەکانی ڤێتێرنەری لە عێراق و بنیاتنانی توانا لە ناسینەوەی نەخۆشی، دەستنیشانکردنی مەیدانی و تاقیگەیی، پەتازانیی، کۆکردنەوە و شیکردنەوەی زانیاری، ڕاپۆرتکردن و سیستەمی ئاگادارکردنەوەی پێشوەختە بۆ نەخۆشییە ئاژەڵییە مەترسیدارەکان لەژێر دەزگای بەرگری کەمکردنەوەی مەترسی (**DTRA**) کە پارەی بۆ دابینکراوە لە چوارچێوەی پڕۆژەی "باشترکردنی گەیاندنی خزمەتگوزاری تەندروستی ئاژەڵان و چاودێری نەخۆشیەکان لە عێراق". خزمەتگوزاری ڤێتێرنەری بەهێز کە پەیوەندییەکانی نێوان دەسەڵاتدارانی هەرێم و حکومەتی فیدراڵی عێراقی باشتر کردووە، هەروەها لەگەڵ کۆمەڵگەی مەڕدارەکان، یارمەتیدەر دەبێت بۆ کەمکردنەوەی مەترسییەکانی نەخۆشییە ئاژەڵییەکان لەناو هەرێمەکەدا. لەم ڕووەوە، **FAO** لە ساڵی ٢٠٢٢ تەکنەلۆژیای بەرنامەی مۆبایلی ڕووداوەکان (**EMA_i**)ی خستەگەڕ، بۆ باشترکردنی کارایی، کوالیتی و لە کاتی خۆیدا ڕاپۆرتکردن لە هەمان کاتدا ئاسانکاری بۆ هاوبەشکردنی زانیاری لە کاتی خۆیدا لە نێوان هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکاندا، لە جووتیاران و ئاژەڵدارانەوە تا ئەفسەرانی ڤێتێرنەری لەسەر ئاستی قەزا وناوەندی پارێزگاکان.

لەژێر چەتری یەك ڕێبازی تەندروستی، ڕێکخراوی **FAO** دەستپێشخەری کرد بۆ ڕێکخستنی ڕاوێژ لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارە سەرەکییەکان بۆ تاوتوێکردنی ڕۆڵی خزمەتگوزاریی ڤێتێرنەری لە عێراق لە ڕووبەڕووبوونەوەی نەخۆشییە گواستراوەکانی ئاژەڵان و چڕکردنەوەی هەماهەنگی لە هەوڵەکانی کۆنتڕۆڵکردنی نەخۆشییەکانی ئاژەڵ و مرۆڤدا.

وەك سەرۆکی کەرتەکە، ڕێکخراوی **FAO** پاڵپشتی حکومەتی عێراق دەکات بۆ زیادکردنی بەردەستبوونی ئاو لەسەر ئاستی کێڵگەکان و بەرزکردنەوەی بەرهەمهێنانی ئاو،هەروەها چارەسەرکردنی تێکچوونی زەوی لە ڕێگەی باشترین شێوازەکانی بەڕێوەبردنی زەوی بەردەوام بەشێوەیەکی زانستی و کارا کە لە ئاستی جیهانیدا سەلمێنراون. پشتگیری بۆ نۆژەنکردنەوەی ژێرخانی ئاودێری دەکرێت، لەوانەش بنیاتنانی توانا، بۆ بەرهەمهێنانی خۆراك و بژێوی ژیان بۆ بەرزکردنەوەی بەرهەمە سەرەکییەکان(گەنم و جۆ)، پەتاتە و تەماتە.

پاڵپشتی FAO ڕێکخراوی حکومەتی عێراقی کرد لە هەوڵەکانیدا لە ڕێزگرتن گونجاندن و کەمکردنەوەی گۆڕانی کەشوهەوا، کارکردن بۆ سیستەمی خۆراکی کشتوکاڵی سەقامگیر لە کەشوهەوا و کەم دەردانی گازی ژەهراوی لە هەمان کاتدا ڕەچاوکردنی هەموو کەرتە کشتوکاڵییەکان و زنجیرە بەها پەیوەندیدارەکان و ئیکۆسیستەمەکان بە شێوەیەکی گشتگیر و دانان بە گرنگی هاوسەنگی لە نێوان ڕەهەندە ئابووری و کۆمەڵایەتی و ژینگەییەکانی گەشەپێدانی بەردەوام

بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆگەشەپێدان: پاڵپشتی کردنی حکومەتی عێراق بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوامی نەتەوە یەکگرتووەکان

بە درێژایی ساڵی ٢٠٢٢ ، بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ گەشەپێدان پابەند بووە بە پاڵپشتیکردنی حکومەتی عێراق بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوامی نەتەوە یەکگرتووەکان. بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ گەشەپێدان لەسەر کەمکردنەوەی کاریگەرییەکانی گۆڕانی کەشوهەوا لەسەر ژینگە لەڕێگەی پشتیوانی لە سیاسەتەکانی حکومەت و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و تاکەکان دەمێنێتەوە و بەردەوام دەبێت. سەرەڕای ئەوەش، وەك لە هێرشەکانی ئەم دواییەی نائارامییەکاندا دەرکەوتووە، پێویستە گرنگیدان بە دژە گەندەڵی و پێداویستییەکانی چاکسازی لە کەرتی ئەمنیدا بکرێت. دڵنیابوون لە گەڕانەوەی سەلامەتی و بەردەوامی ئاوارە عێراقییەکان بۆ ناو کۆمەڵگاکانیان یەکێکی دیکەیە لە کارە سەرەکییەکانی حکومەتی عێراق، و بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ گەشەپێدان.

هەوڵەکانی بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ گەشەپێدان بۆ بەرەنگاربوونەوەی توندڕەوی توندوتیژ بریتین لە بەهێزکردنی بەشێکی بڕبڕەی کۆمەڵگا، لەوانە گەنجان، ژنان، سەرکردە ئاینییەکان، ئەکتەرە حکومییەکان و ڕێکخراوە ناحکومییەکان. پشتگیریکردن لە یەکگرتنەوەی کۆمەڵگا و یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی هەزاران خێزانی گرتەوە کە وا هەستیان پێدەکرا پەیوەندییان بە داعشەوە هەیە لەڕێگەی پاکێجێکی گشتگیر لە نۆژەنکردنەوەی خانووبەرە، پشتگیری بژێوی، تەندروستی دەروونی و پشتیوانی دەروونی-کۆمەڵایەتی، و بنیاتنانی توانای کۆمەڵگا لەسەر نێوەندگیری و بەڕێوەبردنی ململانێکان.

ئاسانکاری دارایی بۆ سەقامگیری وەك هاوبەشێکی سەرسەختی حکومەتی عێراق ماوەتەوە. تا ئێستا ٣٥,٢٠٠ خانوومان ئاوەدانکردۆتەوە لە دوای ڕزگاربوون لە دەستی داعش لە ساڵی ٢٠١٧. بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ گەشەپێدان بەردەوام دەبێت لە پشتیوانیکردن لە سەقامگیری و ئامادەیی کۆمەڵگا بۆ یەکخستنەوەی هەزاران خێزانی ئاوارە ناوخۆییەکانی عێراق، لەنێویاندا ئەو کەسانەی کە هەستیان پێدەکرێت کە پەیوەندییان بە دەوڵەتی ئیسلامی عێراق و شامەوە

هەیە، کە زۆرجار ژن و منداڵن، بۆ دەستەبەرکردنی چارەسەری بەردەوام بۆ ئاوارەبووان. ڕێبازی بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ گەشەپێدان بۆ سەقامگیری لە عێراق بریتییە لە پاڵپشتی بۆ سەقامگیری لە ناوچە ئازادکراوەکان لە ڕێگەی نۆژەنکردنەوەی ژێرخانی و خزمەتگوزارییەکان، دروستکردن و دابین کردنی بوار بۆ دابینکردنی بژێوی ژیان، تەندروستی دەروونی و پاڵپشتی دەروونی-کۆمەڵایەتی، و بەهێزکردنی تواناکانی حکومەتی خۆجێی، بەمەش یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی بەهێزتر دەکات.

ئەنجوومەنی باڵای دادوەری عێراق ڕێسایەکی نوێی ڕەفتاری وەك هەنگاوێکی بوێرانەی پەسەند کرد بۆ پێشخستنی کارو ئامانجەکان، وەکو بەشێك لە پێویستی بۆ بەرەو پێشخستنی کولتوری یەکپارچەیی و شەفافیەت. ڕێسای ڕەفتاری لەلایەن ئەنجومەنی باڵای دادوەرییەوە پەسەندکراوە، مسۆگەرکردنی دادوەری و بێلایەنی و سەربەخۆیی دادگاکان بەهێزتر دەکات. لە بەرامبەردا ئەمەش فشارێکی زیاتر لەسەر لێپرسینەوە زیاد دەکات و ڕێگری لە کاریگەریی ناڕەوا دەکات و هاندەری بڕیاردانی بێلایەنانە دەبێت. بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ گەشەپێدان بەردەوام دەبێت لە پشتیوانیکردنی دەسەڵاتی دادوەری لە پەرەپێدان و پێشکەشکردنی ڕاهێنان لەسەر ڕێسای ڕەفتاری بۆ دادوەر و داواکاری گشتی.

حکومەتی عێراق دیدگایەکی ڕوونی هەیە بۆ گونجاندن لەگەڵ کاریگەرییەکانی گۆڕانی کەشوهەوا لەڕێگەی بەشدارییە دیاریکراوەکانی نیشتمانی (NDC) کە وەك چوارچێوەی سیاسەتی ڕێنمایی وڵات کاردەکات، کە بە پشتیوانی بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ گەشەپێدان پەرەی پێدراوە دوای ئەوەی عێراق پەیوەندی بە ڕێککەوتنی کەشوهەوای پاریسەوە کرد لە ساڵی٢٠٢١. شاندی عێراقی بۆ COP٢٧ کە لە زیاتر لە ١٠٠ نوێنەری حکومەت و نوێنەرانی کۆمەڵگەی مەدەنی و نوێنەرانی گەنجان و ژنان پێکهاتبوو، بە ئاسۆیەکی بەرزەوە بەشداری کۆنفرانسی کۆنفرانسی کرد. ئەمساڵ یەکەمجار بوو عێراق شاندێکی گەنجانی هەبێت، کە سێ نوێنەری گەنجانی تێدابوو. زیاتر لە نیوەی شاندی عێراقی ژن بوون، کە بەشێکیان لە دانوستانەکاندا بەشداربوون. هەروەها دانوستانکارانی عێراق لە دانوستاندن لەسەر مادەکانی ڕێککەوتنی پاریس سەبارەت بە بازاڕەکانی کاربۆن و گواستنەوەی تەکنەلۆجیا چالاك بوون. بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پەرەپێدان پشتگیری ژمارەیەك لە ئەندامانی شاندەکەی کرد بۆ بەشداریکردن و لە کاتی دانوستانەکان و لەسەر زەوی لە کاتی کۆنفرانسەکەدا پشتگیریان کرد.

بەرنامەی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ ژینگە: پاڵپشتیکردنی عێراق بۆ بەرەنگاربوونەوەی گۆڕانی کەشوهەوا

چاوپێکەوتن لەگەڵ

نوێنەر و بەڕێوەبەری هەرێمیی UNEP بۆ ڕۆژئاوای ئاسیا

بەڕێز سـامی دیماسـی

پێشەکی

نووسینگەی ناوچەیی UNEP بۆ ڕۆژئاوای ئاسیا سەرکردایەتی و شارەزایی تەکنیکی دابین دەکات و هانی هاوبەشی دەدات لە گرنگیدان بە ژینگە لە ڕێگەی ئیلهامبەخشین و ئاگادارکردنەوە و تواناسازی نەتەوە و گەلانی ناوچەی ڕۆژئاوای ئاسیا بۆ باشترکردنی کوالیتی ژیانیان بەبێ ئەوەی سازش لەسەر نەوەکانی داهاتوو بکەن و بێ بەشیان بکەن لە ژینگەی گونجاو بۆ ژیان لە داهاتوودا.

نووسینگەکە لە ١٢ وڵاتی عەرەبی چالاکە ئەوانیش: شانشینی بەحرەین، کۆماری عێراق، شانشینی هاشمی ئوردن، دەوڵەتی کوێت، کۆماری لوبنان، سوڵتانی عومان، دەوڵەتی فەلەستین، دەوڵەتی قەتەر، شانشینی سعودیە، کۆماری عەرەبی سوریا ، ئیماراتی یەککگرتووی عەرەبی، کۆماری یەمەن.

ئاستەنگە سەرەکییەکان کە ڕووبەڕووی عێراق دەبنەوە چین؟

عێراق یەکێکە لەو وڵاتانەی کە زۆرترین زیانی بەرکەوتووە بەرامبەر بە گۆڕانی کەشوهەوا. وڵاتەکە لە مەترسییەکی گەورەی تێکچوونی ژینگەیی توند و بیابانبوون و وشکەساڵی و کەمی ئاو و زریانی خۆڵ و خۆڵ و هەروەها لەدەستدانی توندی جۆراوجۆری زیندوو و ئاستی مەترسیداری پیسبوون لەسەرە .

لە ساڵی ٢٠٢٢ ئۆفیسی ناوچەیی یونیپی ڕۆژئاوای ئاسیا (UNEP-ROWA) کە ١٢ وڵاتی عەرەبی لە نێویاندا عێراق دەگرێتە خۆی، بەردەوام بووە لە پاڵپشتیکردنی وڵاتەکە بۆ چارەسەرکردنی قەیرانە کاریگەرەکانی: گۆڕانی کەشوهەوا، پیسبوون و لەدەستدان و لەناوچوونی هەمەچەشنیی زیندەگی .

نووسینگەی هەرێمی UNEP بۆ ڕۆژئاوای ئاسیا چۆن پشتگیری عێراقی کرد بۆ بەرەنگاربوونەوەی گۆڕانی کەشوهەوا؟

نووسینگەی ناوچەیی UNEP بۆ ڕۆژئاوای ئاسیا لە نزیکەوە لەگەڵ حکومەتی عێراق کاریان کردووە بۆ جێبەجێکردنی ئەرکەکانی بەپێی ڕێککەوتننامەی چوارچێوەی نەتەوە یەککگرتووەکان بۆ گۆڕانی کەشوهەوا (UN_FCCC) . ئەمەش پەرەپێدانی دووەم پەیوەندی نیشتمانی / ڕاپۆرتی نوێکراوی دوو ساڵەی دەگرێتەوە.

UNEP بەردەوام بوو لە پاڵپشتیکردنی حکومەتی عێراق لە پەرەپێدانی پلانی نیشتمانی گونجاندنەکەی بۆ بەهێزکردنی توانا دامەزراوەیی و تەکنیکی و داراییەکان و دڵنیابوون لەوەی کە پێداویستییەکانی گونجاندنی کەشوهەوای مامناوەند تا درێژخایەن تێکەڵ بە پلانی گەشەپێدانی نیشتمانی لە وڵاتەکەدا دەکرێت . هەروەها لەپاڵ ئەمەش، UNEP پشتگیری حکومەتی کرد لە دامەزراندنی، یەکەی مۆدێلکردنی کەشوهەوا لە وەزارەتی ژینگە کە وەك ناوەندێك بۆ زانیاری پەیوەست بە کەشوهەوا کاردەکات، کە لایەنە پەیوەندیدارە سەرەکییەکان تێیدا بەشدارن، وەك دامەزراوەکانی حکومەت، ئەکادیمیا، CSO، لەنێو لایەنەکانی تردا.

لەدەستدانی جۆراوجۆریو هەمەچەشنی زیندەگی لە عێراقدا بە شێوەیەکی بەرچاو دیار بوو. چۆن UNEP پشتگیری وڵاتەکە دەکات بۆ گەڕاندنەوە و پاراستن و پاراستنی ژینگەکەی؟

بەداخەوە کاتێك باس لە لەدەستدانی جۆراوجۆری و هەمەچەشنی زیندەگی دەکرێت، عێراق لە پێشبڕکێدایە بەرامبەر بە کاتژمێر. لە ساڵی ٢٠٢٢ ، UNEPROWA لە نزیکەوە لەگەڵ حکومەتی عێراق کاریان کرد بۆ دامەزراندنی تۆڕی ناوچە پارێزراوەکانی نیشتمانی و جێبەجێکردنی. دوو شوێنی تاقیکاری (دالماج

و تیب) وەك ناوچەی پارێزراو ڕاگەیەندرا کە ٢١١،٢٧٥ هێکتار ڕووبەریان هەبوو کە نزیکەی ١٥ گوند سوودمەند بوون. پرۆژەکە لە ساڵی٢٠٢٣ دا کۆتایی هات. چاوەڕوان دەکرێت پرۆژەکە بتوانێت برگەیەکی گرنگ بۆ پاراستنی جۆراوجۆری زیندەگی بەدەستبهێنێت لەڕێگەی پاراستنی جۆرەکان و شوێنی نیشتەجێبوون لەڕێگەی دامەزراندنی ناوچە پارێزراوەکانی باش پێکهاتەدار و بەڕێوەبردنی باش.

جگە لەوەش UNEP-ROWA پشتگیری عێراقی کرد لە دەستەبەرکردنی پرۆژەیەك کە لەلایەن GEF پارەدارکرابوو بە بڕی ٤،٥ ملیۆن دۆلار "بەرەوپێشبردنی پاراستنی جۆراوجۆری زیندەگی و بەڕێوەبردنی بەردەوامی زەوی لە دیمەنە زۆر تێکچووەکانی عێراق". UNEP پشتگیری وەزارەتی ژینگە و وەزارەتی کشتوکاڵ دەکات لە تێکەڵکردنی بێلایەنی پاراستنی جۆراوجۆری زیندەگی و تێکچوونی زەوی لە سیاسەتە کەرتییە نیشتمانییەکان. لە هەمان کاتدا سیستەمی نیشتمانی ناوچە پارێزراوەکان فراوانتر دەکات و کشتوکاڵی بەردەوام لەسەر بنەمای سروشت بەرەوپێش دەبات.

کەڵەکەبوونی ئەو تەحەددیایانەی کە عێراق ڕووبەڕووی بووەتەوە، بووەتە هۆی ئەوەی کە بارودۆخی ژینگەیی سەختی لێکەوتەوە، پیسبوون یەکێکە لە ئاستەنگە دیارەکان. چۆن UNEP پشتگیری دەکات؟

ساڵی ٢٠٢٢ ساڵێکی کاریگەر بوو لە بەرەنگاربوونەوەی پیسبوونی ژینگە لە عێراقدا. لە ڕێگەی هاوبەشییەکی نزیك لەگەڵ حکومەتی عێراق، UNEP-ROWA پشتگیری لە پەرەپێدانی پلانی جێبەجێکردنی نیشتمانی بۆ ڕێککەوتننامەی ستۆکهۆڵم سەبارەت بە پیسکەرە ئۆرگانییە بەردەوامەکان (POPs) کرد. بە ڕاوێژ لەگەڵ پسپۆڕانی نێودەوڵەتی و نیشتمانی، سەرچاوەکانی POPs بە سەرکەوتوویی دەستنیشان کران، بە تایبەت بایفینیلە پۆلیکلۆرینەکان (PCBs). ئەمەش ڕۆڵێکی گەورەی هەبوو لە دانانی قۆناغ بۆ پاککردنەوەی شوێنە پیسبووەکانی POPs.

لە لایەکی دیکەوە، UNEP چالاکانە یارمەتی حکومەتی عێراقی داوە بۆ جێبەجێکردنی ئەرکەکانی بەپێی ڕێککەوتننامەی میناماتا سەبارەت بە جیوە. Minamata Convention on Mercury لە ساڵی ٢٠٢٢ UNEP هاوکاری عێراقی کرد بە بەکارهێنانی ئامرازی ئینفۆنتۆری جیوە بۆ دەستنیشانکردن و ژماردنی

سەرچاوەکانی جیوە لە عێراق. ئێستا گرنگی بە چاککردنەوە و گرتنەبەری ڕێبازێکی چالاکانە بۆ بەڕێوەبردنی جیوە دەدرێت.

بەمەبەستی بەرەنگاربوونەوەی ئەو پیسبوونی ژینگەییەی کە عێراق ڕووبەڕووی دەبێتەوە، UNEP لەگەڵ بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پەرەپێدان و وەزارەتی ژینگەی عێراق هاوبەشیکرد بۆ پەرەپێدانی بەرنامەی پیسبوون ، کە ئامانجی پێشخستنی ڕێبازێکی یەکگرتووە بۆ کۆنترۆڵکردن و ڕێگریکردن لە پیسبوون لە کەرتە پەیوەندیدارەکانەوە، لەوانەش پاشەڕۆ بەڕێوەبردن. لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، ڕاپۆرتێکی بنەڕەتی هەڵسەنگاندنی پیسبوون ئامادەکرا، و ئەولەویەتەکانی وەکو خۆپاراستن لە پیسبوون لە کەرتەکانی سەرچاوەکانی ئاو، کشتوکاڵ، تەندروستی، پاکوخاوێنی و پاشماوە دیاریکرا.

هەروەها "ستراتیژی نیشتمانی کەمکردنەوەی پیسبوونی ژینگە و پلانی کارکردن "٢٠٢٢ – ٢٠٣٠ پەرەی پێدرا بۆ شیکردنەوەی دۆخی ئێستا و دەستپێکردنی گرتنەبەری ڕێوشوێن دژی پیسبوونی هەوا، زەوی و ئاو.

شەڕ و ململانێ بڕێکی زۆر پاشماوەی ڕەق و پاشماوە دروست دەکەن و بەشدارن لە تێکچوونی دۆخی ژینگەیی وڵات. چۆن یونیپ پاڵپشتی پاککردنەوەی ژینگەی عێراقی کرد لە پاشماوەی شەڕدا؟

UNEP -ROWA لەگەڵ حکومەتی عێراق کاریان کرد لەسەر گۆڕینی پاشماوە بۆ کۆمپۆست. دوای دامەزراندنی دامەزراوەیەکی کۆمپۆستکردنی سەرکەوتووانە لە کەربەلا لە ساڵی ٢٠٢١، و ڕاهێنانی ستافی شارەوانی، UNEP هەنگاوێکی بەرەو پێشەوە لەگەڵ ئەم پرۆژەیەدا و لە ساڵی ٢٠٢٢ ڕێنمایی نیشتمانی سەبارەت بە کۆمپۆستکردن پەرەپێدا.

جگە لەوەش، UNEP بە هاوبەشی لەگەڵ ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچ ناوەندی ڕیسایکلکردنی پاشماوەی موسڵ کە لەلایەن حکومەتی ژاپۆنەوە پارەی بۆ دابینکراوە، ڕادەستی شارەوانی موسڵ کرد بۆ دڵنیابوون لە بەردەوامیی بەردەوامی بەڕێوەبردنی ئەو بڕە زۆرەی پاشماوەی ماوەتەوە، کە بە نزیکەی ٥٥ ملیۆن تۆن مەزندە دەکرێت .

سیاسەت و بڕیاردانی کاریگەر پێویستی بە دەستراگەیشتن بە زانست و ڕێبازە بەڵگەدارەکان هەیە، چۆن UNEP یارمەتی بڕیاردەران دەدات دەستیان بە زانیاری بگات بۆ ئەوەی بڕیاری دروستی ژینگەیی بدەن؟

UNEP پشت بە زانست دەبەستێت بۆ دانانی ڕێبازێکی سەرکەوتووانە و زانستییانەی سیاسەتەکانی پاراستنی ژینگە و پاککردنەوەیئەمەش بۆ دڵنیابوون لەوەی بڕیاردەران بە باشی ئەو زانیاریانەیان لەبەردەستدایە کە پێویستن بۆ بڕیاردانی ژینگەیی دروست. لە نزیکەوە لەگەڵ وەزارەتی ژینگە و ڕێکخراوی ئاماری ناوەندی لە وەزارەتی پلاندانان، UNEP کار لەسەر پلاتفۆرمێکی گشتگیر دەکات کە هەموو بەکارهێنەران ئەو داتا و زانیارییە ژینگەییانەی کە پێویستیان پێیەتی دابین دەکات. سیستەمی زانیاری ژینگەیی EIS ی عێراق پلاتفۆرمێکە کە هەموو بەکارهێنەران بە ئاسانی دەستیان پێدەگات، لەوانەش توێژەران، ئەکادیمیستەکان، و بەرپرسانی حکومەت. ئامانجی سەرەکی پرۆژەکە بریتییە لە بەرزکردنەوەی توانای وڵات بۆ چاودێریکردن و ڕاپۆرتکردن لەسەر ڕێککەوتنە ژینگەییە فرەلایەنەکان لە ڕێگەی سیستەمێکی باش یەکگرتوو و کارا. هەروەها بەستنەوەی وێنەی مانگی دەستکرد لەگەڵ نیشاندەری ژینگەیی لە شێوەی داشبۆردێکی ئاسان کە بەکارهێنەر بە ئاسانی لێی تێ دەگات.

بۆ بەدەستهێنانی ئەنجامە گونجاوەکان لە دابینکردنی پلاتفۆرمێکی گشتگیر، UNEP و وەزارەتی ژینگە ٦ نیشاندەری سەرەکییان دیارکرد: زەوی، ئاو، دەریایی و کەنار دەریا، جۆراوجۆری و هەمەچەشنی زیندەگی، تەندروستی و ژینگە، و بەشداریکردن و حوکمڕانی، هەریەکەیان بە داتای مانگی دەستکرد، گراف، داتا و ئامارەکان، و زانیارییە شیکراوەکان.

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا پرۆژەکە پێشکەوتنێکی بەرچاوی بەدەستهێنا و وەزارەتەکە دامەزراندنی ناوەندی نیشتمانیی ژینگەیی ڕاگەیاند، کە ناوەندێکە بۆ زانیاری بۆ پشتگیریکردنی بڕیاردەران بە تێڕوانینێکی بەڵگەدار.

ئەولەویەتەکانی ژینگە بۆ عێراق بۆ ساڵی 2023 چین؟

UNEP بەردەوام دەبێت لە پاڵپشتیکردنی حکومەتی عێراق بۆ چارەسەرکردنی پرسە گرنگەکانی ژینگە و جێبەجێکردنی ئەرکەکانی بەپێی ڕێککەوتنە ژینگەییە نێودەوڵەتییە جیاوازەکان لە هەمان کاتدا لەبەرچاوگرتنی ئەولەویەتەکانی نیشتمانی. ئەولەویەتەکانی ساڵی ٢٠٢٣ بریتی دەبن لە پێشخستنی کارنامەی گۆڕانی کەشوهەوا، کەمکردنەوەی تێکچوونی ژینگە و بەرەنگاربوونەوەی پیسبوونی ژینگەیی بەگوێرەی بەرنامەی کاری UNEP بۆ ساڵی ٢٠٢٢-٢٠٢٣ (POW) و ستراتیژی ماوەی مامناوەند٢٠٢٢-٢٠٢٥ ئامانجمان باشترکردنی کوالیتی ژیانی گەلی عێراقە لە هەمان کاتدا پاڵپشتیکردنیان لە نۆژەنکردنەوە و پاراستنی ژینگەکەیان.

ڕێکخراوی هابیتات - نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراق: ٢٥ ساڵ هەوڵدان بۆ باشترکردنی بارودۆخی ژیانی خەڵك

لە ساڵی ٢٠٢٢ نەتەوە یەکگرتووەکان- هابیتات **UN Habitat** عێراق یادی ٢٥ ساڵەی دامەزراندنی کردەوە. ئەم بۆنەیە دەرفەتێکی بۆ ستاف و هاوبەشەکانی ڕەخساند کە بە شانازییەوە ئاوڕێك لە بەربەستە زۆرەکانی مێژووی خۆی بداتەوە کە بریتی بوون لە باشترکردنی بارودۆخی ژیان لە عێراق لە ڕێگەی خێراکردنی بوژانەوە و پێشخستنی خانووبەرەی گونجاو و دەستڕاگەیشتنێکی باشتر بە خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکان و شارنشینی بەردەوام.

بەرنامەی نەوت بۆ خۆراك لە عێراق چالاکە و لە ساڵانی نەوەدەکاندا سەرکردایەتی بەرنامەی ئاوەدانکردنەوەی چەند ملیۆنی کردووە بۆ هاوکاریکردنی ئاوارەکان و گروپە لاوازەکانی دیکە لە عێراق . لە دوای ساڵی ٢٠٠٣، **UN-Habitat** تا ڕادەیەکی زۆر سەرقاڵی هەوڵەکانی چاکبوونەوەی پێشوەختە بوو، پشتگیری لە شەپۆلە نوێیەکانی ئاوارەبووەکان دەکرد لە ڕێگەی دابینکردنی شوێنی حەوانەوە و دەستپێشخەرییەکانی ئاوەدانکردنەوە. لەو ساڵانەدا، **UN-Habitat** هەروەها ڕۆڵێکی سەرەکی بینیوە لە گەیاندنی هاوکاری تەکنیکی بۆ دەسەڵاتە ناوەندی و ناوخۆییەکان کە ڕووبەڕووی ئاستەنگە بێ وێنەکانی شارنشینی بوونەتەوە بۆ ڕاوێژکاری لەسەر داڕشتنی سیاسەت و ستراتیژییەکان، لەوانەش ستراتیژی نیشتمانی شارەکان و سیاسەتی نیشتمانی نیشتەجێبوون لە ساڵی ٢٠١٠ (کە پێداچوونەوەی بۆ کرا و لە ساڵی ٢٠١٨ نوێکرایەوە)، بەرزکردنەوەی نیشتەجێبوونی نافەرمی و پشتگیریکردن لە بڕیاردانی لامەرکەزی.

لە ساڵی ٢٠١٤دا، لەگەڵ تووش بوونی وڵاتەکە بە قەیرانێکی مرۆیی ئاڵۆز کە بەهۆی داگیرکارییەکانی دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش) ەوە سەریهەڵدا کە بووە هۆی ئاوارەبوونی زۆرەملێی زیاتر لە ٦ ملیۆن کەس و لەناوبردنی جەستەیی ئەو شوێنە نیشتەجێبوونانەی کە کاریگەری... شەڕکردن، پۆرتفۆلیۆی نەتەوە یەکگرتووەکان- هابیتات عێراق فراوانتر بوو بۆ ئەوەی هەردوو بەرنامەی مرۆیی و گەشەپێدان لەخۆبگرێت کە پەناگەیەکی شکۆمەندانە و ژینگەیەکی باشتری ژیان بۆ ئاوارەکان، پەنابەرانی سوریا و کۆمەڵگا میواندارەکان دابین بکات.

لە ماوەی ٥ ساڵی ڕابردوودا، **UN-Habitat** سەرنجی خۆی بەرەو ئاوەدانکردنەوەی دوای ململانێ لەسەر بنەمای کۆمەڵگە چڕکردەوە، زیاتر لە ٥٠٠٠ خانووبەرە و دامەزراوەی گشتی زیانلێکەوتوو نۆژەنکردەوە، لەنێویاندا بازاڕەکان، و پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییە سەرەتاییە زۆر پێویستەکان لە نیشتەجێبوونی شارەکانی کەم داهات و نافەرمی. پشتگیری لە گەڕانەوەی خەڵکی موسڵ کردووە بە دروستکردنی کۆمەڵگەیەکی نیشتەجێبوون بەکوالیتی مامناوەندو بەرز کە لە مانگی ئایاری ٢٠٢٢ دا کرایەوە، کە پێکهاتووە لە ٣٢٤ شوقەی تێچووی کەم. تیمەکان لە ڕێگەی دیزاینەوە بەشداری دەیان شوێنی کراوەی گشتییان کردووە، لەنێویاندا پارکی ئایکۆنی ئەلیەرموك لە موسڵ کە لە مانگی ئۆکتۆبەری ساڵی ڕابردوودا کرایەوە، بەبۆنەی ڕۆژی جیهانی

شارەکانەوە. بۆ پشتگیریکردن لە گەڕانەوەی ئاوارەکانی زیانلێکەوتووە کەم دەسەڵاتەکان بۆ ناوچەکانی خۆیان لە شەنگال، تەلەعفەر و یەسرب، **UN-Habitat** زیاتر لە ٤٤٠ خانووی لە شوێنی خۆیدا دروستکردووەتەوە. ڕاهێنانی پیشەیی بۆ زیاتر لە ٢٠٠٠ گەنجی بێکار پێشکەش کردووە، لە هەمان کاتدا بەردەوامە لە پێشکەشکردنی هاوکاری تەکنیکی بۆ دەسەڵاتە ناوخۆیی و نیشتمانییەکان لە داڕشتنی سیاسەتی شارەکان و پلاندانانی شارەکان، پاراستنی میراتی شارەکان، داکۆکیکردن، شیکاری داتاکان، نەخشەسازی **GIS**، و گونجاندن لەگەڵ گۆڕانی کەشوهەوا.

بە کرۆکی هەوڵەکانی تیمی نیشتەجێبوون و زەوی و موڵکایەتی (**HLP**)، لە ١٦ی کانوونی دووەم، بەرپرسی ڕێکخراوی هابیتات لە عێراق وائێل ئەلئەشهاب، بە هاوبەشی لەگەڵ **DSRSG/ RC** غولام ئیسحاقزای ، لەگەڵ بەڕێز محەممەد شیاع ئەلسودانی سەرۆکوەزیرانی عێراق کۆبووەوە ، بۆ تاوتوێکردنی فەرمانی یاسایی بۆ داننان بە مافی موڵکایەتی زەوی بۆ ئێزیدییەکان. لە ٢٧ی کانوونی دووەمی ٢٠٢٢ ئەنجومەنی وەزیران لە کۆبوونەوەی ئاسایی خۆیدا فەرمانی یاسایی پەسەند کرد کە بە هاوبەشی لەگەڵ **UN-Habitat** و نووسینگەی سەرۆکوەزیران داڕێژرا. فەرمانە یاساییە پەسەندکراوەکە دان بە خاوەندارێتی زەوی و مافی خاوەندارێتی بۆ کەمینەی ئێزیدی دەنێت و مافی زەویەکانیان بە فەرمی دەکات بە گۆڕینی ئەو ١٤ هەزار و ٥٥٠ بەڵگە داگیرکارییەی تا ئێستا لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکان-هابیتاتەوە دەرچووە بۆ ناونیشانی خاوەندارێتی زەوی تەواو.

UN-Habitat بەردەوام دەبێت لە پابەندبوونی خۆی بۆ زیاتر بەهێزکردنی هاوبەشی درێژخایەن لەگەڵ حکومەتی عێراق (**GoI**) بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی بۆ باشترکردنی ژیانی هاوڵاتیان. پشتگیری لە حکومەت دەکات لەسەر ئاستی نیشتمانی و ناوخۆیی بۆ پێشخستنی گۆڕانکاری گۆڕانکاری لە شارەکان و نیشتەجێبوونی مرۆییەکان لە ڕێگەی کەمبوونەوەی نایەکسانی فەزایی، بەرزکردنەوەی خۆشگوزەرانی هاوبەش، باشترکردنی ژینگەی شارەکان و کەمکردنەوەی گۆڕانی کەشوهەوا، و خۆپاراستن و وەڵامدانەوەی کاریگەر لە قەیرانەکانی شارەکان. لە ڕێگەی هاوبەشی خۆی لەگەڵ حکومەت و هاوبەشەکانی گەشەپێدان، **UN-Habitat** کاردەکات بۆ دەستڕاگەیشتنێکی دادپەروەرانە بە دامەزراوە و خزمەتگوزارییەکان کە دڵنیای دەدات لە یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی، پاراستن و گشتگیری. **UN-Habitat**، لە ڕێگەی کارەکانیەوە هەروەها پشتگیری: پلانی گەشەپێدانی نیشتمانی ٢٠١٨-٢٠٢٢، ستراتیژی کەمکردنەوەی هەژاری ٢٠١٨-٢٠٢٢، دیدگای عێراق ٢٠٣٠، چوارچێوەی هاوکاری گەشەپێدانی بەردەوامی نەتەوە یەکگرتووەکان و پلانی وەڵامدانەوەی کۆمەڵایەتی-ئابووریی عێراقی نەتەوە یەکگرتووەکان (**SERP**) دەکات.

ئاژانسەکە وەك دامەزراوەیەکی پێشەنگی بیرکردنەوە بۆ شارنشینی بەردەوام و نیشتەجێبوونی مرۆیی کاری کردووە و ڕۆڵێکی ناوازەی گێڕاوە لە پشتگیریکردنی وڵات بۆ گەیشتن بە نۆ لە پێوەرە گەورەکانی ئامانجی گەشەپێدانی بەردەوامی ١١: شار و کۆمەڵگە بەردەوامەکان . دیدگای ستراتیژی بەرنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان-حەبیتات عێراق لە چوارچێوەی نۆرماتیڤی جیهانی کارنامەی ٢٠٣٠ بۆ گەشەپێدانی بەردەوام ٢٠١٥ڕێککەوتنی پاریس ٢٠١٥ کارنامەی نوێی شارەکان ٢٠١٦ ، و پلانی ستراتیژی نەتەوە یەکگرتووەکان-هابیتات ٢٠٢٠-٢٠٣٠.

لە یەکێك لە دوا وتارەکانیدا، بەڕێز وایل ئەلئەشهاب، بەرپرسی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان-هابیتات عێراق ڕایگەیاند: ٢٥ ساڵی ڕابردوو هۆکاری زۆری پێبەخشین بۆ ئاهەنگگێڕان. ئەمە بڕگەیەکی باوەڕپێنەکراوە بۆ هەر ئۆفیسێکی **UN-Habitat**. ئەگەر ئاوڕێك بدەینەوە لە کوێوە دەستمان پێکردووە و چیمان بەدەستهێناوە، بە دڵنیاییەوە لە ساڵی ١٩٩٧ ەوە پێشکەوتنی بەرچاومان بەدەستهێناوە. بەرنامەکە لە ڕێگەی خۆبەخشی و پابەندبوون و ماندووبوونی ستافەکەمانەوە گەیشتوەتە ئەم سەرکەوتنە".

کۆمسیاری باڵای نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ کاروباری پەنابەران: بەهێزکردنی دانیشتوانی ئاوارە و کۆمەڵگە میواندارەکان بۆ کەمکردنەوەی مەترسییەکانی پاراستن و دەستڕاگەیشتن بە چارەسەرەکان

لە ساڵی ٢٠٢٢، هەوڵ و کۆشش و بەشدارییەکانی **UNHCR** لەسەر بەهێزکردنی دانیشتوانی ئاوارە و کۆمەڵگە میواندارەکان(خانەخوێیەکان) بوو بۆ ئەوەی ئامرازی پێویستی باشتریان هەبێت بۆ کەمکردنەوەی مەترسییەکانی پاراستن و دەستڕاگەیشتن بە چارەسەرەکان. بە سوپاسەوە بۆ سیاسەتی یەکخستنی پەروەردەی پەنابەران ، بە سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان و پاڵپشتی **UNHCR** و **UNICEF** و **Save the Children** و هاوبەشەکانی پەروەردە، ٪٩٠ی منداڵانی پەنابەری سوریا لە پۆلی یەك تا چوار لە قوتابخانە حکومییەکان لە هەرێمی کوردستانی عێراق ناویان تۆمار کردووە بەشێوەیەك کە تا کۆتایی مانگی نۆڤەمبەر (٪٧٠) مامۆستایانی پەنابەری سوری ئەوانەی شایستەن دامەزراون.

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، ئاوارەکان و ئاوارەکانی گەڕاوە نزیکەی ٧٢ هەزار و ٥٠٠ بەڵگەنامەی مەدەنیان دەستەبەر کرد، لەوانە ناسنامەی مەدەنی، ناسنامەی نیشتمانی یەکگرتوو، بڕوانامەی لەدایکبوون، کارتی سیستەمی دابەشکردنی گشتی و بڕوانامەی ڕەگەزنامەی عێراقی، ئەمەش بەهۆی هەوڵەکانی **UNHCR** و لایەنە پەیوەندیدارەکان و هاوبەشەکانی. دەستڕاگەیشتن بە بەڵگەنامە مەدەنییەکان ڕێگە بە ئاوارەکان دەدات کە دەستڕاگەیشتن بە خزمەتگوزارییە گشتییە سەرەتاییەکانی وەك پەروەردە، چاودێری تەندروستی و یارمەتییەکانی ئاسایشی کۆمەڵایەتی؛ ئازادی جووڵەیان زیاد دەکات؛ وایان لێدەکات بەشداری لە کاروباری گشتی وڵاتدا بکەن.

بۆ بنیاتنانی ستراتیژی و وەڵامدانەوەی مەترسییەکانی پەیوەست بە ئاوارەیی و بێدەوڵەتی لەسەر بەڵگەنامەی تاکەکەسی، **UN_ HCR** لەگەڵ هاوبەشەکەی تۆڕی کلینیکەکانی یاسایی (**LCN**) لێکۆڵینەوەیەکی وردیان لەسەر بێدەوڵەتی بۆ کوردانی فەیلی و بیدۆنەکان ئەنجامدا؛ دوو گرووپ کە زۆرترین مەترسیی بێدەوڵەتییان لەسەرە لە عێراقدا. ئەمەش ڕێگەی دا کە پشتیوانی لە کەسانی بێ دەوڵەت بکرێت بۆ ئەوەی ڕەگەزنامەی عێراقی خۆیان بەدەست بهێنن. هەروەها **UNHCR** بەردەوام بوو لە سەرکردایەتیکردنی هەوڵەکانی بەڵگەنامە مەدەنییەکان و هەماهەنگی هێزی ئەرکی یاسایی لە سەنتەری جددە ١ لە پارێزگای نەینەوا، ٣٢١ بەڵگەنامەی مەدەنی بۆ گەڕاوەکانی عێراقی لە کەمپی ئەلهۆڵ لە باکووری ڕۆژهەڵاتی سوریا لە ساڵی ٢٠٢٢ دەستەبەر کرد. جگە لەوەش، بۆ کەمکردنەوەی بەکارهێنانی ڕووبەڕووبوونەوەی زیانبەخش میکانیزمەکانی وەك کەمکردنەوەی خواردن، کەڵەکەکردنی قەرز، کاری منداڵان یان هاوسەرگیری زۆرەملێ. **UNHCR** هاوکاری نەختینەیی فرە مەبەستی پێشکەش بە نزیکەی ٨,٠٠٠ پەنابەر و زیاتر لە ٢٠,٠٠٠ خێزانی ئاوارە و گەڕاوە کرد، کە

لە ڕووی ئابووری-کۆمەڵایەتییەوە بە لاوازی هەڵسەنگێندرابوون. هەروەها **UN_HCR** هاوکاری نەختینەیی زستانەکردنی پێشکەش بە نزیکەی ١٧ هەزار ماڵی پەنابەر و ٤٠ هەزار ماڵی ئاوارە کردووە.

بە بەشداریکردن لە گواستنەوەی بەرپرسیارانەی نەتەوە یەکگرتووەکان لە پۆلی پاراستنەوە وەك بەشێك لە گۆڕانی مرۆیی - بۆ - گەشەپێدان لە عێراق، **UN_HCR** هاوبەشی لە دامەزراند و ئێستا هاوبەشی سەرکردایەتی پلاتفۆرمی پاراستن دەکات – کە میکانیزمێکی نوێی هەماهەنگی لەسەر ئاستی ستراتیژییە کە بۆ دڵنیابوون لە داکۆکیکردن لە ئاستی بەرزدا دروستکراوە و بەشداریکردن لە پرسە ئێستا و سەرهەڵداوەکانی پاراستن لە عێراقدا. لەگەڵ ناچالاککردنی پۆلی **UNHCR**، **CCCM** ئەرکەکانی پۆلەکانی بۆ ٢٥ کەمپی ئاوارەبوون لە **KR-I** ، بەردەوام بوو لە پشتگیریکردن لە هەماهەنگی نێوان کەمپەکان، پلاندانان و بڕیاردانی ستراتیژی، و سەرکردایەتیکردنی داکۆکیکردنی هاوبەش لەگەڵ هاوبەشە پەیوەندیدارەکان. لە مانگی تەمموزی ٢٠٢٢، حکومەتی هەرێم ڕێگەی بەو ئاوارانە دا کە لە کەمپە چادردارەکاندا دەژین لە دهۆك بۆ ئەوەی بتوانن شوێنی حەوانەوەکانیان بۆگرن، بە هاوکاری تەکنیکی **UNHCR** و پەیوەندی لەگەڵ پێکهاتەکان. ئەم پێشکەوتنە دوای زنجیرەیەك هەوڵی داکۆکیکردن لەلایەن **UNHCR** هات بۆ ئەوەی ڕێگە بە ئاوارەکان بدات کە پەناگە چادردارەکان بەرز بکەنەوە (کە دیزاین کراوە بۆ ئەوەی ببێتە چارەسەرێکی پەناگەی فریاگوزاری، و مەترسی زۆری ڕووداوەکانی ئاگرکەوتنەوەیان لەسەرە)، ئەمەش هاوتەریبە لەگەڵ ستراتیژی گشتی **UN_HCR** بۆ دۆزینەوەی چارەسەری گونجاو بۆ ئەو ئاوارانەی کە تێیدا دەژین کەمپەکان، لەوانەش لە ڕێگەی یەکگرتنی ناوخۆییەوە.

ناوەندی بازرگانی نێودەوڵەتی لە عێراق: بە تەواوی پابەندە بە پەرەپێدانی بازرگانییە زۆر بچووك و بچووك و مامناوەندەكان

چاوپێكەوتن لەگەڵ

نوێنەر، بەرپرسی بەرنامەی وڵات

بەڕێـــز ئێریـــك بوچـــۆت

تكایە دەتوانن كورتەیەكمان پێ بدەن دەربارەی كارەكانی ITC لە عێراق؟

ITC دەزگای هاوبەشی ڕێكخراوی بازرگانی جیهانی (WTO) و نەتەوە یەكگرتووەكانە. **ITC** تاكە دەزگای گەشەپێدانی نێودەوڵەتییە كە بە تەواوی تایبەتە بە پەرەپێدانی كۆمپانیا بچووك و مامناوەندەكان (MSMEs) بۆ ئەوەی یارمەتییان بدەین تاكو بتوانن سوود لە بازرگانی وەربگرن. بە كاركردن لەگەڵ هاوبەشەكان بۆ بەهێزكردنی توانای كێبڕكێی **ITC**، **MSME** یارمەتیدەرە بۆ بنیاتنانی هەلی كارگێڕی و دامەزراندن، بەتایبەتی بۆ ژنان، گەنجان، كۆمەڵگە پەراوێزخراوەكان و هەژارەكان. سەوداكارە سەرەكییەكانی **ITC** بریتین لە كۆمپانیا بچووك و مامناوەندەكان (MSMEs) ، ڕێكخراوەكانی پشتیوانی بازرگانی و حكومەتەكان.

ئەم دەزگایە كە لەلایەن یەكێتی ئەوروپاوە پارەدار دەكرێت، 'بەهێزكردنی زنجیرە بەهای كشتوكاڵ و خۆراكی كشتوكاڵی و باشتركردنی سیاسەتی بازرگانی لە عێراق' (**SAAVI**) بەرنامەی سەرەكی **ITC** یە لە عێراق. بە درێژایی ساڵی ٢٠٢٢ ، پڕۆژەی **ITC-SAAVI** بەردەوام بوو لە بەشداریكردن لە گەشەی ئابووری گشتگیر و ڕەخساندنی هەلی كار، بە تایبەتی بۆ گەنجان، لە ڕێگەی باشتركردنی توانای كێبڕكێی كەرتی كشتوكاڵ و پشتیوانیكردن لە پەرەپێدانی بازرگانی لە عێراق.

چی بە گەورەترین دەستكەوتەكانی ITC لە ساڵی ٢٠٢٢ دەزانیت؟

ئێمە شانازی دەكەین كە پێشنیارێكی بەهای ناوازە لە پەیوەندی مرۆیی-گەشەپێدان-ئاشتی لە عێراقدا پێشكەش دەكەین، وەك دەزگای سەرەكی پشتگیری لە پەرەپێدانی كەرتی تایبەت و كۆمپانیا بچووك و ناوەندەكان.

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، گرینگترین دەستكەوت و بەشدارییەكانمان بریتین لە:

یەکەمین کۆڕبەندی بازرگانی نیشتمانی عێراق

و بەپێی خەمڵاندنەکانی ITC توانای بازاڕی خۆراکی کشتوکاڵی عێراق جێگەی سەرنجە، داواکاری هاوردەکردنی پێشبینیکراو تا ساڵی ٢٠٢٥ زیاتر لە ٥٫٦ ملیار دۆلار دەبێت. ئەمە دەرفەتێکی گەورەیە بۆ گەشەسەندنی گشتگیر، چونکە دەتوانرێت زیاتر لە ١٧٠٫٠٠٠ هەلی کار لە ڕێگەی پەرەپێدانی زنجیرە بەهاکانی کشتوکاڵی ناوخۆیی و خۆراکی کشتوکاڵییەوە دروست بکرێت. بەڵام لە ئاستی خواستی ئێستادا، توانای تەواو لە بازاڕی ناوخۆییدا لەلایەن بەرهەمهێنەرانی ناوخۆییەوە بە نەزانراوی و کەشف نەکراوی ماوەتەوە.

بۆ چارەسەرکردنی ئەم ئاڵنگارییانە، ITC و IOM بە هاوبەشی یەکەمین کۆڕبەندی بازرگانی نیشتمانی عێراق (INTF)یان ڕێکخست، کە لەلایەن یەکێتی ئەوروپا و هاوکاری ئەڵمانیا (KfW) سپۆنسەر کرابوو. لە چالاکییەکەدا کە لە ٢٨ و ٢٩ی ئەم مانگەدا بەڕێوەچوو، پانێڵە ئاست بەرزەکان لەگەڵ وۆرك شۆپی پراکتیکی و کۆبوونەوەی بازرگانی بۆ بازرگانی (B٢B) تێکەڵکرا و پێشانگای کۆمپانیا داهێنەرەکان لە ژێر ناونیشانی "دروستکراوی عێراق" نمایشکرا، لەگەڵ بەشداری نوێنەرایەتی سەرجەم پارێزگاکانی عێراق.

کۆڕبەندەکە سەرکەوتوو بوو، زیاتر لە ٤٥٠ بەشداربوو و ١٥٠ کۆمپانیای عێراقی و کڕیاری نێودەوڵەتی دانوستانیان لەسەر گرێبەستەکان کردووە و پەیوەندی بازرگانییان دروستکردووە بەهای بازرگانی پێشبینیکراو کە ٢٫٥ ملیۆن دۆلار بووە. ئێمە هەستمان بە شانازی کرد کە بینیمان کۆمپانیا بچووك و مامناوەندە زیندووەکان لە هەموو پارێزگایەکی عێراقەوە دێن. بۆ گوێگرتن لە ١٠٠ وتاردەر لە میانی دانیشتنە تەکنیکییە جیاوازەکان و پانێڵە ئاست بەرزەکان لە ماوەی دوو ڕۆژدا ڕوونە کە کاریگەری بەهێز هەیە بۆ پەرەپێدانی بازرگانی کشتوکاڵی لە عێراق، لە کێڵگەکانەوە تا کڕیاری کۆتایی و نێو ماڵەکان.

دروستکردنی هاوپەیمانی بازرگانی کشتوکاڵی بەرهەمدار و بازرگانی

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا ITC-SAAVI دە کۆمپانیای هاوپەیمانی بازرگانی کشتوکاڵی دامەزراند کە جووتیاران و زنجیرەکانی دابینکردنی گوندنشینەکان لە عێراق ڕێکدەخات، لە باکوورەوە بۆ باشوور و هەریەکەیان پەیوەندییان بە کڕیارە بەناوبانگەکانەوە دەبێت. پێشبینی دەکرێت ئەم مۆدێلە لەسەر بنەمای بازاڕ توانای کێبڕکێی زیاتر لە نێوان ١٥٠٠ کێڵگە/ پرۆژەی بچووك و مامناوەندەکان باشتر بکات.

ئەم هەماهەنگییە پشتگیری پێشکەش بە جووتیاران دەکات بۆ باشترکردنی توانای بەرهەمهێنانیان، بەرزکردنەوەی مۆدێلی بازرگانی خۆیان (بەرهەمهێنان، کوالیتی، دوای دروێنە/ هەڵگرتن، بازاڕکردن) بۆ سوودمەندبوون لە دەرفەتە سوودبەخش و پاداشت بەخشەکانی بازاڕ، پەرەپێدانی پلانی بازرگانی ناوخۆیی خۆیان و دروستکردن و گرێدانی پەیوەندی درێژخایەنی ئەرێنی لەگەڵ کڕیاران دا.

ئەم هەوڵانە لە ئێستاوە بەرهەمی خۆیان هەیە. لە کۆتایی ساڵی ٢٠٢٢ لقی هەولێری کارفور بڕی ٦٫٥ تۆن تەماتەی لە جووتیارانی موسڵ کڕی، لە دوو مامەڵەی سەرکەوتوودا. ئەمانە بووە هۆی زیادبوونی ١٠٠٪ لە داهاتی جووتیاران، کە دەکاتە سافی قازانجی ٢٠٠٠ دۆلار بۆ جووتیاران. ئەو تەماتەی کە کیلۆی بەزۆری بە٠٫٣ دۆلار نەدەفرۆشرا،بەهۆی ئەم هەوڵەوە دواتر بە نرخی ٠٫٦ دۆلار بۆ هەر کیلۆیەك فرۆشرا. ئەمە تەنها سەرەتای پەیوەندییەکی بازرگانییە کە هەردوولا سوودمەند دەبن لێی و دیدێکی بەڵێندەرانەی هەیە بۆ هاوپەیمانییە کشتوکاڵییە بازرگانییەکانمان. لە ئێستاوە دەبینین گرێبەستی هاوشێوە لە سەرانسەری وڵاتدا دەکرێت.

ستراتیژییەکانی کەرتی نیشتمانی بۆ کشتوکاڵی و بەرهەمە خۆراکی یەکشتوکاڵییانەی کە پۆتانسێلی (بواری داهاتوو) بەرزیان هەیە

دوو ستراتیژی کە لەلایەن ITC ەوە ئاسانکارییان بۆ کراوە لەژێر ناونیشانی بەرهەمی کشتوکاڵی خۆراکی پۆتانسێل بەرز(پەلەوەر و تەماتە)، کە لە ژێر سەرکردایەتی وەزارەتی کشتوکاڵ (MoA) پەرەی پێدراوە، لە بۆنەیەکی فەرمیدا لە ٧ی تەمموزی ٢٠٢٢ بەڕێوەچوو. ئەم چالاکییە لوتکەیەك بوو بۆ قۆناغی ستراتیژییەکان و دەستپێکردنی قۆناغی جێبەجێکردن. جێبەجێکردنی ئەم ستراتیژانە لە ئێستاوە بە بەشداریی دەزگا نێودەوڵەتییەکان کە بەشدارن لە پرۆگرامی پەرەپێدانی بازرگانی کشتوکاڵی خۆراکی یەکێتی ئەوروپا لە عێراق بەردەوامە.

پەرەپێدانی تواناکانی بازرگانی و کارسازی بۆ گەنجانی عێراق

نزیکەی ٦٣٧ گەنج لە بەغدا و بەسرە بە سەرکەوتوویی خولی ڕاهێنانیان لەسەر کارامەیی ژیان بۆ دامەزراندن و لێهاتوویی کارسازی لە مەنهەجی کیك بۆ بازرگانیدا تەواو کرد کە بە هاوبەشی لەگەڵ وەزارەتی لاوان و وەرزش پێشکەشکرا. کۆمەڵێك دەرچووی هەڵبژێردراو دەرفەتیان بۆ ڕەخسێنراوە کە لەگەڵ خاوەنکارەکانی داهاتووی کەرتی تایبەت کۆببنەوە کە ئێستا پۆستی ستافی مەشق یان (کورتخایەن) یان هەیە یان چاوەڕوانی پۆستی بەتاڵ دەکەن. بە کارکردن لە نزیکەوە لەگەڵ دە ڕێکخراوی پشتیوانی سەرەکی هەڵبژێردراو، زیاتر لە ١٤٫٧٠٠ گەنج پەیوەندییان پێوەکرا بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیارییان لەسەر ئەو دەرفەتانەی کە لەلایەن کەرتی خۆراکی کشتوکاڵی عێراقەوە لەبەردەستدایە. لە ساڵی ٢٠٢٣ دا ٤ هەزار کەسیان ڕاهێنانی تایبەتمەند لەسەر لێهاتووی کارسازی و بازرگانی کشتوکاڵی وەردەگرن.

ڕاستەوخۆ بەشداری کرد لە کرداری دووبارە گرێدانەوەی عێراق بە ڕێکخراوی بازرگانی جیهانی

ITC ڕێکخراوی سەرەکی نێودەوڵەتییە کە پشتیوانی لە هەوڵەکانی حکومەتی عێراق دەکات لە چوارچێوەی پەیوەستبوون بە ڕێکخراوی بازرگانی جیهانیدا. ITC هەوڵی جدی داوە بۆ دروستکردن و پاراستنی هەوڵ و تواناکان لە ڕێگەی پشتگیری ڕاوێژکاری و تەکنیکی، بنیاتنانی توانا، و لە ڕێگەی دروستکردنی سەکۆیەك بۆ گفتوگۆکردن لە نێوان لایەنە پەیوەندیدارە سەرەکییەکان. ئەو هاوکارییە تەکنیکییانەی کە لەلایەن کۆمپانیای ساقی پێشکەش کرابوون، بووە هۆی پێشکەشکردنی بەڵگەنامەکانی پەیوەست بە گرێدانەوە و گەیشتن بە ڕێکخراوی بازرگانی جیهانی کە پێداچوونەوەیان بۆ کراوە، کە هەنگاوێکی بەرچاو بوو لە پرۆسەی گەیشتن و گرێدران بە ڕێکخراوی بازرگانی جیهانی.

پلانە خێراو سەرەکییەکانیITC بۆ ساڵی داهاتوو چین؟

ساڵی داهاتوو سەرنج دەخەینە سەر چەسپاندنی کارەکان لە ژێر هاوپەیمانییە کشتوکاڵییە بازرگانییەکانماندا. زنجیرەیەك تیۆر و مۆدێلی ڕاهێنانی پراکتیکی لەسەر بەرهەمهێنان، بەبازاڕکردن، پاکەتکردن و هتد پەرەی پێدراوە و لەم بارەیەوە ڕاهێنەری شارەزا لە سەرتاسەری وڵاتدا ڕاهێنانیان پێدەکرێت. هەروەها پشتگیری لە بەرزکردنەوەی ڕەقەکاڵا لە ڕێگەی ڕێبازی پەرەپێدانی سیستەمی بازاڕەوە دەکرێت لەکاتی پێویستدا. ITC بەردەوام دەبێت لە دانانی کۆمپانیا بچووك و ناوەندەکان لە ناوەندی کارەکانماندا ، یارمەتی جووتیاران دەدات پلانی بازرگانی کشتوکاڵی خۆیان دابڕێژن و پەیوەندی بازاڕی براوە-براوە win-win لەگەڵ کڕیاران دروست بکەن. دوای پرۆسەیەکی سەرکەوتوو بۆ پەرەپێدانی ستراتیژی تەماتە و پەلەوەر، لەلایەن MOA داوای لە ITC کرا کە ستراتیژییەکیش بۆ پەتاتە دابڕێژێت. ئەمەش لە پلانە خێرا و لەپێشەکانمان دایە. لە ژێر سەرکردایەتی MOA، ڕاوێژکارییەکان لە سەرەتای ساڵی داهاتوودا دەست پێدەکەن. هەروەها کۆمپانیای ITC-SAAVI بەردەوام دەبێت لە پەرەپێدانی تواناکانی بازرگانی و کارسازی گەنجانی عێراق و ڕێکخراوە سەرەکییەکانی پشتیوانی. لە بواری پشتیوانی سیاسەتی بازرگانیدا، ئێمە بەردەوام دەبین لە هاوکارییە تەکنیکییەکانمان بەرەو پرۆسەی بەشداریکردنی عێراق لە ڕێکخراوی بازرگانی جیهانی.

لە هەمان کاتدا ITC قەبارەی تیمە ناوخۆییەکە زیاد دەکات و بوونی ئۆپەراسیۆنەکان لە موسڵ و بەسرە فراوانتر دەکات . هەروەها کار لەسەر پەرەپێدانی بەرنامەی نوێ دەکەین لە دەرەوەی بازرگانی کشتوکاڵی، سەرمایەگوزاری لە سەرکەوتنی سەرەتاییمان، و پەیڕەوکردنی هەمان ڕێبازی پەرەپێدانی سیستەمی بازاڕ لەگەڵ کەرتە ئابوورییەکانی دیکە.

ڕێکخراوی یونیسێف: ساڵێکی پڕ لە گۆڕانکاریی و دەستکەوت بۆ منداڵان

لە ساڵی ٢٠٢٠ یونیسێف هاوبەشێکی چارەنووسساز بوو بۆ عێراق، چونکە تیمی وڵاتەکە زیاتر سەرنجی خۆی لە وەڵامدانەوەی مرۆییەوە بۆ گەشەپێدانی درێژخایەنتر گۆڕی. وەك دەزگای نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ منداڵان، ئێمە بەردەوام بووین لە کارکردن لە سەرانسەری کەرتەکاندا، شارەزاییەکانمان و دڵمان هێنا بۆ پاراستنی مافەکانی کچان و کوڕان و خۆشگوزەرانییان.

کاتی ئەوە هاتووە هاوبەشەکان لە عێراق کۆببنەوە و وەبەرهێنان لە داهاتووی منداڵاندا بکەن، داهاتوویەك کە بتوانن بە تەواوی مافەکانیان بۆ پەروەردە، تەندروستی، پاراستن بەدیبهێنن ، ئاوی پاك، و ژینگە و بۆ ژیانێکی خۆشگوزەرانی و دەرفەت

ئەزموونی بەرفراوانمان لە سەرانسەری خولی گەشەپێدان، لە شوێنی فریاگوزاری و دوای ململانێ تا شوێنی گەشەپێدان و داهاتی ئاست مامناوەند، یارمەتیدەرمان بوو بۆ گەیشتن بە نزیکەی ٢ ملیۆن منداڵ بۆ باشترکردنی دەستڕاگەیشتنیان بە خزمەتگوزارییە سەرەکییەکان و پەروەردە و خوێندنی کوالیتی بەرز، هەروەها توانیمان توانای دەستڕاگەیشتن بە ئاوی پاك بۆ نزیکەی ١,٥ ملیۆن کەس دابین بکەین و گەیشتن بە ڕێژەی لەسەدا ٩٠ی کوتانی سورێژە و کوتانی **DTP**، کە گەیشتۆتە بەرزترین ئاستی لە ماوەی ئەم دوو دەیەدا.

هەڵوەشاندنەوەی سیستەمی کلاستەری لەمێژینەی هاوکاری مرۆیی بۆ عێراق فەزایەکی کردەوە کە تێیدا حکومەت بە ئاڕاستەی پێشەوە و پێشکەوتن هەڵدەستێت بە سەرکردایەتی کردن لە ئامادەکاری و هەماهەنگی وەڵامدانەوەی عێراقییەکان کە پێویستیان پێیەتی.

یونیسێف و **UNHCR** لەگەڵ هاوبەشەکان کاریان کرد بۆ مسۆگەرکردنی دابینکردنی مافی فێربوون بۆ هەموو منداڵانی پەنابەر لە هەرێمی کوردستان لەڕێگەی جێبەجێکردنی سیاسەتی یەکخستنی پەروەردەی پەنابەرانەوە.

ئێمە شانازی بەو زەمینەسازییە دەکەین کە کردوومانە، بەتایبەتی لەسەر یاسای مافی منداڵان (داڕێژراوە و چاوەڕوانی پەسەندکردنە لە عێراقی فیدراڵی و **KRI**)، بۆ بنیاتنانی سیستەم و پێکهاتەی دامەزراوەیی کە پاڵپشتی وەڵامێکی کاریگەر و دادپەروەرانە بێت بۆ پێداویستییەکانی کچان و کوڕان ، و خێزانەکانیان.

پڕۆژە و هەوڵەکانی ئێمە قۆناغەکانی سووڕی ژیانی هەموو منداڵێکمان گرتۆتەخۆی. لە لەدایکبوونەوە، لە ڕێگەی ناساندنی خزمەتگوزارییەکانی سکرینکردن و ڕاوێژکاری **ECD** بۆ دایك و منداڵ، تا گەنجی پێگەیشتوو،

پشتگیریکردن لە زیاتر لە ١٢٠,٠٠٠ گەنجی لاواز، کە ٥٥,٠٠٠ یان کچن، کە زۆرترین کاریگەرییان لەسەرە بەهۆی نۆرمە کۆمەڵایەتییە زیانبەخشەکانەوە، بۆ دەستنیشانکردنی کێشەکان و سەرکردایەتیکردنی دەستپێشخەرییە کۆمەڵایەتییەکان، داکۆکیکردن، و دەستێوەردانەکانی پەروەردە. سەرەڕای ئەوە، ئێمە پشتگیریمان لە نزیکەی ٩١,٠٠٠ کچ و ژن کردووە کە مەترسی کەمکردنەوە، خۆپاراستن و وەڵامدانەوەیان هەیە بۆ توندوتیژی جێندەری (**GBV**).

هەروەها داکۆکیکردنمان لەسەر پرسە سەرەکییەکان بۆ منداڵان لە عێراق زیاد کردووە. گۆڕانی کەشوهەوا یەکێکە لە هەڕەشە سەرەکییەکان بۆ نەوەی نوێ و بۆ ئەوەی ڕێگایەك بۆ پێشەوە و چارەسەرییەك بدۆزینەوە، لە ڕێگەی شیکاری دیمەنی کەشوهەوا بۆ منداڵان بەڵگەمان دروستکرد، کە کاریگەرییەکانی گۆڕانی کەشوهەوامان پێوانە کرد. لە هەمان کاتدا هەژاری بەڵایەکی بەردەوامە کە هەڕەشە لە منداڵان دەکات لە عێراق و ئامادەکردنی پێوەرەکانی هەژاری فرەڕەهەندی ڕێکخراو لەلایەن منداڵانەوە یارمەتیدەر دەبێت بۆ بنیاتنانی سیستەمێکی بەهێزتری پاراستنی کۆمەڵایەتی بۆ منداڵانی پەراوێزخراو.

ئێمە لەگەڵ کۆمەڵێك هاوبەش و بەخشەر کاردەکەین کە بەهاکانی و پابەندبوونمان بە منداڵانەوە هاوبەشن، بەتایبەتی پەراوێزخراوترین و لاوازترینەکان. ئەنجامەکانی ئەم پەیجانە ڕەگ و ڕیشەی لە پابەندبوونیان بە داهاتووی عێراقەوە هەیە.

من و هاوکارەکانم لە یونیسێف لە عێراق سوپاسی دڵسۆزانەمان ئاراستەی هاوبەشەکانمان دەکەین بۆ پاڵپشتی و باوەڕیان بە تەواوی دڵ بە دیدگای هاوبەشمان بۆ منداڵان.

ئێستا کە چاومان لە داهاتووە، یونیسێف بانگەوازێکیش بۆ کردەوە بڵاودەکاتەوە: کاتی ئەوە هاتووە هاوبەشەکان لە عێراق کۆببنەوە و وەبەرهێنان لە داهاتووی منداڵاندا بکەن، داهاتوویەك کە بتوانن بە تەواوی مافەکانیان بۆ پەروەردە، تەندروستی، پاراستن بەدیبهێنن ، ئاوی پاك، و ژینگە و بۆ ژیانێکی خۆشگوزەرانی و دەرفەت.

دەسکەوتە سەرەکیەکان

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، ئێمە گۆڕانکاری ستراتیژیمان بەرەو دیجیتاڵکردنی سیستەمی تەندروستی پێشخست، ئامادەکاریمان کرد بۆ پەرەپێدانی سیستەمی زانیاری تەندروستی دیجیتاڵی، نەخشەسازی جیۆلۆجی، و بەستنەوەی تۆماری لەدایکبوونی دیجیتاڵی لەگەڵ دامەزراوە تەندروستییەکان بۆ باشترکردنی بەدواداچوون بۆ پێداویستییە تەندروستییەکانی منداڵان بۆ ئەوەی هیچ منداڵێك لێی بێ بەش نەبێت.

لە ڕێگەی چڕکردنەوەی کوتانی گشتگیر و یەکگرتوو (پرۆگرامی **IS**٣)، کە کۆڤید-١٩ و کوتانە بنەڕەتییەکان یەکگرتوو بوون، نزیکەی ١٣٤,٠٠٠ منداڵ "ژەمی سفر" بۆ یەکەمجار کوتانی پێویستیان لە منداڵیدا وەرگرت، و ڕێژەی کوتانی **DTP** و سورێژە گەیشتە سەرووی ٩٠٪ کەیس.

بەشدارییەکانمان لە بواری ئاو، پاکوخاوێنیدا وایکرد نزیکەی ١,٥ ملیۆن کەس دەستیان بە ئاوی پاك و تەندروست بگات، جگە لەوەی پشتگیری ١٥٦,٠٠٠ منداڵی قوتابخانەمان کرد بۆ فێربوون لە ژینگەیەکی پاکتر و سەوزتر و پاکوخاوێنی قوتابخانەدا. وەك وەڵامێك بۆ گۆڕانی کەشوهەوا، شیکارییەکی دیمەنیی کەشوهەوا بۆ منداڵان و گەنجانمان ڕێکخست بۆ پێشکەشکردنی بەڵگە لەسەر کاریگەرییەکانی گۆڕانی کەشوهەوا لەسەر منداڵان و گەنجان، هەروەها پلاندانانی سەلامەتی ئاو و چاودێریکردنی کوالیتی لە **KRI** لەگەڵ لیژنەیەکی پلانی سەلامەتی ئاو دامەزراوەکراو و ڕێکخراو.

بۆ بەڕێوەبردنی سەرچاوەکانی ئاو بە شێوەیەکی بەردەوام، لەگەڵ هاوبەشەکان، لە یونیسێفدا سیستەمی ئاوی بەهێزی خۆر، چارەسەرکردنی پاشماوەی پزیشکی، پاڵاوتنی ئاوی سوێر بۆ قوتابخانەکان، پاککردنەوە و دووبارە بەکارهێنانەوەی ئاوی پیس، کۆکردنەوەی ئاوی باران و بارگاویکردنەوەی ئاوی ژێرزەوی کە بە شێوەی دیجیتاڵی چڕ چاودێری دەکرێن. سیستەمێکی پێشەنگ بۆ نەهێشتنی بەفیڕۆدانی ئاوی شیرین لە بەسرە، ئاوی پێویستی بۆ ٨ هەزار ماڵی دیکە گڵدرایەوە و دابین کرا.

هەموو منداڵێك لە عێراق مافی فێربوونی هەیە. لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، لە ڕێگەی پاڵپشتی یونیسێفەوە، زیاتر لە یەك ملیۆن و ٨٠٠ هەزار منداڵ سوودمەند بوون لە باشترکردنی دەستڕاگەیشتن بە خزمەتگوزاری پەروەردە و فێرکردنی ستاندارد. وەك بەشێك لە بنیاتنانی سیستەمەکان، لە یونیسێف پاڵپشتیمان کرد لە پەرەپێدانی ڕەشنووسی ستراتیژی پەروەردەی نیشتمانی و سیستەمی زانیاری بەڕێوەبردنی پەروەردەمان فراوانتر کرد بە کۆکردنەوەی زانیاری لە زیاتر لە ٢٥٠٠ قوتابخانە بۆ دڵنیابوون لەوەی هەموو منداڵێك لە عێراق دەستی بە خوێندنی ستاندارد و کوالیتی بگات . لە هەرێمی کوردستان، سیاسەتی یەکخستنی پەروەردەی پەنابەران، منداڵانی پەنابەری تێکەڵ بە سیستەمی پەروەردەی گشتی کرد، هاوکات هەڵمەتی **Back٢Learning** هانی منداڵانی دا بۆ گەڕانەوە بۆ قوتابخانە لە دوو پارێزگاری عێراقی فیدراڵی. ئەمەش وایکرد زیاتر لە ٢٨ هەزار منداڵی بێبەش و دورخراو لە فێربووندووبارە بگەڕێندرێنەوە بەر خوێندن. بۆ باشترکردنی کوالیتی فێربوون، کۆمەڵگاکان یارمەتی پیویستییان وەرگرت بۆ نۆژەنکردنەوەی پۆلەکان و ئاسانکارییەکان بۆ خوێندکارانی خاوەن پێداویستی تایبەت لە ١٣٣١ قوتابخانە.

پاراستنی مافی منداڵان لە ژینگەیەکی ئاڵۆزدا گرنگییەکی سەرەکی هەیە. لە یونیسێفدا، ئێمە پشتگیریمان لە پەرەپێدانی یاسای مافەکانی منداڵان کرد و ڕێنماییەکانی خزمەتگوزاری دادپەروەری دۆستانەی منداڵان و چوارچێوەی لادانمان پەرەپێدا. خزمەتگوزارییەکانی پاراستنی منداڵان و توندوتیژی جێندەری زیاتر لە ٥٧٠ هەزار کچ و ژنان سوودمەند بوون، لە کاتێکدا زیاتر لە ١٥٠٠ منداڵ کە ١٧٣یان کچ بوون لە کۆت و بەند ئازادکران؛ و زیاتر لە ٣٦ هەزار کەس کارامەیی پێویستیان بەدەستهێنا بۆ پاراستنی خۆیان لە تەقەمەنی مین و پاشماوەکانی جەنگ.

وەك هەنگاوی سەرەکی بۆ بەهێزکردنی گەنجان، و دڵنیابوون لە گەشەکردن و بەشداریکردنیان، زیاتر لە ١٢٠ هەزار گەنجی تەمەن ١٠-٢٤ ساڵ کە نیوەیان کچن، کارامەیی ژیان و خوێندنی هاووڵاتیبوونیان بەدەستهێنا. لە هەمان کاتدا زیاتر لە ٤٠ هەزار گەنجی لاواز لە ڕێگەی تاقیگەی داهێنان و پاسپۆرتی فێربوون و کەناڵەکانی دیکەوە تواناکانیان بۆ دامەزراندن پەرەپێدا.

Photo: UNICEF/UN0648739/Njiokiktjien

لە ڕۆژی جیهانی منداڵان، وەك بەشێك لەم هەوڵانەی بەشداریکردنی گەنجان، یونیسێف دوو داکۆکیکاری گەنجانی بۆ گۆڕانی کەشوهەوا و ECD بە ڕێککەوت دەستنیشان کرد. ئەمەش بووە هۆی زیاتر ئاشنابوونی گەنجانی عێراق بەم دوو پرسە گرنگە لەسەر ئاستی نیشتمانی و نێودەوڵەتی، لەوانەش لە میانی کۆبوونەوەکانی لوتکەی گۆڕانی کەشوهەوا (COP٢٧) لە کۆبوونەوەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان، هەفتەی جیهانی شیرپێدانی دایك و هەفتەی کوتان.

یونیسێف گۆڕانکاری ستراتیژی خۆی بەرەو ڕێبازێکی مرۆڤ-سەنتەری خێراتر کرد بۆ هاندانی خێزانەکان و کۆمەڵگاکان بۆ نواندنی ڕەفتاری ئەرێنی، بە سوودوەرگرتن لە بەشداریکردنی کۆمەڵگا بۆ گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی و ڕەفتاری بەردەوام. وەك بەشێك لە دانانی بنەما بۆ ئەم کارە، یونیسێف شەش پرۆژەی توێژینەوەی کۆمەڵایەتی و ڕەفتاری ئەنجامدا، و دۆزینەوەکانی بە ئامرازەکانی گوێگرتنی ئۆنلاین و بەدواداچوونی دەنگۆکان زیاد کرد بۆ ئەوەی باشتر لە بزوێنەرەکانی گۆڕانی ڕەفتار تێبگەن.

لەهەمان کاتدا پەیامی ڕزگارکردنی ژیانی تاکەکان لە کۆڤید-١٩ گەیشتە ٨٦٪ی دانیشتوانی عێراق، هاوکات ١٠ هەزار کەس لە بۆنە ئاینییە گەورەکاندا ڤاکسینی کۆڤید-١٩یان وەرگرتووە. جگە لەوەش، بە گشتی ٢٠ هەزار منداڵ لە قوتابخانەکاندا ناویان تۆمارکردووە دوای بەشداریکردنی کۆمەڵگا لە دەوروبەری خوێندنی کچان. بۆ سوودوەرگرتن لە توانای گەنجان، زیاتر لە ٥٠ هەزار گەنج بەشدارییان لە چوار هەڵمەتی کۆکردنەوەی کۆمەڵایەتیدا کرد.

هەموو ئەم کارانە لەلایەن هەوڵەکانی پەیوەندیکردن و داکۆکیکردنمانەوە پشتگیری دەکرێن بۆ پێگەی یونیسێف وەك دەنگی پێشەنگ لەسەر منداڵان. زیاتر لە ١٠ ملیۆن کەس لە ڕێگەی میدیای گشتییەوە لە عێراق هۆشیارکرانەوە و زانیارییان پێدرا، هەروەها یەك ملیۆن و ٧٠٠ هەزار فۆڵۆوەر لە ڕێگەی پلاتفۆرمی سۆشیال میدیای یونیسێفەوە ئاگاداری چالاکیەکانمان بوون. لەسەر یەکێك لە ئەولەویەتە سەرەکییەکانی داکۆکیکردن لە ساڵدا – بە ئامانجی کۆتاییهێنان بە بەکارهێنانی چەك و تەقەمەنی لە ناوچەکانی ژیان و لەنێو دانیشتواندا، کە کاریگەرییەکی زۆری لەسەر منداڵان هەبوو، ئێمە مادەی داکۆکیکردنمان داهێنا کە تیشکیان دەخستە سەر کاریگەریی چەکی تەقەمەنی لە عێراق، کە گەیشتە ٤٢ ملیۆن کەس لە ئاستی نێودەوڵەتیدا.

دیدگامان بۆ ساڵی ٢٠٢٣ و دواتر:

لە یونیسێفدا بەردەوام دەبین لە داکۆکیکردن و دروستکردنی کاریگەری لەسەر ئەوەی کە چۆن بەڕێوەبردنی دارایی گشتی دەتوانێت وەبەرهێنان لە داهاتووی منداڵاندا بکات. ئێمە هەوڵەکان دوو هێندە دەکەین لە هەندێك لە بوارە سەرەکییەکان بۆ منداڵان و گەنجان لە عێراق، وەك گۆڕانی کەشوهەوا، ECD، دارایی گشتی بۆ منداڵان و گواستنەوە لە مرۆییەوە بۆ گەشەپێدان، هاوکات سەرمایەگوزاری لە دەنگی گەنجان دەکەین.

سەبارەت بە دروستکردنی سیستەمەکان، کاری پێشینەیی ئامانجامن بە دیجیتاڵکردن دەبێت بۆ دروستکردن و شیکردنەوەی داتای کوالیتی بۆ خزمەتگوزارییە تەندروستی و پەروەردە و کۆمەڵایەتییە مۆدێرن و کارامەکان، جگە لە بنیاتنانی توانای هەڵسەنگاندن. هەروەها وەك یونیسێف، ئێمە سیستەمی وەڵامدەرەوەی شۆك دادەمەزرێنین بۆ چارەسەرکردنی پێداویستییەکانی ئەو کەسە زیانلێکەوتوو و پەراوێزخراوەکان کە بەهۆی ململانێیە درێژخایەنەکانەوە کاریگەرییان لەسەرە و خۆڕاگرییان بەرز بکەینەوە.

لە کۆتاییدا، لە کاتێکدا کچان لە عێراق بەردەوامن لە ڕووبەڕووبوونەوەی ئاستەنگەکان بەهۆی نۆرمە کۆمەڵایەتییە زیانبەخشەکان و نایەکسانی جێندەری، لە یونیسێفدا ئامانجمان بەدەستهێنانی ئەنجامە ڕاستەقینەکانی گۆڕینی جێندەرییە لە ڕێگەی کۆکردنەوەی هاوبەشەکان بۆ دیدێکی هاوبەش؛ پەیوەندیکردن لەگەڵ هەرزەکاران، بەتایبەتی کچان، سەبارەت بە یەکسانی جێندەری و هاووڵاتیبوون؛ و گۆڕینی نۆرمەکانی کۆمەڵایەتی بە بەشداریکردنی دایك و باوك، سەرکردەکانی کۆمەڵگا و پیاوان وەك هاوبەشی چالاك.

چالاکییەکانی یونیسکۆ لە عێراق

خوێندن

EMIS و بەهێزکردنی توانا بۆ پەروەردەی کوالیتی لە عێراق

لەژێرچەتری پرۆژەی "دروستکردنی سیستەم و بەهێزکردنی توانای وەزارەتی پەروەردە و بەرێوەبەرایەتیەکانی پەروەردە بۆ گەیاندنی کاریگەری دەرئەنجامەکانی خوێندنی کوالیتی ستاندارد"، یونسکۆ سیستەمێکی زانیاری بەڕێوەبردنی پەروەردە (EMIS)ی ئامانجداری بۆ عێراق پەرەپێداوە. بە هاوبەشی لەگەڵ یونیسێف، EMIS لە سەرانسەری ١٠ بەڕێوەبەرایەتی گشتی پەروەردە (GDoE) دا بڵاودەکرێتەوە . بۆ پشتگیریکردن لەم پەرەپێدانە، یونسکۆ ٣ هەزار لاپتۆپی گەیاندووەتە ئەو قوتابخانانەی کە لەم قۆناغەی پڕۆژەکەدا بەشدارن، کۆمیسیۆنی پەیوەندییەکان و میدیاش (CMC) هێڵی ئینتەرنێت و ئامێری وایفای بەخۆڕایی بۆ ئەو قوتابخانانە دابین دەکات کە ئامانجیان بووە. لە ساڵی ٢٠٢٢ یونسکۆ ڕاهێنانی ٦٨ ڕاهێنەری ماستەر لە بەڕێوەبەرایەتییە گشتییەکانی پەروەردە کۆتایی پێهێنا، کە ڕاهێنان بە بەکارهێنەرانی سەر ئاستی قوتابخانەکانی سیستەمەکە دەکەن. جگە لەوەش، بۆ پشتگیریکردنی بەکارهێنەرانی ئاستی کۆتایی، ٦٦ کۆمەڵە کەرەستەی ڕاهێنانی پۆل، ٣٠ فێرکاری ئۆنلاین لەگەڵ کویزەکانی ئۆنلاین، ٣٦ فێرکاری ڕاهێنانی یوتیوب، ١٥ کتێبی ڕێنمایی، و ١٢٦ بابەتی بنکەی زانیاری بە زمانی ئینگلیزی و عەرەبی پەرەی پێدرا و بڵاوکرانەوە.

لە چوارچێوەی هەمان پڕۆژەدا، یونسکۆ ڕاهێنانی ١٠٥ ڕاهێنەری ماستەر لە خوێندنی دووری ئۆنلاین تەواو کرد. کە بۆ ماوەی ١٠ ڕۆژ ڕاهێنان پێشکەشکرا بۆ پاڵپشتیکردنی مامۆستایانی عێراق بۆ دڵنیابوون لە خوێندنی کاریگەر لە دوورەوە بە شێوەی ئۆنلاین. وەك چۆن ڕاهێنەرانی ماستەر ڕاهێنانەکانیان بە زیاتر لە ٤ هەزار مامۆستا لە بەغدا، بەسرە، زیقار هەروەها قادسیە و نەینەوا کرد، یونسکۆ کۆبوونەوەی ڕاهێنانی بەدواداچوونیان پێشکەش کرد بۆ پێشخستنی فێربوونی هاوتا و دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی پراکتیك لە نێوان ڕاهێنەران.

TVET/پەرەپێدانی لێهاتوویی و ڕەخساندنی هەلی کار

لە چوارچێوەی پرۆژەی "بوژاندنەوەی شارە کۆنەکانی عێراق وەکو موسڵ و بەسرە"، کە لەلایەن یەکێتی ئەوروپاوە پارەدارکراوە، ١٥٦٨ فێرخواز کە ٢٧٢یان لە ڕەگەزی مێ بوون لە سەنتەری ڕاهێنانی پیشەیی لە موسڵ و بەسرە لە ساڵی ٢٠٢٢ دەرچوون، کە ١٠٦٨ لە دەرچووان هەلی کاریان لە پرۆژەی بەردەوامی چاکسازی لە شارە کۆنەکانی موسڵ و بەسرە بۆڕەخس، جگە لە ٨٥٦ (٣٣ ژن) کرێکاری نیمچە لێهاتوو کە لە موسڵ ڕاهێنانیان پێکراوە کاریان دۆزییەوە.

زیاتر لە سەد چیرۆکی سەرکەوتنی مرۆیی تر لەسەر هەوڵەکانی یونسکۆ بۆ پەروەردەکردنی خۆڕاگری، ناسنامەی کولتووری، یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی و ئاشتەوایی نێوان کۆمەڵگاکان لە شارە کۆنەکانی موسڵ و بەسرە لە ڕێگەی ڕەخساندنی هەلی کار و پەرەپێدانی تواناکانی گەنجان لە نێوان ئاوارەکان/ گەڕاوەکاندا. لە بروشورەکەدا چیرۆکی بەرژەوەندی مرۆیی تێدایە، کە کاریگەرییەکانی لەسەر ژیانی خەڵك لە چوارچێوەی پرۆژەی سەرەکی یونسکۆدا پیشان دەدات.

خۆپاراستن لە توندڕەوی توندوتیژی لە ڕێگەی پەروەردەوە

بەرنامەی ڕاهێنانی بەشدارییان دارشتووە و تواناکانی نزیکەی ١٠ هەزار لایەنی پەیوەندیدار لە بواری پەروەردەیی (٦٠٪ لە ڕەگەزی مێ) لە زیاتر لە ٥٠٠ قوتابخانەی سەرەتایی و ناوەندی، و ٣٦ قوتابخانە بەهێزتر کردووە ڕاهێنەرانی ماستەر و ٢٨٩ سەرکردەی خوێندکار لە زانکۆکانی پارێزگاکانی ئەلئەنبار و نەینەوا. سەرەڕای ئەوەش، هەڵمەتی سۆشیال میدیای یونسکۆ بۆ وانە کورتەکان بۆ ئاشتی گەیشتە زیاتر لە ٧٠ هەزار فێرخواز.

دواجار یونسکۆ و زانکۆی موسڵ کۆنفرانسێکی زۆر سەرکەوتووی پەروەردە بۆ ئاشتی لە عێراق سازکرد بۆ دەستپێکردنی کورسی نوێی یونسکۆ لەسەر PVE و پەروەردەکردنی کولتووری ئاشتی لە زانکۆی موسڵ. کۆنفرانسی فرە چالاکیی زیاتر لە ٥٠٠ لایەنی پەیوەندیداری پەروەردەی کۆکردەوە بۆ ئەوەی قسە لەسەر ڕۆڵی ڕابردوو و ئێستا و داهاتووی پەروەردە لە بنیاتنانی ئاشتیدا بکەن. ئەم بەڕێوەچوونە ڕاپۆرتی داهاتووی یونسکۆ لەبارەی دۆخی پەروەردە بۆ ئاشتی لە عێراق ڕوون دەکاتەوە و پیشان دەدات.

دروستکردنی هەلی کار لە ڕێگەی بەهێزکردنی سیستەمی پەروەردەی تەکنیکی و پیشەیی و پەیوەندییەکانی بازاڕی کار

لە ژێر پڕۆژەی "قۆناغی دووەمی **TVET**" کە لەلایەن یەکێتی ئەوروپا پارەدار دەکرێت، یونسکۆ کاردەکات بۆ زیادکردنی توانای دامەزراندن بۆ دەرچووانی ٥ قوتابخانەی پیشەیی و ٧ زانکۆی تەکنیکی وەك مۆدێلێك بۆ چاکسازی بەرفراوانی داهاتوو. یونسکۆ ٧٠ وۆرکشۆپی تواناسازی و کۆبوونەوەی ئۆنلاین لەگەڵ ٨٢٥ بەرپرسی وەزارەتی پەروەردە و مامۆستا و کارگێڕانی قوتابخانەکان (٣١٪ ڕەگەزی مێ) ئەنجامداوە ، لە ئەنجامدا پلانی باشترکردنی کوالیتی بۆ قوتابخانە پیشەییەکان، هەروەها دوو مەنهەجی بنەمادار بە لێهاتوویی بۆ **ICT** بۆ خوێندنی پیشەیی فەراهەمکراوە. جگە لەوەش قوتابخانە پیشەییەکان سەرقاڵی تاقیکردنەوەی ٣ مەنهەجی نوێن لە بواری میوانداری و بیناسازی و کشتوکاڵ. لە ماوەی ئێستادا گرنگیدان بە پەرەپێدانی مەنهەجی نوێ بۆ قوتابخانە پیشەییەکان لەبواری **ICT** کە بووەتە هۆی پەرەپێدانی سەرکەوتووانەی دوو مەنهەجی نوێ و کەرەستەی فێربوون و فێرکردن بۆ ئەمانە لە ئێستادا لە قۆناغی پەرەپێداندایە لەلایەن گروپەکانی کاری **MoE**.

بۆ خوێندنی باڵا، یونسکۆ پاڵپشتی ٧ زانکۆی تەکنیکی کردووە بۆ پەرەپێدانی مەنهەجی نوێ و پلانی کوالیتی بە ستانداردی نێودەوڵەتی لە ئەندازیاری شارستانی، **ICT**، گەشتیاری و پرۆسێسی خۆراك بە بەکارهێنانی پرۆسێس و ئامرازەکانی بۆلۆنیا. ١١٣ وۆرك شۆپ و کۆبوونەوە بۆ پشتگیریکردن لەم پرۆسەیە ئەنجامدراون کە ١٨٤٢ بەشدارییان تێدایە کە (١٥٪ یان لە ڕەگەزی مێ بوون (کە ڕەنگدانەوەی جیاوازی ڕەگەزییە لە **HE**. ئەم پرۆگرامە نوێیانەی بڕوانامە بە سەرکردایەتی بازاڕ و خوێندکار سەنتەرین و لەم دواییانەدا لەلایەن وەزیری نوێی خوێندنی باڵا پەسەندکران و لە قۆناغی جێبەجێکردندان.

کەلتور

چالاکییەکانی یونسکۆ لە شاری موسڵی کۆن

یونسکۆ سەنتەری زانیاری کۆمەڵایەتی بە هاوبەشی لەگەڵ ئیمارات و یەکێتی ئەوروپا و ڕێکخراوێکی کۆمەڵایەتی ناوخۆیی دامەزراندووە. ئامانجی سەنتەرەکە دڵنیاییە لەوەی کە کۆمەڵگە ناوخۆییەکان ئاگادار دەکرێنەوە لەو پێشکەوتنانەی کە لە نۆژەنکردنەوەی شوێنەکانی یونسکۆدا بەدەست هاتوون و هۆشیاری لەسەر گرنگی پاراستن و بەکارهێنان و بەهادان بە میراتی دەوڵەمەندی بەرجەستە و نامەعنەوی شارەکە بەرز بکەنەوە. سەنتەرەکە لە٤ی تشرینی دووەمی ٢٠٢٢ بە ئامادەبوونی وەزیری ڕۆشنبیری عێراق کرایەوە.

ئەو پڕۆژانەی کە ئیمارات پارەی بۆ دابین کردووە

لە ساڵی ٢٠٢٢دا یونسکۆ بە هەماهەنگییەکی نزیك لەگەڵ دەسەڵاتدارانی عێراق و بە هاوبەشی لەگەڵ وڵاتی ئیماراتی یەکگرتووی عەرەبی. قۆناغە ئاڵۆزەکانی ئامادەکاری و لێکۆڵینەوە سەرەتاییەکان و لێکۆڵینەوەکان بۆ چوار شوێنە مۆنۆمێنتالەکە تەواو بوون. کارەکانی ئاوەدانکردنەوە لە سەرەتای ساڵی ٢٠٢٢دا دەستیپێکرد دوای ئەوەی لایەنە پەیوەندیدارەکانی پڕۆژەکە دیزاینە کۆتاییەکانیان پەسەند کرد. پرۆسەی دیزاین لە ڕێگەی چەندین ڕاوێژکاری دوولایەنە لەگەڵ دەسەڵاتە ناوخۆییەکان، خاوەن شوێنەکان، لایەنە پەیوەندیدارە سەرەکییەکان و پسپۆڕان ئەنجامدرا. ئەم پرۆسەیە بووە هۆی ئەوەی لە سەرەتای ساڵی ٢٠٢٢دا لە ڕێگەی بۆنە جیاوازەکانەوە دیزاینی چوار شوێنەوارەکە پێشکەش بە کۆمەڵگا بکرێت.

ئاوەدانکردنەوەکە بەپێی ڕێبازێکی بەشداریکردن و هاوبەشیکردن و بەهێزکردنی لایەنە پەیوەندیدارەکانی پڕۆژەکە و سودمەندان لەڕێگەی ڕاهێنان و ڕەخساندنی هەلی کارەوە جێبەجێکراوە. تا ئێستا یونسکۆ زیاتر لە دوو هەزارهەلی کاری ڕەخساندووە (کە ئامانجی پڕۆژەکە تێپەڕاندووە کە ١١٠٠٠ هەلی کار بوو). جگە لەوەش، ڕاهێنانی تایبەتمەند بۆ گەنجانی پیشەیی موسڵ لەسەر پاراستن و نۆژەنکردنەوەی شوێنەوارە مێژووییەکان لە چوارچێوەی دوای ململانێکان لە مانگی نیسانی ٢٠٢٢دا بە هاوبەشی لەگەڵ **ICCROM** دەستیپێکرد. یەکەم ٢٥ گەنجی پیشەگەری موسڵ تا کۆتایی ئەمساڵ دەرچوون.

ئەو پرۆژانەی کەلەلایەن یەکێتی ئەوروپاوە پارەیان بۆ دابین دەکرێت

ئاوەدانکردنەوە و نۆژەنکردنەوەی ١٢٤ خانووی میراتی موسڵ لە ئارادایە، لەنێویاندا نوێکردنەوەی ژێرخانی گرنگ (تۆڕی کارەبا، ئاوەڕۆ و ئاو و ڕووی ڕێگاکان) یەکەم پاکێجی ئاوەدانکردنەوە کە پێکهاتووە لە ٤٣ خانوو کە ژێرخانی تێدایە، لە مانگی کانوونی دووەمی ٢٠٢٢ دەستی پێکردووە و لە مانگی نیسانی ٢٠٢٢دا تەواو بووە، خانووە نۆژەنکراوەکان ڕادەستی خاوەنەکانیان کراون. نۆژەنکردنەوەی ٧٥ خانووی دیکە لە مانگی ئەیلولی ٢٠٢١ دەستپێکردووە و بڕیارە لە مانگی ئازاری ٢٠٢٣ دا تەواو بکرێن.

بیناسازی یەکەم قوتابخانەی موسڵ دۆستی منداڵان قوتابخانەی ئەل ئێخلاسە لە مانگی کانوونی دووەمی ٢٠٢٠ەوە بەردەوامە، دروستکردنی قوتابخانەکە لە مانگی ئایاری ٢٠٢٣ تەواو دەبێت وەڵامی پێویستی کۆمەڵگا ناوخۆییەکان دەداتەوە بۆ ئاسانکاری پەروەردەیی بە شێوەیەکی ستاندارد و گونجاو.

جگە لەوانەی سەرەوە، یونسکۆ سەرقاڵی نۆژەنکردنەوەی خانووە کۆشکییەکانی ئەلزیادە و سلێمان ئەلسەیغە لە شاری موسڵی کۆن کە هەردووکیان خاوەندارێتی وەزارەتی ڕۆشنبیری/ دەستەی دەوڵەتی میرات وشوێنەوارە دێرینەکانن. ئاوەدانکردنەوەی خانووی سولەیمان لە سەرەتای مانگی شوباتی ٢٠٢٢ لەگەڵ ماڵی ئەلزیادە لە مانگی تەمموزی ٢٠٢٢ دەستپێکردووە، کار لەسەر ئەم خانووە مێژووییانە بە ئاسانی بەرەوپێش دەچێت . بڕیارە تا مانگی یەکی ساڵی ٢٠٢٣ خانووی سولەیمان تەواو بێت.

ئەم پرۆژەیە کە یەکێتی ئەوروپا پارەی بۆ دابینکرابوو ڕێگەی بە دروستکردنی ٣٢٧٠ هەلی کاری ناوخۆیی دا و ١٥٦٨ گەنجی لاواز کە لە پرۆگرامەکانی پیشەیی تەکنیکی و پەروەردە و ڕاهێنان دەرچوون(٢٧٥ ژن) لێرەوە پشتگیری لە بژێوی ژیانیان دەکەن.

چالاکییەکانی یونسکۆ لە شاری کۆنی بەسرە

یونسکۆ ١١ شاری شانشائیل نۆژەن دەکاتەوە و بەشێك لە کەناڵی مێژوویی ئەلئەشار لە سایەی سندوقی یەکێتی ئەوروپا نۆژەن دەکاتەوە . سێ لەو باڵەخانە سەرنجڕاکێشانە کە ئێستا لەژێر نۆژەنکردنەوەدان، میوانداری کۆمەڵەی هونەرمەندان و نووسەرانی بەسرە و کۆشکی ڕۆشنبیری دەکەن کە لەلایەن وەزارەتی ڕۆشنبیرییەوە بەڕێوەدەبرێت.

پەیوەندی و زانیاری

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا کەرتی CI ی یونسکۆ سەرنجی خستە سەر چوار پرۆژەی سەرەکی؛ شکاندنی بێدەنگی: بەرزکردنەوەی لێپرسینەوە و لێپێچینەوە لە سەلامەتی ڕۆژنامەنووسان و بەرەنگاربوونەوەی بێ سزایی، کە لەلایەن هۆڵەندا پارەدار دەکرێت، دەنگەکانی ئاشتی: بەرەوپێشبردنی پێکەوەژیان لە ڕێگەی ڕادیۆ ناوخۆییەکانەوە، کە لەلایەن فەرەنساوە پارەدار دەکرێت، و سندوقی بەرنامەی نێودەوڵەتی بۆ پەرەپێدانی پەیوەندییەکان بۆ سەلامەتی ڕۆژنامەنووسان لەشاری موسڵ.

یونسکۆ پرۆگرامی فرە بەخشەر وەك پلاتفۆرمێکی نوێی پێشەنگی نیشتمانی بۆ ڕۆژنامەنووسانی ژن دەستپێکرد بۆ ڕاپۆرتکردنی هەراسانکردنی ڕەگەزی مێ، ١٤٥ ڕۆژنامەنووسی ژن ڕاهێنانیان پێکرا لەسەر ڕاپۆرتکردنی هەڕەشەکانی ئۆفلاین و ئۆنلاین. یونسکۆ لەگەڵ ئەنجومەنی باڵای دادوەری کاردەکات بۆ پەرەپێدانی ڕێنمایی دادوەری ئازادی ڕادەربڕین، هەروەها کارکردن لەگەڵ وەزارەتی ناوخۆ، وەزارەتی داد، لیژنەی مافی مرۆڤ، لیژنەی نیشتمانی عێراق بۆ سەلامەتی ڕۆژنامەنوسان و پرسەکانی بێ سزای و سەندیکای ڕۆژنامەنووسانی عێراقی. پەیوەندی و زانیاری بەشێك بوو لە دامەزراندنی ١٨ دادگای بڵاوکراوە بۆ هێنانی دادوەرەکان بۆ سەر یەك مێزی گفتوگۆ.

یونسکۆ لەسەر قۆناغی دووەمی شکاندنی بێدەنگی: بەرزکردنەوەی لێپرسینەوە و لێپێچینەوە لە سەلامەتی ڕۆژنامەنووسان و بەرەنگاربوونەوەی بێ سزایی، کار لەسەر پەرەپێدانی بەدواداچوونی لێپێچینەوە و دادوەری دەکات بۆ دۆسیەکانی ڕۆژنامەنووسان و هەروەها پەرەپێدانی پلانی کارکردنی نەتەوە یەکگرتووەکان سەبارەت بە سەلامەتی ڕۆژنامەنووسان و پرسی بێ سزایی.

نزیکەی ٣٠٠ ڕۆژنامەنووس بەشدارییان لە چالاکییەکانی "سەلامەتی و ئاسایشی ڕۆژنامەنووسان" کرد لە ساڵی ٢٠٢٢. زیاتر لە ١٣٠٠ ئەفسەری پۆلیس بەشدارییان لە خولی ڕاهێنانی ئۆنلاین MOOC بۆ سەلامەتی ڕۆژنامەنووسان کرد لە چوارچێوەی پرۆژەی پرۆگرامی فرە بەخشەرەکاندا .

ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ کاروباری مین: چارەسەری بەردەوام، بە نیشتمانیکردن و خۆجێیکردن

پێشنەکی لەلایەن

سەرۆکی بەرنامەی کاری مین لە عێراق

پیەر لۆد هامەر

> یەکێك لە ئامانجە سەرەکیەکانم زیادکردنی بەشداری ژنان بووە لە کەرتی چالاکییە تایبەتەکانی بواری تەقەمەنی و مینەکانی عێراقدا

بۆ من ساڵی ٢٠٢٢ شەشەمین ساڵ بوو وەك سەرۆکی UNMAS لە عێراق. لە ماوەی شەش ساڵی ڕابردوودا بەرنامەکە لە پشتیوانیکردن و کاراکردنی سەقامگیری لە ناوچە ئازادکراوەکانەوە، وەك چالاکیی سەرەکی بۆ دوو-سێ ساڵی یەکەم، بۆ پشتگیریکردن لە چارەسەرە بەردەوامەکان و گرنگیدان بە بە نیشتمانیکردن و خۆجێیکردن. بۆ UNMAS لە ڕاستیدا گرنگ نییە ناوی لێ دەنێن چی، چونکە ئێمە بەردەوامین لە سێ پایەی چالاکییەکانمان لەوانە ڕووپێوی و پاککردنەوە، پەروەردەی مەترسی تەقەمەنی (EORE) و پشتگیری تەکنیکی بۆ دڵنیابوون لەوەی کە کۆمەڵگا عێراقییەکان سەلامەتن. ڕێکخراوە ناحکومییە نێودەوڵەتییەکان (NGO) ی ڕاسپاردووە و هانداوە کە دواتر لە بەرامبەردا هاوبەشییان

لەگەڵ ڕێکخراوە ناحکومییە نیشتمانییەکان کردووە بۆ بنیاتنانی تواناکانیان لە ماوەی سێ ساڵ، بەجۆرێك کە ئەم ڕێکخراوە ناحکومییە نیشتمانییانە، تا ناوەڕاستی ساڵی ٢٠٢٣ بە تەواوی سەربەخۆ بن و بتوانن ڕاپرسی و پاککردنەوە و هەروەها هەموو ئەرکەکانی دیکە ئەنجام بدەن کە هەر ڕێکخراوێکی ناحکومی دەبێت بتوانێت جێبەجێیان بکات.

هەر لەو ڕۆژەوە کە هاتمە لە عێراق، یەکێك لە ئامانجە سەرەکیەکانم زیادکردنی بەشداری ژنان بووە لە کەرتی چالاکییە تایبەتەکانی بواری تەقەمەنی و مینەکانی عێراقدا. کردارەکانی پاککردنەوە و پەروەردەکردنیی تەقەمەنی و مین بە شێوەیەکی نەریتی کەرتێکی پیاوانە و زۆربەمان بە خۆشمەوە لە پاشخانیی سەربازی یان پۆلیسەوە هاتووین. عێراقیش لەو دیاردەیە بێبەری نەبوو کاتێك من بۆ یەکەمجار گەیشتمە عێراق، بەڵام ئێمە لەگەڵ ڕێکخراوە هاوبەشە جێبەجێکارەکانمان توانیومانە ئەمە بگۆڕین. ئێستا ئاستێکی بەرزی ژنانی زۆر بەتوانا و ئازامان هەیە کە لەگەڵ تیمە ئۆپەراسیۆنەکانمان کاردەکەن لەسەر ئاستی گەڕان تا سەرۆکی تیمەکان.

وەك بەڵگەیەك بۆ ئازایەتی و خۆڕاگری و خۆڕاگری ئەم ژنانە حەز دەکەم نموونەیەك لە تەمموزی ٢٠٢٢ ەوە بخەمەڕوو. لە ٥ ی تەمموزدا، تیمێکی گەڕان، لە ڕێگادا بۆ شوێنی کارەکە لە بەیانییەکی زوودا، تەقەمەنییەکی تازە دانراوی خۆماڵییان هەڵدا ئامێری (IED)، ئەو پاسەی کە تیمەکە بەهۆیەوە گەشتیان کردبوو بە تەواوی لەناوچوو و بە سەیرکردنی پاسەکە چاوەڕوانی بریندارբوونی سەخت و تەنانەت کوژرانیش لێدەکرا. خۆشبەختانە ئەو ژن و پیاوانەی بە پاسەکەدا گەشتیان کردووە تەنها برینێکی سووکیان هەبوو، لەگەڵ شۆکی تەقینەوەکەدا. هەموو سەرنشینەکان دەیانتوانی هەمان ڕۆژ نەخۆشخانە بەجێبهێڵن بەڵام، هێشتا ترسی من ئەوە بوو کە خێزانەکان ڕێگە نەدەن ئەو حەوت ژنەی کە بە پاسەکەدا گەشتیان کردووە، جارێکی دیکە بگەڕێنەوە سەر کاری پاککردنەوەکەی مین و تەقەمەنییەکان. من ڕاست بووم. ئەو ژنانە دووچاری مشتومڕێکی زۆر بوونەوە لەبارەی ئەوەی کە کارەکانیان چەندە مەترسیدارە. کەچی تەنها مانگێك دوای ئەو ڕووداوە، هەموو ژنان، و پیاوان، گەڕانەوە بۆ ناو مەیدانەکە. بۆ پشتیوانیکردن لە کۆمەڵگەیەکی عێراقی نزیك کە کاریگەرییەکی زۆری لەسەر بوو، بۆمبی چێنراویان لابرد، ئێستا زیاتر لە جاران، بڕیاریان داوە عێراق لە هەڕەشەی تەقەمەنی یەکان و مینەچێنردراوەکان ڕزگار بکەن. من هەمیشە ئەوە دەڵێم؛ هەموو ڕۆژێك ڕۆژی خوێندنە لە عێراق، و ئەگەر یەك شت فێربووبم، ئەویش ئەوە ئەوەیە کە خۆڕاگری چۆنە، و لێرە هەموو ڕۆژێکئەمە بەچاوەکانم دەیبینم.

لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٢ دا زۆرێك لە خێرخوازانمان هێنایە نەخۆشخانەی ئەلشیفا لە ڕۆژئاوای موسڵ. ئێمە ئێستا چوار ساڵ لەمەوبەر لە ئەلشیفا کرداری پووچەڵکردنەوە و پاککردنەوەی مین و تەقەمەنییەکانمان تەواو کرد، کەواتە بۆچی بەخشەرەکان بهێنینە ئەوێ ؟ هۆکارەکەی سادەیە؛ ئەلشیفا یەکێك بوو لە کارە پێشیینەییە سەقامگیریەکەمان . ئێمە لەوێ لە ماوەی نزیکەی ١٨ مانگدا هەزاران شتومەکی تەقەمەنی چێندراو و نەتەقیوەکانمان پاککردەوە. ئێمە لە ژێر بارودۆخی سەختدا ئەوەمان کرد، لە ناوەوە و لە ژێر بیناکاندا کە دەتوانن لە هەر چرکەیەکدا بە تۆن پاشماوەی جەنگ تێکەڵ بە بۆمبی چێنراو بڕووخێن. ئێمە مامەڵەمان لەگەڵ تەرمە پاشماوەکاندا کرد کە هێشتا پشتێنی خۆکوژی تەقینەوەیان لەبەردا بوو، بۆمبە چێندراوەکان کە هەڕەشەیان لە سەلامەتی ئۆپەراتۆرەکانی گەڕانی مەترسیدارمان دەکرد لە سات و هەموو ڕۆژێکدا. ئەلشیفا بەشێك لە مێژووە بۆ UN-MAS ی عێراق، تا ئێستاش بەڕاستی تەواوی کاریگەرییەکانی کارەکانمان دەبینین، نزیکەی پێنج ساڵ دواتر . ئێستا نەخۆشخانەیەکی کاتی لە شوێنەکەدا هەیە، بەشێکی زۆر لە باڵەخانەکان نۆژەنکراونەتەوە و دیسانەوە میوانداری خزمەتگوزاری پزیشکی دەکەن و بینای نوێ لە شوێنەکەدابنیات نراون. هەموو ئەو بەخشەرەکانمان کە سەردانی ئەلشیفا دەکەن ، کاریگەری و یادەوەری بەهێزیان هەیە، لەوەی کە **UNMAS** لەوێ ئەزموونی کردووە، ئەوەی ئێمە پاکمان کردۆتەوە و ئەو بارودۆخە سەخت و زۆرجار ترسناکانەی کە لە ژێردا کارمان کردوو پیشان دەدات.

لە کۆتاییدا، دەمەوێت سوپاسی هەموو ستافی **UNMAS** ی عێراق بکەم بۆ ئەو کارە باوەڕپێنەکراوانەی کە ئەنجامی دەدەن، هەموو ڕۆژێك، تیمەکانمان وا لێدەکەن، ئەوەی زۆرجار مەحاڵ دەردەکەوێت، ئاسان دەربکەوێت. شانازییە کە لەگەڵ هەر یەکێك لە ئێوە کاربکەم و شانازییە کە بەشێکی گەورەی ژیانم خزمەتی گەلی عێراقم کردووە .

ئۆپەراسیۆن و چالاکییەکان:

پشتگیری تەکنیکی (TS):

لە عێراق، UNMAS پاڵپشتی لە حکومەتی عێراق (GoI) دەکات، و بەتایبەتی هەردوو دەسەڵاتی نیشتمانیی کارکردنی مین (NMAAs) بۆ کاراکردن و بەهێزکردنی تواناکانیان بۆ پشتگیریکردنی ئەو کۆمەڵگایانەی کە کاریگەری تەقەمەنی (EO)یان لەسەرە، و بۆ ئەوەی بتوانن گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی-ئابووری و... خۆشگوزەرانی دەستەبەر بکەن. ئەمەش لە ڕێگەی پێشکەشکردنی پشتگیری تەکنیکی و ڕاوێژکاری بۆ NMAAەکان ئەنجام دەدرێت، بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی کاریگەر بتوانن سەرکردایەتی و هەماهەنگی بکەن بۆ وەڵامدانەوەی پێویستی کردەوەی مین کەرتەکان. هاوتەریب، بۆ پشتگیریکردن لە بەڕێوەبەرانی نیشتمانی چالاکیی مین، سێ "بەخشینی مۆدێلی هاوبەشی" لە ساڵی ٢٠٢٢ جێبەجێکرا بۆ زیادکردنی توانای ڕێکخراوە ناحکومییە نیشتمانییەکان لە ڕێگەی هاوبەشی لەگەڵ ڕێکخراوە ناحکومییە نێودەوڵەتییەکان. لە ڕێگەی ئەم مۆدێلەوە، دوو ڕێکخراوی نیشتمانی بە تەواوی باوەڕپێکراو بوون و کاریان دەکرد، بۆ ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنەکانی پاککردنەوە و هەروەها لە دۆخێکدا کە بە شێوەیەکی سەربەخۆ بەڕێوەببەن بۆ بەڕێوەبردنی وەڵامدانەوەی چالاکیی مین کە بە تەواوی نیشتمانی سەرکردایەتی دەکرێت. هەروەها لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٢ دا، UNMAS بەردەوام بوو لە پاڵپشتیکردنی وەزارەتی ناوخۆی عێراق بە خولی جۆراوجۆری ڕاهێنانی پۆلیس، لەوانەش ڕاهێنانی وەڵامدەرەوەی یەکەمی بەڕێوەبردنی مەترسی تەقینەوە، کە ڕێگە بە ئەفسەرانی پۆلیسی ناوخۆیی ژن و پیاو دەدات هەڕەشەی تەقینەوە دەستنیشان بکەن و دواتر ئەندامانی کۆمەڵگەی ناوخۆیی خۆیان ئاگادار بکەنەوە لەکاتی ڕاپۆرتکردنی هەڕەشە تا بتوانم لەلایەن تیمە تایبەتمەندەکانەوە مامەڵەم لەگەڵدا بکرێت.

پەروەردەی مەترسی تەقەمەنی و مینی (EORE):

UNMAS پشتگیری لە پەرەپێدانی توانای ئۆپەراتۆرە نیشتمانییەکان دەکات و EORE پێشکەش دەکات، بۆ دڵنیابوون لەوەی عێراقییەکان دەتوانن مەترسی ڕووداو و ڕووداوەکانی EO کەم بکەنەوە. لەسەر ئاستی کارپێکردن، UNMAS ئۆپەراسیۆنەکانی ڕووپێوی و پاککردنەوە ئەنجام دەدات بۆ پاککردنەوەی ناوچە کشتوکاڵی و نیشتەجێبوونەکان بۆ پشتگیریکردن لە چارەسەرە بەردەوامەکان بۆ گەڕانەوەی سەلامەتی و ژیانێکی شایستە بۆ ئاوارەکان، و بۆ ڕێگەدان بە دەستڕاگەیشتن بە زەوی و ژێرخانی سەلامەت بۆ کۆمەڵگا کاریگەرەکان.

بەڕێوەبردنی مەترسی تەقینەوە (EHM):

ململانێ بەردەوامەکان لە ماوەی چوار دەیەی ڕابردوودا عێراقی وەك یەکێك لە وڵاتانی زۆرترین کاریگەری EO لە جیهاندا بەجێهێشتووە. بەپێی ئامارەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان ، زیاتر لە ٢٥٠٠ کیلۆمەتر چوارگۆشە ناوچەی بە مین ئالوودە بوو لە سەرانسەری وڵاتدا هەیە. پیسبوونی میراتی لە ململانێی ڕابردوو، هەروەها پیسبوونی نوێی بەرفراوان و ئاڵۆز لە ناوچە ڕزگارکراوەکان لە دەستی دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش). پاککردنەوەی EO دەبێتە هۆی ئەوەی چالاکییەکانی ئاوەدانکردنەوە و پەرەپێدان بەرەو پێشەوە بچن. ئاسانکاری دەکات بۆ گەڕانەوەی ئاوارەکانی ناوخۆ (IDPs) و ڕێگە دەدات بە دەستپێکردنەوەی چالاکییەکانی بژێوی لە نێوان کۆمەڵگە کاریگەرەکاندا.

ڕەگەزپەرستی:

جگە لە سێ پایەی چالاکییەکان، جێندەر یەکێك بووە لە دەستپێشخەرییە سەرەکییەکانی UNMAS لە عێراق و بەشێك بووە لە هەموو چالاکییە جێبەجێکراوەکان. بۆ بەرزکردنەوەی ئەم دەستپێشخەرییە، نەك تەنها لە دەرەوە بەڵکو لە ناوخۆشدا لەناو بەرنامەی عێراقدا، هێزێکی ئەرکی جێندەری لەگەڵ نوێنەرانی هەر بەشێکی عێراق UNMAS دامەزرا . ئەمەش وایکرد کە UNMAS لە عێراقدا بە شێوەیەکی گشتگیر یەکسانی جێندەری لە بەرنامەکەدا بگرێتەوە و بیپارێزێت .

توێژینەوەی کەیس: ڕاهێنانی EORE بۆ مامۆستایانی قوتابخانە لە نەینەوا

بەو پێیەی پارێزگاری نەینەوا بەشێك بووە لە هێڵی پێشەوە لە کاتی شەڕ لەگەڵ داعش، بڕێکی زۆر پیسبوونی تەقەمەنی لە شێوەی بۆمبی چێندراو و تەقەمەنی و مینی چێنراوی تێدا هەیە. تا ئەمڕۆش زۆر مەترسی بەرچاو لەسەر ئەو عێراقیانەی لەوێ نیشتەجێن دروست دەکات. ڕووداوەکانی پەیوەست بە EO هێشتا زۆر خەڵك دەخاتە ژێر هەڕەشەوە کە زۆربەیان بەداخەوە منداڵانی قوتابخانە دەگرێتەوە.

لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٢ ، UNMAS بەردەوام بوو لە کارکردن بۆ دڵنیابوون لەوەی کە چالاکییەکانی EORE لە ناوچە زیانلێکەوتووەکاندا بەردەوام دەبن. یەکێك لە دەستپێشخەرییەکان بریتی بوو لە پەیوەندی لەگەڵ وەزارەتی پەروەردەی عێراق و بەڕێوەبەرایەتی پەروەردە لە نەینەوا، بۆ پێشکەشکردنی ڕاهێنانی EORE بۆ مامۆستایانی قوتابخانەکان. لە ئەنجامدا ، ٢٦٢ مامۆستای ژن لە قوتابخانەکان و ٣٣٨ مامۆستای پیاو خولەکانی ڕاهێنانی ڕاهێنەران (T٣)ی EORE یان وەرگرت، کە ڕێگەیان پێدەدات پەیامی EORE بە شێوەیەکی بەردەوام بۆ خوێندکارەکانیان لە قوتابخانەکانی خۆیان بگەیەنن. بەڕێز خالید شاهین کە یەکێك بوو لە بەشداربووان، ڕایگەیاند "ڕاهێنانی EORE زۆر بەسوود و گرنگ بوو بۆ بنیاتنانی تواناى EORE لە نێوان مامۆستایانی قوتابخانەکان ، بۆ ئەوەی بتوانین پەیامی پەیوەندیدار بە EO بگەیەنین بە کۆمەڵگاکانمان بە گشتی و خوێندکاران بە تایبەتی." مامۆستایانی ڕاهێنراو بەردەوامن لە فێرکردنی ڕێوشوێنی کەمکردنەوەی مەترسییەکانی EO و گەیاندنی پەیامی ڕزگارکەری ژیان لە قوتابخانەکان، بە سەرپەرشتی بەڕێوەبەرایەتی پەروەردە. ئەم دەستپێشخەرییە کە لە سەرەتادا دەسەڵاتدارانی پەروەردەی ناوخۆیی بەشداربوون، چاوەڕوان دەکرێت لە ساڵانی داهاتوودا فراوانتر بێت بۆ پارێزگاکانی دیکەش.

پوختەی دەستکەوتەکان لە ساڵی ٢٠٢٢

- دابینکردنی کۆبوونەوەی ڕاهێنانی فرێدانی تەقەمەنی ومین (EOD) بۆ ٣٦ ئەفسەری پۆلیسی وەزارەتی ناوخۆ، لەنێویاندا ١٥ ژن هەبوون و ڕاهێنانی فرێدانی ئامێری تەقەمەنیی دەستکردی خۆماڵی (IEDD) بۆ ٤١ ئەفسەری پۆلیس، لەنێویاندا یەك ئەفسەری پۆلیسی ژن هەبوو جگە لەوەش، ٣١ ئەفسەری پۆلیس خولی EOD/IEDD T٣ یان وەرگرتووە.
- پەیامی ڕزگارکردنی ژیانی EORE ی بۆ ٩٥،٠٧٠ کەس کە١١،٤٨٣یان ژن ، ٣٢،٠٦٨ کچ، ٤٢،٥٤١ کوڕ و ٨،٩٧٨ پیاو) لە کەمپی ئاوارەکان، کۆمەڵگە ناوخۆییەکان و قوتابخانەکان دابین کردووە. هەروەها کۆبوونەوەکانی هۆشیاری EORE گەیشتە ٩٥٨ کارمەندی ئامادە بۆ کار، ئەندامانی ستافی ڕێکخراوە ناحکومییەکان و کارمەندانی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان، کە ١٣٨یان ژن بوون.
- ٣،٢٩٩،٦٨٣ ملیۆن مەتر چوارگۆشە زەوی پاککرایەوە و ٨،٢٠٩ پاشماوەی تەقینەوەی جەنگ (ERW) و ٣،٨٨٥ بۆمبی چێنراوی لابران.
- تا کۆتایی ساڵی ٢٠٢٢ ، ژنان نوێنەرایەتی لەسەدا ٢٥ ی ستافی تەکنیکی و پشتیوانی لە نێوان ڕێکخراوە جێبەجێکارەکانی UNMAS عێراقدا دەکرد ، لە کەرتێکدا کە پێشتر و بە شێوەیەکی نەریتی، پیاوان لە عێراقدا زاڵ بوون.

سندوقی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ دانیشتووان: کۆتاییهێنان بە هاوسەرگیری پێشوەختە ڕێگە بە کچان دەدات بەردەوام بن لە خوێندن بەم شێوەیە نەوەی داهاتوو بەهێز دەکات بۆ ئەوەی ڕێگایەکی جیاواز بگرنەبەر

کۆتاییهێنان بە هاوسەرگیری لە تەمەنی منداڵی ڕێگە بە کچان دەدات بەردەوام بن لە خوێندن بەم شێوەیە نەوەی داهاتوو بەهێز دەکات بۆ ئەوەی ڕێگایەکی جیاواز بگرێنەبەر

کاتێك عائیشە تەمەنی بوو بە ١٧ ساڵ، خێزانەکەی دەیانویست هاوسەرگیری بکات. یەکسەر پێشنیارەکەی قبوڵ کرد، بەو هیوایەی پشوویەك لە ئازارەکان و ئەو توندوتیژییە وەربگرێت کە براکەی بەرامبەری کردووە.

- عائیشە وتی ؛ "دڵخۆش بووم بە هاوسەرگیری و ڕۆشتن، چونکە براکەم هەمیشە خراپ مامەڵەی لەگەڵ دەکردم و توندوتیژی بەرامبەرم بەکارهێنا. نەمدەزانی خۆمم خستۆتە ناو کێشەیەکی زۆر خراپترەوە".

عائیشە هەستی بە بێهیوایی دەکرد. تا ڕۆژی مارەبڕینەکەی نەیدەزانی ژنی دووەمی پاوەکەیە. عائیشە ژوورێکی بچووکی هاوبەشی لەگەڵ هاوسەری یەکەمی هاوسەرەکەی لە هەمانماڵدا هەبوو. ئەو کچە بە هەموو تواناییەوە هەوڵیدا بۆ ڕوبەڕوبونەوەی دۆخەکە، بەڵام مێردەکە نادادپەروەر بوو و بە یەکسانی مامەڵەی لەگەڵ هەردوو ژنەکەدا نەدەکرد. بە بەختی خراپەوە، بەرگەی منداڵێکی نەگرت و ئەوە بوو ئازارەکانی گەیشتە لوتکە.

عائیشە دەستی کرد بە کشانەوە لە کارلێکی کۆمەڵایەتی لەگەڵ دراوسێکانی و خێزانەکەی و خزمەکانی. متمانەی بە خۆی لەدەستدا و بڕیاردان لەسەر هەر شتێك بە تەحەدای دەزانی. هەستی بە بێهیوایی و بێدەسەڵاتی دەکرد. یەکێك لە دراوسێکانی کە دەچووە سەنتەری کۆمەڵایەتی ئەلقاعیم لە ئەنبار، پێشنیاری کرد کە مەترسییەکە بکات و سەردانی سەنتەرەکە بکات بۆ داوای یارمەتی. بڕیاریدا خۆی بخاتە ناوە ئەو مەترسییە و بڕوات. "ئەو ڕۆژەی سەردانی ئەو ناوەندەم کرد کە لەلایەن UNFPA پشتگیری دەکرێت، ڕۆژی بەختەوەریم بوو!" عائیشە وای وت.

بە باوەشی کراوە پێشوازی لێکرا و هەستی بە ئاسوودەیی کرد کە دەیزانی ئەو یارمەتی و پشتگیرییە وەردەگرێت کە پێویستی بوو. دڵنەوایی لەو سەرنج و چاودێرییەی کە لە سەنتەرەکەدا وەریگرتبوو، دۆزیەوە. عائیشە ئامادە بوو دەست بە گەشتەکەی بکات بۆ دۆزینەوەی ڕێگەیەك بۆ ئەوەی باشتر ڕووبەڕووی دڵەڕاوکێ و فشارەکانی ببێتەوە. وە کاتێك هەستی بە باشتر بوون دەکرد، بەشداری لە چالاکییە وەرزشییەکانی تر و ڕاهێنانی کارامەییەکانی ژیاندا دەکرد. پڕ بوو لە گەشبینییەکی تازە.

ئەو پشتی بە باوەڕەکەی و ئەو پشتگیرییەی لە سەنتەرەکەوە وەریگرتبوو بەست بۆ بنیاتنانی

تواناکانی ڕووبەڕووبوونەوەی تەندروستتر، پەیوەندی باشتر لەگەڵ کەسانی دیکە، پەیوەندی کۆمەڵایەتی کاریگەرتر و پەرەپێدانی ستراتیژییەکان بۆ بڕیاردانی باشتر.

چیرۆکی عائیشە ئەوەمان بەبیر دەخاتەوە کە هاوسەرگیری لە تەمەنێکی بچووکدا دەتوانێت بە شێوەیەکی بەرچاو کێشەی گەورەبۆ کچان و کوڕانی هەرزەکار دروست بکات، چونکە هێشتا بە لێهاتوویی یان سەرچاوەی پێویست بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ ئاستەنگەکانی هاوسەرگیریدا تەیار نەکراون. گەنجان دەبێ زانیاری و سەرچاوەی دروست وەربگرن بۆ پارمەتیدانیان لە بڕیاردانی هۆشیارانە سەبارەت بە هاوسەرگیری و دەستیان بە پشتیوانی و ڕێنمایی بگات بۆ ئەوەی پارمەتیان بدات لە سەختییەکانی ژیاندا تێپەڕن.

سەنتەری کۆمەڵایەتی ژنان کە لەلایەن UN-FPA پشتگیری دەکرێت پارمەتی عائیشەی دا بۆ بەدەستهێنانی ئەو متمانەیەی کە پێویستی بوو بۆ ئەوەی کۆنترۆڵی ژیانی خۆی بکات و ڕووبەڕووی کێشەکانی ببێتەوە. هەروەها ئیرادەی ئەو وای لێکرد بێ ترس ڕووبەڕووی کێشەکانی ببێتەوە. عائیشە هێشتا لەگەڵ هاوسەرەکەی دەژی، بەڵام لە ڕووی دەروونییەوە سەقامگیرترە و سەرنجی لەسەر فێربوونی کارامەییەکی نوێیە بۆ بەدەستهێنانی داهات.

بۆ دەیان ساڵە هاوسەرگیری منداڵان و بەشێوەی زۆرەملێ بووەتە جێگەی نیگەرانی لە سەرانسەری جیهاندا؛کە پێشێلکردنی مافی مرۆڤە. لە ئاستی جیهانیدا، لە هەر ٥ کچێك کچێك پێش ١٨ ساڵەی لەدایکبوونی هاوسەرگیری کردووە. بەگوێرەی ڕاپرسییەکی یەکگرتووی کۆمەڵایەتی و تەندروستیی عێراقی (I-WISH-II Survey) کە لە مانگی ئەیلولی ٢٠٢١ لەلایەن ڕێکخراوی ئاماری ناوەندی و فەرمانگەی ئاماری هەرێمی کوردستان بە پاڵپشتی تەکنیکی UNFPA ئەنجامدراوە، ٢٥٪ی کچانی هەرزەکاری خوار تەمەنی ١٨ ساڵ لە عێراق هاوسەرگیریان کردووە .

لە ماوەی ٢٥ ساڵی ڕابردوودا ڕێژەی هاوسەرگیری منداڵان لە سەرانسەری ناوچەی دەوڵەتانی عەرەبیدا لە یەك لە سێ ژنەوە بۆ یەك لە هەر پێنج ژنێکی گەنج دابەزیوە، بەڵام بەپێی (I-WISH-II Survey) لە عێراق ڕێژەی هاوسەرگیری پێشوەختە بۆ کچانی خوار ١٨ ساڵ لە ٢١،٧٪ بۆ ٢٥،٥٪ لە نێوان ساڵانی ٢٠١١ بۆ ٢٠٢١ زیادی کردووە. لەسەرووی ئەوەشەوە، هەرچەندە گۆڕانکارییەکی کەم ڕوویدا، بەڵام هاوسەرگیری هەرزەکارانی خوار ١٥ ساڵان لە ساڵی ٢٠٢١ دا زیادیکردووە. بۆ بەدەستهێنانی یەکسانی جێندەری و بەهێزکردنی هەموو کچان و ژنان و نەهێشتنی کارە زیانبەخشەکان، لەوانەش هاوسەرگیری منداڵان، تا ساڵی ٢٠٣٠ ، هەوڵی هاوبەشی گەورە و گشتگیر پێویستە بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام.

UNFPA و سکرتاریەتی ئەنجومەنی وەزیران (COMSEC)، بە هاوبەشی لەگەڵ بەشی بەهێزکردنی ژنان (WED) و بە پاڵپشتی بەریتانیا، سوید، فەرەنسا و کەنەدا، لە مانگی حوزەیرانی ٢٠٢٢ کۆنفرانسێکی دوو ڕۆژەیان ڕێکخست بۆ گفتوگۆکردن لەسەر هاوسەرگیری پێشوەختە لە عێراق ، و ڕێگاکانی ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو دیاردەیە.

کۆنفرانسەکە دان بە بارودۆخی ترسناکی هاوسەرگیری زوو (منداڵان) لە ماوەی دەیەی ڕابردوودا لە عێراقدا نا. لە چالاکییەکەدا قەوارە حکومییەکان، دەسەڵاتە ناوخۆییەکان، سەرکردە ئایینی و خێڵەکییەکان، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، گەنجان، ئەکادیمیاکان، و نوێنەرانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و بەخشەرەکان کۆکردەوە بۆ گفتوگۆکردن لەسەر هۆکارە بنەڕەتییەکانی هاوسەرگیری پێشوەختە و کاریگەرییەکانی و چارەسەرەکانی بۆ چارەسەرکردنی ئەو دیاردەیە.

بەشداربووان بەڵگەی قووڵیان بۆ خرایە ڕوولەسەر دەرئەنجامە وێرانکەرەکانی هاوسەرگیری پێشوەختە لەسەر پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی- ئابووری و تەندروستی دەروونی و جەستەیی کچان و کوڕانی گەنج، خێزانەکان، کۆمەڵگاکان.

بە سەرکردایەتی ئەمینداری گشتی کۆمسێك، بەشی بەهێزکردنی ژنان (WED) ١٢ ڕاسپاردەی بڵاوکردەوە بۆ پاڵپشتیکردنی دەسەڵاتە خۆجێییەکان لە کەمکردنەوە و ڕێگریکردن لە هاوسەرگیری پێشوەختە لە عێراق.

١. کۆتاییهێنان بە دیاردەی هاوسەرگیری منداڵان لەتەمنی زوو بەگوێرەی یاسا پەیوەندیدارەکان.

٢. بەدواداچوون بۆ ڕەشنووسی یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانی و کۆکردنەوەی هەوڵەکانی کۆمەڵگا بۆ دەرکردنی یاساکە.

٣. داکۆکیکردن لە پلان و بەرنامەکان لە چوارچێوەی ستراتیژی نیشتمانی بۆ ژنانی عێراق (٢٠٢٣-٢٠٣٠) بۆ ڕێگریکردن لە هاوسەرگیری پێشوەختە.

٤. پەرەپێدانی بەرنامە و ڕێکارەکان بە ئامانجگرتنی ژنانی گوندنشین بۆ بەهێزکردنیان و پەروەردەکردنیان لەسەر مافەکانیان.

٥. خستنەڕووی بەرنامە و چالاکییەکان بۆ کەمکردنەوەی دیاردەی هاوسەرگیری پێشوەختە لە چوارچێوەی بەڵگەنامەی نوێکراوی سیاسەتی نیشتمانی دانیشتووان

٦. پەرەپێدانی بەرنامەی ئامانجدار بۆ بەرزکردنەوەی بارودۆخی هاوسەرگیری بۆ خێزانە کەم داهاتەکان لە چوارچێوەی ستراتیژی نیشتمانی بۆ کەمکردنەوەی هەژاری.

٧. پێداچوونەوە بە یاساکانی بەڕێوەبردنی خوێندنی ناچاری و ڕەچاوکردنی ئەگەری وەرگرتنی قۆناغی ناوەندی بۆ کەمکردنەوەی ڕێژەی وازهێنان لە خوێندن، بەتایبەتی بۆ کچان، دەستکاریکردنی ئەم یاسایانە پێویستە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ زیادبوونی ڕێژەی وازهێنان لە خوێندن کە لەم دواییانەدا تێبینی کراوە.

٨. ڕێکخستنی نیشتەجێبوون لە کەمپەکانی ئاوارەکان بۆ هۆشیارکردنەوەی خەڵك لە پرۆسەی هاوسەرگیری و بەهاکانی و پابەندبوونە یاساییەکانی هەردوو هاوبەش.

٩. بانگەشتکردنی ناوەندەکانی توێژینەوە و لێکۆڵینەوە بۆ لێکۆڵینەوە لە بەرزبوونەوەی ڕێژەی جیابوونەوە و تەڵاق لە وڵاتدا و پێشنیاری چارەسەری گونجاو و بەرنامەی تایبەت بۆ کەمکردنەوەی ئەم دیاردەیە.

١٠. هۆشیارکردنەوە و گۆڕینی ڕەفتارەکان لە ڕێگەی کەمپین و بەرنامەی ڕاگەیاندن لەسەر ئاستە جیاجیاکان بۆ ڕوونکردنەوەی پرۆسەی هاوسەرگیری و ڕۆڵ و بەرپرسیارێتی و یاسا و ڕێساکان و سزادان بەپێی یاسا.

١١. هاندانی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆ ڕێکخستنی هەڵمەتی هۆشیاری کۆمەڵگە و داکۆکیکردن بە گرنگیدان بە مەترسییەکانی هاوسەرگیری پێشوەختە و زۆرەملێ.

١٢. بانگهێشتکردنی ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان بۆ پاڵپشتیکردنی پرۆژە و بەرنامەکان بە ئامانجی کەمکردنەوەی ڕێژەی بەرزی جیابوونەوە و تەڵاق و بەهێزکردنی ڕۆڵی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بۆ بەرەوپێشبردنی بەهێزکردنی ئابوری ژنان.

نووسینگەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ خزمەتگوزاری پرۆژەکان

به پارەی حکومەتی ژاپۆن، **UNOPS** حەوت سەنتەری چاودێری تەندروستی سەرەتایی (**PHC**)ی لە پارێزگای ئەنبار نۆژەنکردەوە و زیاتر لە ٢٢٠٠ کەلوپەلی ئامێری پزیشکی و پارچە مۆبیلیات و پێداویستییەکانی دەستکەوت. ئامانجی پرۆژەکە بەرزکردنەوەی دەستڕاگەیشتن بە خزمەتگوزارییە پزیشکییەکان بوو بۆ پاڵپشتیکردن لە وەڵامدانەوەی کۆڤید١٩-. بەمەش بەشداریکردن لە باشترکردنی بارودۆخی ژیانی دانیشتوانی زیانلێکەوتوو لە ناوچە ئامانجدارەکان، لەوانەش گەڕاوەکان، و ئاوارەکانی ناوخۆ (**IDPs**).

پەتای کۆڤید ١٩ -بارودۆخی تەندروستی عێراقی خراپتر کرد و پێویستی بەرزکردنەوەی ژێرخانی ناوەندە تەندروستییەکان و باشترکردنی تواناکانیان لە دابینکردنی چاودێری تەندروستی گشتگیر بۆ گەلی عێراق، لەوانەش دانیشتوانی لاواز و پەراوێزخراو ، گەڕاوەکان، و ئاوارەکانی ناوخۆ زیاتر بووە.

پرۆژەکە ڕاستەوخۆ سوودی بۆ سیستەمی تەندروستی گشتی لە پارێزگای ئەنبار هەبوو. هەروەها مەزەندە دەکرێت کە ١٢٣ هەزار (٦٧ هەزار و ٣٦٥ ژن و ٥٥ هەزار و ٦٣٥ پیاو) کەس لە قەزای ئەلرەمادی سوودمەند دەبن لە **PHCs** نۆژەن کراوەکان و دابینکردنی مۆبیلیات و ئامێرەکان.

به پشتیوانی کۆی گشتی ٣٥ ملیۆن یۆرۆ لە کۆماری فیدراڵی ئەڵمانیا، لە ڕێگەی بانکی گەشەپێدانی **UNOPS** ، **KfW** ١٨٧٥ پەناگەی زیانلێکەوتووی شەڕ نۆژەن دەکاتەوە و ژێرخانی بنەڕەتی کۆمەڵایەتی وەك ٢٢ وێستگە و تۆڕی ئاو و پاکوخاوێنی، ٦ کم ڕێگاوبان و ١٣٠٠ نۆژەن دەکاتەوە گڵۆپی شەقام بە سیستەمی سۆلار ئێنێرژی واتە وزەی خۆر لە پارێزگای ئەنبار و قەزای شنگال لە پارێزگای نەینەوا لە عێراق. ئامانجی پرۆژەکە بەرزکردنەوەی بارودۆخی ژیانی کۆمەڵگا زیانلێکەوتووەکانی ململانێیە لە ڕێگەی ڕێبازێکی یەکگرتوو و باشترکردنی دەستڕاگەیشتنیان بە خزمەتگوزارییە گشتییە سەرەتاییەکان، هەروەها هاوکاری ٤٥٠ هەزار ژن و پیاو و کوڕ و کچ دەکات کە گەڕاونەتەوە ناوچە زیانلێکەوتووەکان.

لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٢دا، **UNOPS** دەستیکرد بە نۆژەنکردنەوەی ١١٨ پەناگەی زیانلێکەوتووی شەڕ نۆژەنکراونەتەوە و نزیکەی ٦٦٠٠ کەس هاوکاری یاساییان وەرگرتووە بۆ دەستەبەرکردنی مافی نیشتەجێبوون و زەوی و موڵك و ماڵی خۆیان و بەدەستهێنانی یاساییکردنی بەڵگەنامەکانی خاوەندارێتییان . جگە لەوەش ٤ وێستگەی ئاو نۆژەنکراونەتەوە، بەمەش دەستڕاگەیشتن بە ئاوی خواردنەوەی پاك بۆ ١٦٠ هەزار و ٣٥٠ کەس گەڕاوەتەوە.

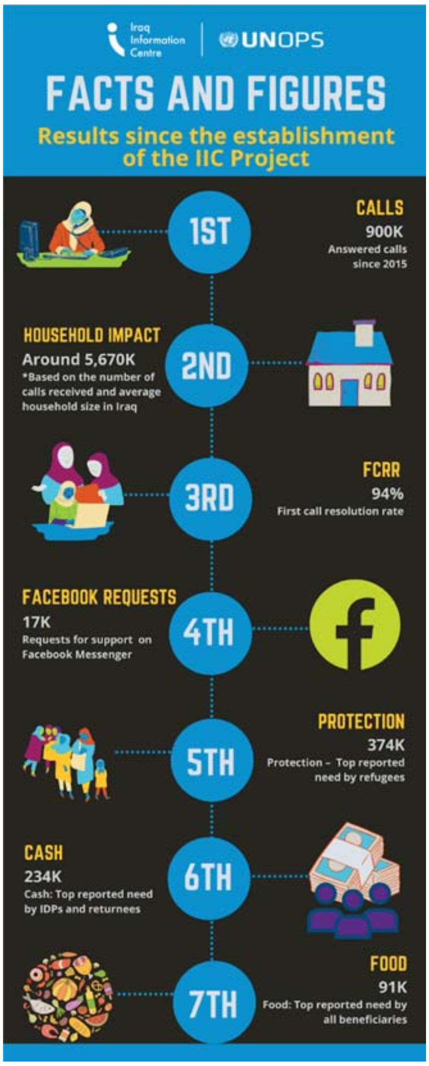

ناوەندی زانیاریی عێراق دوای ٨ ساڵ خزمەتکردن دادەخرێت

سەنتەری زانیاری عێراق (IIC) لە تەمموزی ٢٠١٥ دەستپێکرد، دوای هەڵسەنگاندنێکی نێوان دەزگاکان بۆ پێداویستییەکانی زانیاری لە نێوان کۆمەڵگە ئاوارەکان لە عێراق لە مانگی ئابی ٢٠١٤. زۆر گرنگ بوو دەستڕاگەیشتن بە زانیاری بۆ دانیشتوانی زیانلێکەوتوو وەك جۆرێك لە پارمەتیبۆ ڕێبازی کەمکردنەوەی هەستیاری ململانێ بۆ ڕێگریکردن لە ململانێی نەخوازراو یان هەستکردن بە نایەکسانی.

لە کاتێکدا کە UNOPS پرۆژەکەی جێبەجێ کرد، بناغەی نێوان دەزگاکان لە ناوەڕۆکی کاریگەری IIC بوو. کە ژینگەیەکی شەفاف، بێلایەنی و هاوکاری لە نێوان ئەکتەرە مرۆییەکان و گەشەپێدانەکان لەناو وەڵامدانەوەکەدا مسۆگەر کرد – وەك میکانیزمێکی لێپرسینەوەی سەرتاسەری کە نوێنەرایەتی تیمی وڵاتی مرۆیی (HCT) دەکات لە عێراق.

بە درێژایی جێبەجێکردنی پرۆژەکە، ئەرکی IIC بریتی بوو لە باشترکردنی هەماهەنگی، هاوکاری، گەیاندنی کۆمەڵگا، و بەڕێوەبردنی زانیاری لەگەڵ ئەکتەرە مرۆییەکان بە بەکارهێنانی میکانیزمە دامەزراوەکانی کۆکردنەوەی زانیاری و ڕەوانەکردن بۆ دیاریکردنی کەلێنەکانی هاوکاری و ئاسانکاری ئاڵوگۆڕی زانیاری. تیمی IIC بەردەوام بوو لە پێشکەشکردنی میکانیزمێکی زانیاری و سکاڵا بۆ ئەو دانیشتووانەی کە بەهۆی ململانێکانەوە زیانیان بەرکەوتووە بۆ وەرگرتنی زانیاری دروست و لە کاتی خۆیدا لەسەر هاوکارییە مرۆییەکانی ئێستا و پلان بۆ داڕێژراو و بۆ گەیاندنی فیدباك لەسەر وەڵامدانەوەکە.

لە ساڵی ٢٠١٩دا IIC بەردەوام بوو لە دابینکردن و هاوبەشکردنی زانیارییەکانی پەیوەست بە پێوەرەکانی چارەسەرە بەردەوامەکان (DP) و پشتگیریکردن لە کارنامەی پەیوەندی مرۆیی-گەشەپێدان. لەگەڵ فراوانبوونی پەیوەندییەکانی IIC و کارکردن لەگەڵ هاوبەشەکانی DP، ژمارەی ئەو پەیوەندیانەی کە لەلایەن IIC وەرگیراون لە ساڵانی ڕابردوودا گەشەیەکی زۆریان بەخۆوە بینیبوو، بەجۆرێك کە کۆی ژمارەی پەیوەندییەکان لە ساڵی ٢٠١٥ەوە گەیشتە زیاتر لە ٧٧٦,٠٠٠. لە زیاتر لە ٩٨,٠٠٠ بۆ ١٣٧٠,٠٠٠ زیادی کرد لە ساڵی ٢٠٢٠دا، زیاتر لە ٢١٠ هەزار پەیوەندی تەنها لە ساڵی ٢٠٢١دا، دواتر زیاتر لە ٢٠٦ هەزار پەیوەندی لە ساڵی ٢٠٢٢دا.

پرۆژەی IIC لەلایەن ئۆفیسی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ خزمەتگوزارییەکانی پرۆژە (UNOPS) وەك دەزگای جێبەجێکار بەناوی تیمی وڵاتی مرۆیی لە عێراق بەڕێوەدەبرا، هەروەها پاڵپشتی دارایی لەلایەن بەخشەر و هاوبەشە جیاوازەکانەوە، لەنێویاندا یەکێتی ئەوروپا (EU)، سندوقی مرۆیی عێراق (IHF)، نووسینگەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ هەماهەنگی کاروباری مرۆیی (UN OCHA)، کۆمیسارایای باڵای پەنابەرانی نەتەوە یەکگرتووەکان (UNHCR)، ئاژانسی ئەمریکا بۆ گەشەپێدانی نێودەوڵەتی (US-AID)، بەرنامەی خۆراکی جیهانی (WFP) و ... ڕێکخراوی تەندروستی جیهان(WHO).

هاوتەریب لەگەڵ گواستنەوە لە وەڵامدانەوەی مرۆیی بەرەو گەشەپێدان لە عێراق، و دواتر ناچالاککردنی میکانیزمی کلاستەر لەو وڵاتەی کە IIC پشتی پێبەستبوو، پرۆژەی IIC لە ١٥ی کانوونی دووەمی ٢٠٢٢ کۆتایی هات.

پشتگیری هەڵبژاردن

دوابەدوای هەڵبژاردنی ئەنجوومەنی نوێنەرانی ساڵی ٢٠٢١، و لەئەنجامی بەشێك لە پرۆسە نوێیەکان کە بۆ ئەم هەڵبژاردنە خراونەتەڕوو، باشترکردنی زیاتری تۆماری دەنگدەرانی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق و تەکنەلۆجیای زانیاری پەیوەندیدار (IT) و تواناکانی پرۆسێسکردنی داتاکان لەلایەن UNAMI و IHEC وەك یەکەمایەتی.

وەك بەشێك لە پشتگیرییە کارپێکردنی فراوانترەکەی بۆ ئۆفیسی هاوکاری هەڵبژاردنەکانی یونامی، UNOPS ئامێری نەرمەکاڵا و ڕەقەکاڵا ئایتییە داواکراوەکانی دابینکرد کە لەنێویاندا لاپتۆپ، سێرڤەر، سکانەر، سێرڤەر و مۆڵەتی جۆراوجۆر، بە کۆی گشتی ١،٤ ملیۆن دۆلار، بۆ ئەوەی دروستی بکرێت پرۆسێسکردنی داتاکان لە IHEC تا ئەو جێگایەی کە دەتوانرێت کارا و خێرا و پارێزراو و مۆدێرن و بەم شێوەیە زیاتر بەشداری لە شەفافیەت و یەکپارچەیی هەڵبژاردنەکانی داهاتوو لە عێراقدا دەکات.

ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی: دروستکردنی سیستەمێکی تەندروستی خۆڕاگرتر و بەهێزتر

چاوپێکەتن لەگەڵ

نوێنەری ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی لە عێراق

دکـــتۆر ئەحمـــەد زویـــتن

باسی ڕۆڵی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی لە عێراق و هاوبەشی لەگەڵ وەزارەتی تەندروستیمان بۆ بکەن.

ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی لە سەرەتای نەوەدەکاندا نووسینگەی لە عێراق کردەوە و پاڵپشتی وەزارەتی تەندروستی کردووە لە بەهێزکردنی سیستەمی تەندروستی و وەڵامدانەوەی حاڵەتە فریاگوزاریەکان و ئەولەویەتەکانی تەندروستی گشتی و خۆپاراستن و وەڵامدانەوەی نەخۆشییە درم و پەتاییەکان، کۆنترۆڵکردنی نەخۆشییە نەگوازراوەکان، و بە گشتی، باشترکردنی دەرئەنجامە تەندروستییەکان بۆ خەڵکی عێراق لەوانەش ژنان، منداڵان.

هەروەها لە ساڵانی ڕابردوودا ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی مەودای کارەکانی فراوانتر کرد بۆ ئەوەی گرنگی بە وەڵامدانەوەی تەندروستی مرۆیی بدات بەرامبەر بە قەیرانی ئاوارەیی ناچاری و زۆرەملێگشتگیرەی کە دوای لەشکرکێشی داعش لە موسڵ و پارێزگاکانی دیکە هاتە ئاراوە. پاڵپشتی ئاوارەکان بە شێوەیەکی سەرەکی لە هەرێمی کوردستان و پارێزگا زیانلێکەوتووەکانی دیکەی وەك ئەنبار و بەسرە بووە.

ئەم هاوبەشی و هاوکارییە لەگەڵ وەزارەتی تەندروستی لە کاتی پەتای کۆڤید -١٩دا بە شێوەیەکی بەرچاو چڕتر بووەوە و بووە هۆی ئەوەی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی و وەزارەتی

تەندروستی زیاتر هەماهەنگ و یەکگرتوو بن بۆ زیادکردنی ئامادەکاری و وەڵامدانەوەی پەتاکە. لە ئێستادا ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی لەسەر ئەو وانانەی لە پەتای کۆڤید١٩- فێربووە هەنگاو دەنێت و لەگەڵ وەزارەتی تەندروستی کاردەکات بۆ بەهێزکردنی هەردوو ئامێری ئاسایشی تەندروستی و سیستەمی تەندروستی بەگشتی، گرنگیدان بە سیستەمی زانیاری تەندروستی، پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری، حوکمڕانی و دارایی تەندروستی .

بەشدارییە هەرە بەرچاوەکانی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی لە پشتیوانیکردنی کەرتی تەندروستی عێراق لە ساڵی ٢٠٢٢ دا چین؟

بە درێژایی ساڵی ٢٠٢٢، ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی سەرنجی خۆی لە وەڵامدانەوەی دۆخی مرۆیی و قەیرانی ئاوارەبوون لە پارێزگاکانی ژێرهێرشی داعشەوە گۆڕی بۆ بنیاتنانی سیستەمێکی تەندروستی خۆڕاگرتر و بەهێزتر و گشتگیرتر. ئێمە لەگەڵ وەزارەتی تەندروستی ڕێککەوتین لەسەر پەرەپێدانی ستراتیژییەکی گشتگیر بۆ پەرەپێدانی سیستەمی تەندروستی بۆ پشتگیریکردنی پێشکەوتنی عێراق بەرەو ڕووماڵکردنی تەندروستی گشتگیر و گەیشتن بە ئامانجە گەشەسەندووەکان هاوتەریب لەگەڵ هەوڵەکانی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی بۆ تەندروستی بۆ هەمووان.

ئێمە پێشکەوتنی بەرچاومان بەدەستهێناوە لە پێشخستنی چەندین بلۆکی بنیاتنانی سیستەمی تەندروستی لە عێراق، سەرەتا لە حوکمڕانی تەندروستی و ئەولەوییەت بە تەندروستی لە هەموو سیاسەتەکاندا لە هەمان کاتدا بانگەشە بۆ گۆڕانکاری زیاتر لە یاساکانی تەندروستی گشتیدا دەکەین. هەروەها سیستەمی زانیاری تەندروستی وەك خێراترین و گرنگترین پێویستی دەستنیشانکرا، چونکە دەتوانێت داتا و زانیاری بۆ بەڵگە و بڕیاردان لەسەر بنەمای زانستی بەرهەمبهێنێت و بەشداری بکات لە پرۆسەی داڕشتنی سیاسەت لە کەرتی تەندروستیدا.

ئەو ئاستەنگە تەندروستییە بەرچاوانەی لەم سەردەمەدا ڕووبەڕووی عێراق دەبێتەوە چین؟

گرنگترین ئاستەنگە تەندروستییەکانی بەردەم عێراق، لاوازی ژێرخانی سیستەمی تەندروستی و دابەشنەکردنی ناتەواوی کارمەندانی تەندروستییە، ئەمە جگە لە پێویستی بەپەلەی یاسای تەندروستی گشتی گونجاو بۆ مەبەست و نوێکراوە. پەتای کۆڤید-١٩ پێویستی بەپەلەی نوێکردنەوەی ڕێساکانی ئاسایشی تەندروستی نیشان دا.

هەروەها گۆڕانی کەشوهەوا سێبەری لەسەر دۆخی تەندروستی داناوە. یەکێکە لە گەورەترین ئاستەنگە تەندروستییەکان لە جیهاندا بە گشتی و عێراق بە تایبەتی.

زیاتر دەربارەی بەشدارییەکانی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی بۆ پشتگیریکردنی کەرتی تەندروستی بە دەرمان و پێداویستییە پزیشکییەکانی بەپەلە لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٢ دا زانیاریمان پێ بدە.

لە ساڵی ٢٠٢٢ ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی لەگەڵ وەزارەتی تەندروستی کاریان کرد بۆ دابینکردنی دەرمانی پێویست و پێداویستی و ئامێری پزیشکی بۆ دڵنیابوون لەوەی کە دامەزراوە تەندروستییەکان ئامێری پێویستیان بۆ دابینکراوە بۆ چارەسەرکردنی پێداویستییە تەندروستییەکان، لەوانەش وەڵامدانەوەی پەتا و حاڵەتە فریاگوزاریەکان. ئامێری پزیشکی جۆراوجۆر دابینکرا و دابەشکرا بۆ پشتگیریکردن لە دامەزراوەکانی چاودێری تەندروستی سەرەتایی لە پارێزگا زیانلێکەوتووەکانی ململانێ. تەنها لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، ڕێکخراوەکە دەرمان و پێداویستی پزیشکی و کەلوپەلی بۆ پارێزگاکانی عێراق دابینکردووە کە بەهای زیاتر لە پێنج ملیۆن دۆلاری ئەمریکی بووە.

هەروەها لە ئەیلوولی ٢٠٢٢ ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی کۆگا نوێیەکانی لە پارێزگای هەولێر کرایەوە وەك بەشێك لە ستراتیژییەتی خۆی بۆ گواستنەوە لە پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییەوە بۆ بنیاتنانی توانای کەرتی تەندروستی بۆ بەهێزکردنی سیستەمی تەندروستی، لەوانەش وەبەرهێنان لە بەڕێوەبردنی دەرمان و پێداویستییە پزیشکییەکان و زنجیرەی دابینکردنی تەکنەلۆجیای پزیشکی.

ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی سەرکردایەتی وەڵامدانەوەی پەتای کۆڤید-١٩ی کرد لە عێراق. زیاتر باسی هەوڵەکانتان بکەن لەم بارەوە.

لە سەرەتای دەستپێکردنی پەتاکەوە، تیمی ئۆفیسی عێراقی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی لە نزیکەوە لەگەڵ وەزارەتی تەندروستی و بەڕێوەبەرایەتییە جیاوازەکانی تەندروستی و هاوبەشە تەندروستییەکان کاریان کردووە بۆ پاڵپشتیکردن لە ئامادەکاری و وەڵامدانەوەی نەخۆشییە تووشبووەکانی پەتا و پەتاکان.

لە ساڵی ٢٠٢٢ تیمی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی بەردەوام بوو لە پێشکەشکردنی پاڵپشتی تەکنیکی و سەرچاوەکان بۆ سیستەمی تەندروستی عێراق بۆ پاڵپشتیکردنی دەستێوەردانەکانی تەندروستی دژی ئەم پەتایە. هەروەها ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی هەوڵەکانی بنیاتنانی توانای لە بەڕێوەبردنی کەیس و پەیوەندی مەترسی و بەشداریکردنی کۆمەڵگادا هەماهەنگ کرد.

بۆ هەماهەنگی هەوڵەکان، ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی پلانێکی ستراتیژی ئامادەکاری و وەڵامدانەوەی بە هاوکاری لەگەڵ وەزارەتی تەندروستی داڕشت بۆ دەستنیشانکردنی ڕێوشوێنی تەندروستی گشتی بۆ کەمکردنەوەی کاریگەرییەکانی نەخۆشییەکە و کۆنترۆڵکردنی بڵاوبوونەوەی. ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی تیمەکانی وەڵامدانەوەی خێرای کۆکردەوە بۆ وەڵامدانەوەی زیادبوونی حاڵەتەکان و ڕێنمایی تەکنیکی، ئامراز و پێداویستی بۆ چاودێریکردن و دەستنیشانکردنی تاقیگەیی دابینکرد. هەروەها ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی پشتگیری لە دامەزراندنی تیمەکانی کوتان لە ١٠٢ شوێن لە سەرانسەری عێراق کرد بۆ کەمکردنەوەی بارگرانی لەسەر تیمەکانی کوتانی ڕۆتینی.

ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی ڕۆڵێکی بەرچاوی لە پەیوەندیکردن بە مەترسی و بەشداریکردنی کۆمەڵگادا لە ساڵانی ڕابردوودا لە عێراقدا گێڕا. ئەمە چۆن یارمەتیدەر بوو لە بەرەنگاربوونەوەی بڵاوبوونەوەی ڤایرۆسی کۆرۆنا لە وڵاتەکەدا؟

لە چەند ساڵی ڕابردوودا، هەڵمەتەکانی پەیوەندیکردنی مەترسی و بەشداریکردنی کۆمەڵگا (RCCE) بوونەتە بەردێکی بناغەی کارەکانی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی، کە هەوڵدەدەن بەشداری کۆمەڵگا لە ئامادەکاری و وەڵامدانەوەی پرسە تەندروستییە جیاوازەکاندا، لەوانەش حاڵەتە فریاگوزاریەکان و بڵاوبوونەوەکان بەرز بکەنەوە. ئەم وەبەرهێنانە ستراتیژییە لەم

هەڵمەتانەدا لە سەردەمی پەتای کۆڤید-١٩ دا زیاتر جەختی لەسەر کراوەتەوە.

لە عێراق، ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی و وەزارەتی تەندروستی لە ڕێگەی چالاکییە جۆراوجۆرەکانی گەیاندن و چەندین ڕێگەی بەکارهێنراو بۆ گەیشتن بە گروپە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکان لە بەرامبەر کۆڤید-١٩ تای خوێنبەربوونی کریمە-کۆنگۆ (CCHF)، بڵاوبوونەوەی کۆلێرا، و نیگەرانییە تەندروستییەکانی دیکە، گەیشتنە ملیۆنان کەس لە وڵاتەکەدا.

هەڵمەتەکانی پەیوەندیکردنی مەترسی و بەشداریکردنی کۆمەڵگا یارمەتیدەر بووە بۆ دروستکردنی متمانە لەنێوان پێکهاتەکانی عێراقدا و هەستی بەرپرسیارێتی و لێپرسینەوەیان بەهێزکردووە بۆ چارەسەرکردنی مەترسییە تەندروستییەکان.

لە کاتی سەرهەڵدانی نەخۆشی CCHF، ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی لەگەڵ وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی کشتوکاڵ کاریان کرد بۆ یەکخستنی ئامرازەکانی هاوکاری و هەماهەنگی و وەڵامدانەوەی پەتاکە لە ڕێگەی گەیشتن بە زۆرترین ناوچە زیانلێکەوتووەکان لە پارێزگاکانی باشوور و گەیاندنی پەیامی پەروەردەیی بە کۆمەڵگا ناوخۆییەکان بە شێوەیەکی گەورەتر سکەیڵ. هەروەها ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی گەیشتە گروپە لاوازەکانی وەك قەساب و ماڵ و بەخێوکەرانی ئاژەڵ.

هە ڕوە ها لە میانە ی بۆنە جە ماوە ڕە کاندا، ڕێکخراوی تە ندروستی جیهانی لە گە ڵ مانگی سووری عێراق و وە زارە تی تە ندروستی یە کگرتووە بۆ دڵنیابوون لە وە ی سە ڕدانکە ڕانی عە ڕبە ین شێوازی خۆپاراستنیان بۆ دابین دە کرێت بۆ پاراستنی تە ندروستی و سە لامە تییان. ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی و هاوبەشەکانی نزیکەی ١٨٥٠٠ کۆبوونەوەی هۆشیارییان لە ٥٧٢ ناوچەی مەترسیدار لە ١١ پارێزگا ئەنجامدا، کە لە دوایین سەردانی ئەربەعیندا گەیشتە ١٣٩ هەزار کەس .

ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی چۆن ڕۆڵی هەیە لە پاڵپشتیکردنی ئاوارەکان و پەنابەران لە عێراق؟

ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی بەردەوام بووە لە پشتگیریکردنی خزمەتگوزارییەکانی چاودێری تەندروستی سەرەتایی لە کەمپەکاندا بۆ خەڵکی ئاوارە و پەنابەران لە ڕێگەی بەڕێوەبردنی دەیان ناوەندی چاودێری تەندروستی سەرەتایی بە هاوکاری لەگەڵ فەرمانگە تەندروستییەکان لە پارێزگا ئامانجدارەکان و هاوبەشە جێبەجێکارە ناوخۆییەکان.

ئەم سەنتەرانە بەشدارییەکی بەرچاویان کردووە لە پێشکەشکردنی ڕاوێژکاری پزیشکی، چارەسەرکردنی نەخۆشییە درم و درێژخایەنەکان، تەندروستی زاوزێ، پشکنینی تاقیگەیی تەندروستی دەروونی و پەروەردەی تەندروستی، و ڕەوانەکردنی پزیشکی بۆ ئەو حاڵەتانەی کە پێویستیان بە دەستێوەردانی تایبەتمەندتر یان نەشتەرگەری زیاترە.

جگە لەوەش زیاتر لە ٧٠ کلینیکی گەڕۆك دامەزرێنراون، هەروەها نزیکەی ١٠٠ ئەمبولانس بۆ پشتگیریکردنی خزمەتگوزارییەکانی ڕەوانەکردنی پزیشکی دابینکراون. وە لە کاتی ئۆپەراسیۆنەکانی ڕزگارکردنی موسڵ، ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی چاودێری پزیشکی تایبەتی بۆ بریندارەکان دابین کرد بە دامەزراندنی چوار نەخۆشخانەی مەیدانی بۆ وەرگرتنی حاڵەتی فریاگوزاری.

بنکەی چاودێری ٢١ سەنتەری تەندروستی سەرەتایی دەکات لە پێنج پارێزگا (دهۆك، هەولێر، سلێمانی، ئەنبار و نەینەوا). هەروەها پاڵپشتی نۆ کلینیکی پزیشکی گەڕۆك لە پارێزگاکانی کەرکوك و ئەنبار و نەینەوا دەکات.

زیاتر باسی هاوبەشی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی لەگەڵ خێرخوازان/ بەخشەرەکان بۆ پاڵپشتیکردنی سیستەمی تەندروستی لە عێراق بکەن.

لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا، ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی هاوبەشی ستراتیژی سەرکەوتووی لەگەڵ چەندین هاوبەش و بەخشەر ئەنجامداوە بۆ وەڵامدانەوەی پێداویستییە تەندروستییە فریاگوزارییەکان. ئەو پاڵپشتییەی کە لەلایەن خێرخوازانەوە پێشکەش دەکرێت، لەوانە نووسینگەی هاوکاری مرۆیی (BHA)ی US_ AID، نووسینگەی دانیشتووان، پەنابەران و کۆچ (PRM)، یەکێتی ئەوروپا، ویلایەتی کوێت، ئەڵمانیا، شانشینی سعودیە، ژاپۆن، کەنەدا ، ئیتاڵیا و فەرەنسا، بەشداریان کرد لە دڵنیابوون لە بەردەوامیی پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییە تەندروستییە سەرەتاییەکان و ڕێگەیان بە ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی دا کە سیستەمی تەندروستی بەهێز بکات و خزمەتگوزارییەکانی چاودێری تەندروستی سەرەتایی و ڕەوانەکردنی پزیشکی و دەستێوەردانی بەرچاوی دیکە لە عێراقدا پێشکەش بکات.

جگە لە هاوبەشی لەگەڵ خێرخوازان، ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی وەبەرهێنانی کردووە لە بنیاتنانی تواناکانی ڕێکخراوە قازانج نەویستە ناوخۆییەکان، بەتایبەتی ئەوانەی تایبەتمەندن لە پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری چاودێری تەندروستی بۆ خەڵکی ئاوارە و ئاوارەکان لە عێراق.

میکانیزمی پێداچوونەوەی تەندروستی و ئامادەیی گشتگیر (UHPR) لە عێراق لە پلاتفۆرمە جیاوازەکاندا وەك دەستکەوتێکی گەورە باسکرا. گرنگی ئەم میکانیزمە تایبەتە چییە، و چۆن دەتوانێت ئاسایشی تەندروستی لە عێراق باشتر بکات و بەرزی بکاتەوە؟

پێداچوونەوەی تەندروستی و ئامادەکاری گشتگیر (UHPR) میکانیزمێکی پێداچوونەوەی حکومییە کە لەلایەن وڵاتانی ئەندامی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانییەوە سەرپەرشتی دەکرێت. لە ڕێگەی ئەم دەستپێشخەرییەوە، وڵاتان ڕێککەوتن لەسەر ئەوەی کە پێداچوونەوەیەکی بەردەوام و شەفاف لە نێوان تواناکانی ئامادەکاری نیشتمانی خۆیان و ئەدای سیستەمی تەندروستی خۆیاندا ئەنجام بدەن لە وەڵامی ئەو مەترسی و مەترسییە جیاوازانەی کە کاریگەرییان لەسەر تەندروستی گشتی هەیە.

ئەم هەوڵانە بە مەبەستی کۆکردنەوەی لایەنە پەیوەندیدارە سەرەکییەکانە بە گیانی هاودەنگی و متمانە بۆ پەرەپێدانی هەماهەنگی نیشتمانی کاریگەرتر و هاوکاری نێودەوڵەتی بۆ بەهێزکردنی ئاسایشی تەندروستی لە وڵاتەکەدا.

عێراق لە نێوان مانگی کانوونی دووەمی ٢٠٢١ تا ئازاری ٢٠٢٢ وەك وڵاتی دووەم لەسەر ئاستی جیهانی و وڵاتی تاقیکاری لە هەرێمی ڕۆژهەڵاتی دەریای ناوەڕاست (EMR) ئەو میکانیزمە پێداچوونەوەیەی ئەنجامداوە. پێداچوونەوەکە تواناکانی ئامادەکاری فریاگوزاری تەندروستی نیشتمانی کردە ئامانج بە بەکارهێنانی ڕێبازی سیستەمی تەندروستی. عێراق ڕاپۆرتێکی گشتگیری پەرەپێدا کە لە مانگی ئازاری ٢٠٢٢ لەلایەن سەرۆکوەزیرانەوە پشتڕاستکرایەوە. ڕاپۆرتی UHPR ڕاسپاردەکانی ئەولەویەتی بەرزی تێدایە کە تەواوکەری ڕاسپاردەکانی هەڵسەنگاندنی دەرەکی هاوبەشە.

جگە لەوەش بۆ کۆتاییهێنان بە پەتاکە و ڕێگریکردن لە حاڵەتە نائاساییە تەندروستییەکانی داهاتوو، فەرمانگەی ناوچەیی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی بۆ ڕۆژهەڵاتی دەریای ناوەڕاست (EMRO) پلانێکی کارکردنی داڕشت کە لە کۆبوونەوەی ٦٨ ی لیژنەی ناوچەییدا پشتڕاستکرایەوە. هەروەها پلانی کارکردن چالاکییەکانی دەوروبەری IHR و تواناکانی سیستەمی تەندروستی لەخۆدەگرێت.

نووسینگەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ مادده هۆشبەرەکان و تاوان: بەهێزکردنی هاوکاری لە بەرەنگاربوونەوەی مادده هۆشبەرەکان و تاوان

لە ساڵی ٢٠٢٢ نووسینگەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ مادده هۆشبەرەکان و تاوان (**UNODC**) سەرنجی خستە سەر پاڵپشتیکردنی عێراق لە بەهێزکردنی هاوکاری نێودەوڵەتی و ناوچەیی لە بوارەکانی وەك بەڕێوەبردنی سنوورەکان و هەروەها هەوڵە نیشتمانییەکان بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی بازرگانیکردن بە مادده هۆشبەرەکان، تۆڕە تاوانکارییەکان، تیرۆر، بازرگانیکردن بە کەسەکان، و... زیاتر.

عێراق و میسر شارەزاییان لەبارەی بەکارهێنانی مادده هۆشبەرەکانەوە ئاڵوگۆڕ دەکەن

بەڕێز دکتۆر هانی عوقابی وەزیری تەندروستی و سەرۆکی دەسەڵاتی باڵای نیشتمانی بۆ کۆنترۆڵکردنی مادده هۆشبەرەکان و مادده دەروونییەکان سەردانی میسری کرد وەك بەشێك لە هاوبەشی لەگەڵ **UNODC** بۆ ئاڵوگۆڕی شارەزایی و زانیاری لەگەڵ هاوتا میسرییەکەی سەبارەت بە گرنگیدان بە بەکارهێنانی مادده هۆشبەرەکان خۆپاراستن، چارەسەرکردن، چاکسازی و یەکگرتنەوە. کۆبوونەوەکان بریتی بوون لە کۆبوونەوە لەگەڵ بەڕێز نیڤین ئەلکەباگ، وەزیری هاوپشتی کۆمەڵایەتی میسر و دکتۆر عەمر عوسمان یاریدەدەری وەزیری هاوپشتی کۆمەڵایەتی و بەڕێوەبەری سندوقی نیشتمانی بۆ کۆنترۆڵکردن و چارەسەرکردنی ئالوودەبوون بە مادده هۆشبەرەکان (**FDCTA**). کۆبوونەوەکان یارمەتیدەر بوون بۆ گەیشتن بە تێگەیشتنێکی کۆنکرێتی لە هەنگاوە هاوبەشەکانی داهاتوو و هاوکاری لەسەر ئەو بابەتە.

نوێنەری ناوچەیی UNODC سەردانی عێراق دەکات بۆ پەرەپێدانی پەیوەندی و زیادکردنی هاوکارییەکان

نوێنەری ناوچەیی **UNODC**، خاتوو کریستینا ئەلبێرتین، سەردانی عێراقی کرد بۆ ئەنجامدانی زنجیرەیەك کۆبوونەوەی گرنگ لەگەڵ حکومەتی عێراق بۆ تاوتوێکردنی بوارەکانی ئێستای هاوکاری و فراوانکردنی هەوڵەکانی داهاتوو.

ئەرکەکە بریتی بوو لە کۆبوونەوە لەگەڵ وەزیری تەندروستی و وەزیری داد و سەرۆکی ئەنجومەنی باڵای دادوەری هەروەها کۆبوونەوە لەگەڵ نوێنەرانی وەزارەتی دەرەوە، لەنێو لایەنە نیشتمانییە پەیوەندیدارەکانی دیکە.

هەروەها ئەرکەکە گفتوگۆی گرنگی لەخۆگرتبوو سەبارەت بە مامەڵەکردن لەگەڵ بازرگانیکردن بە مادده هۆشبەرەکان، چارەسەرکردن و خۆپاراستن لە مادده هۆشبەرەکان، پشتگیریکردنی قوربانییەکان،

چاکسازیی منداڵان، و وەرگرتنەوەی سەروەت و سامان و هەروەها کردنەوەی وۆرك شۆپێك لەسەر ڕۆڵی میدیا لە بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر و پشتگیریکردنی مافەکانی قوربانیانی تیرۆر.

تەکنیکەکانی لێکۆڵینەوە تایبەتمەندەکان بۆ هەڵوەشاندنەوەی مەترسی تۆڕە تاوانکارییە نێودەوڵەتییەکان کە بەشدارن لە بازرگانیکردن بە مادده هۆشبەرەکانەوە

بەکارهێنانی شێوازی لێکۆڵینەوەی تەقلیدی بۆ بەرەنگاربوونەوەی بازرگانیکردن بە مادده هۆشبەرە نایاساییەکان سەلماندوویەتی کە کاریگەر نین چونکە بەزۆری دەبێتە هۆی دەستگیرکردنی تەنها بازرگانانی مادده هۆشبەرە ئاست نزمەکان نەك پاشاکانی مادده هۆشبەرەکان و تۆڕەکانیان. لێرەوە، بەکارهێنانی ئامرازە تایبەتمەندەکانی لێکۆڵینەوە حەتمییە بۆ بەرەنگاربوونەوەی هەڕەشەی هەمیشە گەشەسەندووی گروپە تاوانکارییە ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان.

بە پاڵپشتی بەخشندەیی نووسینگەی نێودەوڵەتی مادده هۆشبەرەکان و کاروباری جێبەجێکردنی یاسا (INL)ی ئەمریکا، پڕۆژەیەك بە ناوی "بەهێزکردنی تواناکانی جێبەجێکردنی یاسا و خزمەتگوزارییەکانی لێکۆڵینەوەی تاوانەکانی عێراق" جێبەجێ دەکات. لە چوارچێوەی ئەم پڕۆژەیەدا، UNODC بە هەماهەنگی و هاوکاری نزیك لەگەڵ حکومەتەکانی عێراق و فەرەنسا و ئەمریکا، ڕاهێنانی پێشکەش بە ١٥ ئەفسەری لێکۆڵەری باڵا لە بەڕێوەبەرایەتییەکانی بەرەنگاربوونەوەی ماددەی هۆشبەر و دژە تاوان لە وەزارەتی ناوخۆی عێراق سەبارەت بە "چاودێری و... کارامەیی لێکۆڵینەوە" کە توخمێکی گرنگە و وەکو بەردی بناغەی تەکنیکە تایبەتەکانی لێکۆڵینەوەکان دادەنرێت.

لە ڕاهێنانەکەدا تیشك خرایە سەر سنوورەکانی بە ئامانجگرتنی گرێبەستە دەست بە دەستەکانی شەقام و چاودێریکردنی جەستەیی سادەی بازرگانانی گومانلێکراوی مادده هۆشبەرەکان کە کارامەترین بەکارهێنانی سەرچاوەکان نییە و زۆربەیان نابنە هۆی دەستگیرکردنی خاوەن مادده هۆشبەرەکان. یانیش بەکارهێنانی زانیاریدەر و ئۆپەراسیۆنە نهێنییەکان ئامرازێکی لێکۆڵینەوەی بنەڕەتییە لە کەیسەکانی بازرگانیکردن بە مادده هۆشبەرەکاندا وەك لە هەر بوارێکی جێبەجێکردنی یاسادا.

هەروەها شێوازی لێکۆڵینەوەی چاودێری ئەلیکترۆنی وەك ئامرازێکی جێبەجێکردنی یاسا باسکرا کە بەکاردەهێنرێت کاتێك گروپێکی تاوانکاری ڕێکخراو ناتوانرێت لەلایەن کەسێکی دەرەکییەوە بچێتە ناووەوە، یان کە دزەکردنی جەستەیی یان چاودێریکردن مەترسییەکی قبوڵنەکراو بۆ لێکۆڵینەوەکە یان سەلامەتی لێکۆڵەران نیشاندەدات.

لەمبارەیەوە ٢١ ئەفسەر لە بەڕێوەبەرایەتییەکانی دژە ماددەی هۆشبەر و دژە تاوان ڕاهێنانیان پێکرا لەسەر شیکاری هەواڵگری تاوانکاری ئۆپەراسیۆن و بەکارهێنانی بنەڕەتی و پێشکەوتووی نەرمەکاڵای شیکاری زانیاری "نۆتبووکی شیکارکەری i٢ Analyst Note_ book".

بەکارهێنانی شیکاری هەواڵگری تاوانکاری تەواوکەری شێوازە لێکۆڵینەوە تەقلیدییەکان دەبێت و لێکۆڵەران بتوانن بە خێرایی داتای سەرچاوە جیاوازەکان کۆبکەنەوە، شیکاری بکەن و ببینن بۆ دەستنیشانکردن، پلاندانان، ڕێگریکردن و/یان وەستاندنی چالاکییە تاوانکارییەکان.

وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی تەندروستی عێراق خزمەتگوزاریی پزیشکی دادوەری خۆیان بەرز دەکەنەوە بۆ ناسینەوەی مادده هۆشبەرە نایاساییەکان

بەرەنگاربوونەوەی بازرگانیکردن بە مادده هۆشبەرەکان ڕۆڵی بێئەندازەی خزمەتگوزارییەکانی پزیشکی دادوەری لەناو جێبەجێکردنی یاسادا دەخاتە ڕوو. خزمەتگوزارییەکانی پزیشکی دادوەری ڕووبەڕووی ئەرکێکی قورس دەبنەوە بۆ وەڵامدانەوەی مەترسییەکانی بازرگانیکردن بە مادده هۆشبەرەکان، ئەمەش بەهۆی ئاڵنگارییەکانی دەستنیشانکردنی ئەو ژمارە زۆرەی مادده هۆشبەرە دەستبەسەرداگیراوەکان و نەبوونی پسپۆڕی پزیشکی دادوەری لێهاتوو.

لە بەرامبەر پێداویستییەکانی پزیشکی دادوەری عێراق، UNODC دوو وۆرك شۆپی پێشکەش کرد، لە چوارچێوەی ئاسانکارییەکانی بەڕێوەبەرایەتی لێکۆڵینەوەی بەڵگەی تاوان (CID)، وەزارەتی ناوخۆ، و بەڕێوەبەرایەتی یاسایی پزیشکی (MLD) لە چوارچێوەی وەزارەتی تەندروستی لە بەغدا. ئەمەش بەشێك بوو لە پرۆژەی UNODC لەسەر "بەهێزکردنی تواناکانی جێبەجێکردنی یاسا و خزمەتگوزارییەکانی لێکۆڵینەوەی تاوانەکانی عێراق " (٢٠١٩-٢٠٢٣) ، کە لەلایەن نوسینگەی نێودەوڵەتی مادده هۆشبەرەکان و کاروباری جێبەجێکردنی یاسای ئەمریکا (INL) ەوە پارەی بۆ دابینکرابوو.

وۆرك شۆپەکە پسپۆڕانی تەکنیکی پزیشکی دادوەری تایبەتمەند لە ناو وەزارەتەکانەوە کردە ئامانج و لەلایەن شارەزایی نێودەوڵەتییەوە لە تەکنیکەکانی کرۆماتۆگرافی گازی-سپێکترۆمێتری بارستەیی (GC-MS) دابینکرابوو، کە شێوازێکی کارامەیە بۆ هەڵبژاردن لە ناسینەوەی دەرمانی تاقیگەیی ڕۆتینی. بەشداربووان بەرکەوتەی بنەماکانی کارپێکردن و پاراستنی ئامێرەکانی GC-MS و لێکدانەوەی ئەنجامەکان بوون، لە ڕێگەی کاری تیۆری و پراکتیکییەوە.

ڕاهێنانەکان جەختیان لە پەرەپێدانی شارەزایی بەردەوام و کارامەی پزیشکی دادوەری لەناو خزمەتگوزارییەکانی جێبەجێکردنی یاسای عێراقدا دەکردەوە. ئەم جۆرە دەزگایە کاریگەرانەی پزیشکی دادوەری ئەنجامێکی باشتر بەدەست دەهێنن و لێرەوە یارمەتی گەڕاندنەوەی متمانە دەدەن بە دامەزراوەکانی جێبەجێکردنی یاسا لە هەمان کاتدا ڕێزگرتنی تەواو لە مافەکانی مرۆڤ و سەروەری یاسا مسۆگەر دەکەن.

بەکارهێنانی کارامەی سیستەمی GC-MS لە تاقیگەی پزیشکی دادوەری جێبەجێکردنی یاسادا پرۆسەیەکی بەردەوام بۆ ناسینەوەی مادده هۆشبەرەکان چالاك دەکات و درێژدەبێتەوە بۆ دیسیپلینەکانی لێکۆڵینەوە لە تەقەمەنی، لێکۆڵینەوە لە ئاگرکەوتنەوە و دۆزینەوەی دەرمانی ساختە. تەکنیکەکانی GC-MS لەلایەن خزمەتگوزارییەکانی پزیشکی دادوەری وەزارەتی ناوخۆ لە عێراقدا بەکاردەهێنرێن، بەمەش دابینکردنی ڕاهێنان بۆ کارپێکردن و چاککردنەوەی ئامێرەکانی GC-MS گرنگییەکی زۆری هەیە.

کۆبوونەوەی ئاستی باڵا بۆ خستنەڕووی دەرەنجامەکانی هەڵسەنگاندن و پەروەردەکردنی خاوەندارێتی نیشتمانی بۆ چارەسەرکردنی ئەو هەڕەشانەی کە لەلایەن تیرۆریستان و زیندانیانی چەکدارە تیرۆریستییە بیانییەکانەوە دروست دەبن

حکومەتی عێراق و UNODC هاوکاریی چاکسازی لە زیندانەکاندا جێ بەجێ دەکەن. UNODC، وەك جێبەجێکاری دەستپێشخەرییەکی بنیاتنانی توانا کە لەلایەن حکومەتی ئەمریکاوە پارەدار دەکرێت، پێداچوونەوەی بە لایەنە پەیوەندیدارە سەرەکییەکانی وەزارەتی داد، وەزارەتی ناوخۆ، وەزارەتی دەرەوە، ئەنجومەنی باڵای دادوەری، و ڕاوێژکاری ئاسایشی نیشتمانی پێشکەش بە هەڵسەنگاندنی ئەم دواییەی تایبەت بە چاکسازییەکانی عێراق. UNODC دۆزینەوەکانی وەك بەشێك لە پرۆگرامی "گەڕاندنەوەی چەکدارانی تیرۆریستی بیانی لە دەستبەسەرکردندا" خستەڕوو ، کە توانای وڵاتان بەرز دەکاتەوە بۆ پەرەپێدانی ئامرازەکان بۆ چارەسەرکردنی توندڕەوی و دامەزراندنی تیرۆریستان لە زیندانەکاندا.

پێشکەشکردنەکە تیشکی خستە سەر تێگەیشتن لە پرسەکانی زیندانیکردن لە ڕوانگەی سیستەمێکەوە، سەیرکردنی ئەرکە ڕێکخراوەییەکان، خۆشگوزەرانی زیندانییەکان، ژێرخانی و ئاسایش. دەرەنجامەکانی ڕاپۆرتەکە لەسەر بنەمای ڕووماڵی گشتگیری سێ چاکسازی گەوران (پیاوانی پێگەیشتوو) و یەك دامەزراوەی چاکسازی ئافرەتان لە ژێر دەسەڵاتی وەزارەتی دادی عێراقدایە.

کۆبوونەوەکە بەژمارەیەك فیدباکی وردی بەشداربووان کۆتایی هات تاکو لە ڕاپۆرتی پشتگیریکراودا ڕەچاو بکرێن. لە ڕێگەی ئەم هاوبەشییەوە، UNODC ئامانجی بەهێزکردنی توانای دامەزراوەیی عێراقە بۆ بەڕێوەبردن و کەمکردنەوەی هەڕەشەکانی تیرۆریستان و زیندانیانی FTF. باشترین پراکتیزەکانی چاکسازی نێودەوڵەتی بەکاردەهێنرێن ، لەوانە پۆلێنکردن و بەڕێوەبردنی کەیس، کۆنترۆڵکردنی قاچاخچیەتی، کۆنترۆڵکردنی دەستڕاگەیشتن لە نێوان خانەکان و بیناکانی زیندانەکان، و پەرەپێدانی پرۆسەکانی وەرگرتن.

UNODC ڕۆڵی میدیا عێراقییەکان لە بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر و پشتیوانیکردن لە مافی قوربانیانی تیرۆر بەرز دەکاتەوە

میدیاکان لەسەر گرنگترین وپێشینەییترین بابەتەکان لەگەڵ بینەرانی نیشتمانی و نێودەوڵەتی قسە دەکەن و دەسەڵاتی ئەوەیان هەیە کە بۆشاییەکانی زانیاری بە زانیاری باوەڕپێکراو و یەکگرتوو پڕبکەنەوە؛ بۆشایی کە ئەگەر پڕ نەکرێنەوە ئەوا لەوانەیە لەلایەن گروپە تیرۆریستییەکانەوە بەکاربهێنرێن. هەروەها میدیاکان چیرۆکی قوربانیانی تیرۆر پیشان دەدەن و لێرەوە ئەرکی پاراستنی مافی قوربانیان و دوورکەوتنەوە لە قوربانیی لاوەکییان لەسەر شانە. UNODC وۆرك شۆپێکی لەسەر "ڕۆڵی میدیای عێراقی لە بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر و پاڵپشتیکردنی مافی قوربانیانی تیرۆر بەگوێرەی مافەکانی مرۆڤ" لە بەغدا پێشکەش کرد. ئەم چالاکییە بەشێکە لە پرۆژەی "بەهێزکردنی وەڵامدانەوەی دادپەروەری تاوانکاری بۆ تیرۆر لە عێراق لەڕێگەی پاڵپشتیکردنی قوربانیانی تیرۆر بۆ بەشداریکردن لە ڕێوشوێنە تاوانکارییەکان"، کە لەلایەن شانشینی هۆڵەندا پارەی بۆ دابینکراوە.

لەم وۆرکشۆپەدا ئەکتەرانی دەزگا سەرەکییەکانی ڕاگەیاندن، وەزارەتی ڕۆشنبیری، ڕاوێژکاری ئاسایشی نیشتمانی، ئەمینداریەتی گشتی ئەنجومەنی وەزیران، کۆمیسیۆنی ڕاگەیاندن و پەیوەندییەکان، تۆڕی ڕاگەیاندنی عێراقی، دامەزراوەی شەهیدان، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بەشداربوون.

لە وۆرك شۆپەکە تیشك خرایە سەر بەرزکردنەوەی ئاستی زانیاری بەشداربووان سەبارەت بە (i) گرنگی مافەکانی قوربانییەکان لە وەرگرتنی زانیاری دروست، (ii) گرنگیدان و ڕووماڵکردنی میدیای سەرەکی و تۆڕەکانی سۆشیال میدیا دوای هێرشە تیرۆریستییەکان، (iii) ڕێکارەکانی کارکردنی ستاندارد (SOPs) بۆ میدیاکان سەبارەت بە ناسنامەی قوربانییەکان و خێزانەکانیان و ئەگەری قوربانیکردنی لاوەکی، و (iv) پێشخستنی و جێبەجێکردنی ڕێبازێکی هەستیارتر بە قوربانی لەلایەن میدیاوە.

دەسەڵاتدارانی عێراق سەردانی ڕۆمانیا دەکەن بە ئامانجی ئاڵوگۆڕکردنی بەسوود سەبارەت بە کارپێکردنی یەکەی زانیاری سەرنشینەکان (PIU)

لە چوارچێوەی پرۆژەی پەیوەندییەکانی فڕۆکەخانەکان UNODC ،AIRCOP سەردانێکی توێژینەوەی بۆ دەسەڵاتدارانی عێراق بۆ پشکنەری گشتی پۆلیسی سنووری ڕۆمانیا ڕێکخست بۆ بەدەستهێنانی شارەزایی لە ناسینەوەی ئەو سەرنشینانەی کە مەترسی زۆریان لەسەرە لە فڕۆکەخانەکان هەیە و وەکو هەڕەشەیەکی جددی سەلاماتی ئەو شوێنانە دەخەنە ژێر مەترسییەوە. سەردانەکە لەلایەن کەنەدا پارەی بۆ دابینکراوە و ئامانجی پشتگیریکردنە لە بنیاتنانی PIU ی تایبەت بە عێراق.

سەردانەکە دەرفەتێکی بەسوود بوو بۆ بەدەستهێنانی زانیاری لەسەر بنەماکانی ڕێکارەکانی کارکردنی ستاندارد، میتۆدۆلۆژیا، چوارچێوەی یاسایی و باشترین پراکتیزەکان لە دامەزراندنی و کارکردنی PIU. هەروەها لەسەردانەکەدا عێراقییەکان دەرفەتی ئەوەیان بۆ ڕەخسا کەلە نزیکەوە بەرنامە و نەرمەکاڵا بەردەستەکان دا سەبارەت بە ناسینەوەی سەرنشینانە زۆر مەترسیدارەکان.

بنیاتنانی تواناکانی ئەفسەرانی هێڵی پێشەوەی عێراق لە دەروازەی سنووری وشکانی ترێبیل و لە فڕۆکەخانەی نێودەوڵەتی بەغدا بۆ ڕێگریکردن لە گواستنەوەی کاڵای نایاسایی لە سنوورەوە

لە ڕێگەی پرۆگرامی کۆنترۆڵکردنی کۆنتێنەرەوە (CCP) کۆمەڵێك ئەفسەری هێڵی پێشەوەی لە کۆمیسیۆنی دەروازە سنوورییەکان و کۆمیسیۆنی گشتی گومرگی و دەزگای هەواڵگری نیشتمانی عێراقی کە لە دەروازەی سنووری وشکانی ترێبیل و لە فڕۆکەخانەی نێودەوڵەتی بەغدا (BIA) کاردەکەن، ڕاهێنانی پێکرد. ڕاهێنانەکان لەسەر بنیاتنانی کارامەیی بوون بۆ ئەنجامدانی پرۆفایلی مەترسی، ئامانجکردن و پشکنینی کۆنتێنەر و بار بە ئامانجی دەستبەسەرداگرتنی کاڵای نایاسایی. هاوتەریب لەگەڵ ئەوەشدا، UNODC یەکەیەکی کۆنترۆڵکردنی سنوورەکانی لە دەروازەی سنووری وشکانی ترێبیل دامەزراند کە فێرخوازان تێیدا کاردەکەن.

دوای ئەنجام دانی زنجیرەیەك ڕاهێنان بۆ ئەفسەرانی هێڵی پێشەوە کە لە BIA کاردەکەن، UNODC و دەسەڵاتدارانی عێراق کار لەسەر دامەزراندنی هەمان جۆری یەکە دەکەن لە فڕۆکەخانەدا.

لە میانەی گفتوگۆیەکدا لەگەڵ دادوەر محەمەد سەلمان محەمەد، دادگای تاوانەکانی ئەلکەرخ لە بەغدا

بۆ UNODC ی باس کرد و وتی، لە ساڵی ٢٠٠٨ ەوە دادوەرم، باوکیشم دادوەر بووە. هانی دام بۆ ئەوەی بڕوانامەی یاسا بەدەست بهێنم. کاتێك لە قۆناغی سەرەتایی بووم خەونم بەوە دەبینی کە وەك ئەو بم ، عەبای دادوەری لەبەردکەم. باوکم پێی وتم؛ "کاتێك بوویتە دادوەر، عەباکەمت پێدەدەم".

دادوەر محەمەد بەشێکە لە هاوکارییە بەردەوامەکانی نێوان UNODC و حکومەتی عێراق لە چوارچێوەی پڕۆژەی کردەوەی جیهانی دژی بازرگانیکردن بە مرۆڤ و قاچاخی کۆچبەران – ئاسیا و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست (GLO.ACT-Asia and the Middle East) . GLO.ACT دەستپێشخەرییەکی هاوبەشی چوار ساڵەی یەکێتی ئەوروپا و UNODC بە هاوبەشی لەگەڵ ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچ لە عێراق و لەنێو وڵاتانی دیکەدا جێبەجێ دەکرێت.

دادوەر محەمەد بە **UNODC** ی ڕاگەیاند، ڕۆڵی دادوەری لێکۆڵینەوە لە عێراق زۆرجار "ڕۆڵی پێشەنگ لە لێکۆڵینەوە تاوانکارییەکاندا، لەنێویاندا چاوپێکەوتن لەگەڵ شایەتحاڵەکاندا" لەخۆدەگرێت. ئەوان بەرپرسیارن لە دەرکردنی فەرمانی دەستگیرکردن و دیاریکردنی تۆمەتە گونجاوەکان و سەنگکردنی بەڵگەکان و دەرکردنی دۆزینەوەکان و دەرکردنی سزاکان. دادوەرەکانی لێکۆڵینەوە لەوانەیە زانیاری لەسەر کەیسێك لە جێبەجێکردنی یاسا وەربگرن و بڕیار لەسەر هەنگاوەکانی داهاتوو بدەن. هەروەها لەوانەیە ئەو زانیاریانەیان هەبێت و ڕاستەوخۆ جێبەجێکردنی یاسایان هەبێت بۆ لێکۆڵینەوە".

هەروەها ئاماژەی بەوەشکردووە، "کۆکردنەوەی بەڵگە لە دۆسیە تاوانکارییەکاندا دەتوانێت چالاك بێت، بەتایبەتی لە دۆسیە ئاڵۆزەکاندا کە بازرگانیکردن بە مرۆڤەوە دەگرێتەوە. ئەزموون و شارەزایی دادوەری لێکۆڵینەوە گرنگە بۆ دڵنیابوون لەوەی کە بەڵگەکان بە شێوەیەکی دروست کۆدەکرێنەوە و شی دەکرێنەوە...جێبەجێکردنی یاساکانی پەیوەست بە بازرگانیکردن بە مرۆڤەوە دەتوانێت چالاك بێت، بە تایبەت کاتێك هەڵوێستی کولتووری یان کۆمەڵایەتی قوربانییەکان وەك تاوانبار سەیر دەکەن نەك وەك کەسانێك کە پێویستیان بە پشتیوانییە و پاراستن. جێبەجێکردنی یاسا دەبێت ئاگاداری ئەم هەڵوێستانە بن و بە تەرکیزێکی و سەیرکردنێکی وا کە "قوربانی- ناوەندی کارەکە"دابنێتدەبێت لە کارەکانیان نزیکببنەوەو کار بکەن ، دان بەوەدا بنێن کە ئەو کەسانەی بازرگانییان پێوە کراوە قوربانین و پێویستە بەو شێوەیە مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت. ئەمە ڕەنگە پێویستی بە ڕاهێنان و پشتگیری زیاتر هەبێت بۆ ئەفسەرانی جێبەجێکردنی یاسا بۆ تێگەیشتن لە تەحەددا و پێداویستییە ناوازەکانی قوربانیانی بازرگانیکردن. هەروەها زۆر گرنگە دڵنیابین لەوەی سەرچاوەی پێویست، وەکو شوێنی داڵدەدان و جۆرەکانی تری پشتیوانی، لەبەردەستدا بێت بۆ یارمەتیدانی قوربانییەکان و یارمەتیدانیان بۆ دووبارە بنیاتنانەوەی ژیانیان".

دادوەر محەمەد بە ئاماژەدان بە پڕۆژەی **UNODC GLO.ACT** دووپاتی کردەوە کە "کاریگەرییەکی بەرچاوی لەسەر سیستەمی دادوەری لە وڵاتەکەمدا هەبووە، زانیاری و ڕاهێنانی زۆری پێشکەش کردووە کە یارمەتیدەر بوونە بۆ باشترکردنی تێگەیشتن و جێبەجێکردنی یاسای **TIP** ٢٠١٢. جێگای دڵخۆشییە کە ئێستا دەسەڵاتی جێبەجێکردنی یاسا و دادوەرەکان زیاتر ئاگاداری چۆنیەتی جێبەجێکردنی ئەم یاسایەن و ڕێکاری پێویست بۆ ئەو مەبەستە دەگرنەبەر. هەروەها پێموایە بەردەوامبوونی تواناسازی و ڕاهێنان زۆر گرنگە بۆ دڵنیابوون لەڕادەی جێبەجێکردنی یاسا هەروەها تاچەند دادوەرەکان دەتوانن بە شێوەیەکی کاریگەر لێکۆڵینەوە و لێپێچینەوە لە کەیسەکانی پەیوەست بە بازرگانیکردن بە

مرۆڤەوە بکەن. تێبینیم کردووە کە دوای مەشق و ڕاهێنان، لێکۆڵینەوەکانی ئەم بازرگانیکردنە نایاسایی و قەدەغەکراوە زۆر سەرکەوتووترن".

بنیاتنانی توانا پیشەییەکان بۆ پلاندانان و چاکسازی و تێکەڵکردنەوەی کاریگەرانەی منداڵان و نەوجەوانانی پەیوەست بە گروپە تیرۆریستی و توندوتیژەکانی توندوتیژ

UNODC بە هەماهەنگی لەگەڵ ئەنجومەنی باڵای دادوەری (**HJC**)، وەزارەتی داد (**MoJ**)، وەزارەتی ناوخۆ (**MoI**) لەگەڵ وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتی (**MOLSA**) وۆرك شۆپێکی تواناسازی لەسەر "پرۆسەی هەڵسەنگاندنی دەروونی کۆمەڵایەتی بۆ منداڵان و نەوجەوانانی پەیوەست بە گروپە تیرۆریستی و توندڕەوەکانی توندوتیژ" ئەنجامدا . وۆرکشۆپەکە دەرفەتێکی ناوازەی پێشکەشکرد بۆ بەهێزکردنی توانای پیشەگەرە شارەزاکان کە سەرقاڵی پشتگیریکردنن لە چاکسازی و تێکەڵکردنەوەی منداڵان و نەوجەوانان لە عێراق سەبارەت بە هەڵسەنگاندنی دەروونی کۆمەڵایەتی.

پیشەگەرەکان ڕووبەڕووی چەندین ئاڵنگاری دەبنەوە لە بابەتی پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییەکانی چاکسازی و یەکگرتنەوە، لەوانە تێگەیشتن لە چۆنیەتی ئامادەکردن، بەڕێوەبردن، هەماهەنگی و بەکارهێنانی هەڵسەنگاندنی دەروونی کۆمەڵایەتی بۆ وەڵامدانەوەی ئەرکێکی جەوهەری: ئەویش پاراستنی کۆمەڵگا بە دابینکردنی پێداویستییەکانی هەموو منداڵێك.

تیمی نەوجەوانانی **STRIVE** وۆرك شۆپێکی بنیاتنانی توانایان ڕێکخست بە ئامانجی بەرزکردنەوەی هاوکاری فرە پسپۆڕیی و فرە لایەنە پەیوەندیدارەکان لەم بوارەدا. بەدرێژایی گفتوگۆ سێ ڕۆژییەکە، توێژەرانی کۆمەڵایەتی، لێکۆڵەرانی پۆلیس و دادوەرەکان توانیان پێکەوە کار لەسەر هەڵسەنگاندنی منداڵان و نەوجەوانان بکەن؛ ئەزموون و زانیارییەکانیان بەیەکەوە باس بکەن و بناغەکانی هاوکاری داهاتوو داڕێژن.

هەماهەنگی نێوان دەزگاکان و دامەزراوەکان زۆر گرنگە بۆ جێبەجێکردنی ڕێبازێکی هەستیاری منداڵان و جێندەر بۆ پرۆسەکانی هەڵسەنگاندنی تاکەکەسی کە پشتگیری لە پلاندانانی کاریگەر دەکات بۆ چاکسازی و یەکگرتنەوە لەگەڵ کۆمەڵگا.

وانە وەرگیراوە سەرەکییەکان لە وۆرك شۆپەکەدا بریتی بوون لە؛ چۆنیەتی دڵنیابوون لەوەی کە پرۆسەکانی هەڵسەنگاندنی تاکەکەسی هۆکارە پارێزەرەکان بەرەوپێش دەبەن و دەیانپارێزن؛ و دان بە مافە تایبەتەکانی منداڵان و نەوجەوانان، قۆناغەکانی گەشەکردن و ئەزموونەکانی توندوتیژیدا بنێن.

منداڵان و نەوجەوانانی تێکەڵ بوو بە تیرۆریستان و گروپە توندڕەوە توندوتیژەکان دەبێت بەپەلە بە پێی مافەکانیان مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت و پشتیوانیان بکرێت بۆ چاکسازی و یەکگرتنەوە لەگەڵ کۆمەڵگا بۆ ئەوەی ببنە هاووڵاتی بنیاتنەر و لە کۆتاییدا بەشداری بکەن لە ئاشتی و ئاسایشی درێژخایەن لە وڵاتدا.

STRIVE Juvenile پڕۆژەیەکی پێنج ساڵەیە کە لەلایەن یەکێتی ئەوروپا پشتگیری دەکرێت و ئامانجی چارەسەرکردنی پەیوەندی منداڵانە لەگەڵ گروپە توندڕەوە تیرۆریست و توندوتیژەکان و دەرئەنجامەکانی بۆ ژیانی منداڵان و کۆمەڵگا بەگشتی.

ڕێکخراوی نێودەوڵەتیی کۆچ: چۆن بیردەکەینەوە؟

وەڵامی ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچ لە عێراق لە ڕێبازی مرۆییەوە دەگۆڕێت بۆ ڕێبازی گەشەپێدان، لەوانە سەقامگیری و بوژانەوەی ئابووری، بە گرنگیدانێکی بەهێز بە چارەسەری بەردەوام و پاڵپشتیکردنی خێزانە گەڕاوەکان بۆ ئەوەی دووبارە تێکەڵ بە ناوچە بنەڕەتی و ڕەسەنەکەی خۆیان بن.

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا زیاتر لە ٩،٤ ملیۆن کەس کە لەلایەن داعشەوە ئاوارە بوون، گەڕانەوە بۆ ناوچەکانی خۆیان، بەڵام ١٦،١ ملیۆن کەس لە ئاوارەیی درێژخایەندا مانەوە؛ زۆربەیان ڕووبەڕووی یەك یان چەند بەربەستێکی گەورە بوونەتەوە لەبەردەم چارەسەری بەردەوام، و ئەوانەی گەڕاونەتەوە بۆ ناوچەکانی خۆیان ئاستی بەرزبوونەوەی لاوازییان ئەزموون دەکەن.

زۆرجار ئەم جۆرە تەحەددیانە پەیوەستن بە ئاستی بەرزی زیانەکانی پەیوەست بە ململانێ بۆ خانووبەرە و ژێرخانی؛ نەبوونی دەستڕاگەیشتن بە کار و سەرچاوەکانی داهات؛ پرسەکانی یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی؛ نەبوونی دەستڕاگەیشتن بە خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکان؛ و بەربەستەکانی بەردەم چوارچێوەی یاسایی کە پێویستیان بە دەستێوەردانی پێکهاتەیی و دامەزراوەیی هەیە.

هەندێك پێداویستی مرۆیی بەردەوامن و ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچ بە درێژایی ساڵی ٢٠٢٢ بەردەوام بوو لە پێشکەشکردنی پشتیوانی مرۆیی لە کەمپەکان و شوێنە نافەرمیەکان و تا ساڵی ٢٠٢٣ ئەو کارە دەکات. بەڵام دەبێت ئۆپەراسیۆنەکان لە نزیکەوە سەرنج بخەنە سەر بەرنامەسازی ئاڕاستەکراوی گەشەپێدان کە بتوانێت باشتر وەڵامی بۆشایی پێکهاتەیی و دامەزراوەیی بداتەوە، و ژینگەیەکی گونجاو بۆ چارەسەرە بەردەوامەکان دروست بکات ، لە هەمان کاتدا چارەسەرکردنی هۆکارە بنەڕەتییەکانی لاوازی و ئاوارەبوون.

ڕێبازێکی لەم جۆرە بەرنامەسازی چەند ساڵە بەرەو دەرەنجامە بەکۆمەڵەکان بەرەوپێش دەبات – زۆرجار وەك بەردی بناغە بەرەو ئامانجە نیشتمانییەکانی ئامانجەکانی گەشەپێدانی بەردەوام – بەرزکردنەوەی توانا ناوخۆییەکان بۆ خۆڕاگری، و خستنەڕووی ئەو پرۆسانەی کە هاندەری خاوەندارێتی حکومەتن.

چیمان کرد؟

لە مانگی یەك و شوباتی ٢٠٢٢ ، هەوڵەکانی داکۆکیکردن لە ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچی عێراقدا بڕیارەکانی بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی پارێزگاکانی نەینەوا و سەلاح الدینیوروژاندوە بۆ ئەوەی ڕێگە بە منداڵانی بێ بەڵگەنامە و منداڵانی خاوەن بەڵگەنامەی مەدەنی ناتەواو بدەن تاکو بەردەوام بن لە خوێندن و بەدەستهێنانی بڕوانامەی فەرمی لە کۆتایی خوێندن ساڵێك دوای پێشکەشکردنی بەڵگەنامە مەدەنییەکانیان.

لە ماوەی ساڵەکەدا، حکومەتی عێراق و ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچ میکانیزمێکی نیشتمانی ڕەوانەکردنیان جێبەجێکرد بۆ پشتگیریکردن لە یەکخستنەوەی بەردەوامی گەڕاوەکان لەڕێگەی بەستنەوەیان لەگەڵ خزمەتگوزارییە سەرەکییە یاسایی و کارگێڕی و دەروونی کۆمەڵایەتییەکان بۆ ئاسانکاری گواستنەوەیان. ئەم خزمەتگوزاریانە بەخۆڕایی و تایبەتن بە هەموو ئەو کەسانەی لە دەرەوەی وڵات دەگەڕێنەوە.

هەروەها ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچ بەردەوام بوو لە پاڵپشتیکردنی بەڕێوەبەرایەتی کاروباری ڕزگاربووان بۆ جێبەجێکردنی یاسای گرینگی ڕزگاربووانی ئێزدی. ئەمەش پەرەپێدان و کردنەوەی پۆرتاڵی داواکاری دەگرێتەوە کە لە ڕێگەیەوە ڕزگاربووان دەتوانن داوای قەرەبووکردنەوە بکەن بەپێی یاساکە. ئەم پۆرتاڵە لە مانگی ئەیلولدا بە فەرمی دەستی بە کارەکانی کردووە.

لە مانگی کانوونی دووەمدا، نۆژەنکردنەوەی خاڵی سنووری تریبیل – تاکە خاڵی چوونە ژوورەوەی فەرمی عێراق لەگەڵ ئوردن – بە پشتیوانی ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچ کۆتایی هات. بە کارپێکردنی ئەم خاڵە سنوورییە دەبێتە هۆی باشترکردنی ئاسایش و هاتوچۆی سنووربەزاندنی خەڵك و کاڵاکان و بوژاندنەوەی بازرگانی نێودەوڵەتی و ئابووری ناوخۆیی.

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، سندوقی پەرەپێدانی کۆمپانیاکانی ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچ پشتگیری لە ٧٩٤ کارگەی بچووك و مامناوەند کرد و ١٦٦٣ هەلی کاری نوێی لە ناوچە سەرەکییە زیانلێکەوتووەکاندا ڕەخساند.

پلانمان چییە؟

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچ لە عێراق ستراتیژیەتی ئەرکی سێ ساڵەی خۆی (٢٠٢٢-٢٠٢٤) کۆتایی پێهێنا، کە سێ پایەی ئەولەویەتیان هەبوو: خۆڕاگری، جووڵە و حوکمڕانی. ئەم پایانە پەیوەندییان بە توانای ڕێکخراوی نێودەوڵەتییەوە هەیە بۆ ڕێگریکردن و وەڵامدانەوەی شۆفێرانی ئاوارەبوون و کۆچی زۆرەملێ؛ چارەسەرکردنی نیگەرانییەکانی جووڵەی کۆچبەران؛ و توانای حوکمڕانی کۆچبەری نیشتمانی بەرز بکەنەوە.

لە ساڵی ٢٠٢٣ دا ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچ بەردەوام دەبێت لە پێشکەشکردنی یارمەتییە مرۆییەکانی ڕزگارکەری ژیان؛ کەمکردنەوەی کاریگەری هۆکارە ناسەقامگیرکەرەکان کە دەتوانن پرۆسەی گواستنەوە و بوژانەوە و ئاشتەوایی عێراق لە ڕێڕەو دەربهێنن؛ و بەشداریکردن لە ژینگەیەکی بەردەوام و سەقامگیر کە لەبار بێت بۆ چارەسەری بەردەوام بۆ هەموو ئەو کەسانەی کە تووشی ئاوارەبوون بوون.

پشتگیریکردن لە گەڕانەوە لە باکووری ڕۆژهەڵاتی سوریا و پرۆسەی ئاشتی و ئاسایشی فراوانتر، هەروەها دەستدرێژیکردنە سەر جووڵە و گۆڕانی کەشوهەوا بە گرنگیدانێکی تایبەت بە باشوور، هەروەها بۆ ساڵانی داهاتوو وەك ئەولەویەتەکانی ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کۆچ دەمێنێتەوە.

نووسینگەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ هەماهەنگی کاروباری مرۆیی: کۆکردنەوەی ئەکتەرە مرۆییەکان بۆ وەڵامدانەوەی فریاگوزاری یەکگرتوو

نووسینگەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ هەماهەنگی کاروباری مرۆیی (**OCHA**) لە عێراق ئەکتەرە مرۆییەکان کۆدەکاتەوە بۆ وەڵامدانەوەی فریاگوزاری یەکگرتوو و لەگەڵ هاوبەشەکان کاردەکات بۆ دەستەبەرکردنی وەڵامدانەوەی مرۆیی پرەنسیپی و کاریگەر لەڕێگەی هەماهەنگی، داکۆکیکردن، سیاسەت، بەڕێوەبردنی زانیاری، و دارایی مرۆیی.

دوای پێنج ساڵ لە کۆتایی هاتنی ئۆپەراسیۆنە سەربازییە بەرفراوانەکانی دژی دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق و شام (داعش)، پێشکەوتنی بەرچاو لە عێراق بەدیهاتووە و دۆخی مرۆیی بەشێوەیەکی بەرچاو باشتر بووە و وایکردووە نزیکەی پێنج ملیۆن ئاوارە بگەڕێنەوە ماڵەکانیان ئەمەش بە پاڵپشتی حکومەتی عێراق و هاوبەشە مرۆییەکان و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی.

لە کاتێکدا کە چوارچێوەی مرۆیی لە عێراقدا بەرەو چارەسەری بەردەوام و گەشەپێدان دەگوزەرێت، نزیکەی ٥,٢ ملیۆن کەس هێشتا پێویستیان بە جۆرێك لە هاوکاری مرۆیی هەیە. لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٢دا، لە چوارچێوەی پلانی بەرپەرچدانەوەی مرۆیی بۆ عێراق، هاوبەشە مرۆییەکان زیاتر لە سەد لە سەدی ئامانجەکانی ساڵی ٢٠٢٢ ی **HRP** یان بەدەستهێنا، کە بەلایەنی کەمەوە بە جۆرێك لە هاوکاری مرۆیی گەیشتنە ئەوی؛ ١٨٠,٠٠٠ لە ئاوارەبووەکانی ناو کەمپ ١٠٠٪) لە ١٨٠,٠٠٠ ی بە ئامنجکراو)، ٥٦٥,٠٠٠ لە ئاوارە دەرەوەی کەمپ)زیاتر لە ئامانجی سەرەتایی کە (٢٣٤,٠٠٠بووهەروەها ٦١٢,٠٠٠ لە گەڕاوەکان (کە زیاتر لە ئامانجی سەرەتایی ٥٧٧,٠٠٠) بوو بە بەشداری بەخشندەی بەخشەرە جیاوازەکان، پلانی کاردانەوەی مرۆیی عێراق بۆ ساڵی ٢٠٢٢ لە سەدا ٢,٦٧ بە ٢٦٩ ملیۆن دۆلار لە کۆی ٤٠٠ ملیۆن دۆلاری پێویست بوو.

سندوقی مرۆیی عێراق (**IHF**) کە لەلایەن یونۆچا **UNOCHA** وە بەڕێوەدەبرێت، بەردەوام بوو لە پشتیوانییەکانی بەرامبەر بەو پێکهاتانەی کە پێویستیان پێیەتی. لە ساڵانی ٢٠٢١ و ٢٠٢٢دا، **IHF** ٦١,٤ ملیۆن دۆلاری وەك هاوکاری وەرگرتووە. لە دوو ساڵی ڕابردوودا نزیکەی ٢,٩٤ ملیۆن کەس لە ڕێگەی سندوقەکەوە پشتگیری کراون. بە گرنگیدان بە خۆجێیکردن و بنیاتنانی تواناکانی ڕێکخراوە ناحکومییە نیشتمانییەکان، لەسەدا ٣١ی پارەکان بۆ ڕێکخراوە ناحکومییە نیشتمانییەکان تەرخانکراون، لەنێویاندا ٤٧ ڕێکخراوی سەرکردایەتی ژنان هەبووە.

لەگەڵ هاتنە ناوەوەی عێراق بۆ ساڵی ٢٠٢٣ ، ئۆچا OCHA پاڵپشتی خۆی بۆ تیمی مرۆیی وڵات دەپارێزێت، ئاسانکاری بۆ دەستڕاگەیشتن بە مرۆیی و هەماهەنگی و داکۆکیکردن لەگەڵ حکومەتی عێراق و کۆمەڵگەی مرۆیی بۆ وەڵامدانەوەی پێویستی مرۆیی کاریگەر بۆ خەڵکی عێراق

لە ماوەی ساڵی ٢٠٢٢دا، کۆمەڵگەی مرۆیی لە عێراق دەستیکردووە بە بەرزکردنەوەی هەوڵە هاوبەشەکان بۆ گواستنەوە و بچووککردنەوەی وەڵامدانەوەی مرۆیی بەکۆمەڵ، تەواوی سیستەم، نێودەوڵەتی لە عێراق و ناچالاککردنی سیستەمی کلاستەرەکان لە ٣١ی کانوونی دووەمی٢٠٢٢ دا. تیمی وڵاتی مرۆیی عێراق بریتییە لە پەرەپێدانی ستراتیژی گواستنەوەی مرۆیی بۆ ساڵی ٢٠٢٣ کە بە تایبەتی سەرنج دەخاتە سەر ئەو پێداویستییە مرۆییانەی کە ماونەتەوە.

لەگەڵ هاتنە ناوەوەی عێراق بۆ ساڵی ٢٠٢٣، ئۆچا OCHA پاڵپشتی خۆی بۆ تیمی مرۆیی وڵات دەپارێزێت، ئاسانکاری بۆ دەستڕاگەیشتن بە مرۆیی و هەماهەنگی و داکۆکیکردن لەگەڵ حکومەتی عێراق و کۆمەڵگەی مرۆیی بۆ وەڵامدانەوەی پێویستی مرۆیی کاریگەر بۆ خەڵکی عێراق.

ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار: چاکسازی لە سیستەمی پاراستنی کۆمەڵایەتی لە عێراقدا

حکومەتەکانی عێراق و هەرێمی کوردستان پابەندی بەهێزی خۆیان نیشانداوە بەرامبەر بە چاکسازی لە سیستەمی پاراستنی کۆمەڵایەتی لە عێراق بۆ دەستەبەرکردنی پاڵپشتییەکی گونجاو بۆ هەموو ئەو کەسانەی پێویستیان پێیەتی. ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار لە چوارچێوەی چوار بواری کارکردنی فراوان و تەواوکەردا هاوکاری تەکنیکی پێشکەش دەکات، کە پاڵپشتی هەوڵەکانی حکومەت دەکەن بۆ بەهێزکردنی گونجاوی و ڕوومالْکردن و بەردەوامیی سیستەمی پاراستنی کۆمەڵایەتی .

نوسینی

ڕێکخەری وڵاتیی ڕێکخراوی کار لە عێراق

دکـتـۆرە مـەها قـــەتـــاع

ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار لە نزیکەوە لەگەڵ نوێنەرانی حکومەت، خاوەنکار و کرێکاران لە عێراق کاردەکات بۆ جێبەجێکردنی بەرنامەی "کاری شایستە وڵات" بۆ ساڵی ٢٠١٩-٢٠٢٣، کە پشتگیری لە پەرەپێدانی کەرتی تایبەت و ڕەخساندنی هەلی کار دەکات؛ پاراستنی کۆمەڵایەتی بەهێز دەکات و کێشەی کاری منداڵان چارەسەر دەکات ؛ و حوکمڕانی کار و گفتوگۆی کۆمەڵایەتی لەسەر پرسە پەیوەندیدارەکانی دامەزراندن بەهێز دەکات.

لە ساڵی ٢٠٢٢ دا، ئێمە شاهیدی ئەنجامە گەورەکان بووین لە گەیشتن بە ئامانجەکانی ئەولەویەتەکانی بەرنامەی کاری شایستە وڵات ، لە ڕێگەی چەندین پرۆژەوە، کە لە نزیکەوە لەگەڵ هاوبەشە سێ قۆڵییەکان و هاوبەشەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان جێبەجێکراون، و بە پشتیوانی چەندین بەخشەر.

یەکێك لە بوارەکانی سەرەکی هەوڵەکان بووە بۆ چاکسازی لە سیستەمی پاراستنی کۆمەڵایەتی لە عێراقدا.

لە عێراق سیستمی دەستەبەری کۆمەڵایەتی لە یەك پلان بۆ کرێکارانی کەرتی گشتی و یەك پلان بۆ کارمەندانی کەرتی تایبەت پێکهاتووە. سندوقی کەرتی گشتی بەشی هەرەزۆر و پشکی شێری ئەم دەستەبەرییە دەگرێتەخۆی، چونکە نزیکەی هەموو ٣٨٪ی هێزی کار کە لەم کەرتەدا کاردەکەن - کە دەکاتە ٢،٣ ملیۆن کرێکار - دەگرێتەوە، بەڵام پلانەکە تاڕادەیەکی زۆر ناپایەدارە.

سندوقی کارمەندانی کەرتی تایبەت کەمتر لە سەدا ٥ ی هێزی کاری کەرتی تایبەت دەگرێتەوە و مەودای سنووردار لە یارمەتییەکان دابین دەکات. ئەمەش بەو مانایەیە کە نزیکەی لەسەدا ٩٥ ی کارمەندانی کەرتی تایبەت ٤،٥- ملیۆن کارمەند – لەدەرەوەی سیستەمی ئاسایشی کۆمەڵایەتییەوەن.

لە بەرامبەردا، نزیکەی ١٠٦ ملیۆن کرێکاری بێکار هیچ پشتگیرییەکی داهاتی بەشداریکردنیان نییە، هەندێکیان لەبری ئەوە پشت بە تۆڕی سەلامەتی کۆمەڵایەتی دەبەستن بە ئاستی پارمەتییە ناتەواوەکان و پشتیوانی سنووردار لە دامەزراندن.

هەردوو حکومەتی عێراق و هەرێمی کوردستان پابەندی بەهێزی خۆیان نیشانداوە بەرامبەر بە چاکسازی لە سیستمی پاراستنی کۆمەڵایەتی لە عێراق، بۆ دەستەبەرکردنی پاڵپشتییەکی گونجاو بۆ هەموو ئەو کەسانەی پێویستیان پێیەتی. بەپێی بەرنامەیەکی یەکێتی ئەوروپا کە پارەدار دەکرێت بۆ چاکسازی لە پاراستنی کۆمەڵایەتی، کە بە هاوبەشی لەگەڵ یونیسێف و بەرنامەی جیهانی خۆراك جێبەجێ دەکرێت، ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار لە چوارچێوەی چوار بواری کارکردنی فراوان و تەواوکەردا هاوکاری تەکنیکی پێشکەش دەکات، کە پاڵپشتی هەوڵەکانی حکومەت دەکەن بۆ بەهێزکردنی گونجاوی و ڕووماڵکردن و بەردەوامیی سیستەمی پاراستنی کۆمەڵایەتی .

ڕێکخراوی کار لەگەڵ کۆمەڵێك هاوبەش کاریان کردووە بۆ پشتگیریکردن لە پەرەپێدانی لێکۆڵینەوە و توێژینەوەکان کە پارمەتیدەر دەبن لە ئاگادارکردنەوەی پرۆسەکانی بڕیاردان. لە ساڵی ٢٠٢٢ دا ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار بە هاوبەشی لەگەڵ ڕێکخراوی ئاماری ناوەندی و فەرمانگەی ئاماری هەرێمی کوردستان، یەکەمین ڕاپرسی هێزی کاریان لە ماوەی دە ساڵدا بڵاوکردەوە، کە داتای سەرەکی لەسەر دۆخی هێزی کاری وڵات نوێکردەوە . ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار سەرکردایەتی وتارێکی هەڵوێستی نەتەوە یەکگرتووەکانی کرد سەبارەت بە دروستکردنی قاتێکی پاراستنی کۆمەڵایەتی لە عێراق، کە دواتر بە پارچەی دووەم لەسەر پەسەندکردنی بەرنامەی کارە گشتییەکان تەواوکرا . بە بنیاتنانی ئەزموون و ستانداردە نێودەوڵەتییەکان، ئەم توێژینەوەیانە ئامانجیان پشتگیریکردنە لە حکومەت لە داڕشتنی دیدگا و خێراکردنی کردەوەکانی سەبارەت بە هەلی کار و پاراستنی کۆمەڵایەتی بۆ گواستنەوەی دادپەروەرانە لە عێراق. هەروەها توێژینەوە بەردەستەکان لەسەر ئاڵنگاری و دەرفەتەکان سەبارەت بە ئاسایشی کۆمەڵایەتی فراوانتر کرا، بە کۆنفرانسێك و سیمپۆزیۆمێك لەسەر ئەو بابەتە، کە کۆمەڵێك توێژینەوەی لە کۆمەڵێك توێژەری ئەکادیمی بەرفراوان کۆکردەوە. ئەم کارنامەی توێژینەوەیە دەرگای بۆ گفتوگۆی جەوهەری لەگەڵ هاوبەشە سێ قۆڵییەکان سەبارەت بە ئەولەویەت و ئاراستەی چاکسازی کردۆتەوە.

ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار لە نزیکەوە لەگەڵ هاوبەشە سێ قۆڵییەکانیدا کاردەکات بۆ هەڵسەنگاندنی گشتگیری و یەکگرتوویی و بەردەوامیی و یەکخستنی ڕەشنووسی یاساکانی ئاسایشی کۆمەڵایەتی لە هەردوو حکومەتەکەدا، هاوکات هەڵسەنگاندنی بۆ ڕەشنووسی یاسای کار و پەیڕەوی ناوخۆی کرێکارانی کۆچبەر لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە پێشکەش کردووە. کاتێك ڕەشنووسی یاساکانی ئاسایشی کۆمەڵایەتی پەسەند دەکرێت، بەردەوامیی پلانەکان بەهێزتر دەکات، مەودای مافەکان فراوانتر دەکات بۆ ئەوەی پارمەتییەکانی منداڵبوون و بێکاری بگرێتەوە. هەروەها کایەی ڕووماڵکردنی یاساکان درێژدەکاتەوە بۆ هەموو کرێکارانی نافەرمی و هەروەها خۆبەخشەکان.

هەروەها ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار پشتگیری لە حکومەت و هاوبەشە سێ قۆڵییەکان دەکات بۆ بەهێزکردنی تواناکانیان بۆ جێبەجێکردنی بڕگە نوێیەکانی یاساکە و بەهێزکردنی کارایی لە پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییەکانی ئاسایشی کۆمەڵایەتی و دامەزراندنی پەیوەندیداردا. چەندین ڕاهێنان لەسەر بابەتەکانی پەیوەست بە بنەماکانی ئاسایشی کۆمەڵایەتی، پشکنین و چاکسازی خانەنشینی ئەنجامدراوە. ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار پشتگیری حکومەت دەکات بە دروستکردنی پلاتفۆرمی دامەزراندنێکی دیجیتاڵی بۆ ڕێکخستنی دەستڕاگەیشتن و پێشکەشکردنی خزمەتگوزارییەکانی دامەزراندن کە لەلایەن وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتییەوە پێشکەش دەکرێت بەو یەك ملیۆن و ٦٠٠ هەزار کرێکارەی کە بێکارن.

لە هەوڵەکانیدا بۆ چارەسەرکردنی بەربەستەکانی دەستڕاگەیشتن بە ئاسایشی کۆمەڵایەتی، بەتایبەتی ئەوانەی پەیوەندییان بە هۆشیاری سنوورداری کرێکاران و خاوەنکارانەوە هەیە لە ماف و بەرپرسیارێتییەکانیان بەپێی یاساکانی ئاسایشی کۆمەڵایەتی، ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار لەگەڵ ڕۆژنامەنووسانی دەزگا میدیاییە جیاوازەکاندا پەیوەندی کردووە بۆ هاندانیان لەسەر زیادکردنی ڕاپۆرت و ڕوماڵەکانیان لەسەر ئەو پرسە . بە ڕێکخستنی زنجیرەیەك ڕاهێنان ڕۆژنامەنووسانی بە زانیاری تەیار کردووە کە ڕێگەیان پێدەدات شیکاری و چاودێری و هەڵسەنگاندنی سیاسەتە گشتییەکان بکەن کە بەشدارن لە بەدیهێنانی مافی پاراستنی کۆمەڵایەتی، لە هەمان کاتدا کەناڵەکانی پەیوەندییەکانیان بەکاردەهێنن بۆ گەیاندنی پەیامی کاریگەر لەسەر ئاسایشی کۆمەڵایەتی و سوودەکانی ئەو سیستەمە کۆمەڵایەتییە.

هەوڵەکان بۆ بەهێزکردنی سیستەمی پاراستنی کۆمەڵایەتی شانبەشانی ئەولەویەتەکانی دیکە لە ژێر بەرنامەی کاری شایستەی وڵاتدا هەنگاو دەنێن بۆ دڵنیابوون لەوەی کە ڕێبازێکی یەکگرتوو و گشتگیر هەیە بۆ پێشخستنی و ڕێڕەوی سەرەکی کاری شایستە لە بەرنامە و چالاکییەکاندا.

ڕەخساندنی هەلی کار وەك پێشینەیەکی سەرەکی ئێمە دەمێنێتەوە، بە تایبەت لە چوارچێوەی ئاوارەبوونی زۆرەملێدا، بۆ پارمەتیدانی کۆمەڵگاکان بۆ ئەوەی زیاتر پشت بە خۆیان ببەستن. ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار پشتیوانی لە پەیوەندی مرۆیی-گەشەپێدان-ئاشتی دەکات، لەڕێگەی کارکردن بۆ بەشداریکردنی پەنابەران و ئاوارەکان لە بازاڕی فەرمی کار و سیستەمی پاراستنی کۆمەڵایەتی نیشتمانیدا.

لە ژێر پرۆژە جیاوازەکاندا، وەکو **PROSPECTS**، کە لەلایەن حکومەتی هۆڵەندا پارەدار دەکرێت، و بەرنامەکانی تر کە سەرنجیان لەسەر دروستکردنی هەلی کارە ، ڕێکخراوی کار ئامرازەکانی ڕاهێنانی فراوانتر کردووە بۆ ئەوەی گەنجانی خاوەنکار و خاوەن بزنسە بچووکەکان بەو زانیاری و لێهاتوویی و خزمەتگوزارییە داراییانەی کە پێویستن بۆ سەرخستنی پرۆژەکانیان، تەیار بکاتئەمەش بۆ هەموو ئەو کەسانەی کەدەست بە دروستکردنی بزنسێك دەکەن یانیش بزنسەکانی خۆیان فراوانتر دەکەن. ئێمە زۆرێك لە ئامرازە جیهانییەکانی ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کارمان لەگەڵ چوارچێوەی عێراقدا گونجاندووە بۆ ئەوەی دڵنیا بین لەوەی کە پێداویستییەکانی ژنان، پیاوان، گەنجان و خاوەن پێداویستییە تایبەتەکان لە کۆمەڵگە ئاوارەکانی زۆرەملێ و ئارەزوومەندانە دابین دەکەن، ئەمەش بەهۆی ئامانجگرتنی کەرتە جیاوازەکان لە هەموو بوارە جۆراوجۆرەکاندا.

جێبەجێکردنی بەرنامەی وەبەرهێنانی چڕ هی ڕێکخراوی کار لە پرۆژە جیاوازەکاندا، کە پەرەپێدانی ژێرخانی بە ڕەخساندنی هەلی کارێکی شایستە دەبەستێتەوە، دڵنیای داوە لە جێگیرکردن و بەکارهێنانی بنەماکانی کاری شایستە لە ڕێگەی بنیاتنانی تواناکانی بەڵێندەرانی ناوخۆیی، ئەندامانی سەندیکا و ئەندازیارانی گەنج لەسەر میتۆدۆلۆژیاکانی ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار.

ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار پشتگیری لە حکومەت دەکات لە داڕشتن و جێبەجێکردنی پلانی کارە گشتییەکان کە پەرە بە ڕەخساندنی هەلی کار بە شێوەیەکی بەردەوام و شایستە دەدات، بەتایبەتی بۆ ئەوانەی کە زۆرترین زیانیان بەردەکەوێت، لەوانەش کرێکارانی کەم داهات و بێکاران. هەروەها ئەم پلانە بەشێوەیەکی بەردەوام بەشداری دەکات لە گەشەپێدانی ناوخۆیی و ژێرخانی سەوز.

هەروەها ڕێکخراوی نێودەوڵەتی کار بەردەوامە لە کارکردن لەگەڵ هاوبەشەکان بۆ بەهێزکردنی سیستەمی پشکنینی کار و باشترکردنی سەلامەتی و تەندروستی پیشەیی لە ڕێگەی پەرەپێدانی سیاسەت و بنیاتنانی توانا، لە ژێر بەرنامەیەکی پشتیوانیکراوی یەکێتی ئەوروپا . ئەمساڵ سیاسەتی نوێ لەگەڵ هاوبەشە سێ قۆڵییەکان پەرەی پێدراوە بۆ پارمەتیدانی مۆدێرنکردنی سیستەمی پشکنینی کار و باشترکردنی بارودۆخی کارکردن بۆ کرێکاران و خاوەنکارەکانیان، ئەمەش هاوتەریب لەگەڵ ستانداردە نێودەوڵەتییەکانی کار .

لە بواری چارەسەرکردنی دۆخی خراپی منداڵانای کارکەر، ئێمە بەردەوام بووین لە پشتگیریکردنی منداڵان لەبابەتەکانی کارکردنی منداڵان لە ڕێگەی سیستەمی چاودێریکردنی کاری منداڵان کە پارمەتیدەرە بۆ ناسینەوەی منداڵانی لاواز و ڕەوانەکردنیان بۆ خزمەتگوزارییە گونجاوەکان، بە پشتیوانی بەرنامەی ئەوروپی بۆ گەشەپێدان و پاراستنی ناوچەیی بۆ لوبنان، ئوردن و عێراق (**RDPP II**)، کە دەستپێشخەرییەکی هاوبەشی ئەوروپییە کە لەلایەن کۆماری چیك، دانیمارك، یەکێتی ئەوروپا، ئێرلەندا و سویسرا پاڵپشتی دەکرێت. وەك بەشێك لە وەڵامدانەوە بۆ چارەسەرکردنی هۆکارە بنەڕەتییەکانی کارکردنی منداڵان ، پرۆژەکە پشتگیرییەکانی خۆی بۆ خێزانەکانی منداڵانی کارکەر فراوانتر کرد، ڕاهێنانی پیشەیی بۆ پێشکەشکردنیان بۆ باشترکردنی لێهاتوویی و توانای دامەزراندنیان.

ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ژنان بەردەوامە لە پێشەنگی داڕشتنی گوتار و کۆکردنەوەی هەوڵەکان بۆ زیادکردنی بەشداری سیاسی و سەرکردایەتی ژنان لە عێراق

دوای چەند مانگێك لە دواکەوتن بەهۆی ڕێك نەکەوتنی لایەنە سیاسییەکان بە سەرۆکایەتی محەمەد شیاع ئەلسودانی وەکو سەرۆکوەزیرانی عێراق ، حکومەتی عێراق پێکهێنرا. لە کاتێکدا دەستپێکردنەوەی ئەرکە حکومییەکان دەرفەتێك بۆ وڵاتەکە دەڕەخسێنێت بۆ ئەوەی دەستبکات بە ڕێگایەك بەرەو سەقامگیری و پێشکەوتن، بەڵام حکومەتی ئەلسودانی هێشتا ڕووبەڕووی ئاستەنگە سیاسی و ئابوورییەکان دەبێتەوە، کە کاریگەرییەکی زۆری دینامیکی ناوچەیی و جیهانییان لەسەرە.

کاریگەری شەپۆلی شەڕی دژی ئۆکرانیا کایگەربووە لە زیادبوونی نائاسایشی خۆراك لە عێراق، بەشێکیش بەهۆی بەرزبوونەوەی نرخی گەنم لە جیهاندا. پێشبینییە نەرێنییەکان بۆ ئابووری عێراق بریتین لە بەردەوامبوونی ڕێژەی بەرزی بێکاری. لە هەمان کاتدا وڵاتەکە بەردەوامە لە ئەزموونکردنی کاریگەرییە توندەکانی گۆڕانی کەشوهەوا، بە بیابانبوون وەك نیگەرانییەکی سەرەکی. هەموو ئەم تەحەددایانە کاریگەری نارێژەییيان لەسەر ژنان و کچان هەیە و زیاتریش لەسەر ژنانی پەنابەر و ئاوارەکانی ناوخۆ (IDPs)، ئەمەش وایان لێدەکات عێراق بەردەوام ڕووبەڕووی گوشار و هەڕەشەیی شۆکی ئابووری، سیاسی و ژینگەیی بێتەوە.

ژنان و کچان بە تایبەتی لە ئێستاوە ڕووبەڕووی نایەکسانی و هەڵاواردنێکی قووڵ بوونەتەوە، جگە لە نەبوونی سەرچاوە بۆ گونجاندن لەگەڵ چوارچێوەیەکی تادێت هەستیاردا. ژنانی ئاوارە و پەنابەر لە بەرەکانی پێشەوەی باری نائاسایی کەشوهەوادان. زۆرترین زیانیان بەردەکەوێت، چونکە هەزاران کەس پشت بە دامەزراندنێکی ناجێگیر لە ئابووری نافەرمیدا دەبەستن،کەمترین داهاتییان دەستدەکەوێت و ستراتیژییەکانی ڕووبەڕووبوونەوەی نەرێنی لەسەر بنەمای بژێوی ژیانیان جێگیرکردووە بۆ بەردەوامبوونی پێداویستییەکانیان و پێداویستییەکانیماڵەکانیان.

عێراق لە ڕیزبەندی ١٥٤هەمین لە پێوەرەکانی کەلێنی جێندەری کۆڕبەندی ئابووری جیهانی بۆ ساڵی ٢٠٢١دایە، تەنیا ئەفغانستان و یەمەن لە دوای عێراقەوەن. بە هەمان شێوە لە هەمان ساڵدا بەشداری ژنانی عێراق لە بازاڕی کاردا تەنها ١٢،١٪ بووە، لەکاتێکدا تەنها ٦،٨٪ی خاوەن کۆمپانیاکان ژن بوون. ئەم ئامارانە لە ژیانی سیاسیدا تەقلید کران، کە هەرچەندە ژنان ٢٩،٧٪ی بەرپرسانی هەڵبژێردراوی پەرلەمان پێکدەهێنن، بەڵام هێشتا کاریگەری و بەشداریکردنیان لە پۆستەکانی سەرکردایەتی و بەڕێوەبردندا سنووردارە.

بەشداری سیاسی ژنان (WPP)

UNWomen بەردەوامە لە پێشەنگی داڕشتنی گوتار و کۆکردنەوەی هەوڵەکان بۆ زیاتر زیادکردنی بەشداری سیاسی و سەرکردایەتی ژنان لە عێراق. لە ساڵی ٢٠٢٢دا، **UN_ Women** بەرپرسیارێتییەکی هەمەلایەنەی لە پلاندانان و ڕێکخستنی دەستێوەردانەکان بە ئامانجی پێشکەشکردنی پاڵپشتی تەکنیکی و دارایی بۆ ماشێنەکانی ژنانی عێراق بەڕێوەبرد. ئەمەش بریتی بوو لە پاڵپشتیکردنی دامەزراوە حکومییەکان بۆ پەرەپێدانی ستراتیژییە نیشتمانییەکان، وەك ستراتیژی دووەمی نیشتمانی بۆ ژنانی عێراق لەماوەی ساڵەکانی ٢٠٢٢ – ٢٠٣٠.

لەمبارەیەوە، **UNWomen** هەروەها کار لەسەر چارەسەرکردنی ئەو بەربەستانە دەکات، کە ژنانی عێراقی بێهیوا دەکەن و قەدەغە دەکەن لە بەدیهێنانی مافی خۆیان بۆ بەشداریکردنی مانادار لە پرۆسەی سیاسیدا. لە نێو ئەمانەدا ئەو شێوازە بەربڵاوانەی توندوتیژی سیاسییە کە بەرامبەر بە ئەکتەرە ژنە عێراقییەکان ئەنجام دەدرێن، بە ئامانجی تێکدان و پەراوێزخستنی کاریگەرییە سیاسییەکانیان. لەم ڕووەوە ژنانی نەتەوە یەککگرتووەکان توانی ژنانی پسپۆڕی سیاسی و ئەکتەرانی کۆمەڵگەی مەدەنی کۆبکاتەوە بۆ دەستپێکردنی مشتومڕێکی فرەڕەهەند لەسەر فۆرمە جۆراوجۆرەکان و ڕێگا پراکتیکییەکان بۆ پێشەوە بۆ بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی سیاسی دژی ژنان. لە ئەنجامدا، پێشنیارەکان گەیشتنە ئەو ئەنجامەی کە دروستکردنی ژینگەیەکی کاراکردن لە ڕێگەی دەستێوەردانی بەرنامەیی و داکۆکیکاری تایبەتمەندەوە زۆر گرنگە بۆ چارەسەرکردنی ئەم پرسە.

جگە لەوەش ڕێکخراوی **UNWomen** لەسەر دەستکەوتەکانی لە هەڵبژاردنەکانی پێشووی پەرلەمانیدا بنیات دەنرێت بۆ زیادکردنی بەشداری ژنان لە پرۆسەکانی هەڵبژاردندا بە کارکردن لە نزیکەوە لەگەڵ و پاڵپشتیکردنی کارەکانی کۆمیسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردنەکان (**IHEC**). بەتایبەتی ژنانی نەتەوە یەککگرتووەکان بە هاوکاری نزیك لەگەڵ هاوبەشە عێراقییەکانی، هەوڵەکان کۆدەکاتەوە بۆ داکۆکیکردن لە هەمووارکردنەوەی یاسا پەیوەندیدارەکانی هەڵبژاردن، لە بەرژەوەندی زیادکردنی نوێنەرایەتی ژنان لە ئۆرگانە هەڵبژێردراوەکاندا. لە هەمان کاتدا، ژنانی نەتەوە یەککگرتووەکان بەردەوام بوون لە پەرەپێدانی هاوبەشی و هاوکاری لە نێوان ئەکتەرەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و دامەزراوەکانی دەوڵەت، کاریان لەسەر زیادکردنی بەشداریکردنی ژنان لە پرۆسەکانی هەڵبژاردنەکاندا کرد.

ژنان، ئاشتی و ئاسایش (WPS) & پلانی کاری نیشتمانی عێراقی دووەم (INAP II)

بە هاوبەشی لەگەڵ دامەزراوە فەرمییەکانی عێراق، **UNWomen** بەردەوام بوو لە پێشخستنی کارنامەی **WPS** لە عێراق، لەسەر ئاستی نیشتمانی و ناوخۆیی. ئەمەش بە زۆری لە ڕێگەی پێشخستنی جێبەجێکردنی پلانی کاری نیشتمانی دووەمی دووەم (**NAPII** ٢٠٢١-٢٠٢٤) بەدەست هات؛ پرۆسەیەك کە بە هاوبەشی لەلایەن ئەکتەرە حکومییەکان و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی (**CSOs**) سەرپەرشتی دەکرێت. **UN_ Women** یارمەتی دروستکردنی ژینگەیەکی کاراکردنی دا بۆ پەرەپێدانی بەشداریکردن و هاوکاری مانادار لە دامەزراوەکانی حکومەت، ڕێکخراوە کۆمەڵایەتییەکان و ئامێرەکانی ژنان بۆ باشترکردنی پرۆسەکانی پەرەپێدانی **NAP**. لە ئەنجامدا، سیستەمی نیشتمانی توانیان بە شێوەیەکی کاریگەر چاودێری و جێبەجێکردنی جێبەجێکردنی **INAP** بکەن، لە ڕێگەی خاوەندارێتی دامەزراو، میکانیزمەکانی هەماهەنگی فەرمی، و چوارچێوەی چاودێریکردن و لێپرسینەوە.

هەروەها ژنانی نەتەوە یەککگرتووەکان لەگەڵ هاوبەشەکانی کاریان کرد بۆ جێگیرکردنی **NAPII** لە چوارچێوەی پشتگیریکردن لە پەرەپێدانی ٦ پلانی کەرتیی لەسەر ئاستی وەزارەت، و ٢ پلانی ناوخۆیی بۆ پارێزگاکانی نەینەوا و زیقار . لەسەر ئاستی هەرێمی لە کوردستان، لیژنەیەکی بۆردی **UNSCR**١٣٢٥ دامەزرا، بە سەرۆکایەتی وەزارەتی ناوخۆ، بە پاڵپشتی تەکنیکی کە لەلایەن ئەنجومەنی باڵای گەشەپێدانی ژنان (**HCWD**)، و **UN_ Women** پێشکەشکرا و بە بەشداری نوێنەرانی ڕێکخراوە کۆمەڵایەتییەکان و خێرخوازان بۆ سەرپەرشتیکردن جێبەجێکردنی **NA_ PII**. پلانێکی کارکردن کە تایبەت بوو بە دەرئەنجامەکانی ٣ پایەی سەرەکی **NAPII** داڕێژرا و دەستپێکرد بۆ پشتیوانیکردن لە جێبەجێکردنی لە کوردستان.

بەهێزکردنی ئابووری ژنان (WEE)

بەهێزکردنی ئابووری ژنان لە بنەڕەتدا پەیوەندی بە مافە سەرەتاییەکانی مرۆڤەوە هەیە وەك لە ڕێکەوتننامە نێودەوڵەتییەکانی مافەکانی مرۆڤ و کاردا هاتووە . لە بنەڕەتدا پەیوەندی بە تواناسازی ژنانەوە هەیە بۆ ئەوەی لە ڕووی ئابوورییەوە چالاك بن، داهات بەدەستبهێنن و بوار و دەرفەتیکار لە دام و دەزگا گشتی و تایبەتییەکان دەڕەخسێنێت بۆ بەشداری ژنان لە جیهانی کاردا ئەمەشبە ئامنجی گەیشتن بە سەربەخۆیی ئابووری یە. دیدگای UNWomenی عێراق بۆ گەشەپێدانی بەردەوام ٢٠٣٠ هاوتایە لەگەڵ ئەم ئامانجانە. ئامانجی بنەڕەتی دیدگاکە بەهێزکردنی عێراقییەکانە لە وڵاتێکی سەلامەتدا، کۆمەڵگەیەکی یەکگرتوو کە ئابووری هەمەچەشن و ژینگەیەکی بەردەوام و دادپەروەری و حوکمڕانی باشی هەبێت. بەرنامەی بەهێزکردنی ئابووری ژنان (WEE)ی پەرەپێداوە بۆ پشتگیریکردنی عێراق لە جێبەجێکردنی پابەندبوونە نێودەوڵەتییەکانی مافی مرۆڤ و بەدەستهێنانی گەشەپێدانی ئابووری بەردەوام لەڕێگەی بەشداریکردنی خەڵك بۆ داخستنی کەلێنی جێندەری لە جیهانی کاردا. WEE لە چوارچێوەی هاوکاری گەشەپێدانی بەردەوامی نەتەوە یەکگرتووەکا ٢٠٢٠ – ٢٠٢٤ (UNSDCF) ئەولەویەتەکانی ستراتیژی لە ژێر کارنامەی گشتی ٢٠٣٠ بۆ گەشەپێدانی بەردەوام وەرگیراوە. بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی پرسەکانی وەك نەبوونی ژێرخانی ئابووری چاودێری، نەبوونی دەستڕاگەیشتن بە ژێرخانی و پەرەپێدانی کارامەیی، و نەبوونی دەستڕاگەیشتن بە سەروەت و سامان لەوانەش سەروەت و سامانی دارایی و موڵك بە شێوەیەکی ڕێکخراوەیی و پەیکەربەندکراو بۆ پێشخستنی بەشداریکردنی ژنان لە ئابووریدا داڕێژراوە.

توندوتیژی لەسەر بنەمای جێندەری (GBV) و توندوتیژی دژی ژنان (VAW)

زنجیرەیەك ڕاوێژ لەگەڵ بەشی بەهێزکردنی ژنان (DWE)، وەزارەتەکان، ئەنجومەنی دادوەری و پەرلەمانتاران جێبەجێکرا بۆ تاوتوێکردنی پەسەندکردنی یاسای بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی خێزانی (ADVL)، و هەنگاوە پێویستەکان بۆ پێشەوە. لیژنەیەك پێکهێنرا کە پێکهاتبوو لە ئالیاتەکانی جێندەری نیشتمانی کە کاری ئامادەکاری تێدا کراوە بۆ ئامادەکردنی ADVLی نوێ، کە ڕەشنووسی یەکەم و دووەمی یاساکە یەکدەخات. ڕاسپاردەکانی گفتوگۆ و کۆبوونەوەکان لەسەر ئەم بابەتە بووە هۆی ئەوەی کە لۆبی و داکۆکی زیاتر پێویست بوو و یاسای نوێی داڕێژراو پێویستی بە داڕشتن دەبێت بە هاوبەشی لەگەڵ پسپۆڕانی یاسایی نیشتمانی بۆ دڵنیابوون لەوەی کە ڕەنگدانەوەی هەموو پابەندبوونە یاساییە پێویستەکانە بۆ پشتگیریکردنی لەلایەن پەرلەمانەوە.

وەڵامدانەوەی مرۆیی

لەم بوار و فەزایەدا، UNWomen سەرنجی لەسەر درووستکردنی ئەنجامە ئابووری، کۆمەڵایەتی و ژینگەییەکانە کە خۆشگوزەرانی و خۆڕاگری ژنانی پەنابەر و ئاوارەکان لەسەر ئاستی تاکەکەسی و کۆمەڵگاکان بەگشتی بەرز بکاتەوە.

جگە لەوەش، لە بەرەی بنیاتنانی ئاشتی، UNWomen سەرنجی لەسەر بەهێزکردنی تواناکانی ڕێکخراوە کۆمەڵایەتییە ناوخۆییەکان و ڕێکخراوەکانی ژنان کە شوێنە جوگرافییە جیاوازەکانی عێراق دەگرێتەوە لەسەر ٣ بوارە سەرەکییە بابەتییەکان: ڕێگریکردن لە ململانێکان، وەڵامدانەوەی مرۆیی و ئاوارەبوونی زۆرەملێ. هەر ڕێکخراوێك سەرنجی خستە سەر یەکێك لەم ئامانجانەی خوارەوە

(١) زیادکردنی بەشداریکردنی مانادار و بڕیاردانی ژنان لە پرۆسەکانی خۆپاراستن لە ململانێ و وەڵامدانەوە، (٢) بەرزکردنەوەی پلاندانان و چوارچێوە و بەرنامەسازی مرۆیی/ قەیرانەکانی گشتگیر و وەڵامدەرەوەی جێندەری و (٣) پێشخستنی باشترکردنی بوژانەوەی ئابووری-کۆمەڵایەتی و بەشداری سیاسی ژنان و کچان لە چوارچێوەی بنیاتنانی ئاشتیدا. لە ئەنجامدا، UNWomen ئامانجیەتی دڵنیابێت لەوەی کە بەشداریکردنی ژنان لە خۆپاراستن، وەڵامدانەوەی قەیرانەکان، و بنیاتنانی ئاشتی و بوژانەوە لە ڕێگەی بەشداریکردنی کۆمەڵگەی مەدەنیەوە بەرز دەکرێتەوە.

دەستپێشخەری هاوبەش و بۆنە گەورەکان

ژنانی نەتەوە یەکگرتووەکان UNWom_en هاوبەشییان لەگەڵ حکومەتی عێراق و ڕێکخراوە ناوخۆییەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و دەزگا خوشکەکانی دیکەی نەتەوە یەکگرتووەکان لەوانەش UNHCR، UNFPA و WFP کرد بۆ جێبەجێکردنی چالاکییە هاوبەشەکان. لەوانە هەڵمەتەکانی ئۆنلاین، پەیامی سەرەکی گشتی و بەیاننامەی ڕۆژنامەوانی هاوبەش بۆ بۆنە و ئاهەنگەکانی وەك ساڵڕۆژی ١٣٢٥ ی UNSCR، ١٦ ڕۆژی چالاکیی و ڕۆژی جیهانی ژنان. دەستکەوتە سەرەکییەکان بریتین لە بەرهەمهێنانی گۆرانی "ئانا ئەلعراقییە" بە هاوبەشی لەگەڵ کۆڕبەندی ڕۆژنامەنووسانی ژنی عێراقی (IWJF) کە ڕێکخراوێکی کۆمەڵایەتی ناوخۆییە لە بەغدا. گۆرانییەکە داوای پاڵپشتیکردنی ڕۆڵ و سەرکردایەتیکردنی ژنان دەکات لە

هەموو لایەنەکانی ژیاندا، لەوانەش پۆستە حکومییەکان، پزیشکی، ئاسایش، کشتوکاڵ، پەروەردە و وەرزش. گۆرانییەکە زیاتر لە یەك ملیۆن و ٩٠٠ هەزار بینەری هەبوو.

جگە لەوەش، UNWomen ، بە هاوبەشی لەگەڵ UNFPA، DWE و WFP کۆنفرانسێکی لە بەغدا ئەنجامدا بۆ دەستپێکردنی هەڵمەتی ١٦ ڕۆژەی چالاکیی. ئەم چالاکییە بە سەرپەرشتی محەمەد شیاع ئەلسودانی، سەرۆکوەزیرانی عێراق بەڕێوەچوو، کە وتارێکی گرنگی پێشکەشکرد و داکۆکی لە بەهێزکردنی ژنانی عێراق و کۆتاییهێنان بە توندوتیژی دژی ژنان و کچان کرد. لە کۆنفرانسەکەدا تیشك خرایە سەر ڕۆڵی یەکلاکەرەوەی ژنانی عێراق لە ژیانیرۆژانەی ئاسایی و گشتیدا، لە ڕێگەی پۆستە حکومییەکان و کۆمەڵگەی مەدەنی و بزووتنەوەکانی مافی مرۆڤ لە ڕێگریکردن و نەهێشتنی توندوتیژی دژی ژنان و کچان (VAWG). هەروەها بانگەشە بۆ پەسەندکردنی یاسا پەیوەندیدارەکان دەکات، ئەوانیش یاسای دژە توندوتیژی خێزانی (ADVL).

لەگەڵ ڕێزگرتن لە هاوبەشیکردن لەگەڵ دەزگاکانی تری نەتەوە یەکگرتووەکان لەسەر پڕۆژە هاوبەشەکان، UNWomen و بەرنامەی جیهانی خۆراك چوونەتە ناو هاوبەشییەکی نوێ یەوە، کە پابەندبوونیان دووپات دەکاتەوە و هاوکاری و دەستپێشخەرییە هاوبەشەکان لەسەر یەکسانی جێندەری و بەهێزکردنی ژنان لە عێراق بەهێزتر دەکات. بە هاوکاری لەگەڵ حکومەتی عێراق، هەردوو دەزگاکە کاردەکەن بۆ سوودوەرگرتن لە دەرفەتەکانی بەرنامەی گۆڕینی جێندەر ، هەروەها گرنگی بە سەرکردایەتیکردنی ژنان، بەهێزکردنی ئابووری، پاراستنی کۆمەڵایەتی، خۆڕاگری و بژێوی ژیان دەدەن.

وتەیەك لە لایەن

نوێنەری ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ ژنان

دینـــا زۆربـــا

"بە شێوەیەکی بەرفراوان دان بەوەدا دەنرێت کە ململانێی توندوتیژی بە شێوازی جیاواز کاریگەری لەسەر ژن و پیاو هەیە. ژنان و کچان بە شێوەیەکی نارێژەیی بەدەست ململانێی توندوتیژییەوە دەناڵێنن. ئەوان نەك تەنها بەدەست بەرهەمە لاوەکییەکانی شەڕەوە دەناڵێنن بەڵکو وەك ستراتیژی شەڕیش دەکرێنە ئامانج . . ژنان هەروەها تووشی ئاوارەبوون، تێکدانی بژێوی ژیان، تێکدانی دەستڕاگەیشتن بە خزمەتگوزارییە گشتیەکان، باری کاری زیادە لە ناو ماڵ و دەرەوەی ماڵەوە، و توندوتیژی خێزانی دەبنەوە.

ئاشتی و ئاسایش بەبێ بەشداری و سەرکردایەتی تەواوی ژنان وەك لە بڕیارنامەی ١٣٢٥ی ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان و بڕیارنامەکانی دواتری نەتەوە یەکگرتووەکاندا بە ڕوونی هاتووە، بەدی نایەت. لە لێکۆڵینەوە نێودەوڵەتییەکاماندا بەڵگەی دروست و حاشاهەڵنەگرمان کۆکردۆتەوەلەبارەی یەکسانی جێندەری و بەهێزکردنی ژنانبەوەی کە کاریگەر و بەشدار دەبێت لە کۆتایی هاتنی دانوستانەکان لەهەمبەر بابەتی ئاشتی، بەدیهێنانی ئاشتی بەردەوام، خێراکردنی بوژانەوەی ئابووری و هەروەها دەتوانێت یارمەتیدەر بێت بۆ بەرەنگاربوونەوەی توندڕەوی توندوتیژ.

بەردەوامیی ئاشتی ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە یەکگرتوویی بەشداریکردنی ژنان لە پرۆسەکانی ئاشتی، سیاسەت، حوکمڕانی، بنیاتنانی دامەزراوە، سەروەری یاسا، کەرتی ئاسایش و بوژانەوەی ئابووری. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا کاری ژنان لەسەر زەوی بە بێ دانپێدانان ماوەتەوە. بۆ بەردەوامبوونی ئاشتی و گەشەپێدانی بەردەوام، ژنان دەبێت سەرکردە وبەڕێوەبەر و بزوێنەری یەکسان و ستراتیژی بن لە بوارە جیاوازەکان و لە ئاستی بڕیاردانی جیاوازدا. لێرەوە، ڕۆڵی کاتالیتیکیی ژنان وەك بریکاری گۆڕانکاری و سەرکردە لە ئاشتەوایی و بنیاتنانی ئاشتی و بەرەنگاربوونەوەی توندڕەوی توندوتیژانە هەرگیز نابێت بە کەم سەیر بکرێت و بە تایبەتی لە عێراق کە ژنان بەردەوامن لە هەڵگرتنی قورسایی ململانێ و توندڕەوی توندوتیژی لەوانەش توندوتیژی سێکسی و جێندەری. هەروەها نابێت دەسەڵاتی هاوپەیمانییەکانی ژنان و ڕۆڵی سەرکردایەتیکردنیان لە بنیاتنانی ئاشتی و ڕاگرتنی کۆمەڵگا و پاراستنی پەیکەری کۆمەڵایەتی کۆمەڵگادا بە کەم سەیر بکەین.

بە تەنیا دەتوانین کاری بچوکئەنجام بدەین، بەڵام کاتێك پێکەو یەکگرتوو بین ئەوا دەتوانین زۆر شت بکەین. بەهێزکردنی ژنان لە دڵی ئەو کارانەیە کە ئێمە ئەنجامی دەدەین و تەنها بە پێکەوە کارکردن دەتوانین ئەنجامە خوازراوەکەی هاوبەشی خۆمان بەدەست بهێنین – کە عێراقێکی ئارام و ئاسایشە بۆ هەمووان“.

الأمم المتحـدة – العـراق
United Nations Iraq